

Izhaja vsako soboto — Izdaja Tiskovni konzorcij »Ljudske pravice« — Direktor konzorcija in odgovorni urednik Tomo Brežja Uredništvo: Tomšičeva ulica 9 Uprava: Kopitarjeva ulica 3 — Telefon uredništva št. 29-81-59-89 uprave 52-61-52-63 — Telefon naročniškega oddelka št. 90-30 — Telefon oglaševalnega oddelka št. 36-83 — Stev. rač. računa 804 90321-0 — Mesečna naroščina 60 din trimesečna 163 din polletna 300 din letošnja 400 din — Poštni predal 42 — Tisk tiskarne »Ljudske pravice«

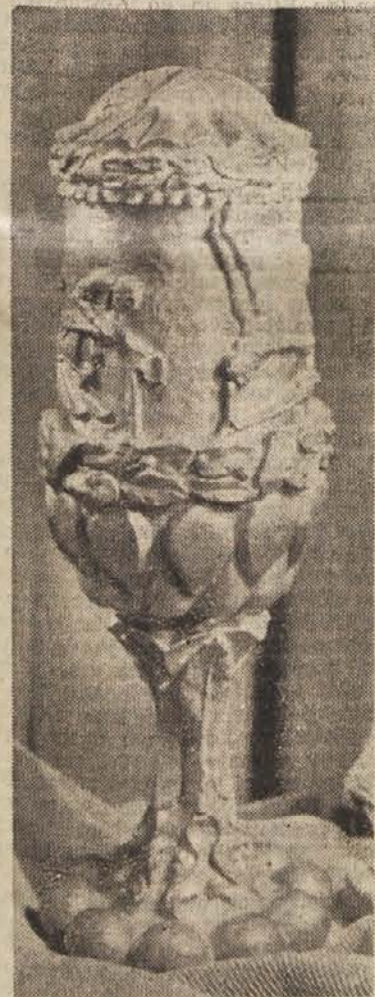
Delovnim ljudem
čestitamo ob
Dnevu republike

Ob letošnjem 29. novembru

V zgodovini človeštva je več resnično revolucionarnih in naprednih obletnic, katere so se nekako same od sebe najgloblje vtisnile v ljudsko dušo; skozi stoletja se prenaša spomin nanje iz rodu v rod, postale so prav zaradi svoje napredne vsebine po miru, po svobodi in boljšem življenju hrepenečega človeštva last vseh ljudstev in vseh narodov sveta.

„PARTIZAN“ NARODNI DOM osvojil pokal Ljudske pravice

Prvo tekmovalje za pokal našega lista je zaključeno. Zmagalo je in si tako osvojilo pokal telesno-ozgojno društvo »Partizan« Narodni dom o Ljubljani. Kot drugo, obenem pa kot najboljšo društvo na našem podežlju je ocenjen »Partizan« v Trzinu. Čeprav je bil od razpisa do zaključka tekmovalja rok kratek, se ga je udeležila večina društev. Zmagovalec, društvo »Partizan« Narodni dom, je predlagalo, da se da lo — telovadno orodje, ki ga je glede na razpis prav tako dobilo, razdeliti med šestorico najboljših podeželskih društev, ki imajo manj orodja.

Izorni odbor zveze Partizan je v sporazumu z uredništvom Ljudske pravice glede na delavnost društev — seveda je pri tem upošteval osnovne pogoje, v katerih se društvo razvija, ugotovil naslednji vrstni red:

1. »Partizan« Narodni dom o Ljubljani,
2. »Partizan« Trzin,
3. »Partizan« Fram pri Rušah,
4. »Partizan« Tabor, Ljubljana,
5. »Partizan« Krško,
6. »Partizan« Miren pri Gorici,
7. »Partizan« Stari trg na Notranjskem,
8. »Partizan« Murska Sobota. Omenjena društva, razen Partizana Narodni dom in Partizana Tabor, ki so dobila diplomo, so nagrajena z orodjem.
- Naslednja društva pa bodo prejela diplomo z izredno pohvalo:
9. »Partizan« Celje, Gaberje;
10. »Partizan« Maribor, Melje;
11. »Partizan« Kočevje; 12. »Partizan« Oplotnica; 13. »Partizan« Markovci; 14. »Partizan« Mežica; 15. »Partizan« Zali hrib.
- Priznanje pa bodo prejela telesno-ozgojna društva »Partizan«: 16. Bežigrad — Ljubljana, 17. Gornjsko, 18. Jarše, 19. Podpeč, 20. Pivka, 21. Pluj, 22. Radeče, 23. Renče, 24. Ribnica, 25. Solkan, 26. Sp. Šiška — Ljubljana, 27. Sempeter pri Gorici, 28. Vič — Ljubljana, 29. Ruše, 30. Novo mesto.

Med take velike zgodovinske obletnice štejejo predvsem veliko francosko revolucijo, Pariško komuno in veliko Oktobrsko revolucijo. Tem revolucionarnim obletnicam se sedaj s polno upravičenostjo pridružuje še ena: ljudska revolucija narodov Jugoslavije ter 29. november 1943, dan, ko je bila v Evropi ustanovljena nova socialistična država — Federativna ljudska republika Jugoslavija.

Naj se reakcionarne in nazadnjaške sile v svetu od Vatikana do Moskve še tako trudijo s propagando, s plačanimi pisuni in ponarejevalci zgodovine vred, nikoli ne bodo mogli izbrisati dejstva, da se je jugoslovanska ljudska revolucija — revolucija narodov, ki so šteli komaj 16 milijonov ljudi — začela v času, ko je kazalo, da je stvar svobode in napredka popolnoma izgubljena, ko je fašizem kot ena najstrašnejših in najbolj barbarskih tiranij vseh časov v svojih krvavih krempljih tiščal večino narodov Evrope in se hkrati tudi že pripravljala za napad na druge kontinente, predvsem na pohod v Azijo.

Tako silne moralne moči, tako neuničljive revolucionarne zavesti ni v tem obdobju manifestiral noben drug narod v Evropi in ne na ostalih kontinentih sveta. In tudi noben drug narod na svetu ni prenašal tako silnih naporov, in dajal tako ogromnih žrtev za svojo osvoboditev in za osvoboditev drugih kot prav narodi Jugoslavije.

Upreti se v tem času najmočnejši, najmodernejši vojaški sili sveta tako rekoč bos in gol, s številčno šibko vojsko, ki je šele nastajala in gradila, ki je z najprimitivnejšim orožjem naskočila na tanke ter ostale moderno oborožene sovražnikove enote, da bi se polastila njihovega orožja, ker ga druge ni mogla vzeti in ne dobiti — kaj ni to dejanje, ki za vse čase spada med najsvetlejša strani človeške zgodovine?

Mussolini, ki je 22 let gradil oborožene sile fašizma, za katere je iz trpečega italijanskega naroda iztisnil silne milijarde — nemški fašizem, ki mu je poleg lastne gigantske oboroževalne industrije stala na razpolago še večina industrije Evrope in ga oboroževala — nista mogla potisniti na kolena 16-milijonskih narodov Jugoslavije, ne uteči številnim porazom, katere so jim zadale naše številčno šibkejšje in nezadostno oborožene partizanske edinice, in ni mogel preprečiti nastajanja širokih osvobojenih ozemelj v okupirani Jugoslaviji, na katerih je nastajalo in raslo še nekaj drugega, zgodovinsko nič manj važnega in pomembnega — nova ljudska oblast. Kajti to ljudstvo, v svoji zgodovini od reakcionarnih režimov tolikokrat prevarano in izdano, stare oblasti ni hotelo več, ustvarjalo je svojo oblast, zavedajoč se, da ga ta edina ne more ne varati in ne izdati!

Ta naša ljudska oblast, to je najdragocenejša pridobitev naše revolucije. Tudi zanjo bi danes sicer lahko uporabili svoječasne Leninove besede, da ima oblast ljudstva, ko pride na krmilo, tisoč napak, pa je kljub temu tisočkrat boljša od vseh oblastí, kar jih je kdajkoli bilo in obstajalo na tej naši zemlji. Nastala v najtežjih dneh naše zgodovine je rasla, se krepila in izpopolnjevala skupaj z narodnoosvobodilno vojsko in se končno v tretjem letu narodnoosvobodilne borbe že izoblikovala do njenih najvišjih organov, ki so doživeli svojo odobritev in zakonitev na zgodovinskem zasedanju v Jajcu 29. novembra 1943, po predstavnikih, kakršnih naši narodi še niso imeli, boreh, ki so svojo zvestobo že dokazali prav v dneh njegove najtežje preizkušnje, ki so za njegovo osvoboditev sami delali in trpeli ter ne samo

enkrat za dosego tega plemenitega cilja postavljali v nevarnost tudi lastno življenje.

Če je kdaj v zgodovini narodov neki voditelj imel absolutno pravico, da govori v imenu vsega ljudstva, potem je bil to tovariš Tito — ne samo danes, temveč prav tako dne 3. oktobra 1943, ko je po nalogu AVNOJ sporočil sovjetski vladi, ki se je pripravljala na teheransko konferenco, da AVNOJ ne priznava jugoslovanske vlade v emigraciji in ne kralja, ker ta podpira

možni preprečiti ne lastnega pogina in ne zmage novih, naprednejših družbenih sil. Vse preživelo in zastarelo mora umreti, da bi napravilo prostor novemu življenju, ki je močnejše od starega že tudi takrat, ko še ni niti povsem prodrl in se uveljavilo.

»Revolucija, ki se ne razvija, mora propasti,« je svoječasno nekje zapisal Lenin, ta nesmrtni genialni voditelj ljudskih množic v oktobrski revoluciji in hkrati voditelj vseh zatiranih in izkoriščanih, vseh ponižanih in razžaljenih ljudi sveta, katerega ime se bo vedno izgovarjalo z največjim spoštovanjem in ljubeznijo.

Ne moremo reči, da smo že od vsega začetka razumeli vso tehtnost in globino teh Leninovih besed. Ne, to resnico nam je v vsej svoji ostrini in širini še jasneje pokazal naš spor s Kominformom. Tu smo spoznali, da v naših odnosih s Sovjetsko zvezo nimamo opravka z napredno silo, temveč z despotizmom, ki hoče zadušiti revolucionarne pridobitve velikega oktobra, ki hoče zadržati kole zgodovine in napredka in je za dosego tega cilja bolj brezobziren in bolj surov od samega preživelega kapitalizma.

Kakor je bilo to spoznanje za vse nas težko, tako je bilo tudi dragoceno in ne prinaša koristi samo nam, temveč tudi delovnemu ljudstvu drugih narodov.

Postali smo previdni, skoraj bi rekli, da smo po julijskih dneh 1948 pomalo tipali v naših prijemih, da ne bi še mi doživeli zastoja naše revolucije. Poglobili smo se še bolj v osnovne vire marksistične teorije in znanosti in našli — kdo more o tem še dvomiti — pravo pot, po široke socialistične demokracije, našli smo pravo rešitev v ukinitvi

soodelavce okupatorjev ter izdajalca Dražo Mihailovića.

»Govorim — je sporočal tov. Tito — v imenu ogromne večine ljudstva, ki zahteva demokracijo republiko, katere naj bi se naslanjala na narodno-osvobodilne odbore.«

Te besede tovariša Tita so bile najresničnejši odraz neomajne volje in odločnosti naših narodov, da na svojih tleh nikoli več ne dopustijo njim tuje, stare, izkoriščevalske, izdajalske in do dna osvojevalne oblasti in da hočejo imeti svojo ljudsko in socialistično oblast.

Toda prav ta napredni socialistični značaj nove oblasti je že v samem začetku do kosti prestrašil reakcionarne sile zapada in, kakor danes vemo, tudi vzhoda. Ko je Hitler organiziral svoječasni napad na tovariša Tita v Drvarju, se je nedvomno zavedal, da se — ako se mu napad posreči — ne bo znebil samo enega svojih najnevarnejših nasprotnikov, temveč da bo s tem storil dragoceno uslugo vsej mednarodni reakciji, v prvi vrsti pa Vatikanu. Danes, ko vemo marsikaj, česar takrat še nismo vedeli, ni mogoče zanikati, da bi se bila morda vsaj na tiho veselila tudi Moskva, če bi se bil posrečil ta barbarski napad fašizma na tovariša Tita.

Zgodovina nove Jugoslavije je hkrati tudi zgodovina najmračnejših intrig reakcije, da prepreči njen nastanek in razvoj, ki se kakor veriga vleče od njene ustanovitve pa do danes.

Toda vse nakane sovražnikov nove Jugoslavije so izpodletle ob železni odločnosti in hrabrosti našega ljudstva in njegove armade, ki je obvarovala tovariša Tita in danes skrbno varuje vse revolucionarne pridobitve našega ljudstva.

Junaška borba narodov Jugoslavije je prodrla v svet, hrabrila vse po fašizmu ogrožene, predvsem pa po svobodi hrepeneče male narode, nam ustvarila silen moralni kapital in reakcija tako zapada kot vzhoda je morala nastanek in razvoj nove socialistične Jugoslavije požreti kot grenko tableto. Bila je preslaba, da bi mogla v Evropi preprečiti nastanek nove države, čeprav se je zelo dobro zavedala, da ta država ne po vsebini in ne po obliki ne more biti drugačna kot napredna socialistična država.

Usoda družbeno preživelih razredov je pač vedno bila taka, da nikoli niso

centralističnih, vse panoge ljudske dejavnosti obsegajočih, v bistvu pa birokratičnih organov oblasti, v ustanavljanju delavskih svetov in zborov proizvajalcev ter v organiziranju in razvijanju novih občin s široko samoupravo, bodočih komun. Uspehi, do katerih so privedli vsi zgoraj navedeni ukrepi, uspešna borba za iztrebljenje korenin in korenin birokratizma v našem dnevnem življenju, kratko in malo praksa, ki vedno potrjuje pravilnost teorije, je doprinesla k temu, da se je v naših mislih in pojmi vse razjasnilo.

Se nam je zaostalost in že nekoliko živela birokratska miselnost semintja stiskala mozgane. Ali bo na primer šla proizvodnja naprej brez ministrstev, direktij in ne vem kaj še vse? Praksa je razpršila vse dvome. Človek bi moral biti ali gluhi ali pa slepi, da ne bi videl in slišal, kako novo, sproščeno življenje valovi v vseh naših tovarnah, v naših občinah, kako sproščeno ustvarjalna sila ljudstva drobi v prah vse zastarele pojme in teorije ter si prek vsega težav in ovir nezadržno utira pot v resnični socializem.

Kar pa je še miselne zaostalosti in birokratske nepreživelosti, nam jo bo sedaj, po zgodovinskem VI. kongresu naše Zveze komunistov lažje odstranjevati. Prav VI. kongres nam bo s svojimi jasnimi sklepi v tej borbi nedvomno mnogo pripomogel.

Preobrazba starega v novega, socialističnega človeka je sicer stvar ne enega, temveč verjetno mnogih desetletij. Sklepi VI. kongresa in brezkompromisna borba za njihovo uresničenje bodo preobrazbo našega človeka prav gotovo pospešili.

Deveto obletnico ustanovitve nove Jugoslavije praznuje naše ljudstvo bolj doživeto in še bolj veselo kot minula leta prav zato, ker globlje razume in čuti pravilnost naše poti v socializem.

Komunisti, ki so vedno bili in morajo biti tudi v bodoče prvoborci za napredek in svobodo, za vse, kar je človeštvu koristno, za vse, kar je plemenito in pošteno, stojmo čvrsto v prvih vrstah borbe za nadaljnji pravilni in uspešni razvoj naše ljudske revolucije, za socializem!

Zivel 29. november 1943, svečla, revolucionarna obletnica rojstva naše mlade socialistične domovine!

Zivela Zveza komunistov Jugoslavije!

Zivela socialistična zveza delovnih ljudi Jugoslavije!

NAŠI DELOVNI LJUDJE

Andrej Karlovčan - livar

Andrej Karlovčan, livar, tako se je predstavil delavec »Litostroja«. Oblika mu je prašna, kajti del svojega življenja je Andrej preživel v zadnjih letih v sredi livarskega peska.

Sedmega oktobra 1947. leta je prišel v »Litostroj«. Kako dobro si je zapomnil ta dan! Veliko je pomenil zanj. Tega se morda Andrej zaveda šele danes, ko je postal priznan delavec. Sprejet je bil

in Andreju je še kakšno posolil. No, saj Andrej sam pove, da je bil prej pek v Prekmurju in da je oblikoval le žemlje. Turbin seveda, kot vsi litostrojci, še videl ni. Z voljo, ki mu jo vsi priznajo, se je lotil učenja. Hodil je v tečaj. Postal je brigadir in s svojo brigado v petih letih ustvaril za državo velike stvari.

Tovariš Pogačnik mu je zaupal vedno odgovornejše naloge. Livarski posel ni enostaven, kot bi si mislil. Da o spretnosti in pridnosti niti ne govorimo, predvsem znanje je potrebno. Vsak model, po katerem je treba napraviti livno jamo, ima svoje lastnosti in zahteve. Če bi delal vse po istem kopitu, bi spravil iz peska sam »skart« — ne uporabne odlitke. Prav znanja si je Andrej v petih letih mnogo pridobil. Pravijo, in to velja za veliko večino »litostrojcev«, da bi nekje drugje, v drugi državi potrebovali za izdelavo takih naprav, kot jih dela tudi naš tovariš, dvajsetletno prakso. Pri nas pa pet let. Razmere in zahteve druge industrije so tako pospešile rast Andreja in »litostrojcev«.

Začel je z majhnimi, preprostimi odlivki. Odlival je s svojo brigado štiri turbine za hidrocentralo Glava Zete ter druge velike in majhne centrale, ki jih niti naštetih ne ve. Nedavno tega je ulival dele največje spiralne turbine za Jablanico, ki je skupaj težka okoli 70 ton. Na to delo so livarji še posebno ponosni: opremilni bodo našo največjo hidroelektrarno.

Andrej je eden — v njem je tudi rast »Litostroja«, turbin za centrale, naprav, ki smo jih uvažali iz tehnično razvitih dežel, in vseh njegovih tovarišev, s katerimi praznuje danes Dan republike.

Pri mladem pisatelju

Beno Zupančič za javnost ni neznan ime. Saj ta mladi pisatelj že dalj časa po naših povojnih revijah objavlja svoja dela. Predlanskim je izdal knjigo »Stirje molčeci in druge zgodbe«. Sicer je že več naših mladih pesnikov izdalo svoje zbirke, toda med mladimi (po letih mladimi) prozaiisti je Beno Zupančič doslej edini, ki premore tudi že svojo knjigo. Ta knjiga pa ne bo zadnja. Saj je odtlej, zlasti letos, Beno Zupančič po revijah in časnikih objavil že kar obilno število novih literarnih del. Zato pa smo se v uredništvu našega lista tudi odločili, da ob tej priliki in na tem mestu priobčimo razgovor z njim.

Tako sva se dva iz našega uredništva odpravila k njemu na dom. Sprejeta sva bila lepo, toda kakor hitro sva izdala pravi namen svojega obiska, je bilo videti, da nista preveč zaželeni. Dopoljeval nama je, da je pri nas precej bolj pomembnih pisateljev, ki bi jih ob tej priliki lahko počastila s svojim obiskom.

Toda nikjer ni zapisano, da si moramo izbrati prav največje — sva mu ugovarjala. Razen tega pa — sva dejala — nekateri naši pisatelji v raznih člankih in razpravah neredko pišejo o svojih literarnih nazorih in o svojih ter splošnih literarnih problemih, medtem ko on ne. Na ta način smo se le sporazumeli in razpletel se je razgovor, po katerem posnemamo naslednje besede:

Na vprašanje o svojem delu in svojih literarnih načrtih nama je med drugim povedal tole:

»Za sedaj se še vedno držim novele. Najbrž ne samo zato, ker terja manj časa in ker jo je najlažje hitro objaviti, tako da pride ljudem v roke, čeravno moram reči, da bero zlasti revije zelo malo. Letos sem precej objavil, kakih deset novel in črtic, s čimer pa nisem in ne morem biti zadovoljen. Še vedno namreč pišem, čeravno manj kakor pred časom, nekako v enem samem zamahu, kar je lahko dobro, pa tudi slabo. Ravno zavoljo tega se doslej še nisem lotil daljšega teksta.

Glede načrtov, s katerimi se ukvarjam, je težko reči, kdaj jih bom uresničil. Mislim na daljši tekst iz medvojnega Ljubljane, na povest iz življenja otrok, na zbirko zgodovinskih novel, na feljton in na podobno. Roman? To je velika beseda. Za to nisem še niti pripravil niti še ne utegnem. Skoda, da se za zbirko novel bralci in založbe ne navdušijo zlepa.

Razgovor o tem nas je zavedel na probleme našega knjižnega trga. Ta

vprašanja pa so bila pri nas že večkrat načeta, zato smo zaobrnil pogovor na probleme, ki tarejo pišečega človeka. O tem, s kakšnimi literarnimi problemi se srečuje pri pisanju sam, je dejal:

»Ni lahko kratko povedati, s čim si vse belim glavo pri pisanju, posebno ker se še vedno lovim tako pri snovi kakor pri obliki. Po svojem življenju nisem pravzaprav nikjer tako doma, kakor so bili mnogi pisatelji iz starejše in tudi mlajše generacije, ki opisujejo predvsem svojo rodno pokrajino in njene ljudi. Zato se mi zdi, da bi lahko upodobil kogar koli — kmeta ali delavca, študenta, vojaka, tujca ali domačina. Ne vem, morebiti se mi le zdi, iz izkušnje lahko rečem samo to, da skušam upodobiti vedno že doživeto, torej časovno preteklo, s čimer pa ni rečeno, da to ne bi moglo biti sedanje. Kadar gleda človek nazaj, na preteklo »sedanjost«, dobi ta »sedanjost« veliko širše meje, kakor pa si jih predstavljamo trenutno. Za pisatelja je po mojem doba od začetka naše Revolucije pa do danes še vedno sedanjost.

Kaj menim o tipičnosti? Če sem premissljal o tipičnem ali netipičnem, sem prišel vselej do zaključka, da daje najboljšo sodbo o tem čas. Zato ne smemo biti nečakani. Čas velikokrat (prevelikokrat za pisatelja) sprevrže dnevno sodbo o tem, kaj je bilo tipično in kaj ne. Posebno, ker ne gre samo za tiste značilnosti, ki so kakor na dlani. O tem imam pri lastnem pisanju dovolj dokazov. Seveda se človek pri presojanju značilnosti v življenju lahko zmoti, dvomi in spoznava, ampak čez vse to se polagoma polagoma le približuje tistemu, kar se slej ko prej izkaže kot resnica.

O odgovornosti pisatelja do bralcev smo dosti govorili. Prepričan sem, da odloča o tem, kaj je umetnina in kaj ni, navsezadnje vedno le bralec, če ne danes, pa jutri. Saj je njemu namenjena. Seveda tega ni jemati dobesedno, za vsak dan in vsako priliko, ker bi potem prišli na tisto, kar je obsodil že Prešeren: »nam utile je zrno, dulce pleva«.

Besede o odgovornosti pisatelja do bralcev so nas pripeljale do problema delavske kulture, o kateri je bilo zadnji čas pri nas precej razpravljanja.

Kaj mislite o tem razpravljanju?

»Zdi se mi, da ne gre toliko za ime, kolikor za vsebino in trenutno predvsem za odnos pisatelja do tistih, za katere piše in o katerih piše. Ne bi mogli reči, da so pri nas vezi med pisateljem in delovnim človekom dovolj žive in neposredne. Letos sem bil s skupino pisateljev na šestih literarnih večerih in vsepovsod smo bili deležni neverjetne pozornosti. Tako se dobro spominjam, da so nam nekje napravili celo špalir po vasi in — me je bilo sram. Takrat sem živo občutil nekaj, na kar utegne človek v mestu — da sam ne ve kdaj — pozabiti, to namreč, da je treba živeti z ljudmi in med ljudmi. Zanimivo je na primer, da živijo ljudje, ki jih skušam upodobiti v novelah, veliko bolj polno, kakor jih zmorem opisati. Ko sem premissljal o tem, sem kmalu spoznal, zakaj je tako: najbrž tudi sam ne živim dovolj polno in pozabljam v vsakdanjem vrvežu in delu na tisto, kar je za pisatelja prvo in zadnje. Kadar koli sedem k pisanju, mi je to živo pred očmi, medtem ko me prav nič ne vznemirja, kako utegne kdo moje pisanje imenovati. Kaj bi bilo to — polno življenje? Mislim, da med drugim tudi nasprotje udomačene ozkostranosti in malomeščanske zapetosti, ki je imamo precej, nekaj, kar nima prav nič opraviti z dvomom v človekovo zdravje in v smiselnost življenja.«

Znanstvenik

»Koksa predvojna Jugoslavija ni proizvajala. Po končani kapitalni izgradnji pa bomo v naših koksarnah izdelali 675.000 ton koksa iz domačih surovin. Naši geološki in rudarski strokovnjaki so ugotovili velikanske zaloge na področjih Kosova, Kolubare itd. V teh premogovnih bazenih lahko premore zelo poceni izkoriščamo na dnevnih kopih. Kar se tiče možnosti za nadaljnje povečanje proizvodnje koksa, so naši tehnični strokovnjaki laboratorijsko rešili vprašanje koksa iz čistega lignita.« je na VI. kongresu KPJ med drugim povedal Svetozar Vukmanović-Tempo.

Obiskali smo univerzitetnega profesorja dr. Maksa Samca in mu zastavili nekaj vprašanj, kajti on ve o koksu iz domačega premoga povedati največ, ker je to njegovo osnovno znanstveno delo, ki je sedaj že več ali manj rešeno. S tem uspehom univerzitetnega profesorja bomo prihranili velikanske vsote deviz, ki bi jih morali sicer potrošiti za nabavo koksa v tujini. S tem delom je profesor mnogo prispeval h graditvi socialističnega gospodarstva v naši domovini.

Povedal nam je, da je njegovo drugo najvažnejše delo nadaljevanje preiskav škroba s posebnim ozirom na organsko strukturo škroba v različnih

rastlinah. »To sta moji dve glavni deli.« je dejal profesor, ki — kot se zdi — bolj nerad pripoveduje o svojih znanstvenih uspehih.

»Ali bi nam lahko kaj povedali o poizkusih z domačim premogom, oziroma o poizkusih pridobivanja koksa?« — »Ne bi mogel bi reči,« je dejal profesor, »da so to še poizkusi. Mi že produciramo v naši preizkusni koksarni iz domačih mešanec vsak dan okrog 150 kg koksarna bo prav sedaj za narodni praznik potegnili petdeseto šaržo. Uspehi so taki, kot smo jih pričakovali. Trdost koksa je ustrezna, žvepla je nekaj več, kot ga koks običajno vsebuje. To smo vedeli vnaprej in je storjeno tudi vse, da ta višja količina žvepla ne bi motila pri njegovi

uporabi. Končno bomo nekaj tega koksa začeli tudi razprodajati. Nekaj pa ga uporabljamo sami, ker ga preizkušamo vedno znova iz raznih vidikov, tako glede na trdoto, količino žvepla in druge posebnosti.«

Povedal nam je še dve, tri besede o Lukavcu. Ko bodo imeli naši rudniki urejene čistilne naprave — in to ni več daleč — bodo lahko dali zadovoljivo kvaliteto premoga. Takrat bomo začeli izdelovati koks iz naših premogov. »Naprava teče, koks je uporaben,« zaključuje profesor razgovor o tem našem velikem uspehu na področju industrializacije. — Znanstveniki skupno z vsemi delovnimi ljudmi sodelujejo pri ustvarjanju novega gospodarstva.

Strojvodja s proge Postojna-Zagreb

Ze mnogo let vozi tov. Hajnrihar s strojem serija 06029. Redno, vsak dan odpelje ob 14.20 proti Postojni. Od tam se obrne nazaj proti Zagrebu, od koder se vrne naslednji dan opoldne. Zaradi njegove vestnosti in marljivosti ga

sebe. V vseh 24 urah službe ima usmerjene vse čute in misli na stroj. Brezhibnost stroja in varnost vožnje pomenita vse.«

Strojvodja Hajnrihar vozi nad 30 let. Dobro pozna probleme dela in prometa. S svojimi izkušnjami je marsikje pomagal. Dosele je predložil 26 predlogov za zboljšanje službe. Z uresnitvijo njegovih predlogov je ljubljanska kurilnica prihranila lepe denarje. Za svojo požrtvovalnost v delu kakor tudi za iznajdljivost je bil proglašeno 23-krat za udarnika.

Poudaril je med drugim, da nastaja vprašanje novega kadra strojvodij. Vendar ta pomanjkljivost ne izvirja iz samega sistema mladih ljudi za to specializirano stroko, pač pa iz samega sistema nagrajevanja, katerega smatra kot glavni vzrok, ki odbija mlade ljudi od te službe. To bi se lahko uredilo, ker ne predstavlja samo po sebi nikakih težav. Težave nastopajo predvsem v tem, da se je sistem nagrajevanja gradil brez udeležbe tistih, ki poznajo to delo in ga tudi sami opravljajo, zato nosi pečat odmaknjenosti od stvarnega življenja, nima pa v sebi spodbude, ki bi mlade ljudi avtomatično priteglovala na poedina kvalificirana dela.

Takšen je strojvodja Hajnrihar. Pridno dela in se zanima za vse. V kurilnici so povsod sledovi njegovega dela. Zato ga cenijo ves kolektiv.

R. V.

prištevajo med najboljše strojvodje. Vselej je dve uri pred odhodom na stroju. Zato mu teče stroj vedno brezhibno in ni imel v poslednjih letih napak.

S kurjačem sta dobra prijatelja. Pravi, da mu je desna roka. Pripomnil je, da je služba kurjača prav tako naporena, saj mora premetati štirinajst ton premoga v obeh smereh proge Postojna-Zagreb.

»Ni lahko delo strojvodje in kurjača,« je dejal. »Zahteva visok čut odgovornosti, ko vozi stotine človeških življenj. In ne samo to! Strojvodja mora poznati svoj stroj kakor samega

ljudi od te službe. To bi se lahko uredilo, ker ne predstavlja samo po sebi nikakih težav. Težave nastopajo predvsem v tem, da se je sistem nagrajevanja gradil brez udeležbe tistih, ki poznajo to delo in ga tudi sami opravljajo, zato nosi pečat odmaknjenosti od stvarnega življenja, nima pa v sebi spodbude, ki bi mlade ljudi avtomatično priteglovala na poedina kvalificirana dela.

Takšen je strojvodja Hajnrihar. Pridno dela in se zanima za vse. V kurilnici so povsod sledovi njegovega dela. Zato ga cenijo ves kolektiv.

R. V.

29. november in Slovensko Primorje

Narodi Zvezne ljudske republike Jugoslavije praznujejo 29. november, svoj veliki zgodovinski dan, ki je imel svoj zarodek na prvem zasedanju Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije in je prišel do popolnega izraza na drugem zasedanju AVNOJ 29. novembra 1943, na katerem so bili sprejeti zgodovinski sklepi, da bo bodoča oblika dežele demokratična zvezna Jugoslavija. Razen drugih je bil sprejet tudi zgodovinski sklep, da se priključi Primorska k svoji matični državi, kar je bilo za primorsko ljudstvo življenjske važnosti. In končno je dne 29. novembra 1945 Ustavodajna skupščina z voljo vseh jugoslovanskih narodov sprejela Ustav in proglasila državo za Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo.

Vseh teh zgodovinskih dogodkov so se primorski Slovenci veselili in tudi v narodnoosvobodilni borbi doprinesli svoj veliki krvavi in materialni delež za skupno zgraditev Zvezne ljudske republike Jugoslavije.

Naše prihrorsko ljudstvo je bilo pod fašistično Italijo oropano vseh političnih, kulturnih in gospodarskih pravic in v četrstoletju trpljenja ni upognilo hrbtenice pod bičem italijanske fašistične oblasti, ki je hotela iz njega napraviti sužnje federalnih fašističnih

tajnikov, podežtatov, karabinerjev in drugih oblastnikov. To naše primorsko ljudstvo ne bo nikdar pozabilo, da mu je italijanski fašizem uničil prav vse, kar si je moglo ustvariti v zadnjih stoletjih s trdimi napori in z bojem. Ne bo pozabilo, da je moralo zapuščati svoje

domove in iskati dela in kruha daleč po tujem in širnem svetu. Ne bo in ni pozabilo, da so mu razne banke in kapitalisti odvzeli njegovo zemljo, hiše in gospodarska poslopja, ne more pozabiti gospodarskih kriz, ko delavci niso mogli dobiti dela, ko kmetje niso mogli prodajati svojih pridelkov in je tako njihova imovina postajala plen javnih dražb in vseh mogočih eksekucij fašističnih, sodnih in vseh vrst biričev.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Pri živinorejki Mariji

Do Kamniške Bistrice, na dolensko stran do Stične in do Notranjske se razteza okraj Ljubljana-okolica. Pa vendar ga može, katerim je poverjeno vodstvo, dokaj dobro poznajo. Menili smo se o kmetih, predvsem o dobrih, naprednih kmetih v okraju. Precej jih je, toda Marija Oblak z Vrhnike je prav gotovo med najboljšimi.

Domačiji Kraljevo se kar na prvi pogled pozna, da jo opravlja močna in skrbna roka. Tako je zdaj in tako je bilo, kolikor pomnijo ne več mladi sosede. »Zeksarje se Oblak po travnikih«, so se mu posmehovali, ko je že pred prvo svetovno vojno prvi daleč naokoli potresal svoje travnike z umetnimi gnojili. Res je šlo po tleh precej »zeksarjev«, toda Oblak je vedel, da bo žel goldinarje. Ko je prevzel posestvo, je bilo na njem sladke krme komaj za enega teleta, zemljo je bilo treba kultivirati in po nekaj letih so se kosci komaj videli iz visoke in najslajše trave. Njegov hlev je bil kmalu poln najlepše plemenske živine montafonske pasme. Iz hlevov barona Rossmantha, od lastnika odlične živine Hausanpacherja iz Hoč pri Mariboru, pa celo iz Bludenza — domovine Montafonke je dobil pametni gospodar podmladek v svoj hlev. Da, zdaj je žel goldinarje. Res, bili so že dinarji in izpred njegove domačije so odhajali v Ljubljano vsako jutro 120 litrov mleka — od 10 krav. Se na misel mu ni prišlo, da bi žito sam prideloval. Iz izkupička v pol mesecu prodane mleka si je lahko kupil 1000 kg pšenice, pa je bilo za vse na kmetiji dovolj kruha čez vse leto.

S sedanjo gospodarico Marijo brskava po rodovnikih, po točnih pregledih mlečnosti vsake krave posebej in drugih podatkih o živini. Če ni imela krava čez 15 litrov mleka na dan, sta jo z očetom kmalu prodala. Največ jih je bilo blizu 20 in nekaj tudi čez. Krava Monika je dala v letu 1933 5433 l mleka, a tudi druge ne dosti manj. Toda vmes je bila vojna. Prvi Italijan, ki je stopil v njen hlev, je kar z gotovostjo rekel: »O, te krave bodo pa že šle — šš — šš«. In tako je tudi bilo. Komaj, da je obdržala pasmo, ob novih razmerah pa je bilo treba tudi gospodarstvo preusmeriti in živinoreja se je morala umakniti. Kmalu po vojni je dala Marija svoje posestvo v kraljevno ekonomijo. Dobra zemlja in pridne roke, oboje je skrbelo, da je bila menza na Vrhniki vedno dobro založena. Seveda iz prejšnjih izkušenj je Marija dobro vedela, kaj pomeni gospodarstvu poln hlev dobre živine. Z vso vnemo se je vrgla na izpopolnitev z najboljšo rodovniško živino. Pri njej je že dolgo plemenitina postajala in zdaj že spet stoji v njenem hlevu 10 lepih montafonk. Medtem so ekonomijo razpustili in Marija zdaj sama vodi gospodarstvo. Od 7 krav pošilja v mlekarino okrog 50 l mleka na dan, tako pač za začetek, pravi sama. Kmalu ga bo mnogo več. Na živinorejski razstavi na Vrhniki l. 1948 je že odnesla njena krava »Lina« prvo nagrado, letos zopet in le par let bo še treba, pa bo njena živina taka kakor nekdanj. Se več, leta so ji prinesla novih izkušenj. Marija tudi vestno zasleduje in išče, kar koli bi se dalo uvesti novega — tako, da je kakor prej njen oče zgled živinorejcem daleč naokoli. In kakor so začeli za njenim očetom tudi drugi sejeti »zeksarje«, tako tudi za njo drugi kmetje radi povzamejo vsako novotarijo.

L. J.

Sklepi IOOF v zvezi z ustanovitvijo AVNOJ

(Odlomek iz pisma tov. Kardelja tov. Titu z dne 14. decembra 1942. Pismo je v arhivu CK KPS)

Skupščina Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije v Bihaču nam je bila v izredno pomoč o pravem času. Naše množice so sprejele to dejstvo z velikim navdušenjem, smatrajo jo za črto ločnico, za »odstavek« londonske vlade, za začetek nove vlade in nove »skupščine«. Neprijetno je, da nismo tudi mi sodelovali na skupščini. V tej zvezi smo dali posebno izjavo, ki je bila objavljena v priložni posebni izdaji »Slovenskega poročevalca«. Resolucijo smo slišali šele danes po radiu in jo bomo kasneje objavili. Kako smo razlagali in kako razlagamo ta dogodek, lahko vidiš iz mojega članka »Obris nove Jugoslavije« v tej številki SP. Ni pa nam popolnoma jasno, v kakšnem obsegu ste postavili to stvar. Upamo, da v takšni širini, kakor smo mi to začeli razlagati. Zdi se nam, da je prišel čas za takšno širino in da mora biti PVNJ resnično že začetek, prvi element nove oblasti v novi Jugoslaviji. Glede londonske vlade ne moremo več ostati pri starih parolah, marveč je potrebno, da se odkrito opredeli. Na ta način moremo samo mi prisiliti do sprememb angleško politiko do Jugoslavije, prisiliti jo, da bo priznala osvobodilne sile v Jugoslaviji.

Za nas pa je stvar važna tudi z druge strani: glavni adut reakcije proti nam je bil vedno ta, češ da smo proti Jugoslaviji in za nekakšno »srednjeevropsko sovjetsko republiko, ki pomeni zaslužjenje slovenskega naroda«. Naj je bila ta kleveta še tako bedasta, je vendarle našla odziv med množicami, ki tako globoko sovražijo Italijane in Nemce, da jim niti ne verjamejo več, da bodo boljši v sovjetski državi. Mnogo smo poudarjali svoje stališče za Jugoslavijo. Ker pa nismo priznavali londonske vlade — vsaj praktično — ni bilo konkretnega dokaza, da smo zares za Jugoslavijo. Zelo razširjena želja je že bila, naj bi bilo ustanovljeno enotno politično vodstvo za vso deželo, ki bi imelo že nekakšne elemente nove vlade. In zato nam je prišel Bihač o pravem času.

Da bi mogli zavzeti pravilno stališče do tega vprašanja, je treba, da nam pošljete nadrobnejše podatke o tem kakšne naloge ste namenili PV, kakor tudi o tem, kakšne je njegovo stališče.

Na IOOF smo takoj zastavili vprašanje, naj se tudi naše strani potrdi vsi sklepi, kar se je zgodilo v komunikaciji IO in v pozdravih IO, poslanih PVNOJ kakor tudi Vrhovnemu štabu in Tebi. Poudarjam da pozdravov Vrhovnemu štabu in Tebi ni napisal nič izmed nas, marveč eden izmed zaveznikov, vsi drugi pa so se brez

diskusije strinjali s tekstom, kar je toliko večji dokaz za ugled, ki ga je dosegla med slovenskimi množicami naša Partija kakor Ti osebno. V tej zvezi smo sprejeli nekatere sklepe, ki jih sporoča Peter v svojem poročilu, dasi nismo natančno vedeli, koliko bi sploh bilo potrebno naše sodelovanje tam. Na vsak način pa, čeprav ste morda vi drugače mislili, se mi zdi potrebno — glede na tukajšnje razmere, ki jih je razložil tako Peter kakor jaz — da se vsaj v glavnem sprejme naš predlog.

Člani AVNOJ iz Slovenije in Hrvatske na poti v Jajce

Otalež nekdanj in danes

Cerkno je majhno mesto v severni Primorski, kjer je zažarela iskra narodnoosvobodilne borbe že leta 1941. Ljudstvo, ki živi v cerkljanskem kotu, je bilo brez vsakih pravic v obdobju italijanskega fašizma. V sebi pa je nosilo odpor proti tujcu ter nacionalnemu in socialnemu zatiranju. Zato je razplamtel poziv Komunistične partije ta odpor v ogenj narodnoosvobodilne vojne. Po vaseh so bile kmalu organizirane trojke, ki so pojasnjevale namen borbe, zbirale orožje in širile propagando. Ze v poletju 1942 so bili skoraj v vseh vaseh vaški odbori treh do petih članov. Moč Osvobodilne fronte

je rasla iz dneva v dan. Vsak prebivalec je prispeval posojilo svobode in plačeval narodni davek. Novembra 1942 je bila izvršena trosilna akcija v vseh vaseh in postojankah pred nosom vojaštva in karabinerjev.

Lužgi, župan v Cerknem, in njegov občinski odbor so izgubili oblast nad ljudstvom. Vkljenjeni so bili v samo Cerkno in tudi v njem niso imeli ob-

Marija Bašelj, kandidatka za OLO Tolmin

čutka varnosti. Cerkno je dajalo redno mesečno nad 32 tisoč lir kot narodni davek ali kot posojilo. Davkov Italijanom pa niso več plačevali. Poziv fronte za narodni davek in narodno posojilo so priznali za zakon.

Ko so hoteli Italijani mobilizirati vse sposobne moške v februarju 1943, niso dobili z izjemo enega nikogar v Dolnjih in Gornjih Ravnah nad Cerknim. Prav tako so odšli v partizanske vrste moški ostalih vasi. Uveljavila se je kot zakonita oblast volja primorskega ljudstva. Osvobodilna fronta je v svojem delu zajela prvič tudi žene. V vaseh Planina, Otalež, Ravne, Zakriž, Novaki in v drugih so pokazale, da so sposobne požrtvovalnih dejanj.

Po kapitulaciji Italije je bil osvobojen cerkljanski okraj. Osvobodilna fronta je prevzela začasno oblast. Razpisane so bile prve volitve v narodnoosvobodilne odbore. Udeležba je bila skoraj popolna. Vsaka vas z nad sedemdeset prebivalci je volila svoj odbor. Izvoljen je bil tudi okrajni narodno-

osvobodilni odbor. Vsi voljeni odbori so začeli takoj delati. Sprejeli so razne odloke in uredbe, s katerimi so se vsklajevali naporu zaledja in fronte. Na pobudo Osvobodilne fronte so bile odprte šole, ki so začele že oktobra 1943 z rednim poukom. Šole so opravljale svoje prosvetno delo stalno do osvoboditve. Odloki narodnoosvobodilnih odborov so bili edini zakon.

V vasi je prihajalo novo življenje. Med temi vasi mi je bil tudi Otalež.

1952

Otalež je hribovska vasica, precej visoko nad dolino Idrije. Čeprav je odmaknjena od večjih krajev, se razgoreva duh napredka v miselnosti njenih prebivalcev. Vse bolj se upirajo zastarelim nazorom in se oprijemajo uspešno novega življenja. Prav posebno pa gre naglo ta splošna preobrazba zadnja leta.

Začelo se je spomladi leta 1948, ko so započeli krampe in lopate v zemljišče bodočega zadržnega doma. Delo je pritegnilo večino prebivalcev vasi Otalež, pa tudi iz Plužen, Jazen in Lazec so se odzvali. Delali so pridno in pogumno kljub različnim težavam. Mnogi so prispevali s prevozi in sečnjo lesa. Jože Bevk iz Otaleža, Milan Jeran iz Jazna, Francka Zajec iz Lazec in še drugi so prednjačili med desetinami delovnih rok. Danes je dograjeno zadržni dom, lep in velik, in že tudi stredo zadržni trgovini, zadržnemu vodstvu in tudi za kulturno-prosvetne prireditve nudi svojo prostorno dvorano.

Ni še bil pod streho zadržni dom, ko so se odločili pomladi 1951 za elektrifikacijo vasi. Petrolejska leščerba ti ščemi v očeh, širi odvraten smrad in pri tem so še druge pomanjkljivosti te razsvetljave — tako so mislili. Izbrali so ljudi v odbor za elektrifikacijo. Toda nemara bi svetila še dolgo petrolejka, ako bi ne bila v dremajočem odboru vaščanka Marija Bašelj. S svojo vztrajnostjo je začela oživljati delo odbora. Tudi pri elektrificiranju so se porajale težave. Vendar ljudje kot Gabriel Bevk, Francka Zajec, Ciril Filipič, Milan Jeran, Bernard Sturm in med temi najbolj požrtvovalna predsednica krajevnega ljudskega odbora Marija Bašelj, se jih niso ustrašili. Glavna dela so bila opravljena že lani, letošnjo pomlad pa je zakukala »kukavica« ljubljanskega radia iz dotlej edinega radijskega aparata v zadržni gostilni.

Redki primer, ako ne edini, je bil krajevni ljudski odbor v Otaležu, kjer sta bili predsednik in tajnik — ženi. Marija Bašelj in Frančiška Zajec sta uživali ugled, kakršnega bi marsikje potrebovali moški predsedniki in tajniki ljudskih odborov. Moč tega ljudskega odbora je slonela na skupnem delu z vaščani. Vsaka odločitev, ki je bila važna za vse, je bila sprejeta na zboru volivcev. Zato je ta vas med prvimi pri izvrševanju davčnih obveznosti. Pa tudi o drugih gospodarskih vprašanjih se pogovorijo vsi in ne samo odbor. Na primer, ko so ugotavljali, kdo in koliko je v zaostanku pri plačevanju prispevkov za elektrifikacijo, je odločil zbor volivcev, da se odtegne električni tok tistim, ki niso poravnali dolga do vaše skupnosti. Na istem zboru pa so se odrekli nekateri svojim preplečim pri elektrifikaciji v korist vojnih vdovam.

Marija Bašelj je partizanska borka in ena med prvimi voljenimi ljudmi na Cerkljanskem. Ze v letu 1943 je bila izvoljena v Narodnoosvobodilni odbor cerkljanskega okraja. Tudi po osvoboditvi je bila delavna in požrtvovalna. V času, ko je bila predsednica ljudskega odbora, je bilo narejenega mnogo koristnega za napredek vasi. Dogradili so lep zadržni dom in elektrificirali vasi Plužna, Otalež, Lazec in Jazna v skupni dolžini omrežja nad 22 kilometrov.

Na nedavnem zboru volivcev so jo kandidirali prebivalci za okrajni ljudski odbor.

Tri zasedanja AVNOJ

I. ZASEDANJE

Naš Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije prevzema težko breme, veliko odgovornost. Nimamo tako rekoč ničesar. Samo orožje imamo, ki smo ga osvojili s krvjo naših najboljših borcev. Razdejana je naša dežela, strahotno trpi naše ljudstvo, lačno, golo in boso, izpostavljeno četniškemu, ustaškemu in okupatorskemu zverinskemu terorju. Eno pa imamo — neomajno trdnost in vero izmučenega ljudstva, da bo zmaga njegova. Visoko moralo imamo ne le v naši vojski — moralo, ki jo občuduje ves svet — marveč tudi v našem ljudstvu. Poglejte tiste požgane vasi! Kmetje in kmetice na mrazu, v barakah ali pod milim nebom, v gozdu ob ognju ne jadikujejo nad svojo usodo, marveč pravijo: »Bratje dragi, borite se, mi pa bomo dali tudi poslednji grižljaj, ki ga imamo, da boste premagali našega skupnega sovražnika.« To je morala, ki jo je najti redkokje, to je ponos narodov Jugoslavije.

Tito

II. ZASEDANJE

Tak je položaj na četrti etapi razvoja naše narodnoosvobodilne borbe. In dosledno temu dobiva naše narodno predstavništvo dolžnost, da ukrene vse potrebno in opraviči zaupanje velike večine svobodoljubnih narodov Jugoslavije. Na tej četrti etapi, v zvezi z notranjimi in zunanjimi dogodki se vsiljuje potreba po ustanavljanju takšnih narodnih organov, političnih in zakonodajnih, kakor tudi izvršilnih, ki izhajajo iz njih, da bodo sposobni premagati vse težave v tem položaju in da bodo dostojno predstavljali narode Jugoslavije tako v deželi kakor izven nje, da bodo sposobni preprečiti vsak poizkus kogar koli, ki bi hotel onemogočiti uresničenje teženj, za katere je naše ljudstvo prelilo v tej veliki osvobodilni borbi toliko krvi. Danes je potrebno, da postane Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije zares najvišji zakonodajni in izvršilni organ narodov Jugoslavije. Danes je že čas za ustanovitev izvršilnega organa v obliki začasne vlade, ki bo sposobna voditi vse posle, ki jih mora opravljati resnična ljudska vlada. (Burno odobravanje, delegati vstanejo, vsa dvorana se trese od vzklikov in ploskanja.)

Danes imamo Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije, ki je bil ustanovljen pred letom dni. V tem Antifašističnem svetu so zastopani vsi narodi Jugoslavije, v njem so zastopani vsi družbeni sloji. Prvič v zgodovini pošiljajo naši narodi v ta svoj organ zastopnike, ki so zrasli iz njihove sredine, ki jih svobodno volijo in v katere imajo zares popolno zaupanje.

Tito

III. ZASEDANJE

»Naloge, ki jih je imel Nacionalni komite po prihodu v Beograd, in nato enotna vlada, ko se je sestavila, so bile zelo težke. Treba je bilo ustvarjati skoraj ves državni aparat iznova, ker je okupator razbil starega ali pa je bil ta aparat v njegovi službi. Organizacija ministrstev in poslaništev še do danes ni končana, to pa zaradi pomanjkanja domoljubnih uradnikov in strokovnjakov, ali pa ni na višini, ki bi ustrezala potrebam posameznih resorov za pravilno reševanje vseh poslov v korist države. Prav tako je bilo tudi v vseh federalnih vladah in nižjih oblasteh, pa tudi v mnogih državnih in zasebnih podjetjih. Okupator in narodni izdajalci so zapustili globoke sledove v vsem našem družbenem življenju — gospodarskem, kulturnem in političnem...»

Da bi vstala iz ruševin, da bi ponovno stekla naša industrija, da bi se obnovilo naše gospodarstvo in naš promet, so si federalne vlade močno prizadevale in doseženi so bili zelo lepi rezultati. Najboljše uspehe smo dosegli pri vzpostavljanju prometa: pri graditvi mostov, pri popravljanju železniških prog in cest. Največja hvaležnost za te uspehe gre naši mladini, našim delavcem, našim ženam, našim vojakom, ki so delali in delajo najpogosteje brezplačno z doslej nevidenim poletom in z željo, da se naša dežela čimprej dvigne iz svoje porušenosti. Množice najboljših domoljubov so vložile mnogo dela za blaginjo celotne skupnosti, kar bodi za zgled vsem tistim, ki stoje ob strani prekrižanih rok in samo kritizirajo, nekateri pa tudi naravnost sabotirajo.«

Tito

POSEBNA IZDAJA

SLOVENSKIM POROČEVALEC

Leto III. Decembra 1942 Cena 2 Lire

Za enotnost narodov Jugoslavije v borbi za svobodo in srečnejšo bodočnost

Koncem novembra se je v osvobojenem mestu Bihaču vršil vsenarodni Ustanovni zbor Protifašističnega Narodnega Sveta narodnega osvobojenja Jugoslavije. Z Zbora so bile poslano pozdravne brzojavke Stalinu, stalingrajcem, Vrhovnemu štabu, Rooseveltu in Churchillu, ter je bila na njem sprejeta sledeča resolucija:

RSI, 15. decembra.

PNSNOJ ugotavlja, da je bil nagli razpad Jugoslavije posledica oportunistično in izdajalske politike uradnih političnih strank; da je jugoslovanska vlada s svojim sramotnim begom v London zapustila svoj narod v najusodnejšem trenutku ter ga na milost in nemilost prepustila okupatorskemu nasilju; da so Pavelić, Nedić in podobni v okupatorjski službi in da so hkrati z »ministrom« Dražo Mihajlovićem odgovorni za nasilje, ki ga trpi naše ljudstvo;

Faksimile posebne izdaje Slovenskega poročevalca s sporočilom o I. zasedanju AVNOJ

V Livnu pred odhodom v Jajce novembra 1943. Na sliki dr. Ivan Ribar, dr. Mandić, dr. Lunaček in dr. Marijan Brečelj

Ob vzhodu BAKRENEGA HRIBA

vzpenjače do obale bodočega jezera »Volja Fundata«. Ko bo drobilec odstranil iz rude del jalovine, bo ta šla na novo pot po transportnem traku, ki bo dolg 1500 metrov. Tam jo bodo prevzeli veliki kotli flotacije, odtod pa bo koncentrat potoval do Doljnega Milanovca, kjer ga bodo prevzeli donavski vlačilci. Za sedaj, toda samo za sedaj, je koncentratu pot zaprta. Kam bo šel odtod po vlačilcih, še vedno točno ne vedo. Ali v Šabac, Kostolac ali v Bor, tega ne vedo niti še v Projektivnem biroju Srbije. Tole pa vedo: predelovali ga bodo v naši državi.

BOGASTVO MAJ DANPEKA

Ko so dokončali prva raziskovalna dela, so menili, da bo ruda približno tako bogata z bakrom kakor borska. Kasneje se je izkazalo, da predvidevanja niso bila resnična, toda ne povsem, ker so odkrili nova rudišča, tako da cenijo zalogo majdanpeškega bakra na okrog 82 milijonov ton. To zadostuje, da lahko flotacija predeluje 34 let dnevno po 6000 ton rude, kar bo znašalo letno približno 1000 ton čistega bakra manj, kakor lahko danes proizvede Bor. Razen tega ima Majdanpek v limonitu okrog 6 in pol milijona ton železa in pa magnetit na Rudni glavi. Prav tako je še precej zlatega pirita, čeprav so v zadnjih 50 letih odpeljali odtod nad 2 milijona ton te rude. Razen tega bodo tu pridobivali cink, zlato, srebro in celo mangan. To pa še ni vse. Celo v tistem izmetku, ki ga navadno imenujejo jalovina, so določene količine kovine. Pa

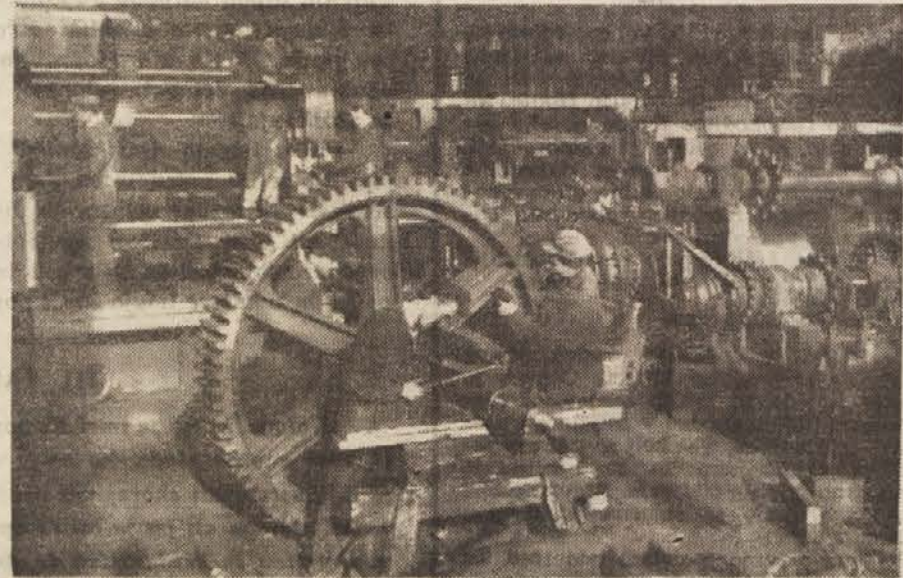
ješ rudarje, vagončki škripljejo, separacija dela dan in noč, toda povsod govore samo o »Maksu«, o jami »Svoboda«, o jašku »Elizabet«, ki ga je odprl že princ Evgen Savojski, o odkopih »VI kongres KPJ« in »Jugovići«, kjer se je razmahnilo tekmovanje pred kongresom Zveze komunistov.

Na direktorjevi mizi so načrti novega rudnika in debela knjiga geologa Donata, ki je dal prve obrise bodočemu bakrenemu rudniku. Pozno popoldne se razlete mine, katerih pok glasno odmeva po tesni: tam utirajo pot skozi skalovje za bodoči dnevni kop. Šest kilometrov pred naseljem gradijo zadnjo postajo bodoče železniške proge.

Pa tudi to še ni vse. Skupina raziskovalcev je tu, skupina mladih ljudi, ki so šele prišli s fakultete. Prvo, kar so rekli, je bilo: »Plan raziskovalnih del uspešno izpolnjujemo.« Rezultati njihovega dela so podzemeljski hodniki, ki se daljšajo iz dneva v dan, vrtni stroji se z glasnim hruštem zarivajo v zemljo. V najglobljem rovu so prodrli že 250 m pod zemljo. Pravijo, da se bodo ustavili 100 m pod današnjim naseljem. Čoka Muskal in hrib Kokozar sta prevrtna na sto mestih.

»Obsežnejša dela je zavrila letošnja suša,« je dejal direktor. »Toda kaj veste, za kaj je to dobro! Raziskali bomo do konca in zgradili prometne zveze, tako da s to prekinitvijo nismo mnogo izgubili.«

Tu so mi povedali tudi, da današnjega naselja nikakor ne bodo zastpali. Gradnja nove, tako velike kolonije bi

V tovarni »Ivo Lola-Ribar« izdelujejo težke obdelovalne stroje

tudi na številnih odlagališčih žlindre, ki je ostala po »bakrarni« kneza Miloša, je še vedno nekaj kovine.

SUSA JE ZAVRLA DELA

V Majdanpeku danes še ni mogoče povsem ugotoviti, kaj so že vse storili za bodoči rudnik. Na cestah res sreču-

samo še povečala stroške. Problem so rešili s projektom o zgraditvi flotacije iz »Volja Fundata«. Toda v današnjem Majdanpeku tudi ne bo mogoče graditi nič več. Stanovanja za nove delavce bodo gradili v Debelem Lugu, kjer je zadnja postaja železniške proge.

M. S.

TOVARNA KABLOV v Svetozarevu

Osnutek družbenega plana za leto 1953 določa za zgraditve tovarne kablov v Svetozarevu 2479 milijonov dinarjev. Letos do junija je šlo za gradbena dela in nakup opreme 4.356.000.000 dinarjev. Zgradili so večji del glavne tovarniške dvorane, ki bo kmalu dograjena, kakor tudi dele poslopij za livarno svinca in energetske centrale.

Prihodnje leto bo dograjena glavna tovarniška dvorana, ki bo zavzemala 50.000 m² prostora, dalje poslopja livarne in energetske centrale ter druga poslopja. V letu 1953 se bodo začela montažna dela, leta 1954 pa bo začela tovarna kablov delno obratovati.

Tovarna v Svetozarevu bo proizvajala vse vrste električnih kablov, svinčeno oblogo ter razne gole in izolirane prevodnike. Prvikrat bomo pri nas proizvajali kable s svinčeno oblogo in papirno izolacijo.

Leta 1954 bo izdelala tovarna 5500 ton kablov s svinčeno oblogo, 1955. leta 14.500 ton, 1956. leta 21.537, leta 1957, ko bo začela tovarna obratovati s popolno zmogljivostjo, pa 28.427 ton. Golih in izoliranih prevodnikov bo izdelala 1954. leta 2770 ton, 1955. leta 7930 ton, 1958. leta pa 8390 ton. Ko bo tovarna popolnoma dograjena, bo proizvajala 9115 ton.

Ko bo dograjena ta tovarna, nam ne bo treba uvažati teh izdelkov, marveč jih bomo nekaj celo izvažali.

Kot postranske proizvode bo tovarna kablov v Svetozarevu izdelovala valjano betonsko železo — leta 1954 12.000 ton, leta 1955 25.000 ton, leta 1956 pa 35.000 ton.

Življenje in delo slovaške narodnostne manjšine

V Jugoslaviji prebiva kakih 80.000 Slovkov. Večina jih prebiva v Vojvodini, manjši del pa v Slavoniji. Svojo staro domovino so zapustili pred kakimi 200 leti, ko so iskali kraj, kjer bi bila fevdalno nasilje in versko preganjanje mlačja. Ko pa so prišli k nam, so se jim želje izpolnile samo delno. Dobili so košček zemlje in delno versko svobodo, vendar pa so postajali plen fevdalnih izkoriščevalcev.

Slovaki, ki so pred prvo svetovno vojno mnogo trpeli zaradi narodnostnega zatiranja, so z veseljem sprejeli razpad avstro-ogrske monarhije in toplo pozdravili ustanovitev Jugoslavije. Toda novi položaj ni rešil ne narodnega vprašanja ne vprašanja enakopravnosti Slovkov v novi državi. Še več, prišla je doba popolnega narodnostnega zatiranja. Slovaki so pričakovali, da bodo dobili svoje šole, da jim bo z agrarno reformo dodeljena zemlja, da bodo imeli v oblasti svoje predstavnike itd. Od vsega tega pa se je uresničilo zelo malo ali skoraj nič. Položaj Slovkov se je bistveno izboljšal šele po drugi svetovni vojni. Med življenjem Slovkov v stari in novi Jugoslaviji so globoke, bistvene razlike.

Stare Jugoslavije Slovaki niso mogli imeti za svojo, ker niso bili v njej enakopravni. O tem bi lahko zelo mnogo pisali. Zato ni nobeno naključje, da so se na poziv naše Partije na vstajo leta 1941 med drugim odzvali tudi najboljši sinovi slovaške narodne manjšine.

V narodnoosvobodilni vojni je prostovoljno sodelovalo kakih 2600 Slovkov, kakih 700 Slovkov pa je v boju proti okupatorju izgubilo življenje. To ni majhen prispevek v celotnem boju naših narodov proti fašističnim zasluževalcem. Dan pa je bil zavestno, s

polnim pomenom tega, kakšne žrtve in za kaj dajemo.

Po junaški osvobodilni borbi je nastalo življenje v svobodni in resnični domovini enakopravnih narodov. Prvikrat v svoji zgodovini Slovaki doživljajo svoj popoln narodni, kulturni, družbeni in gospodarski preporod. Kakih 4500 slovaških družin je dobilo z agrarno reformo zemljo, ustanovljenih je bilo več slovaških šol, začela se je vzgoja in šolanje slovaških kadrov, že na prvih volitvah leta 1945 so dobili Slovaki dva poslanca v Ljudski skupščini FLRJ. Ljudska oblast posveča veliko pozornost popolnemu razvoju in razcvetu vseh narodov, tudi slovaške narodnostne manjšine.

Po osvoboditvi slovaška narodnostna manjšina hitro napreduje. Zdaj ima dve srednji šoli, nepopolno gimnazijo, dve nižji gimnaziji, 14 osemletk in 32 osnovnih šol. Število učnega kadra se je podvojilo, kar je treba pripisati učiteljski v Bačkem Petrovcu (ustanovljeno leta 1947) in velikemu številu slovaških študentov na raznih fakultetah v državi, na višjih pedagoških šolah itd. Raste mlada slovaška inteligenca, prekajljena v narodnoosvobodilni borbi in v socialistični graditvi.

Tudi založniška dejavnost se je krepko razvila. Od osvoboditve do zdaj je izšlo štirikrat več knjig in brošur, kakor v stari Jugoslaviji v 22 letih. Gre predvsem za knjige s področja leposlovja, mnogo pa je tudi učbenikov za slovaške osnovne in srednje šole. Razen tega redno izhaja politični list »Hlas ljudu«, dvakrat tedensko pionirski list »Naši pionieri«, zabavno poučni list »Roshljadi« (zadnja dvakrat mesečno), vsake tri mesece pa izide revija za književna vprašanja »Novi život«.

Kulturno življenje Slovkov v Vojvodini vodi odbor za Slovake Zveze kulturno-prosvetnih društev Vojvodine. V njem so razne sekcije, kakor na primer: sekcija za ljudsko izobražbo, ki organizira mnoga predavanja po slovaških vaseh, dalje sekcija za narodne plesne, za zbor, za proučevanje minulosti Slovkov v Vojvodini itd. Med drugim imajo Slovaki tudi klub mladih pisateljev, ki se čedalje pogosteje oglašajo v slovaških časnikih. Odlikujejo se zlasti pesniki Pavle Mučaji, Andrej Ferko, Jan Labat, Andrej Cipkar in drugi ter prozaisti Miroslav Krivak, Danijel Piksijades in drugi.

Malone v vsaki slovaški vasi redno prirejajo predavanja, imajo folklorne skupine in diletantske sekcije ter mnogo čitalnic, v katerih je kakih 35.000 knjig. Vsako leto prebere ljudje kakih 15.000 knjig. V vseh organih oblasti in vodstvih množičnih organizacij so Slovaki enakomerno zastopani, v Ljudski skupščini FLRJ imajo dva poslanca, v Ljudski skupščini Srbije tri, v Ljudski skupščini Vojvodine osem, v krajevnih organih oblasti kakih šest sto odbornikov itd.

Sodelovanje Slovkov v socialistični preobrazbi kmetijstva ni majhno. Ena najboljših kmetijskih delovnih združenj v Srbiji je znana združba »Janko Čnelik« v Stari Pazovi. Slovaki imajo 11 obdelovalnih in na desetine splošnih kmetijskih združenj, v katerih je organiziranih nad 3000 slovaških kmetijskih gospodarstev ali vsako peto slovaško gospodarstvo v Vojvodini.

Potujem v mesto, za katero so rekli, da ga bodo zasuli.

Vse bodo zasuli: kolonijo, blatne ulice, novo gimnazijo, pa tudi gostilno, ki jo obnavljajo vzlic zlim napovedim. Utesnjeno med hribe šteje to mesto na Malem Peku zadnje dni svojega obstoja, obsojeno, da izgine. Bilo je nekako žalostno, ko se je v sivem večeru ustavil avto sredi tega mesta. Potniki so preskakovali mlakuže in hiteli v krčmo, žvočniki so hripavo sporočali, da bo naslednjega dne seja delavskega sveta, le na koščku neba so utripale zvezde.

V tesni Malega Peka je nastalo naselje rudarjev iz Smoljina. V hribe so po sledovih rimskih legionarjev prodrli Sedeljani, Gurbajti in Kuske, katerih nasledniki so ostali tu, da so spremenili imena v »-ić«; ti govorijo vlaško, čutijo se pa Srbe.

V tej tesni je blestela »Zvezda Orienta«, najmodernejši rudnik na Balkanu v prvi polovici 19. stoletja. Sedaj naj znova zablesti stara zvezda, katere rojstvo bo spremljala smrt mesta.

Toda tu nihče ne razpravlja o tem. Inženirji so predvideli, da bodo zasipali staro naselje. Načrt pa je kadar koli mogoče spremeniti. Ni važno, kaj bo z njihovimi domovi. V dvajsetih stoletjih so preživeli na tisoče napadov, razdejanj in ropov. Toda če bodo danes zasuli eno naselje, bodo zgradili drugo, kakih sto korakov levo ali desno. In spet bodo majdanpeški rudarji kopali dragoceno rudo.

Gre torej za Majdanpek. Še pred nekaj leti so verjeli, da v teh hribeh ni ostalo po cesarju Trajanu, po raziskovalcu Herderju, po srbskem knezu in stotinah Saidnesov, Galdvejev in Sadoarjev ničesar. Potem so pa slučajno odkrili, da je tu baker, da pirita zmanjkuje, da pa bo tu novi naslednik Bora. In takrat so napravili načrte, po katerih bo izginila kolonija, načrte o velikih delih na bregovih majhne reke, visokih nekaj deset metrov.

DVA NAČRTA

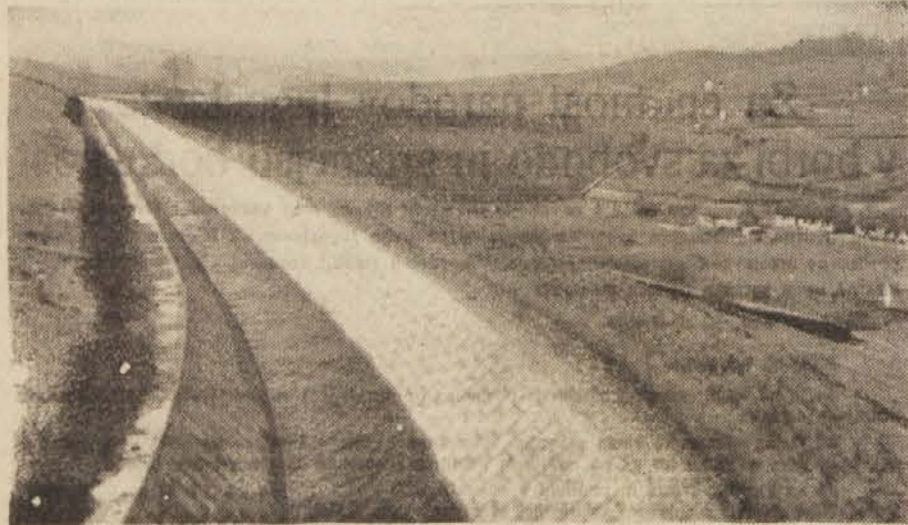
Inženirji so razprostrli načrte, prst se je ustavil na rdeče zaznamovani koti 515 m. To je Čoka Muskal, bakreni hrib. Podzemeljsko izkoriščanje tega rudišča se ne izplača. Ostane torej samo en način za izkoriščanje Čoke Muskala — dnevni kop. Da pa bi kopali do rude, je treba odkopati nekaj milijonov ton zemlje. Kam naj jo odvažajo? Na sosednji hrib ni mogoče, ostala je torej edinole dolina, kjer je danes mesto. Sklep: zasuti mesto. Novo naselje bo na sosednjem hribu. Rudo bodo prevažali po žičnicah do vasi Debeli Lug. Tu bo v flotaciji predelana v koncentrat, ki ga bodo odtod pošiljali v nadaljnjo predelavo.

Je pa še en načrt. Inženirji vedno projicirajo dve varianti. Tako je bilo tudi tu pot. Poldrug kilometer pod Čoko Muskal so odkrili novo dolino »Volja Fundata«. Tu se pomladi in jeseni zbirajo vode s planin. Skozi luknjicavi apnenec kasneje odtečejo, toda ta apnenec, ki popije vso vodo z okoliških hribov, je samo na enem mestu. Če ga bodo zasuli, voda ne bo imela kam. Ostala bo tu za flotacijo bakrene rude s Čoke Muskala.

Dvoje vprašanj je rešenih na en mah. Tako tisto, kje bodo odlagali jalovino, zemljo, ki ostane po predelavi rude, in ono, odkod bodo naprave bodočega rudnika oskrbovane z vodo. »Volja Fundata« — mrtva dolina — se bo polagoma zmanjšala in se spreminjala v jezero. Načrt o zasipanju Majdanpeka so torej dokončno zavrgli. Mestece je ohranila »Volja Fundata«.

RUDA POTUJE, TODA KAM?

Hrib bo izginil. Številni bagerji mu bodo segli v nedri in izkopali velikanski krater, katerega dno bo 270 m pod današnjim vrhom. Od tam bodo morali rudo spraviti do vrhov hribov, ki zapirajo mrtvo dolino. Tam bodo postavili drobilec. Ruda bo iz čeljusti bagerjev nadaljevala pot čez tračnice velike

Dovodni kanal, po katerem teče voda in počasi polni veliko umetno jezero na Vlasini. V ozadju se vidi velikanski nasip iz zemlje

Obisk pri velikanu v Sisku

KAJ POMENIJO BREZŠIVNE CEVI

Ce so pred nekaj desetletji hoteli zemljepisci in gospodarstveniki prikazati stopnja življenjske ravni v neki državi, so se radi posluževali podatka: koliko kilogramov mila pride na leto na prebivalca v tej državi. Danes bi na lahko zamenjali z bolj sodobnimi številkami: koliko jeklenih brezšivnih cevi izdelajo letno na prebivalca.

Tako pravijo inženjerji železarne v Sisku. Morda se to sliši čudno, vendar je točno. To so cevi, ki jih čaka bodočnost. Pri nas pa jih doslej nismo izdelovali.

V mnogih panogah industrije jih uporabljamo. Pri vrtnanju in črpanju nafte jih gre pri nas vsako leto v zemljo na stotine kilometrov. Če bi brezšivne cevi izdelovali sami, bi se lahko črpanje nafte zelo povečalo. Sodobni parni kotli, v katerih doseže para tudi nad sto atmosfer pritiska, bi bili brez takih cevi nemogoči. Stolpe za električne daljnovode visoke na petost, za elektrifikacijo železniških prog, za električne vode za tramvaje in trolejbusse danes tudi marsikje izdelujejo iz cevi. Brezšivna cev se zaradi okroglega prereza lahko obremeni enakomerno v vseh smereh, česar ni mogoče doseči s profili drugačne oblike. Z manjšo količino jekla se pri ceveh doseže večja čvrstost. Zato jih po svetu čedalje bolj uporabljajo pri graditvi mostov, ogradij za strojne dvorane, za žerjave in drugo. Brezšivni cevi si ni mogoče zamisliti nekaterih vrst kemične industrije. Rabijo jih za lokomotive, v avtomobilski in letalski industriji ter ladjedelništvu. Jeklene steklenice za stisnjene pline, ki se uporabljajo pri varjenju, za pogon ne-

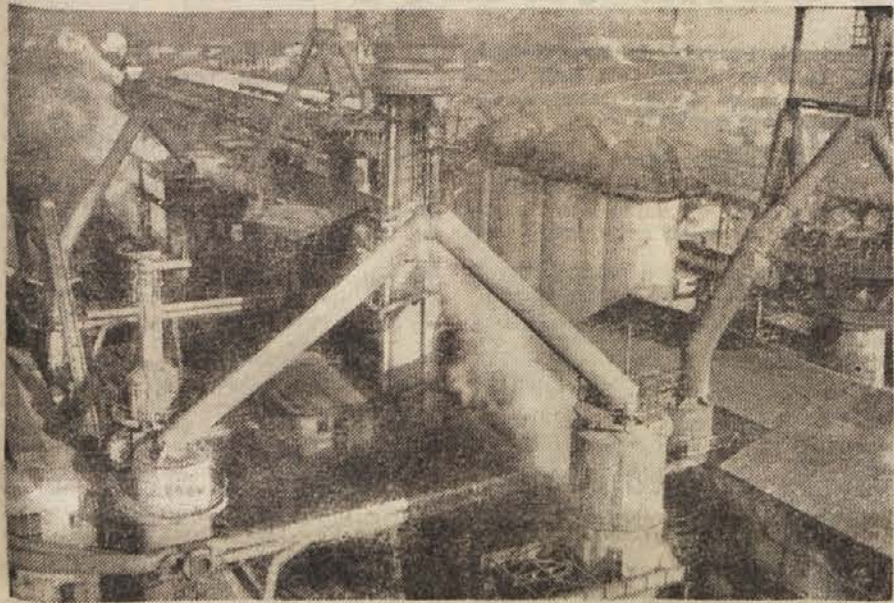
cevi, ker jih nimamo, čeprav je v drugih industrijskih državah to že običaj. Ne bo pa več dolgo tako. Tudi pri nas gradimo velik obrat za proizvodnjo brezšivnih cevi.

IZDELOVALI JIH BOMO V SISKU

Sedanja železarna v Sisku se bo namreč z graditvijo mnogih novih obratov razvila v tovarno brezšivnih cevi, prvo na Balkanu in eno najpomembnejših v Evropi.

Za proizvodnjo tako važnega predmeta si skoraj ne bi mogli zavezati bolj ugodnega kraja, kot je predmestje Siska. Bogate železne rude je dovolj v Ljubiji, ki ni daleč, nekaj malega pa je bodo nakopali tudi v Bešljincu. Precej koksa, ki smo ga doslej kupovali za drag denar v tujini, bodo dovažali iz Lukavca. Apnenca je dovolj okrog Ozlja. Vode ne manjka, saj stoji železarna nedaleč od izliva Kolpe v Savo. Kraj je kot nalašč za graditev novih obratov: prostrana ravnina, pokrita z gozdom, ki bo poskrbel vso umazanijo in dober del ropota strojev iz daleč naokrog raztresenih stavb. S prevozom bo šlo, ker je Sisk križišče, od kod vodijo železniške proge na vse strani. Delavcev pa bo v Baniji tudi dovolj.

Ze nekdanji lastniki železarne so menda delali načrte za povečanje obratov. Vendar iz te moke ni bilo kruha. Ostalo je le pri enem plavzu topilnice. Zmogljivost te visoke peči ni velika, dovoz rude in druge naprave pri plavzu so zastarele, marsikaj je treba delati z roko, kar bi sicer lahko opravili stroji. Se ta nehogljene je v zadnjem letu vojne zaradi sabotaj prenehal delati.

Novo visoke peči v železarni Sisak

katerih motorjev, za kurjenje, so tudi izdelane iz brezšivnih cevi. Cevi s šivom bi pri velikem pritisku odpovedale.

So pa še razne druge stvari, s katerimi ima sleherni človek vsak dan opravka, ki so ali bi lahko bile izdelane iz teh cevi: vodovodi, zlasti na Krasu, kjer so potrebne zelo močne cevi zaradi kamnitih tal; plinske napeljave po večjih mestih, v bodočnosti pa morda tudi po vaseh hrvaške Posavine in Podravine, kjer je dosti zemeljskega plina; otroški vozički; ograjda za kolesa in motocikle; stoli, mize in drugo pohištvo.

Lahko bi našli še dosti naprav, pri katerih so nujno potrebne brezšivne cevi. Se več pa je takih predmetov, ki jih še ne izdelujemo iz brezšivnih

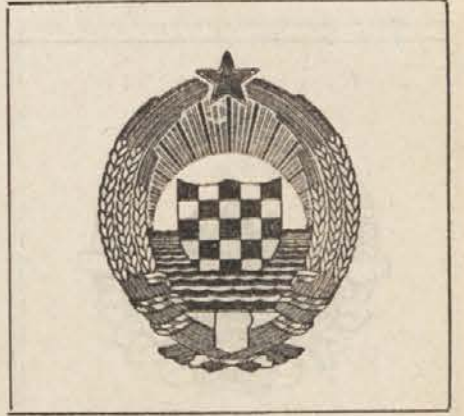
druga za drugo pod eno streho. Na enem koncu bo velikani požiral cele vlake velikih štirioglatih jeklenih klad — ingotov iz Siemens-Martinovih peči v jeklarni, ki jo tudi sedaj grade. Na drugem koncu pa bo izločal že gotove črne cevi, pa tudi razne izdelke iz cevi.

Na leto bo šlo iz obrata 60 tisoč ton cevi ali 3,7 kilograma cevi na vsakega prebivalca Jugoslavije. Če bo potrebno, pa se bo proizvodnja lahko z manjšimi dopolnitvami podvojila. Kaj pomeni 60 tisoč ton, pa si lahko predstavimo, če se spomnimo, da je vsa stara Jugoslavija skupaj dala leta 1939 le 170 tisoč ton valjanega, vlečenega, kovanega in litega jekla. Ko bo valjarna začela delati, bo skoraj vse železo iz sisaških plavzev, predelano v martirani v jeklo, uporabila tovarna sama; le malo ga bo šlo v druga podjetja.

Izdelovanje cevi ni enostavna stvar. Železarji Siska se bodo posluževali najnovejših pridobitev tehnike. S »komandnega mosta« blizu vhoda v valjarno bo le nekaj delavcev preko

električnih stikal upravljalo vse važnejše stroje v dvoranih. Stroj bo podajal stroju razbeljene ingote. Sli bodo skozi veliko stiskalnico, ki bo prebila luknjno skozi klado, nato skozi razne stroje, ki bodo z valjarji dajali bodoči cevi lepo zaokroženo zunanost in ji s »trni« gladili notranost, spet med valjarji, ki bodo cevi raztegovali na potrebno dolžino, vse dokler ne bodo iz zadnjega stroja prišle gotove »črne« cevi. Vse to bo trajalo le okrog 7 minut. Potem pa bodo te cevi potovale dalje iz dvorane v dvorano, kjer jih bodo predelovali v pocinkane in bitumenizirane cevi, kakršne rabijo za vodovode, jeklene steklenice in desetine drugih izdelkov.

Druga drugi vzporedno bodo tekle skozi dvorane tri »proge« podobnih strojev, toda raznih velikosti: »lahka« za izdelovanje cevi od 51,5 do 98 milimetrov zunanje premera, dolgih 12 do 17 metrov, »srednja« za cevi od 110 do 193 milimetrov in »težka« od 193 do 345 milimetrov premera. Po potrebi pa bodo lahko cevi s posebnim strojem raztegnili tudi do pol metra premera.

Danes, na praznik, bo velikani prvič preiskovali svoje mlade sile: lahka proga bo začela s poskusnim pogonom. Do konca prihodnjega leta bodo začeli izdelovati črne cevi vseh velikosti, še leto dni kasneje pa bo tovarna pošiljala v svet tudi predelane cevi in izdelke iz cevi. Dober del proizvodov bo izvažala v tujino.

Preveč novih obratov grade v železarni v Sisku, da bi si jih mogli na hitro vse ogledati. Ti, o katerih ste brali, so le najvažnejši. Drugi bodo le pomožni velikani — valjarne brezšivnih cevi. M. Zigon.

Dvajset milijonov kilogramov rib lahko nalovimo na leto

V Jadranu je toliko vrst rib, kolikor je dni v letu, v severnih morjih pa samo 179

Ze ob površnem pogledu na zemljevid Jadrana opazimo veliko razliko v členovitosti med našo in nasprotno, italijansko obalo. Medtem ko je naša, vzhodna jadranska obala vsa polna številnih otokov, otokov, rtov, zalivov in pristanišč, je italijanska ravna, enolična.

Umljivo je, da je takšna nadmorska oblikovitost obale prikladna za podmorsko življenje. Zaradi tega daje naša obala večje možnosti razplodu, razvoju in obstoju živalskih vrst, ker more vsaka izmed njih najti primeren teren: plitvine, ki jih pokriva morska trava, množico podmorskih grebenov, obraslih z algami, zraven njih pa globine z različnim sestavom tal.

Oglejmo si, kaj vse je mogoče dobiti iz našega morja in kakšno je bogastvo Jadrana.

MODERNIZIRAN LOV NA JADRANU

Takoj v začetku lahko rečemo, da dobro kaže, toda izkoristiti je treba racionalno — tako je tudi predvidevano — in po določenem načrtu v skladnem delu praktičnega ribištva in znanosti. Pri tem je vredno znatno podpirati in dajati široke razvojne možnosti našemu pomorskemu ribištvu v vseh smereh, upoštevaje pomembne besede biologa, ki je dejal: »Morje je veliko, zato se ga ne smemo lotiti z majhnimi sredstvi.«

Izkoriščanje bogastev morja se v glavnem omejuje na dvoje problemov: lov in gojitve rentabilnih pomorskih živali. Številke, ki jih bomo navedli, nam bodo dale vsaj nekoliko jasnejšo sliko o bogastvu Jadrana, glede na lov z naše strani in ne računajoč lova italijanskih ribičev na nasprotni jadranski obali.

Povprečno smo nalovili užitnih morskih živali pred drugo svetovno vojno 7 do 8 milijonov kilogramov letno. Danes, ko imamo večja in modernjša sredstva, bi mogli doseči lov užitnih morskih živali tudi do 20 milijonov kilogramov. Od skupnega lova pride 93% na ribe, 7% pa na nevretenčarje, se pravi na glavonožce, školjke in rake. Od 93 odstotkov ribjega lova pride na plavo ribo 70% (sardele, skuše, plavice, palamide in tuni), ostalih 23% pa na girle, osliče in druge, večinoma globinske ribe. Girice so primorskemu prebivalstvu važna hrana, posebno pozimi. Nalovijo jih povprečno do 400.000 kg na leto. Med nevretenčarji nalovijo 34% glavonožcev (sip in hobotnic), 36% raznih školjk, 10% rakov (škampov, jastogov in rakovic). Lov neužitnih morskih živali, n. pr. gob in koral je znašal pred drugo svetovno vojno do 110.000 gob letno, koral pa do 70 kg.

365 VRST RIB

V Jadranu so doslej ugotovili 365 ribjih vrst, torej prav toliko, kolikor je dni v letu. Od teh je 100 gospodarsko pomembnejših, posebno tiste za ljudsko

hrano. Jadran — kakor vse Sredozemsko morje — je glede ribjih vrst zdaleč bogatejši kakor severna evropska morja, čeprav je siromašnejši glede količine rib. Medtem ko je v severnih morjih 179 ribjih vrst, jih je v Jadranu 186 več. Tudi drugih morskih živali (glavonožci, raki, školjke in korable) v Jadranskem morju kakor tudi drugod po Sredozemlju ne primanjkuje.

Gospodarsko najpomembnejše so za nas poprej omenjene vrste plave ribe. Kar je za severna morja bakalar in slank, to je za nas predvsem plava riba in sardela, sorodna slanku. Njena gospodarska vrednost je v tem, da jo love v velikih količinah, da je okusna in zdrava hrana širokim ljudskim slojem in da je, predvsem sardela, zelo primerna za konzerviranje v olju; iz nje tudi delajo ribjo pasteto ali pa jo nasolijo v sodčkih.

LADJEVJE MODERNIH RIBIŠKIH LADIJ Z MREŽAMI

Naši ribiči, ki imajo moderne ribiške ladje, hodijo zdaj lovit na široko Sredozemsko morje, k Severni Afriki in tuniškimi obalam.

Lov globinskih rib v glavnem opravljajo z mrežo, ki jo vlečejo, in daje dobre rezultate, odkar imamo moderne ribiške ladje z mrežami, sposobne globinskega lova na odprtem morju, daleč od obale. Našim ribičem ni treba več loviti samo ob obali kakor nekoč, ko niso imeli večjih ladij niti modernih mrež, marveč le zastarele ladjice na vesla. Tudi naša ribiška postaja v Du-

BUČIČEVE METODE GOJITVE MORSKIH GOB

Naša obala je ugodna tudi za obstoj in razvoj koral ter raznih vrst gob. Plemenito rdečo koralo — Corallium rubrum — nabirajo pri nas predvsem prebivalci malega otoka Zlarina ter jo predelujejo v svoji družbi v razne okrasne predmete in nakit. Če bi posvetili več skrbi temu našemu primorskemu gospodarstvu, bi gotovo dosegli večje uspehe.

Izmed gob je najprimernejša za trgovino Euspongia officinalis adriatica. Po kakovosti je ta jadranska goba takoj za najfinejšo levantsko gobo — Euspongia mollisima — z vzhodnega dela Sredozemskega morja ob obalah Sirije, Cipra in Krete. Morske gobe nabirajo pri nas predvsem prebivalci otoka Krapnja. Poprej so jih nabirali z ostmi, zdaj pa jih trgajo od podlage potapljači, tako da ostanje nepoškodovane.

Izplača se tudi gojenje gob. Prednost umetnega gojenja je v tem, da moremo gobam dajati pravilnejšo obliko, prikladnejšo za praktično uporabo. Prvič so umetno gojili gobe pri nas na otoku Hvaru, in sicer v letih 1867—1872 Grgur Bučić. Zaradi nerazumevanja takratnih oblasti pa je ta njegov poizkus propadel. Po njegovem vzoru so začeli gobe umetno gojiti Francozi in kasneje Američani. Vsi poizkusi umetne gojitve v inozemstvu so uspeli, pri nas pa so to povsem opustili. Zdaj začenja morske gobe umetno gojiti ribiška postaja v Malem Stonu, kjer so tudi poskusi

Ribiči so vrgli mrežo

brovniku ima mnogo zaslug pri raziskovanju jadranskih globin in pri iskanju možnosti za globinski lov. Strokovnjaki te postaje so ugotovili možnosti za lov tudi v večjih globinah, kjer žive velike ribe. Tako so ovrgli stare trditve, da so jadranske globine brez življenja, da je v njih le nekaj nižjih živali in peščica globinskih ribic.

NERETLJANSKE JEGULJE

Za naše ribištvo bi mogle biti zelo pomembne tudi jegulje, če bi ob izlivu Neretve uredili lagunarne ribnike, kakršne imajo na italijanski jadranski obali v jezeru Comacchio, južno od izliva reka Po. Tudi pri nas bi mogli na veliko gojiti jeguljo, pa tudi druge ribe, ki prenesejo pol slano vodo. Jegulj nalove pri nas povprečno okrog 80.000 kg letno, in to jeseni, ko plavajo iz rek v morje, da se drstijo v Atlantskem oceanu. Koliko jegulj uide našim ribičem! Vsa ta množica, ki jih ne polovijo, izgine po drstitvi v globinah oceana in je za nas izgubljena.

GOJITEV MILIJONOV SKOLJK

Tudi školjke lahko prštevalimo med bogastva našega morja, od teh pa predvsem ostrige in še nekatere druge vrste. Tako imenovanih kamenic bi mogli na leto »pridelati« nekaj milijonov. Ob obali imamo mnogo primernih krajev za gojitve školjk, eden najboljših pa je Novigradsko morje. Če bi pri nas gojili školjke v obsegu, kakor to delajo v drugih deželah, bi imeli dovolj za domače potrebe in za izvoz.

umetne gojitve školjk dali lepe uspehe. Če bomo začeli na veliko umetno gojiti morske gobe ob naši obali, bomo imeli od tega znatne koristi, ker so jadranske gobe na svetovnem trgu zelo iskane.

VSESTRANSKO UPORABLJIVO MORSKO RASTLINSTVO

Tudi morsko rastlinstvo je mogoče koristno uporabljati. Vsa naša jadranska obala je bogata morske trave in alg, ki vsebujejo mnogo tega, kar je mogoče izkoristiti v industriji in medicini. Sodobna kemija je odkrila številne snovi, ki jih vsebujejo morske alge. Znano je, da izdelujejo iz nekaterih rdečih alg želatino, ki vsebuje pektin; želatina je znana pod imenom »agar-agar«; uporabljajo jo v medicini, pa tudi v industriji in gospodinjstvu. Želatina iz rdečih alg je dobra podlaga za umetno gojenje raznih bakterij v laboratorijih, v kirurgiji pa uporabljajo vršičke rjave alge (Laminaria digitata).

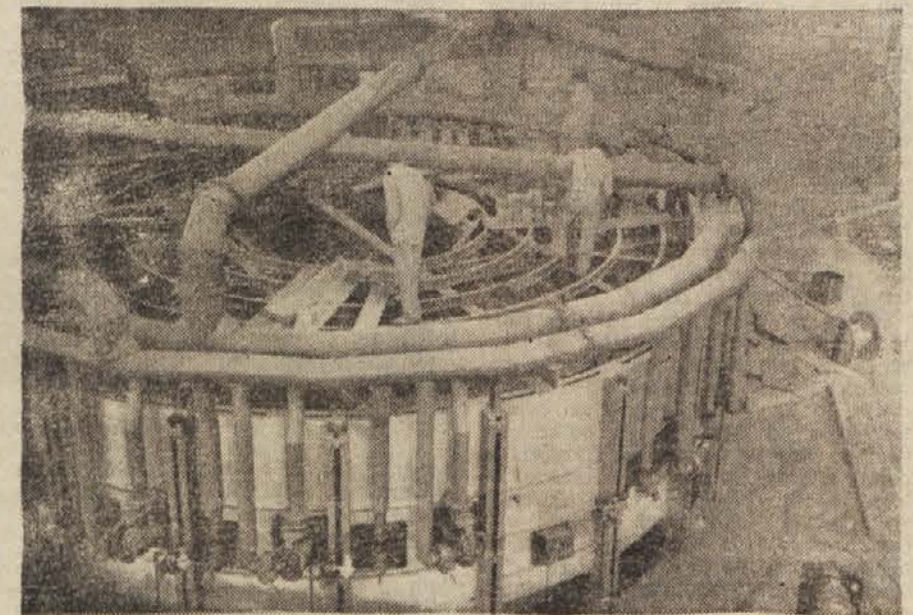
Vse, kar smo povedali, lahko strnemo v zaključek, da nam morje daje mnoge stvari, ki jih lahko koristno uporabimo. Naše svobodno morje nam že od davnih dni daje svoje bogastvo, toda še zdaj, v dobi napredka znanosti in tehnike, lahko vse to dodobra uporabimo, ker so nam na razpolago vsa potrebna moderna sredstva, med drugimi tudi ribarnice, ki bodo znale upravljati sodobna ribolovna sredstva in ki bodo poznale življenje v morju, vse probleme modernega ribolova in ribištva sploh. Strokovnjake za ta dela pa že vzgajamo. P. G.

Na Hrvatskem je 36 madžarskih društev

V vasi Podolju v okraju Beli Manastir so ustanovili kulturno-prosvetno društvo pripadnikov madžarske narodne manjšine, 36. kulturno društvo Madžarov na Hrvatskem. Po ustanovitvi tega društva na Hrvatskem ni več vasi, kjer prebivajo pripadniki madžarske narodne manjšine, ki ne bi imela svojega kulturno-prosvetnega društva.

Sestintrideset kulturno-prosvetnih društev Madžarov na Hrvatskem zdaj uspešno izpolnjuje svoje prosvetno poslanstvo. V njih so gledališče, folklorne, pevske in glasbene skupine, ki pripravljajo v svojih krajih umetniške prireditve in gostujejo po drugih krajih Hrvatske. Dramski sekciji društev »Jozef Atila« iz Zmajevca in »Bratstvo in enotnost« iz Batine Skele sta postali že stalni amaterski gledališči. Ti dve gledališči, kakor tudi ostale madžarske dramske skupine, izdatno podpira Madžarsko narodno gledališče v Subotici.

V življenju pripadnikov madžarske narodne manjšine na Hrvatskem pomeni važno kulturno manifestacijo tudi prikazovanje filmov v madžarskem jeziku, ki se je nedavno začelo. Razen tega so zadnje čase odprli več novih knjižnic s čitalnicami, tako da jih je zdaj kakih 60 z 12.000 knjigami v madžarskem jeziku. Čitalnica v Zmajevcu sodi med najboljše urejene. V isti vasi je zdaj prva popolna osemletna šola s poukom v madžarskem jeziku. Obiskuje jo nad 250 učencev. Madžari na Hrvatskem imajo zdaj nad 30 osnovnih šol s približno 2000 učenci, kmalu pa bodo dobile nove šole tudi vasi vinkovskega, vukovarskega in daruvarskega okraja.

Zadnja dela pri postavljanju krožne peči v valjarni, prve te vrste v Jugoslaviji. Tu bodo segrevali ingote, iz katerih bodo potem izdelali brezšivne cevi. Peč bodo kurili z nafto ali s plinom.

MOBILIZACIJA NA DRAVI

bora se bo raztezalo veliko stopničasto jezero. Na robu vsake stopnice bodo v stebrih sredi reke agregati, ki jih bo poganjala množina vode, drveča s stopnice na stopnico, iz višjega jezera v nižje.

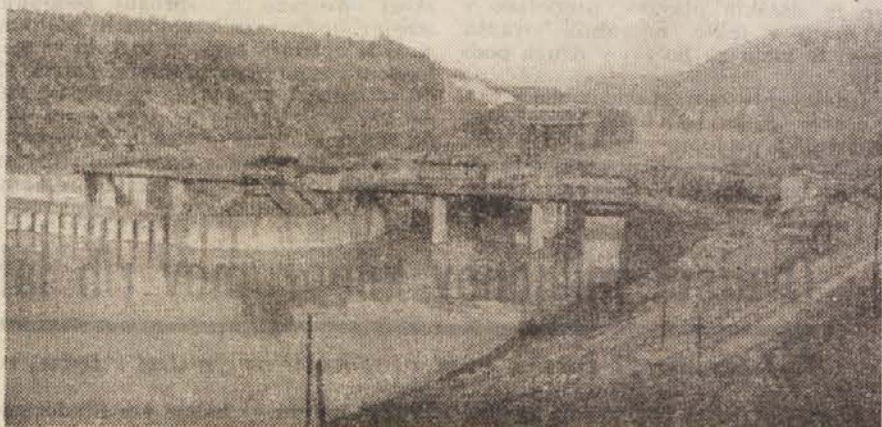
Graditelji teh hidrocentral in ljudje v že zgrajenih tiho in brez velikega hrupa mobilizirajo iz dneva v dan novo delovno silo v tej dolini. Ne bo minilo mnogo let, ko bodo lahko sporočili ljudstvu, da so s svojim delom mobilizirali devet sto tisoč, reci in piši devet sto tisoč delavcev. Toliko ljudi bo namreč nadomestila energija reke Drave, izko-

bila seveda že katastrofa. Reka je narasla za 14 metrov.

Vse te spremembe bodo morali držati v šahu, da bi vodo čim bolj izkoristili v turbinah in da bi je čim manj ušlo čez jezove. Se to: danes nam Drava že nadomestuje dve sto tisoč delavcev. Z naglimi koraki in velikimi napori delavcev se bližamo tisti veliki številki.

Pri Vuzenici sedaj najbolj hite. Se pred hudo zimo bi radi zabetonirali zadnje izmed štirih pretočnih polj med visokimi stebri. Prvi stebel sredi reke — v njih bodo montirali generatorje —

je gotov. Drugega žele skončati že v treh tednih. Za tretji stebel so izkopali globoke temelje. Skratka povsod, pri vsakem delu so marljivo. Tako naštevaje pa bi malo pomenilo, če ne bi povedali, da graditelji — mobilizatorji delovne sile na Dravi — delajo noč in dan, da jih pri delu škropi ledena Drava, pa vendar vztrajajo. Dež jih ne prežene iz stavne jame. Tesarji se kljub temu plazijo po vrtočavih višinah in nemoteno odstranjujejo ali premeščajo nove opaže. Zadnjič bi nekdo — k sreči le »bi« — skoraj zdrknil v globino. Nič strahu zato, delajo naprej. Pogumni so ti ljudje in požrtvovalni. Vsi jim bomo hvaležni za njihovo »veliko mobilizacijo«. Mitja Svab

Pogled na gradbišče hidrocentrale Vuzenica

Včasih pravijo strokovnjaki, da je škoda, da nimamo pri nas več Drav. Zakaj je ta reka, stisnjena med Pohorjem in Kozjakom v ozko globel, tako važna, zakaj zasluži tako pozornost? Stvar je preprosta: izviri Drave so tam pod ledeniki Velike Pastirice, reka zbira vode s pobočij Velikega Kleka in prav to ji daje prednost pred drugimi rekami v naši deželi. Ko reka Bosna, Neretva, Drina usihajo ter v pozni pomladi in poleti teče po njihovih strugah le malo vode, je Drava polna energije. Sonce nevzdržema topi ledenike in sneg ter napaja planinsko reko.

Taka reka je kaj primerna za graditev hidroelektrarn in lepo dopolnjuje druge reke. Kadarkoli Sava in Drina ne bosta veliko zmogli in bosta pošiljali v daljnovele le malo elektrike, bo Drava lahko s polno močjo priskočila na pomoč. Zato so strokovnjaki določili Dravi pomembno vlogo v našem gospodarstvu.

Že pred leti smo začeli na Dravi veliko mobilizacijo delovne sile. Raztegnila se je, ta mobilizacija, na fronto, dolgo skoraj 80 km — od tam, kjer Drava priteče k nam in — za sedaj do Maribora. Če tako napišemo, bi bralec pričakoval, da tekajo po Dravski dolini sem in tja občinski možje, aktivisti in morda celo milica s pozvi in da hočeš nočeš pošiljajo ljudi v tovarne in na gradbišča. Ne, ne gre za tako mobilizacijo. V Dravski dolini je vse mirno, nihče se ne razburja, mnogi celo ne vedo o mobilizaciji prav nič.

Le nekaj bo opazil popotnik. Na približno vsakih dvanajst kilometrov delajo ob Dravi ljudje. Nekatere se jih je zbralo na stotine, drugod jih je le nekaj deset. Pri Dravogradu, Fali in Mariboru so reko že zajezili; nastala so velika jezera, iz katerih drvi voda na turbine. Izpod stebrov se dviga izčrpana — pa si kmalu nabere novih moči. Pri Vuzenici jo bodo ponovno ukrotili — tu je sedaj najbolj živo, saj se je zbralo nekaj stotin delavcev, inženirjev in tehnikov. Niže pri Vuhredu je ljudi manj, sredi reke je velik čoln, privezan na breg z debelimi jeklenimi vrvmi. Kar skozi deročo vodo so potisnili jeklene drogove in v dno pod vodo vrtajo, da bi ugotovili, ali bo skala dovolj trdna, da bo vzdržala težo velikega jezusa. Na bregu delajo temelje za žerjav. Mimogrede pripovedujejo, da bo inženir Pipan, star delavec na dravskih elektrarnah, to gradbišče še bolj mehaniziral kakor Vuzenico. — Ožbolt. Tu bodo Dravo četrtič naskočili. Ljudi je videti tod okoli bolj redko. Vendar je po drevju in po skalah za nas nestrokovnjake vse polno čudnih rdečih znakov. Geometri so hodili ob reki in merili prostor, kjer bo stal največji jez na Dravi.

Naprej proti Mariboru se v večernih urah vije po soteski gosta, skoraj neprodna megla. — Pri Fali in pri Mariboru, kjer stoji pet in šest (sedaj še drugi in tretji) jez, sta se razgrnili dve veliki jezera, iz katerih se prav sedaj neprestano dviga megla. Edina nesreča za dolino, pravijo ljudje.

Tu bodo, pravzaprav so že, jezovi velikih hidrocentral na Dravi. Po nekaj letih bo reka stala. Od meje do Mari-

rišene in zaprte za jezovi, ki jih grade naši ljudje. Če bi hoteli kako drugače priti do te moči, bi morali prav toliko, to je devet sto tisoč delavcev, poganjati z rokami stroje, da bi drugi z njimi delali. Ali pa, to je bolj razumljivo: devet sto tisoč delavcev bi moralo kar naprej fizično delati, da bi nadomestili silo dravskih agregatov. To ni navadna, to je veličanska mobilizacija delovne sile za našo lepšo bodočnost.

Po vijugastih stopnicah smo se spustili prav do turbine v prvem stebri mariborske hidroelektrarne. Ves železobetonski stolp drhti od naglega vrtenja velike naprave. Ze ta generator, ob katerem čuvata le dva strojnika, nam daje čudovito moč. Štiri sto petnajst tisoč 40-watnih žarnic bi lahko prižgali ob njegovi elektriki. Tam, kjer je prej delalo stotine ljudi, sta zdaj dva tovariša, signalne naprave na stikalni plošči pa opozarjajo na vse, kar morata sproti urediti, da agregat nemoteno teče. Milijone in milijarde smo vložili, agregat pa jih sedaj naglo vrača — vsak dan vrne skoraj dva milijona. Res bo skozi stolp pretoklo precej Drave, preden bo elektrarna izplačana — toda še vedno je to najbolj donosna naprava v gospodarstvu. Poglejte! Hidroelektrarna Fala je danes vredna dinar. Smešno, vendar resnično. Električna energija je prinesla že toliko denarja, da je danes zbrana že več denarja, kot je bilo vloženega v gradnjo, montažo strojev in druge stvari.

Tu v centrali vedo povedati kar preveč zanimivih stvari o mogočni Dravi. Ze sedaj se dogovarjajo centrale med seboj, kako najuspešneje izkoristijo vodne sile reke. Ni vseeno, če bi spustili v falski centrali vso vodo na turbine opoldne. Od Fale do Mariborskega otoka potuje voda eno uro. Zvečer bi ta voda potemtakem neizkoristična tekla že tam nekje pod Varaždinom. Ob večernih urah pa rabimo največ elektrike — takrat nastopijo konice, čas, ko je energije v omrežju premalo. Če bi Fala izčrpala vodo svojega jezera opoldne in proti večeru zopet zaprla odtok — bi Mariborski otok prav zvečer obstal. Dogovor o »vodnem režimu«, kot pravijo temu, je, vidite, res važna stvar. Se važnejše pa bo to, ko bodo zgrajene vse elektrarne. Takrat bodo »planirali« dotok vode od Labuda v Avstriji (kjer je zgrajena centrala) pa do Maribora kar za dan naprej. Od Labuda do Maribora »potuje« Drava namreč 8 do 9 ur.

Tako »planiranje« ne bo enostavno tudi zaradi dravskih posebnosti, ki smo jih nekaj našli. Včasih teče po strugi Drave vsako sekundo le 90 kubikov vode, potem se to dvigne do 1000 kubičnih metrov. Spomladi ali jeseni, ko druge usihajo, Drava podivja in po strugi steče vsako sekundo tudi 1600 kub. metrov vode. V starih zapiskih stoji, da je Drava zmogla leta 1851 (lani je bila torej stoletnica te nesreče) kar 5600 kubičnih metrov na sekundo. To je

ŠOLA ZA DOBRE KMETOVALCE

Državno posestvo v Svečini nad Mariborom ima tudi vinarsko-sadjarško šolo, kjer se uče mladi ljudje umnega in dobrega kmetovanja. Svečina je eno tistih državnih posestev — uradno je pravzaprav šolsko posestvo, kar pa na stvari nič ne spremeni — ki je gospodarsko na trdnih nogah. Seveda tega kolektiv delavcev in upra-

priznam. Pravim, da bo uspeh še večji, če bodo učenci šole tudi doma v zadrugi in na drugih posestvih dosegli take lepe pridelke.

Sladko vince

Dober gospodar lahko s pridelkom to dokaže. Lani ob dobri letini so na isti površini pridelali nekaj manj vina

Učenci vinarsko-sadjarške šole v Svečini pripravljajo trsje za prodajo

ve skupno z učenci ni dosegel kar čez noč. Se preveč je posestev, ki se še niso iztrgale iz gospodarskih težav in iz leta v leto beležijo izgubo. Zato je njihov uspeh toliko bolj vreden pozornosti.

Do začetka tega leta je bila Svečina le del velikega posestva. Sele od spomladi so samostojni in sta iz velikega posestva nastali dve: šolsko in državno posestvo Ploč. Takrat so v Svečini temeljito poprijeli. Obdelati je bilo treba 186 ha zemlje; za razmeroma majhen kolektiv to le ni bila lahka naloga.

130 kg jabolk na drevesu

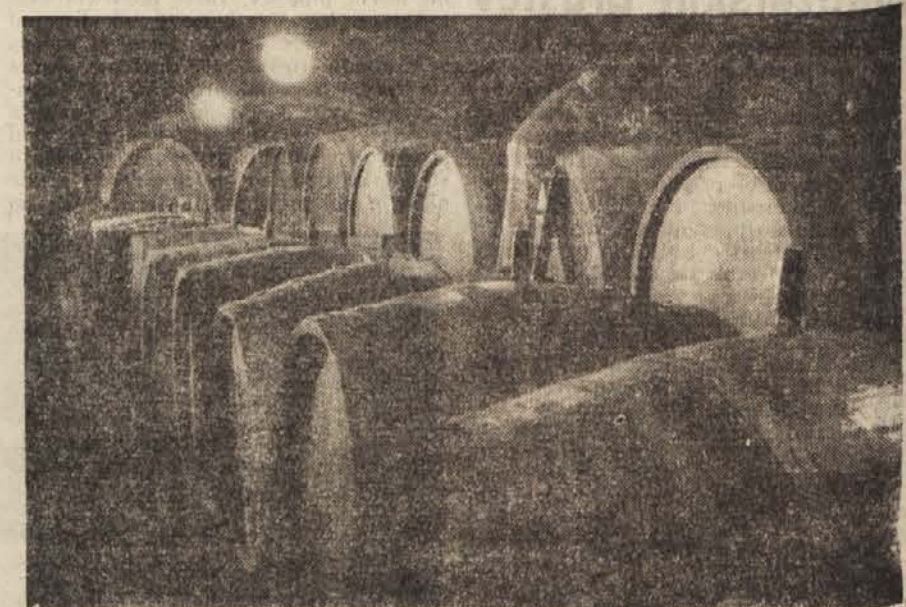
Obšli smo majhen del posestva. Sadovnjaki so razmetani sem in tja po okoliških gričih. Skupnih kompleksov je malo ali pa veliko, kakor kdo presoja. Do sedaj imajo 5 ha mladih nasadov, obnovili so 8 ha. Vse, kar je novega, sade na širokih terasah, ki bodo ustrezale za uporabo vseh agrotehničnih ukrepov v borbi za boljši pridelok. Ostali tisoči dreves pa rasto med ogoni, po robovih travnikov in pašnikov. Tu deset, tam dvajset. Jablan je največ. Okoli 1180 dreves je zasajenih, letos so obrali s teh dreves 15 in en četrt vagona lepih jabolk. Svinčnik in papir v roke, majhen račun in — sto petintrideset kilogramov je rodilo vsako drevo... Le kakšne agrotehnične ukrepe se potrebujejo tu, sem pomislil, ko sem se spomnil domačih treh jablan, kjer sem s ponosom obral tiste bore tri kiloe grintovih plodov.

Sicer pa ni kaj reči. Pozna jesen je in menda bi zaman iskal jablano, ki bi ne bila skrbno očiščena in porazana. Nikjer ni lišajev ali zelenega mahu, ki ga vidiš ponekod po drevju toliko, da vzklikneš: Škoda, da se kože tudi po drevju ne pasejo. Skropili so poleti trikrat, pozimi bodo dvakrat — letos jabolke, oziroma dreves, okuženih s kaparjem, tako rekoč ni bilo več. Ostalo drevje je vrglo lepe denarce: hruške 120 kg na drevo, slive 70 kg, le orehi so bolj slabi, 10 kg so jih dobili z drevesa.

Sklep je bil: drevesa nam, mi drevju; naglo so kupili najmodernejšo motorno brizgalno z vsemi potrebnimi

pot letos, čeprav je bila letošnja vinska letina povsod slabša. Razlika pa je pri vsem tem še v kvaliteti. Lani je imelo vino 17 do 21 gradov sladkorja, letos ga vsebuje kar od 21 do 23,3 gradov. No, končno tega ne bomo pripisovali obdelovalcem, ker je predvsem zasloga sonca. S tem pa se ne da dosti pomeniti kljub vremenski hišici, ki stoji pred gradom — upravo in šolo — prvi upravnik sam. Večji pridelki je prav gotovo zasloga skrbne obdelave in škropljenja, tega pa ne more nihče oporekati.

Doslej so k starim 15 ha vinogradov

Moderna klet na posestvu Svečina

pridžali še 7,3 ha novih plantaž in terasno urejenih. Tu bo obdelava lahko mehanična in zato si bodo čimprej kupili potrebne stroje.

V veliki trsnici, ki jo skrbno negujejo predvsem učenci šole, so dobili 37.000 prvorazrednih in 16.000 drugorazrednih cepčenk žlahtnih sort. Suša je tu naredila nekaj škode, toda — skozi očala gospodarja — dobiček bo.

Kajetan Kovič:

Hlapci in kralji

(Iz Ml. R. — 1950)

Nekdo dejal je, naj bo hlapec hlapec, da sodi v hlev in le gospod v salon. Ta naj poskusi grenki kruh težakoo, ta naj poskusi težo sužnih spon.

Ha, vse življenje beli kruh je jedel in z blagoslovom večnega boga je hlapcu vzel poslednji košček kruha, a pes njegov je bil že sit mesa.

In v svojem zakoniku je zapisal: od nekogaj na veke je ta svet razdeljen bil na hlapce in na kralje in da so kralji zrno, hlapci smet.

Pri nas je zdaj drugačna viža v modri: steptali sužnji zakonik smo v prah in čudo, glej, nihče ne strada kruha, do svetlih ciljev zdaj je strt zapah.

Če pa še reče kdo, da od boga je podarjen in potrjen sužnji red, mu brez sramu bom pljunil v tolsto lice, pa naj bo mežnar al' poet.

2300 litrov mleka

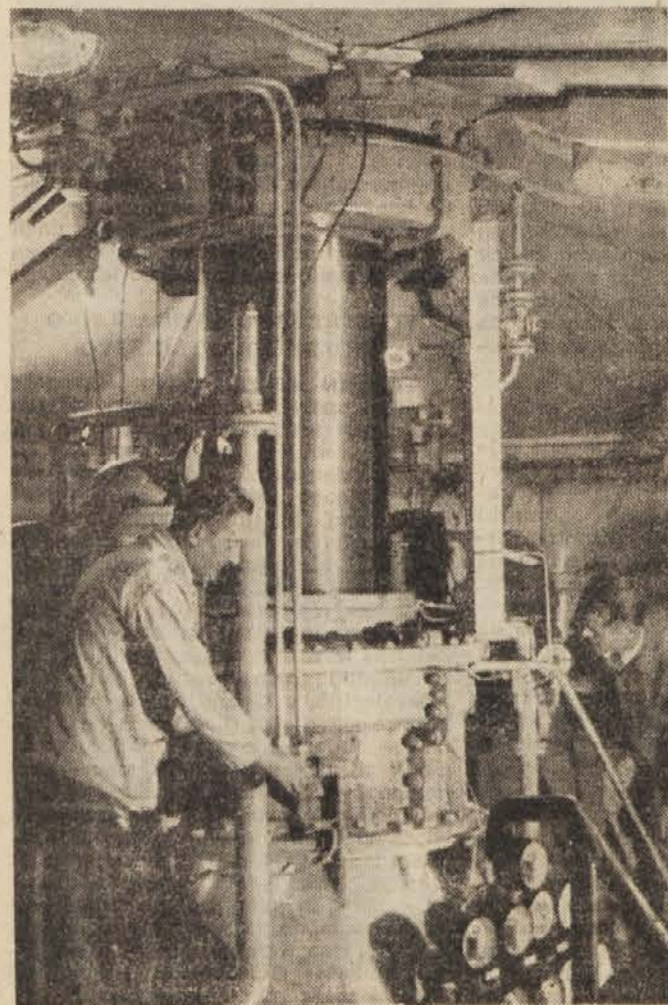
Svica to še ni, prav zares. Vendar pa tudi korak naprej, kajti 6,3 litra povprečno na dan je le precej več od slovenskega povprečja. Upoštevati pa je treba, da letos s krmo ni kaj prida in da je tudi zato slabša molža. V hlevu, ki je čist in snažen, stoji v kotu krava, ki ima rekord z 10,2 litra na dan v juniju, ko je bilo le nekaj paše. Pa pustimo molznost, letos bo bolj važna, da bi v tem hlevu obdržali čimveč živine in da mesarji ne bi preveč prišli na svoj račun.

Z vsemi mogočimi pripravami: silažo, tretjo košnjo (otavič) so pridobili in pripravili dovolj krme, da bo vseh 54 glav goveje živine s konji vred ostalo v hlevu. S košnjo otaviča se le redkokje ponašajo. Tu so travnike takoj po drugi košnji zabelili z gnojnico in zaprli pašo. Uspeh ni izostal, na 5 ha travnika so nakosili vagon prvovrstne krme. Pri vsej štednji pa Angelca, ki skrbi za mlado živino, beleži pri tej vsak dan kilogram prirastka. To so tudi glavne panoge, poljedelstvo le dopolnjuje vse. Mimo pa le ne moremo Krompirja so letos pridelali 16,8 mtc, v ugodnih legah pa celo 24 mtc.

Sola dobrih gospodarjev

Ob vseh teh uspehih se uči mladi rod naših kmetovalcev. Dopoldne presede v šolskih klopek, kjer poslušajo predavanja strokovnih učiteljev, popoldne pa so jih polne vse njive, sadovnjaki in vinogradi. Tu se na praktičnem delu najbolj pokaže, kdo sledi predavanjem kot treba. Včasih gre, posebno v začetku, bolj trdo. Saj na primer biologija postavi marsikomu do sedanje pojme o življenju in rasti na svetu prav na glavo. Pa vendar, tudi to postane jasna stvar. Ko odhajajo iz šole, ni nikogar, ki bi se menil, da ima pri sladkem vinu ali pa denimo pri mlačnosti sam bog prste vmes. Kmetovalci in ljudje z zdravim pogledom zapuščajo svečinski grad — nekdanji sedež fevdalne zaostalosti. Njih znanje nam bo prineslo več pridelkov, to pa je naša želja in naloga.

Ne bom še končal. Povedati je treba, da ima posestvo s šolo take uspehe, da

Pri turbini na hidrocentrali Mariborski otok

14,000.000 žarnic iz Jablanice

Bolj ko se teška betonska zavesa na Neretvi dviga in pritrjuje k masivom Prenja in Čvrstice, tem bolj so hercegovski ribiči zaskrbljeni, ker slutijo, da se bodo kmalu morali odpovedati užitku, ki ga nudi ribolov v bistri, močvirsko zelenkasti Neretvi. Njihova bojazen pa je prazna. Ribogojnice, ki

hribe in gorske klance. Sčasoma so se vsemu temu privadili. Najhuje jim je bilo, ko so slišali, da se bodo morali preseliti. Prišle so tudi mladinske brigade, da bi premaknile železnico in cesto gori v hribe, ker se bo začelo z dograditvijo jezera jezera polniti. Ostrožac bo voda zalila. V Konjicu so zgra-

katerih zemljo bo jezero poplavlilo, so se izselili. Na velikem gradbišču delajo zdaj v glavnem sami Hercegovci, ki so vzljubili hidrocentrale, ker so se prepričali, da je vsa njihova, samo njihova.

Večkrat so izpričali ljubezen do svojega dela. Ko je začela prvi dni junija 1950 Neretva naraščati, je vdrla v še ne dograjeni predor, po katerem zdaj prosto teče, in ves kolektiv jezera je ostal na svojem mestu. Do pasu v vodi so delavci dolgo delali, da so preselili stroje, orodje in gradivo ter preprečevali prodiranje vode. Tem nadčloveškim naporom je treba pripisati, da ni nastala večja gmožna škoda. Čez zimo, ko pritisne strupen mraz, ko kaže termometer 15 stopinj pod ničlo, so brigade grele vodo za mešanje betona ter betonirale dovodni predor in zaporni stolp na jezcu, kajti od tega je bilo odvisno nadaljnje delo. Mnogo dela v zvezi z graditvijo jezera so brigade že opravile. Zgradile so več predorov, vodni bazen, nad 50 m visoko, 100 m dolgo podzemsko strojnico in več drugih objektov.

Sredi lanskega leta so začeli graditi velik betonski jez, ki bo zagradil Neretvo. Pred njim bo nastalo Jablaniško jezero, nov zemljepisni pojem na naših zemljepisnih mejah. Minske brigade so odkopale iz Čvrstice in Prenja kakih 50.000 kub. metrov kamna, ko so čistile temelje za glavni jez. Jez je zgrajen že 60 metrov visoko. Betoniranje se nadaljuje, dokler ne bo dosežena višina 72 metrov. Na jezcu bodo zgradili most, po katerem bo speljana avtomobilska cesta, ki bo vezala levi in desni breg Neretve. Končna višina jezera bo znašala z mostom vred 78 metrov. To bo največji betonski objekt v naši državi. Te dni so začeli betonirati glavno odprtino na glavnem jezcu.

Zanimivo je, da se dviga jez blizu

zgodovinskega kraja na Neretvi, koder je leta 1943 v Četrti sovražni ofenzivi hodila kolona ranjenih partizanov. Kot da so hoteli novi rodovi zgraditi spomenik junakom revolucije!

Deroča in besneča Neretva je hotela nedavno znova preizkušati graditelje in jez. Narasla reka je z množinami vode, kakršnih ljudje že dolgo ne poznajo, pritisnila v betonski zid, toda jez je naval vzdržal. Da bo varen pred takšnimi presenečenji, bo moral kljubovati pritisku 10 kg na kvadratni centimeter. Ves jez bo kljuboval pritisku 300 milijonov kub. metrov vode.

Naša država bo imela od te hidrocentrale velikansko korist. Ta in sosednja hidrocentrale na Rami bosta nadomestovali osumernu delo 13 milijonov delavcev. Če bi njuno električno energijo uporabili samo za razsvetljavo hiš, bi bila lahko razsvetljena vsaka hiša v naši državi. Hkrati bi lahko prižgali 14 milijonov žarnic.

Ta hidrocentrale bo zlasti važna za Hercegovino, sončno deželo z malo vo-

de, s sončnimi polji okrog Mostara in vzdolž Neretve. Koliko rodovitnejša bi bila, ko bi bili na razpolago voda in električna energija za namakanje. Na stotine električnih črpalk bo omogočilo namakanje hercegovskih polj, ki bodo dajala lahko po dve žetvi tobaka, bombaža, sočivja na leto. Nastaja nova sila, ki bo preobrazila vse gospodarstvo in ljudi, ki bo napravila življenje bogatejše in radostnejše. Takšno življenje so stokrat zaslužili doslej vsi naši ljudje, zlasti pa Hercegovci.

Radimir Sokolović

V Doboju bodo zgradili kombinat viskoze

Ko so pred nedavnim časom načeli vprašanje graditve kombinata za viskozo v naši deželi, so bila med strokovnjaki različna mnenja ne le glede tega, ali je treba graditi eno ali več tovarn, marveč tudi glede zmogljivosti teh objektov. Nekateri strokovnjaki so menili, naj bi zgradili več tovarn viskoze z manjšo kapaciteto, drugi pa, naj bi zgradili en sam kombinat za viskozo, in sicer po mnenju nekaterih z zmogljivostjo okrog 7000 ton končnih proizvodov, po mnenju drugih pa s proizvodnjo 15.000 in celo 20.000 ton umetnih vlaken. Vsi strokovnjaki pa so se strinjali v tem da je treba kombinat

zgraditi čimprej, predvsem zato, ker uvažamo še vedno 80 odstotkov tekstilnih surovin

Ze pred vojno je dajala viskoza okrog 90 odstotkov svetovne proizvodnje umetnih vlaken, po vojni pa je ta odstotek še narasel. Tako so na primer lani proizvedli po vsem svetu okrog dva milijona ton viskoznih vlaken. Kolikega pomena je viskoza, se najbolje vidi iz tega, da vsebuje najboljše angleško blago okrog 30 odstotkov viskoze, nekatero drugo blago celo do 50, ženske tkanine pa tudi do 100 odstotkov. Glavne odlike viskoze so v tem, da jo je mogoče uporabiti kot tekstilno surovino v razne namene, ker so njena vlakna odlične kakovosti, ker je proizvodnja viskoze sorazmerno cenena, in končno, ker ne le nadomešča naravna vlakna, marveč tudi izboljšuje kakovost vzorca ter je do vlage in temperature odpornejša kakor naravna vlakna. Viskoza, pod katero razumemo umetno volno, umetni bombaž, umetno svilo in celofan, ni nič drugega kakor proizvod nadaljnje predelave celuloze.

Vseh teh surovin je v naši deželi dovolj, posebno pa v Bosni in Hercegovini. Zato je povsem razumljiva in upravičena odločitev Gospodarskega sveta vlade FLRJ, naj bi zgradili ta kombinat v Bosni in Hercegovini in začeli s pripraviljalnimi deli že prihodnje leto. Prav tako ni naključje, da so

Zadnji posnetek z glavnega jezera hidrocentrale Jablanice, ki bo visok 80 metrov in čez katerega bo speljana nova cesta

bodo zgrajene vzdolž vsega gornjega toka reke in na jezeru, bodo omogočile neprimerno bogatejši ribolov, kakor je bil kdaj koli. Tudi gamsom s Čvrstice ne bo treba zapustiti zavetišč. Ves ta kraj okrog hidrocentrale tja do Konjice in še naprej šele zdaj pridobiva na lepoti in turistični privlačnosti. Uprava zveznih lovišč, ki je vzela pod svoje okrilje goro in gamse ter sosednje, z ribami bogate rečice, bo napravila iz Neretve in novega jablaniškega jezera prvovrstna turistična, lovška in ribolovna središča v naši državi.

Pred šestimi leti, leta 1946, je samo nekaj ljudi vedelo, kaj se na Neretvi, Jablanici in v vsej Hercegovini pripravljajo. Med njimi je tudi ing. Jaroslav Černi, znani strokovnjak za hidrocentrale v naši državi. Tistega leta se je porodil idejni osnutek giganta — hidrocentrale na Neretvi, ki bo dajala na leto 750 milijonov kilovatnih ur električne energije. Takrat je bilo sklenjeno, da bo tu veliko jezero od Konjice do Jablanice, dolgo blizu 40 km. Njegov pomen ni samo v tem, da bo turbinam zagotovil dovolj vode pri nizkem vodostaju reke, ob hudi suši, kakršno smo imeli zadnja leta, marveč bo tudi reguliral vodo v Neretvi, da bo preprečeval poplave in hudournike, ki so tu tako pogosti in s tako katastrofalnimi posledicami. S to akumulirano vodno silo bodo v doglednem času omogočili umetno namakanje kraških polj v Hercegovini. Morda pa bodo plule tu tudi ladje, kar na Neretvi ni izključeno.

Sredi prihodnjega, 1953. leta bo začel obratovati prvi agregat hidrocentrale Jablanice. Sčasoma tonejo v pozabo napori in težave, ki so jih morali graditelji premagovati malone celih deset let. Težave so imeli z ljudmi in z naravo. V začetku so hercegovski kmetje z nezaupanjem gledali na gradbišče, dolgo blizu 60 km. Tu, tako rekoč doma, niti delati niso hoteli. Odhajali so na druga gradbišča v Zenico, Vareš, Tuzlo, ko da jim ni bil pri srcu rodni kraj. Morda niso mogli gledati praznih njiv ob Neretvi, kjer je rasla prejšnja koruza in kjer so prej za silo kaj pridelali, zdaj pa so jih preplavili stroji in delavci. Morda niso hoteli poslušati, kako pokajo mine, ki so trgale znane

dili nove stanovanjske hiše za »begunces«. Kmetje so dobili hiše, grunte in inventar v plodni Posavini. Dolg je bil boj s kmeti, ki so si vztrajno in žilavo prizadevali kljubovati hidrocentrali. Zdaj je položaj drugačen. Kmetje,

»Vidite, tovariši novinarji, to je ta naša nova Zenica. Če želite, se lahko malo sprehodimo po Zenici, toda ne po današnji, marveč po tisti, ki jo bomo imeli čez kak dve, tri leta.«

Inženir nam je razkazal makete, načrte, skice. Laiku se zde te risbe čudne. Ni se lahko znajti v njih, vendar smo po zaslugi dobrega vodiča dojeli obseg nove Zenice, mesta in metalurškega kombinata hkrati. Zapovrstjo smo si ogledali načrte na mizi in prve obrise kombinata, ki smo ga jasno videli na obzorju. Inženir Hafner nas je vodil od glavnega vhoda, seveda od tistega na načrtu:

»Ko boste obiskali Zenico leta 1954, bo stalo tu povsem drugačno mesto. Ne glede na to, po kateri ulici boste šli z nove železniške postaje proti tovarni, boste hodili po asfaltu od novih stanovanjskih poslopjih, domovih in parkih. Vidite, to bodo velike moderne, dvo- in trinadstropne stavbe. Tu so tudi novi hoteli. Tam se boste odpočili. Z eno besedo: to, kar boste takrat videli, ne bo več bosansko mestece, marveč moderno industrijsko mesto z okrog 50.000 prebivalci, za Sarajevom skoraj največje v Bosni in Hercegovini.«

Zares bo to velikansko mesto. To se vidi ne le po maketah, marveč tudi že po tem, kar so doslej zgradili. In tega je mnogo. Na nekoč prazni poljani proti novi železniški postaji se dviga delavsko naselje. Široke ulice z jablaniškim granitom, dvonadstropne stanovanjske

hiše. To že ni več kaj majhnega, to je del novega mesta, saj so tu čitalnica, kavarna, kino, gledališče. Milijoni so vgrajeni v novi metalurški kombinat.

Inženir Hafner nas je popeljal v železarni. Takoj za stanovanjskimi kolonijami smo prišli čez nov most na novem toku Bosne pred velika železna vrata z napisom »Metalurški kombinat Zenica«. Odtod pa vse do prvih vasi na severu se na nekaj kvadratnih kilometrih razprostira nova tovarna. Ko smo jo opazovali skozi okno inženirjeve sobe, se nam je zdela podobna veliki pajkovi mreži: vse povprek po širokem prostoru je razpredena mreža železniških tirov. Eni so položeni po tleh, drugi na betonskih stebrih, tovarni vagoni nenehno potujejo eden iznad drugega okrog velikih stavb, strojnih dvoran, visokih peči, okrog velikih dimnikov, skratka skozi industrijsko mesto. Na posebni železniški postaji kombinata doseže promet vrhunec. Tu skozi vozi dnevno okrog tisoč vagonov s surovinami, v glavnem železne rude in premoga. Razkladanje vseh teh surovin in prevoz do tovarniških naprav je mehaniziran s transportnimi trakovi in z drugimi sodobnimi prevoznimi sredstvi. Tisoče kilogramov rude razklada in prenaša iz kraja v kraj delavec z enim samim gibom roke na strojni napravi.

»Glejte, tu,« nam je razlagal inženir, »se začne proces nastajanja našega jekla. Ta stoji melje premoga na majhne kocke, ki jih potem nalagajo v koksno peč. Segrevajo jo s plinom iz visokih peči. Blok ene baterije koksne peči je dolg 50, širok 20 in visok 15 metrov. Predelava teh kock premoga v koks traja v komori koksne peči dvajset ur. — Se eno takšno koksarno imamo v Lukavcu, toda to je druga zgodba. Iz koksarne bodo prenašali koks k visokim pečem avtomatični transportni trakovi. Vse, kar vidite, je zadnja beseda tehnike.« Visoke peči so blizu koksarne, ki izdeluje iz našega premoga pravi koks. Koksarna je delo naših inženirjev, to je prva koksarna na svetu, ki predeluje rjavi premog v dragoceni koks, brez katerega si proizvodnje jekla ni mogoče zamisliti.

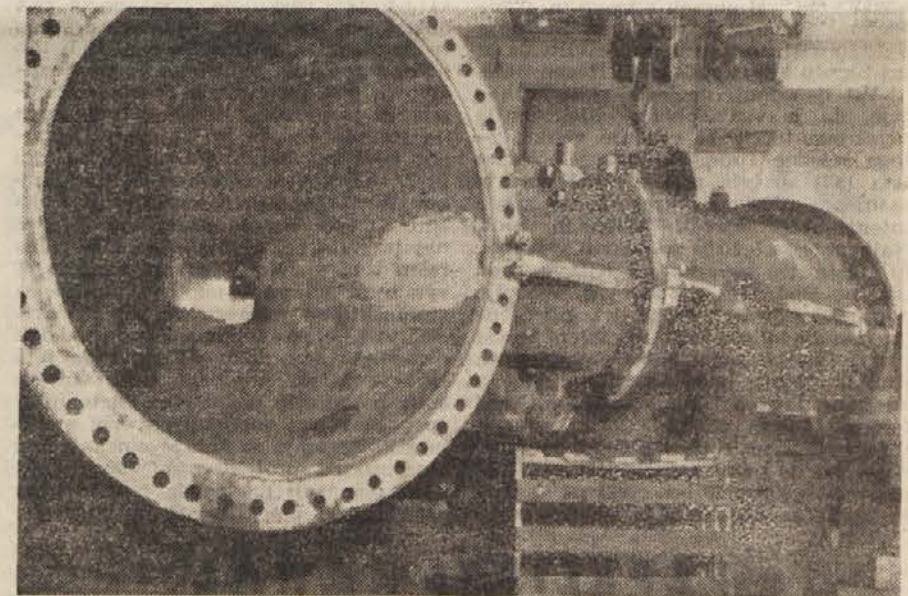
»Takšna koksarna,« nam je spotoma pripovedoval inženir, »ne daje samo koks, ki smo ga uvažali do nedavnega, marveč tudi nekaj drugih važnih proizvodov. Plin iz koksne peči na primer uporabljamo za gretje drugih metalurških naprav. Koksarna nam daje tudi polizdelke za pridobivanje surovega benzola, amonijevih sulfatov in drugo.«

Nad našimi glavami so plinovodi vodili plin po vsem kombinatu. Spodetka smo videli tudi velik gazometer, ki more zbrati 40.000 kubičnih metrov plina. Prišli smo tudi do visokih peči. Curek razbeljenega tekočega železa teče kakor velik izvirek iz spodnjega dela visoke peči. Delavci v bližini so vsi rdeči od razbeljenega železa, ki se vali v posebne kotle. Polne kotle prevažajo dalje, tja, kjer iz surovega železa delajo jeklo. Visoke peči, zgrajene iz trdnega železa, kipe v višino 60 metrov. Njim ob strani so po trije cowperji, visoki 35 metrov. Z dvigalom nenehno polnijo peči z rudo in s koksom, ki ju visoke peči požirajo, dajejo pa dragoceno kovino. Nad 60 vagonov surovega tekočega železa daje vsaka teh peči, kar je več, kakor so dajale vse visoke peči v predvojni Jugoslaviji.

Nekaj korakov za visokimi pečmi prehaja plin skozi veliko prašno vrečo, skozi čistilce, ki mu odvzemajo prah.

Tak čisti plin uporabljajo pozneje v drugih metalurških pečeh.

Kotle, polne razbeljenega železa, prevažajo posebne lokomotive. Eno takih lokomotiv, ki prihaja vsake štiri ure pred visoko peč (vsake štiri ure namreč visoka peč izliva tekoče železo) smo videli v jeklarni. To je posebni oddelek železarnice. V dvorani, široki 45 in dolgi 300 m, so Siemens-Martinove peči. Surovo železo teče v te peči, ki ga predelujejo v jeklo. Za ta

Spiralna Francisova turbina, ki jo bodo izdelali v Litostroju do konca tega leta in poslali na HC Jablanico. Turbina bo teška 150 ton in bo imela 31.000 KS. V Litostroju bodo izdelali še štiri take turbine, ki so doslej največje, kar jih je izdelal Litostroji. Končno je to ena največjih turbin na Balkanu. Glavni projektant je bil inženir Kasović. Izdelala pa sta načrte tehnik Slavko Urbančič ter Erik Mihevc. Na sliki vidite ohišje spiralne turbine z dva metra velikim vstopom v spiralo.

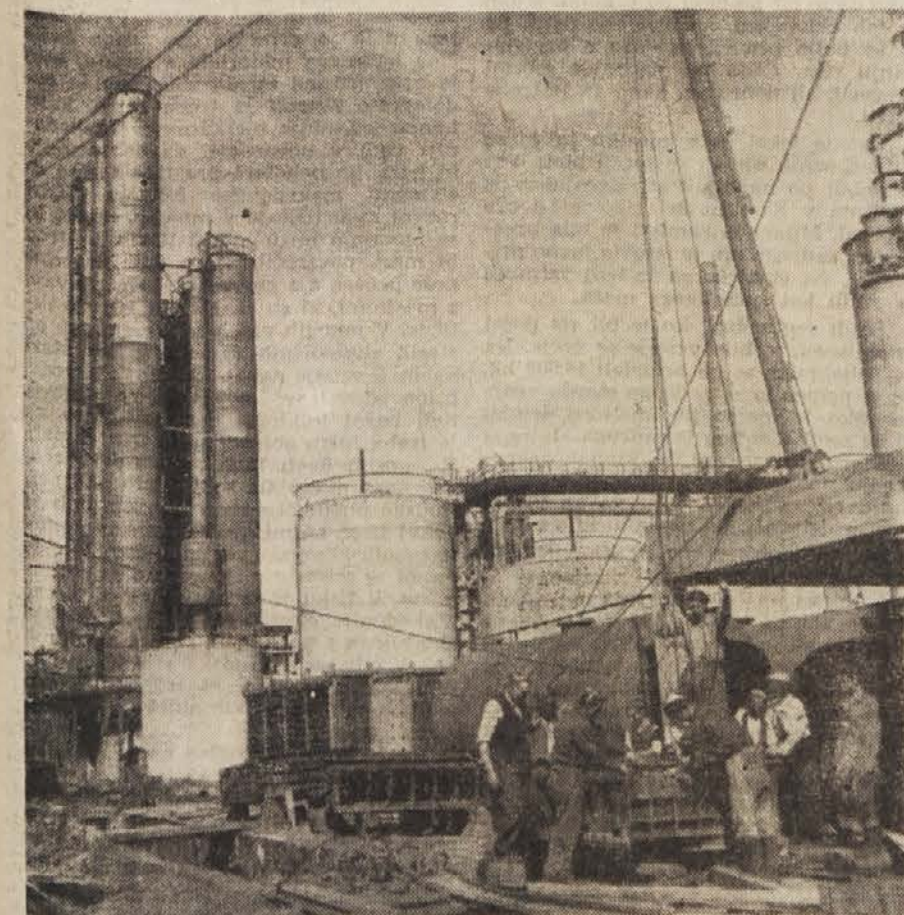
proces pa je potrebno tudi staro železo. Vsaka izmed Siemens-Martinovih peči — sedem jih je — daje 70 do 180 ton surovega jekla. Tri velike Siemens-Martinove peči, zgrajene po osvoboditvi, so danes največje v naši deželi.

Iz jeklarne smo krenili ob transportnih trakah, ki prenašajo surovo jeklo do blooming-valjarn. To je največji objekt kombinata, ponos naše industrije. Mnoge naprave, valji z lastnimi elektromotorji po 2500 KS, žerjavi, dvigala in mnogi drugi stroji in naprave te naravnost zmedejo, ko prideš prvič v ta metalurški oddelek. Stavba, v kateri je blooming-valjarna, je tako velika, da bi bilo v njej prostora za nogometno igrišče s tribunami vred.

Inženir je dejal: »Tu izdelujejo iz surovega jekla razne profile, nosilce in podobno, pa tudi železne plošče raznih dimenzij. Tu je še valjarna žice. Ndaleč od tod se dviga tudi velika kovačnica, v kateri obdelujejo velike kose železa, potrebne naši strojni industriji za izdelavo ladijskih ohiš itd.«

»To je torej naš metalurški kombinat,« je ponosno dejal inženir Hafner in vstal izza mize, na kateri nam je razkazoval makete, načrte in skice nove Zenice, ki jo grade in ki bo v dveh, treh letih takšna, kakršno smo jo videli v inženirskih načrtih.

To bo zares velik in močan metalurški kombinat, prav tako pa tudi lepo industrijsko mesto. To bo zares naše mesto jekla. Z. O.

V Lukavcu montirajo drugo baterijo koksnihih peči

KIČEVO — BODOČE METALURŠKO SREDIŠČE

Raziskovalna dela pri Slepču so se začela leta 1948, vendar le v manjšem obsegu, saj je bilo takrat kreditov le 18 milijonov, letos pa so porabili za raziskovalna dela 150 milijonov dinarjev.

Drugo bogato ležišče železne rude je v Tajmistu na vzhodnem pobočju Bistre v nadmorski višini 1500 do 1600 metrov. Tu so se začela raziskovalna dela leta 1949, dosedanje ugotovitve pa so za 50% manjše kakor v Slepču. Raziskovanja, ki bodo omogočila dokončno izdelavo načrta za rudnik, bodo končana v letu 1953.

Dosedanje ugotovitve raziskovanj na terenu Judovo dosegajo petino zaloga v Slepču. Teren okrog Judova je izredno bogat, intenzivna raziskovalna dela pa so predvidena za leto 1953 in to pri Kozici, Svinjištu, Belici in Prisojanju. Bogata ležišča pa se raztezajo tudi proti Ohridskemu jezeru.

Hkrati z raziskovanjem rudišč so v teku tudi geodetska merjenja vseh terenov, kar je potrebno za pravilni razvoj raziskovanja v bodočnosti, pa tudi za projektiranje. Ves ta teren raziskujejo ekipe Zavoda za geološka raziskovanja, ki kartirajo teren Ohrid—Kičevo. Za prihodnje leto je predvideno tudi globinsko vrtnanje pri raziskovanju teh terenov, kar so doslej delali samo v

železarna druga po velikosti v naši državi, takoj za železarno v Zenici. Zgodaj je še govoriti o novi železarni v številnih, vendar naj jih naštejemo nekaj: v železarni bo zaposlenih 2000 delavcev, 100 kemikov in 40 inženirjev raznih strok. V rudniku Slepče in Tajmiste bo kopalo rudo prav tako 2000 rudarjev. Železarna bo porabila na leto 1 milijardo 100 milijonov kilovatih ur električne energije. Za dovoz rude bodo zgradili železniško progo Bakarno—Gumno—Slepče—Kičevo.

Domača strojna industrija bo izdelala večino opreme za železarno, in to tovarne Železnik, Litostroj, Žitnjak pri Zagrebu, Smederevo in druge, električne instalacije pa tovarna »Rade Končar«. Mudi se z izdelavo tehničnega procesa, da bomo lahko začeli o pravem času proizvajati potrebne naprave za novo železarno pri Kičevu. M. T.

Nova šiptarska sedemletna šola v Tetovem

KULTURNI VZPON MLADEGA NARODA

Kulturno-prosvetna dejavnost Ljudske republike Makedonije je od osvoboditve do danes dosegla velik razmah na vseh področjih. Ta dejavnost je plod vsestranske skrbi in zanimanja, ki ga nova ljudska država posveča svoji najjužnejši republik, v kateri danes ni več mogoče prepoznati nekdanje »Južne Srbije«, katere ljudstvo je bilo še do nedavna večji del nepismeno, njegov jezik pa uradno preganjan.

Danes je v Ljudski republik Makedoniji 1372 osnovnih šol, 139 osemletk, 8 nepopolnih, 13 popolnih in 2 klasični gimnaziji. V sklopu skopske univerze so naslednje fakultete: filozofska, agronomsko-gozdarska, pravno-ekonomska, medicinska, tehnična in višja pedagoška šola.

Prvo leto po osvoboditvi je bilo v Makedoniji 299.170 nepismenih (brez ozira na starost), od teh pa se je do konca preteklega leta opismenilo 223.141. V šolskem letu 1951/52 je po statističnih podatkih nepismenih le še 29.000 (do 45. leta starosti).

Od osvoboditve do danes je v LR Makedoniji tiskano v makedonščini (upoštevajoč originalna dela in prevode) nad 480 knjig v nakladi 3.500.000 izvo-

dov. Med prevodi tujih in jugoslovanskih del vzbujajo veliko zanimanje zlasti slovenski prevodi. Doslej je v makedonščino prevedeno že lepo število izbranih del slovenskih avtorjev, medtem ko obratnega ne moremo trditi. Makedonske knjižne založbe »Kočo Racine«, »Novo pokolenje«, »Kultura« in »Državna knjižna založba LR Makedonije« razvijajo vedno živahnejšo dejavnost. Zadnji čas je samo v založbi »Kočo Racine« izšla vrsta pomembnih del iz domače in tuje književnosti: »Stihi trpljenja in radosti« Ace Šopova, »Pesmi o pomladi« Kirila Makedonskega, »Nečista kri« B. Stankovića, »Otroške povesti« V. Nazorja, »Grivarjevi otroci« F. Bevka itd.

V tisku je tudi prvi makedonski roman »Vas za sedmimi jeseni« Slavka Janevskega — delo, ki kaže, da ima makedonska proza v Janevskem nadarjenega predstavnika. Do konca leta bo založba »Kočo Racine« izdala še vrsto del iz makedonske ter ostale jugoslovanske in tuje literature.

Lep napredek kaže tudi mlado makedonsko gledališče. Dramsko gledališče, čigar upravnik je Pero Korobar, pripravlja letos 7 premier. Letošnji

dramski repertoar je bogat in raznovrsten, z vsoto resnostjo pa postavlja tudi vprašanje domačih del. Vanj bo uvrščena vsaj ena domača drama, ki pa še ni določena. Od jugoslovanskih del je na programu premiera Nušičeve »Gospa ministrice«. Nušič je med makedonsko gledališko publiko eden najbolj priljubljenih avtorjev. Interpretacija njegovih komedij je v skopski Drami žela lepe uspehe. Kot tretja premiera je na sporedu Ostrovskega drama »Brez doter«, za njo pa naslednje: Shakespeareov »Othello«, Molièrov »Namišljeni bolnik«, »Don Cezar iz Bazana« (španska zgodovinska renesančna komedija Josefa Ecegarra) in »Mlajša sestra« (sodobna drama Kadarova in Josefa Filda). Pri izvedbi vseh teh bodo sodelovali mladi umetniki, ki so šele letos končali igralško akademijo. Pri režiji sodelujejo z režiserjem Dimitrom Kjoštarovim umetniki Ilija Milčev, Todor Nikolovski in Petre Prličko, dekoracija pa je poverjena scenografom Tomu Vladimirkemu, Cicu Popoviću in Brancku Kostovskemu.

Kar se tiče skopske Opere, ta ne zaostaja za Dramo, temveč hodi v vseh ozirih vzporedno z njo. Posebno skrbno je izbran njen letošnji repertoar. Ta je — po izjavi direktorja Opere Kira Spirovskega — plod dolge diskusije v opernem kolektivu: Z njim je bilo treba zadovoljiti tako potrebe občinstva kot pedagoško stremljenje za čim boljši razvoj kolektiva. »Tajni zakon« (Cimarosa), »Rigoletto« (Verdi), »Evgen Onjegin« (Čajkovski) in »Werter« (Jules Massenot) so dela, ki bodo gornjim zahtevam po mnenju kolektiva najbolj gotovo ustregla. Od baletnih premier so na sporedu »Ogrska rapsodija« (Liszt) in »Polovsko taborišče« (Borodin) v koreografiji baletnega mojstra Dobrohotova ter »Makedonska zgodovina« Gligorija Smokvarskega (koreograf Dimitrij Parlič).

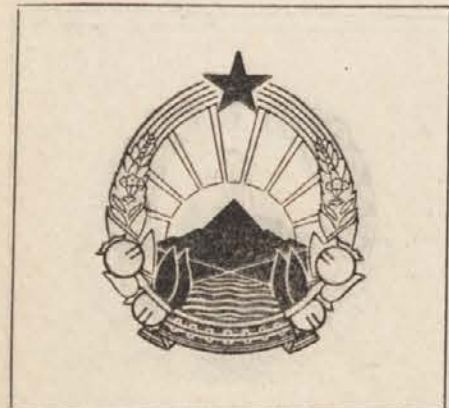
Sploh je letošnje leto rodilo bogate sadove na polju domače umetnosti: tu sta prvi makedonski roman in opera, — dve za makedonsko kulturo izredno pomembni stvaritvi. Avtor prve domače opere »Goce« je Kiril Makedonski, študent zagrebške konservatorije. Delo je komponirano po istoimenski, visoko umetniški drami Venka Markovskega, ki je dala mlademu komponistu — kot sam pravi — silnih muzikalnih misli in emocij, ki jih bo skušal vsaj do neke mere realizirati. Z ozirom na glasbeni stil je avtor stremel, da doseže ljudski muzikalni izraz.

Zanimivo je tudi delo Folklornega instituta v Skoplju, čigar osnovanje je rezultat velike skrbi ljudske oblasti za ohranitev bogate ljudske tvornosti. Direktor instituta Asnaruh Hadži Nikolov pravi o njegovem delu naslednje: »Da bi se ta kulturni kapital ohranil bodočim generacijam, mora institut delati z vsemi močmi za razvoj in razširitev svoje aktivnosti do maksima. Aktivno delo v institutu se je začelo pred dvema letoma in se lepo razvija. Prva faza tega dela je zbiranje čim večje količine izvirnega materiala s terena, zato je organizirana mreža zbiralcev in sodelavcev. Zbirati je treba hitro, kajti tempo izgradnje socializma v Makedoniji vodi v nevarnost, da se izgubijo in pozabijo nekatere prastare forme in elementi makedonske folklorne. Hitri razvoj industrije je v mnogih vaseh, ki se nahajajo blizu industrijskih centrov in mest, povzročil, da se lepe narodne noše počasi, a z gotovostjo zamenjajo z mestnimi, ki so cenejše in bolj praktične. V mnogih vaseh ne vežejo več po starih simboličnih vzorcih in na stari način. S smrtno nekaterih starih pevcev, pripovedovalcev in sviračev izginja tudi bogat folklorni material. Zato ga je treba hitro zbirati pri starih ljudeh. V zadnjih dveh letih so zbrali precej izvirnega materiala z različnih področij ljudske umetniške tvornosti. Zbranih je nekaj tisoč pesmi, pregovorov in rekov iz raznih etnografskih predelov. Mnoge pesmi so posnete melografsko in mehanično. V tisku je album folklorne iz vse Makedonije. Sestavljen je koreografski zbornik in z njim mala zbirka narodnih kol. V odseku za ljudsko arhitekturo so fotografsko posneti in izdelani načrti mnogih arhitektonskih objektov v ljudskem stilu.

To je le bežen pogled na nekaj sektorjev težkega dela, ki je bilo opravljeno po osvoboditvi. Današnje kulturno-prosvetno življenje Makedonije pa je preveč razgibano, da bi ga bilo možno iztrpno predstaviti v kratkem članku.

K. Stojanov

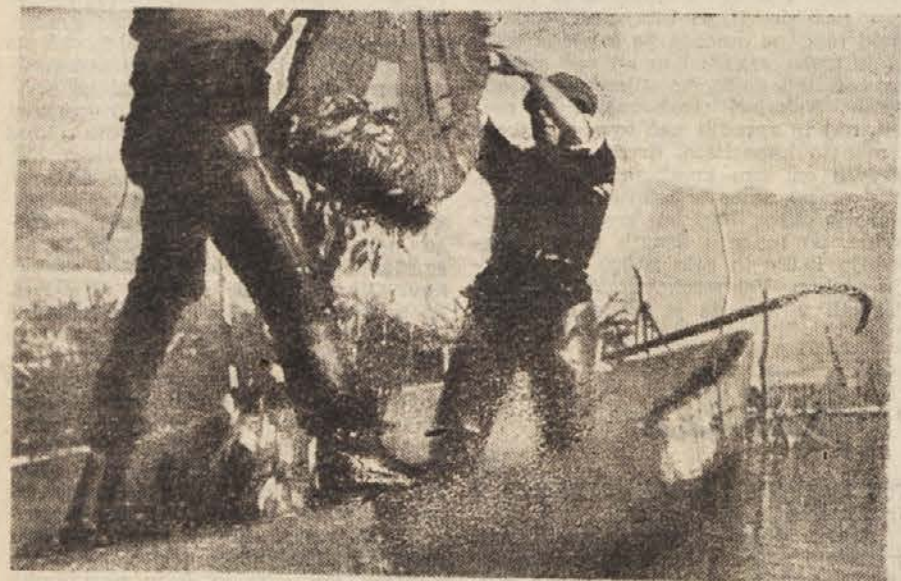
Nada Carevska

Konec letošnjega junija je sklenil Svet za industrijo in gradbeništvo FLRJ, da bodo zgradili železarno v neposredni bližini Kičeva. Ta velikan bo zelo pomemben za razvoj naše črne metalurgije. Železno rudo za to železarno bodo dobili na bogatih ležiščih, ki jih raziskujejo že nekaj let v Slepču, Tajmistu, Judovem in drugod.

Majhen trg, utesnjen med obronki Bistre planine, s siromašnim trgovinam in s trgovinicami bo kmalu spremenil zunanjost. Ljudje iz tega kraja so »desna roka« pri raziskovanju ležišč železne rude. Mnogi ljudje so že prišli k raziskovalni ekipi in kazali »črni težki kamene«.

Izkušeni raziskovalci vedo, da so legende, ki krožijo med ljudstvom, za-

Dojranski ribiči z obilnim plenom

nesljivo znamenje za uspeh. Našli so že do 100 kg težke »kamne«. Morda so te skale prenašali rimski sužnji, morda so iz novejšega časa. Da so na tem terenu nekoč kopali rudo, dokazujejo površinski kopi, vsi obrasli s travo in grmičevjem. Sledove davnega izkoriščanja rude so našli tudi drugod. Pravijo, da je pri Slepču kopal rudo neki Hasan paša.

Vsi dosedanja geološki podatki kažejo, da je vsa Zahodna Makedonija neizčrpen teren, ki vsebuje velike zaloge železne rude. Do druge polovice leta 1951 so bila raziskovalna dela le manjšega obsega, takrat pa so začeli intenzivno preučevati ležišča in rude. Najbogatejša ležišča so odkrili v Slepču in Tajmistu severno od Kičeva pod planino Bistvo in v Judovem. Najbolje napredujejo raziskovalna dela pri Slepču, kjer bodo leta 1953 ustvarjeni že vsi pogoji, da bo začel rudnik obratovati. Rudnik Slepče bodo izkoristili 60% z dnevnim kopom, ker so rezerve pod tankim slojem zemlje. Doslej odkrite rezerve železne rude v Slepču bodo zadrževale za polno zmogljivost nove železarnice za dobo 10 let, našli pa so tudi že znake za nova ležišča železne rude.

PEPELIŠKI KANAL

Ko zapusti vlak Titov Veles, posebno za postajo Ezgropolci, ni okolica prav nič privlačna. Leno teče Vardar v mnogih zavojih, griči naokrog pa so popolnoma goli.

Takšna je narava vse do Dubrovega in Demir Kapije, nato pa se spremeni. Pri Krivolaku in Pepelištu se začne Pepeliški kanal, ravno vse do Demir Kapije na levem bregu Vardarja. To je odprta kotlina z okrog 3130 ha obdelovalne površine. Naj bo sušno leto ali ne, pridelek je tod vedno slab. Meteorologi menijo, da ima vsa pokrajina od Titovega Velesa do Demir Kapije pre malo vlage.

Komu bi se pri tem ne vsilila misel: Saj je Vardar tu, sicer nekoliko nižji kakor polje, toda mar bi ga ne mogli napeljati, da bi namočil to razpokano zemljo?

Vsako, ki ga zanese pot tod mimo, takoj spozna potrebo po namakanju tega polja. Iz vlaka vidiš črpalno postajo, podobno majhnemu silosu. Vardar torej začne namakati sivo polje. V dolžino 20 km se razteza glavni kanal. Tudi 20 km namakalne mreže so že zgradili. Nekaj čez 10 km odtod v vasi Vojsanci, kopljejo razvodne kanale, spomladi ali ob koncu prihodnjega leta pa bo površina 1600 ha spremenila podobo. Njive bodo prepregli jarki, namesto žita in drugih slabo donosnih kultur pa bodo posejali bombaž, riž in druge.

Vsa ta dela naj prisilijo zemljo, da bo dajala več in boljše. Ljudje v Pepelištu mislijo na to. Polje mora roditi bombaž in riž. Delovna zadruga je že pripravila načrte. Riža bodo posejali 20 hektarov (dohodek 8 milijonov dinarjev), bombaža 60 ha, koruze 40 ha in še druge kulture. Letos so sejali za poskušnjo tudi kikiriki na enem hektaru. Tam razpravljajo samo o kanalih.

Slepču in Tajmistu. Kmalu bodo dobili moderna sredstva za raziskovanje: kompresorje, moderne stroje za globinsko vrtnanje in drugo.

Odkrita ležišča rude kakor tudi tista, ki jih že raziskujejo, bodo zagotovila obstoj novi železarni, za katere gradnjo so že začeli s pripravljalnimi deli. Po odloku Sveta za industrijo in gradbeništvo je bila sestavljena posebna komisija, ki je proučila ležišča železne rude na terenih Slepče in Tajmiste. Komisijo vodi ing. Miodrag Dragović, v njej je 15 inženirjev, rudarjev in metalurgov. Novo železarno bodo zgradili v bližini Kičeva. Ko so izbirali kraj, kjer naj bi stala ta železarna, je bilo treba rešiti tudi vprašanje premožnega zanjo. Z vrstnimi deli bodo ugotovili ležišča za globinski kop premožnega v bližini Kičeva. Načrte za novo železarno bodo izdelali prihodnje leto, tako da se bodo leta 1954 že začela gradbena dela. Gradili bodo po načelih najodobnejše tehnike, po najnovejših dognanjih v črni metalurgiji. Pogajajo se tudi že z nekaterimi inozemskimi projektivnimi zavodi, ki bodo pomagali pri izdelavi tehničnega procesa. Po zmogljivosti bo kičevska

Bilo je pomladi 1950. Vtem ko so vsi zadržniki pridno sejali, je Milan nekaj dni preživel v mestu. To je vedela uprava zadruga, vedeli pa so tudi nekateri njeni člani. Milanova zamisel je bila dobro znana že iz zimskih mesecev, ko so se večkrat sestali ter pogovorili o tem in onem. Zato so mu tudi dovolili odpotovati v Kumanovo, da bi morda svojo zamisel uresničil, da bi se mu želja izpolnila.

Mlada zadruga, ki je bila ustanovljena 1. maja 1949, in ki je dobila prav to ime, je hotela prvo obletnico praznovati s kakim novim velikim uspehom v proizvodnji. Pobudo za to je dal Milan in zadruga mu je omogočila, da bi svojo zamisel uresničil. Po vsej sili je hotel zamisliti prvak v okraju in privrkat po 60 letih spet vpeljati pridelovanje riža.

Cas pa je tekel, 1. maj 1950 je bil že na pragu. Milan se je moral odpeljati tja do Skoplja, da bi dobil podrobnejša navodila za uresničitev svoje zamisli. V ondotnem institutu za kmetijske raziskave so Milanovo pobudo pravilno ocenili in ga založili s poljudno literaturo s področja pridelovanja riža. Tam je Milan dobil tudi strokovne nasvete, naposled pa še obljube, da bo dobil tudi konkretno pomoč na terenu.

Zetev riža v Makedoniji

Prva normalnotirna železnica v Črni gori

POMEN PROGE BEOGRAD—BAR

Vest, da bo normalnotirna železnica Beograd—Bar vključena med ključne objekte v okviru graditve za prihodnje leto, je bila z navdušenjem sprejeta zlasti v Srbiji, Črni gori in na področjih, po katerih bo speljana. To je tudi razumljivo.

Železnica Beograd—Bar je naraven in najboljši izhod na morje za področje 85.000 km², torej za tretjino Jugoslavije. Ta železnica je prva resna prometna zveza med dvema republikama — Crno goro in Srbijo.

Kaj pomeni normalnotirna železnica od Beograda do Bara za gospodarski, kulturni in ves razvoj vzhodnega področja naše dežele (Srbije, Vzhodne Bosne, Črne gore, pa tudi Makedonije, čeprav je zanjo Solun mnogo bližji izhod na morje), najbolje dokazuje naslednja primerjava.

Prevoz iz Beograda in Vojvodine do Bara je krajši za 133 km kakor do Reke, iz Pomoravja in Vzhodne Srbije za 326 km, iz Makedonije, Kosmeta in Jugozahodne Srbije pa za 416 do 422 kilometrov, torej za kakih 50 odstotkov.

Zdaj gre prevoz blaga iz teh krajev v glavnem proti Reki. Če bi vzeli za primerjavo druga pristanišča, kamor sega normalnotirna železnica, tedaj bi se pokazalo, da so razlike v razdalji še večje, namreč da železnica Beograd—Bar še bolj skrajša čas in zniža prevozne stroške.

Za trdno lahko rečemo, da bo ta železnica v najbližji bodočnosti doseglja blagovni promet kakih 2 milijona neto ton proti morju in kakih milijon neto ton v nasprotni smeri. Strokovnjaki so izračunali, da bosta v prvih letih v potniškem prometu vozila približno dva para brez in trije do štiri pari potniških vlakov. Potniki iz Beograda bodo lahko prispeli po tej železnici do morja v desetih urah, iz Niša pa v enajstih. Železnica Beograd—Bar je torej za vso Jugoslavijo in njen gospodarski razvoj izredno važna. Posebno važna pa je za Crno goro.

PROGA IN RAZVOJ ČRNOGORSKE INDUSTRIJE

To je prva normalnotirna železnica, ki bo vezala Crno goro z drugimi republikami in z morjem. Crna gora ima ugodne perspektive za gospodarski razvoj. V nekaj letih pospešenega dela in velikih investicij bo popolnoma odpravila svojo »pasivnost« in lahko bo sama nadalje investirala iz svojih lastnih dohodkov.

Stvar pa ni samo v tem. Crna gora ima namreč tolikšno naravno bogatstvo in možnosti industrijskega razvoja, da bo v bližnji bodočnosti — seveda ob večjih investicijah — razvita pokrajina naše dežele, važna za vso Jugoslavijo. Glavni pogoj, da bodo te možnosti izkoriščene, pa je zgraditev normalnotirne železnice.

Z graditvijo nekaterih najvažnejših objektov (železarne in Nikšiću, rudnika Suplje Stijene, hidrocentral, z rudnika Suplje Stijene, hidrocentral, z rudnika dosledni del v Brskovu, Buljarici itd.) začena Crna gora spreminjati svoje gospodarsko lice. Dvorane železarne v Nikšiću so glavni znanilci te preobrazbe.

Razen železarne na Nikšićkem polju grade tudi enega največjih energetskih sistemov v naši deželi. Zaradi

zelo ugodnih naravnih pogojev bo proizvodnja električne energije tu najcenejša v naši državi. Tu so tudi velike rezerve zelo dobrega belega in rdečega boksita. Tu bo nedvomno treba zgraditi velik kombinat aluminija.

lepot črnogorskega Primorja in planin, gotovo pa je, da imajo ti kraji izredne pogoje za turizem. Doslej je bilo v tem oziru storjenega zelo malo. Turizem pa bi lahko postal v Črni gori važna gospodarska panoga. Toda nekateri izmed

Milo Krač

Elektrika na vasi

*Daono že jasno je sonce zbledelo,
daono že noč je, temine pa ni:
Okenca hiš rumeně se skož selo
in potemjijo želě sred noči.*

*Ali so zvezde na vas se spustile —
zvezde z nebesne višine?
Ali pa v oknih se kmečkih hiš
sveti odsev mesečine?*

*Ne, niso to zvezde z nebesne višine
niti ni lesk mesečine.
V vasi prižgana svetlobna so čuda —
biserne zvezde našega truda.*

(Iz srbohrv. prevedel P. L.)

Razen Nikšića bo eno največjih bodočih gradbišč sistema hidrocentral na Limu. Ta reka nudi s svojim naravnim tokom izredno ugodne možnosti za elektrifikacijo. Računajo, da bo na tistem delu Lima, kjer bo speljana železnica Beograd—Bar, zgrajenih deset elektrarn s skupno letno zmogljivostjo 1.400.000.000 kilovatnih ur električne energije. Na drugem delu Lima — nizdol — nameravajo zgraditi še šest takšnih elektrarn s proizvodnjo 700 milijonov kilovatnih ur energije na leto. To so velikanske zmogljivosti, namenjene ne samo Črni gori, marveč še mnogo bolj industriji Srbije.

Rudnika svinca in cinka Suplja Stijena in Brskovo sta splošnega jugoslovanskega pomena. Nova flotacija v Suplji Stijeni bo začela obratovati prihodnje leto. Računajo, da bo znašala vrednost njene proizvodnje, če bo obratovala s polovično zmogljivostjo, kakih 700 milijonov dinarjev. Rudosledna dela v starem rudniku Brskovo so rodila zelo zadovoljive uspehe.

Pjevaljski premogovni bazen sodi med velike bazene. V bližnji bodočnosti bodo po novi železnici vlaki prepeljali iz tega bazena proti Beogradu približno milijon ton na leto. Strokovnjaki menijo, da je že izkoriščanje tega premogovnega bazena, če ne upoštevamo potreb drugih gospodarskih panog Srbije in Črne gore, zadosten gospodarski razlog za zgraditev železnice Beograd—Bar. Od te proge do Pljevalj bi zgradili poseben krak.

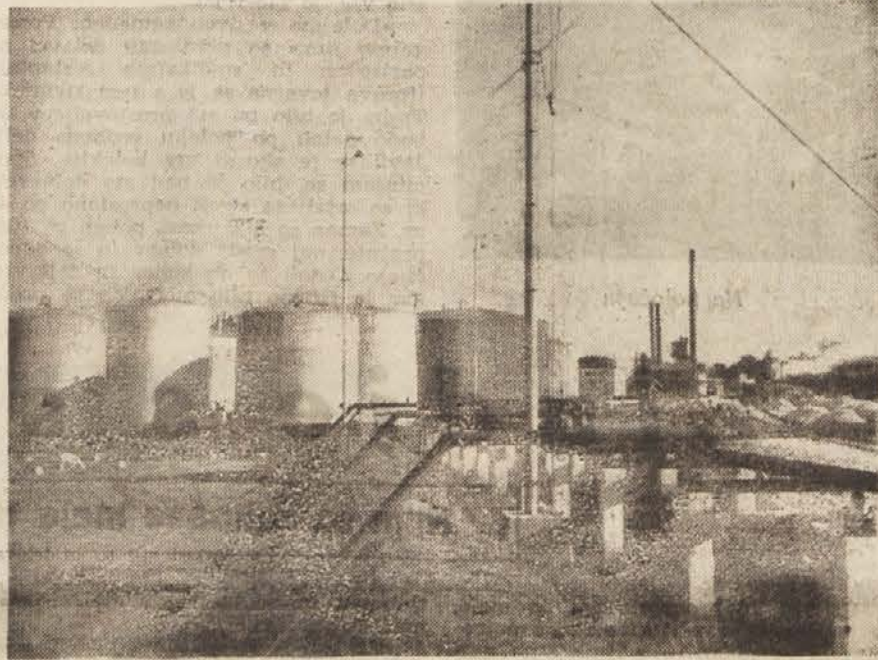
Velik gozdovi na področju Sandžaka in Črne gore, skozi katere je speljana železnica, so zelo bogati z lesom. Za zdaj to gozdno bogastvo izdatično predeluje lesni kombinat v Motkocvu, pa še ta v dokaj težavnih pogojih, ker nima prometnih zvez.

Ne smemo pozabljati na zelo pomembno dejstvo, da so v črnogorskem Primorju našli nafto.

Ne mislimo precenjevati naravnih

teh krajev za zdaj niso povsem dostopni množičnemu obisku. Razvili se bodo zlasti potem, ko bo stekla nova železnica in ko bo zgrajeno barsko pristanišče.

Napredek Črne gore je v polnem

Rafinerija nafte

BAR V PRETEKLOSTI IN PRIHODNOSTI

Od koderkoli se bližaj Baru, ali prihajaš vanj po pobočju Sutormana, ali se pelješ z avtom po obali od Budve ali z ladjo proti njegovemu pristanišču, zmeraj so vtisi različni, kajti s pogledom ne moreš objeti vse njegove širine in lepote, pač pa jo slutiš. Bar se namreč ne odlikuje samo s svojo lepoto, bogastvom in izredno lepim položajem, marveč tudi s svojim zgodovinskim pomenom, kulturnim razvojem in svojim življenjem. Vse to vzbujajo posebno pozornost obiskovalcev. Redko bi našli na tako majhni razdalji, morda kakih 10 km, takšne kontraste kakor tu. Spodaj, na polju, rastejo olive in palme, tam cveto pomaranče in limone, olivni gaji pa segajo do pobočja Rumlje, Sutormana in Lisinja, ponekod do njihove sredine, in se približujejo bukvam, rastočim nad njimi. Za Bar je značilen ljudski pregovor, v katerem je resnica o njegovi slikovitosti: »Sedimo v hladu olive in pijemo vodo iz pod bukke.« Tržni dan v Baru, zlasti jeseni, pokaže vso njegovo lepoto in bogastvo.

Bar, staro mesto — zdaj v razvalinah — izvira morda iz rimskih časov, sodeč po antičnih napisih. Le-teh še niso dovolj proučili. Mislijo pa, da je nastal po razselitvi Duklje v VI. stoletju, ko se je njeno prebivalstvo zateklo v Primorje. Toda zgodovinarji in geografi ga omenjajo do druge polovice IX. stoletja. Ze v XI. stoletju so prištevati Bar med največja mesta na vzhodni obali Jadrana. Takrat je bil prestolnica kneza Vojislava in kralja Mihaila. Leta 1181 ga je zavzel Nemanja in od takrat pripoznava oblast vseh naslednjih Nemanjičev, potem Balšičev, naposled pa despotov Štefana in Djurdja. V Baru so kovali tudi bronasti denar. Barska nadškofija je bila središče boje — kakih sto let — z dubrovaško, ki jo je hotela podjarmiti. Boj se je končal za kralja Uroša z zmago barske nadškofije. Benečani so čisto skušali zavladati Baru in v začetku XV. stoletja so ga dvakrat iztrgali Balšičem, dokler mu leta 1443 niso dokončno zavladali. Okrog leta 1517 so ga Turki iztrgali Benečanom. Ko so se Črnogorci (1877—1878) vojskovali za osvoboditev svojih krajev, so osvobodili tudi Bar.

Toda Staro mesto Bar, čeprav je povsem porušeno in zapuščeno, radi obiskujejo domači in tuji turisti. Privlačno je zlasti za arhitekte, urbaniste in zgodovinarje. Strokovnjaki Arheološkega instituta ga proučujejo in ugotavljajo njegov nastanek. Ostanke velikih

razmahu, dejstvo pa je, da bo razvoj te republike mnogo hitrejši in gospodarsko učinkovitejši za našo družbeno skupnost, ko bodo po njenem ozemlju vozili vlaki normalnotirne železnice. To je stara želja in potreba črnogorskega naroda.

Glavne težave so zdaj v Črni gori prav slab in drag promet. Zato je tudi v Črni gori mnogo dražje vse blago, začeni od moke, kakor v drugih krajih. To je nekakšen davek na zaostalost, ki ga mora plačevati črnogorsko ljudstvo, dokler ne bo zgrajena normalnotirna železnica, dokler se črnogorsko gospodarstvo ob pomoči drugih republik ne bo postavilo na lastne noge.

Črnogorci imajo tudi svoje filme

Podjetje »Lovćen-film« je nedavno začelo s snemanjem svojega tretjega letošnjega filma. Prvi film, ki ga je podjetje v tem letu posnelo, je bilo »Mrtvo mesto«. Ta film je bil snet v Perastu, mestu s slavno preteklostjo in znamenito po svoji pomorski tradiciji. Mnogi domačini in zlasti pomorski kapetani iz tega mesta so bili nekoč poznani širom sveta... Film obdeluje temo iz zgodovine Perasta, njegov vzpon in blagostanje v XVII. in XVIII. stoletju ter upadanje njegove moči v začetku XIX. stoletja, ko mesto zavzamejo Francozi in ko se na morju pojavi ladja na parni pogon. Scenarij za ta film je napisal Ratko Djurović, režiser je bil Velimir Stojanović, snematelj pa Vladeta Lukić.

Drugi film obravnava delo in življenje Tripa Kokoljića, slikarja črnogorskega primorja iz dobe baroka. Teža slikarja črnogorskega ljudstvo skoraj ni poznalo, še manj pa ga seveda poznajo

v tujini, dasi njegova dela po vrednosti prekašajo mnoge tuje, zlasti benečanske slikarje, ki so sicer mnogo slavnejši od njega. Preko 60 njegovih platen se nahaja v cerkvi Gospe svete na Skripjelu, ki stoji na istoimenskem otoku pred Perastom. Tudi ta film je posnel Vladeta Lukić po scenariju in v režiji Velimirja Stojanovića. Glasbo za filma pa še piše beogradski komponist Krešimir Baranović.

Tretji film, ki ga podjetje pravkar snema, bo govoril o mestu Baru. Ta film bo obsegal poleg zgodovine starega mesta in njegovih znamenitih spomenikov tudi lepoto njegove okolice ter Barskega zaliva. Poleg sedanega Bara bo film pokazal tudi na svetlo bodočnost, ki jo to mesto pričakuje, ko bo zgrajeno Barsko pristanišče in Jadranska proga iz Beograda. Scenarij je napisal Danilo Lekić, režiser je Velimir Stojanović, snematelj Stevo Lepetić.

Podjetje Lovćen-film začne poleg tega prihodnje leto s pripravami za snemanje prvega črnogorskega celovečernega filma.

TOVARNA OLJA

Nedaleč od Bara je tovarna olivnega olja, seveda med oljčnimi nasadi. Prav nič me ni presenetilo, ko sem srečal ob vhodu v tovarno delavce v zamaščenih delovnih oblekah, ki so dišale po olju. Vedro, zadovoljno so mi pripovedovali o svoji tovarni. Tovarna je prešla doslej okrog 50.000 kg surovine. Del te so že zmleli in predelali v olje. Spočetka je dajala surovina 12,5 odstotka olja, zdaj ga daje že 16 odstotkov, upajo pa, da bo dajala tudi do 27 odstotkov — za razliko od lanskega leta, ko je dajala največ 18,5 odstotka. Računajo, da bo barska industrija olja predelala letos okrog 150 vagonov oliv. Iz tega bo imela velik dobiček tovarna, pa tudi lastniki oljčnih nasadov. Kmet bo dobil n. pr. od 100 kg oliv vse olje. Tovarni ostane 1,5 odstotka ne glede na količino. Nekateri privatni lastniki preprostih oljarn v istem kraju dajejo kmetom 7 kg olja za 100 kg oliv, vse ostalo pa obdrže. Kmetje so spregledali to spekulacijo, zato se izogibajo privatnikov.

V okolici Nikšića grade sistem hidrocentral

V okolici Nikšića grade cel sistem hidrocentral, ki bodo proizvajale električno energijo ne le za potrebe Črne gore, marveč jo bodo po daljnovodih dajale tudi drugim republikam.

Da bi se ohranila voda reke Gračanice, grade dvojne umetnih jezer, in sicer prvo v Marakovu, drugo pa v Liverovićih. V Marakovu je bilo prej ledeniško jezero. Zaradi tega ne bo težko zgraditi tu novo jezero. Voda iz tega jezera bo dajala silo hidrocentrali Bjeloševica, ki bo proizvajala 6.200.000 kilovatnih ur električne energije. Isto kilovatno bodo izkoriščali tudi za hidrocentro do Lushja. Le-ta bo dajala nad 11 milijonov kilovatnih ur električne energije na leto.

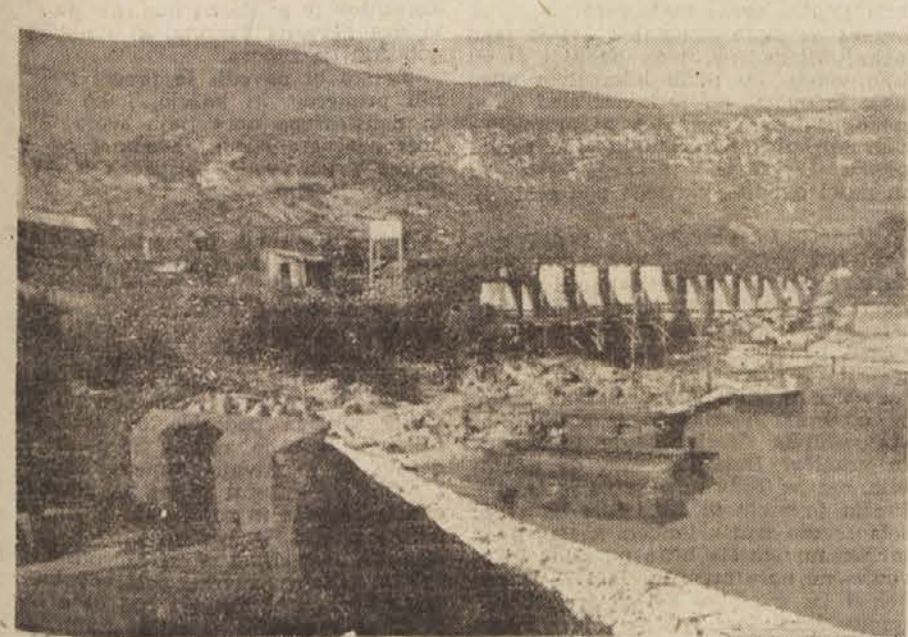
Nekaj kilometrov od Marakova, v Liverovićih, tudi grade umetno jezero. Del vode iz tega jezera bodo napeljali v Nikšić za potrebe železarne, drugi del pa po štiri in pol kilometra dolga predoru v hidrocentro v Ozri-

niči, ki bo proizvajala 28 milijonov kilovatnih ur električne energije.

Za zdaj so največja dela na tem delu gradbišča. Razen graditve velikega predora so prebili 180 m dolg podvodni predor in zgradili dva pomožna predora. Izkopali so tudi pet kilometrov dolg kanal, po katerem bo tekla voda do železarne. Zdjaj ta kanal betonirajo.

Ker bo jezero zalilo tri kilometre ceste pri Marakovu, so zgradili novo cesto tik ob jezeru. Zgradili so tudi več kilometrov pomožnih cest, na Krstovačah pa stanovansko kolonijo za delavce in njihove družine.

Da bi se ohranila voda, ki se zliva na Nikšićko polje, bodo zgradili tri umetna jezera, in sicer v Krupcu, Slanem in Barah. Voda iz teh jezer bodo napeljali po kanalu do Slivlja, od tod pa po predoru v Perućice, kjer bo zgrajena največja hidrocentrala v tem sistemu, ki bo dajala 800 milijonov kilovatnih ur električne energije.

Pogled na hidrocentro Slap Zete

V tovarni artilerijske municije

Sedemtrideset tovarn vojn industrije, ki vse razen ene že dajejo naši Armadi različno opremo: puške, strojne in ostalo pesadijsko oborožitev, metalce min, topove, letala, smodnik in druga eksplozivna, municijo, razne instrumente, merilne naprave itd. — je zraslo v zadnjih štirih letih.

Teško, da so kje na svetu gradili vojno industrijo tako, kakor jo gradimo mi! Istočasno gradimo tovarniške dvorane in, ko te še niso pod streho, že montirane stroje in naprave ter vzgajamo strokovnjake, ki bodo delali v tovarni. Še ko so zidovi neometani, okna nezasteklena, pisarne pa razmetane po barakah, začno tovarne delati, proizvajati opremo, orožje za Armado. Ljudje pa, ki dajejo tovarnam življenje, so še mladi, brez pravih izkušenj, kakršne zahtevajo za njihovo delo predpisi in strokovna določila. Toda vseeno delajo in proizvajajo. In to uspešno. Kujejo dobro orožje, s katerim je Armada zadovoljna. Pri tem delu so naši ljudje pokazali ne samo veliko iznajdljivosti in vztrajnosti, marveč v prvi vrsti visoko zavest graditeljev, ki vedo, da s svojim delom krepijo domovino, da tako zagotavljajo njeno neodvisnost in mirno graditev socializma.

Tudi ta tovarna artilerijske municije se je porajala in rasla s takim tempom. Tam, kjer stoji, je bilo še pred štirimi leti gradbišče, napolnjeno z železnimi konstrukcijami, stroji, raznimi instalacijami, opeko, deskami, cementom, peskom in vsem tistim, kar spremlja velika in hitra dela. Videz je bil, kot da ne bo tu nikoli mogoče napraviti reda, vzditi teh stotine tisočev ton materiala.

Odtlej so minila štiri leta. Tovarna danes ni več gradbišče. Tudi zadnja dela so dokončana. Poti ob dvoranah so asfaltirane, travniki so zasajeni s topoli in grmovjem. Vse to je popolnilo njeno sliko, ki je že tako impozantna in močno vpliva na vsakogar, ki jo vidi.

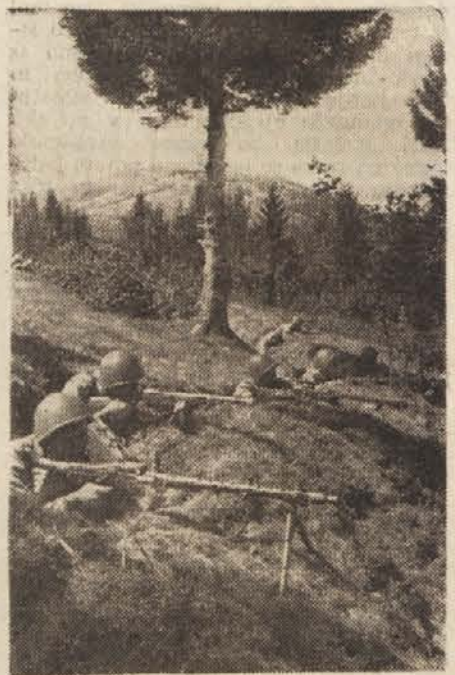
In zares, tu je tudi kaj videti. Velike dvorane in številne zgradbe so izpolnile dolino. Naši delovni ljudje si že lahko predstavljajo veličino in silo velikih del petletke, kot so na primer Litostroj v Ljubljani, »Ivo Lola Ribar« v Zeleniku pri Beogradu. Prostor pa, ki ga zavzema ta tovarna in njene dvorane, skladišča in drugi objekti, je dovolj velik, da bi lahko vanj namestili tako Litostroj kot tovarno v Zeleniku, pa bi ga še nekaj ostalo. Medtem ko si tovarno ogledaš površno in hitro, brez spraševanja o tej ali oni stvari, minejo najmanj tri ali štiri ure. Samo železniške proge, ki pelje skozi tovarno, je skoraj 20 km. Po njej vedno kaka lokomotiva prepeljeva material iz delavnice v delavnico ali pa pelje izdelane predmete na prostor, ki je pravzaprav železniška postaja. Sem pride vsak dan kompozicija vagonov z materialom in odpelje poln vlak municije. To so samo nekatera razmerja te močne opore obrambe naše dežele. Ta velikost se je porajala tihotoma, toda zato je hitro rasel. Danes je že dosegel svojo polno rast, njegove sile pa se bodo še povečale, ker ljudje, ki so rasli skupno s tovarno, vsak dan bolje gospodarijo.

MOČ TEHNIKE...

Možnosti tovarne so velike. V dvorani, kjer iz medenih plošč izdelujejo čavre, so razporejene ena zraven druge velike stiskalnice, katerih sila pritiska znaša 2 milijona kilogramov. Izgledajo kot velikani, ki so s svojo veličino zakrili vso dvorano od tal do stropa. Ljudje pa, ki s pritiskom na gumb upravljajo te velike, so nekak drobni in skoraj neopazni. Tako se ti zazdi, ko stopiš v to dvorano. Oko se ti takoj zaustavi na stiskalnicah in težko ga odvrneš od njih. Šele ko se presečneje malo pomiri, lahko opazuješ ljudi in njihovo delo.

Tu se zdi vse hkrati enostavno in komplicirano. Pritisk na gumb in stiskalnica dela. Gib, ki ne traja morda niti deset sekund in medena »rundela« je že dobila začetno obliko čavre. Delavec jo samo položi na neskončen trak, ki pelje ob stiskalnicah in raznaša njihovo delo po dvoranah. Ta teče neprestano. In ko človek gleda te gibe delavcev, se mu zdi, da to ni nekaj posebnega, nekaj težkega, vse se mu zdi zelo lahko razumljivo. In ko potem ponovno s pogledom zajame ves ta komplicirani mehanizem, ki funkcionira skladno kot ura, ga ponovno preseneti moč tehnike. Tak je vtis v tej delavnici. V drugi, prav tako veliki dvorani in teh jeklenih velikanih. Tu jih zamenjujejo stotine stružnic, vrtilnih strojev, brusilnic in raznih drugih naprav. Vrste obdelane jekla in drugega materiala pričajo o njihovi moči.

Ko pregledaš eno delavnico za drugo, stopiš še v skladišča in vidiš dnev-

Na položaju

no proizvodnjo tovarne, ne moreš kaj, da se ne bi začudil moči tega kolektiva. »Tovarna evropske vrste,« mi je dva ali trikrat dejal v razgovoru neki inženir iz drugega prav tako velikega vojnega podjetja.

Ce bi te besede slišal od nekoga iz tega kolektiva, bi se mi zdele pretirane. Toda to je mnenje strokovnjaka, z dolgoletnimi izkušnjami, ki je videl mnogo dežel. Podobno mnenje sem slišal tudi od drugih ljudi.

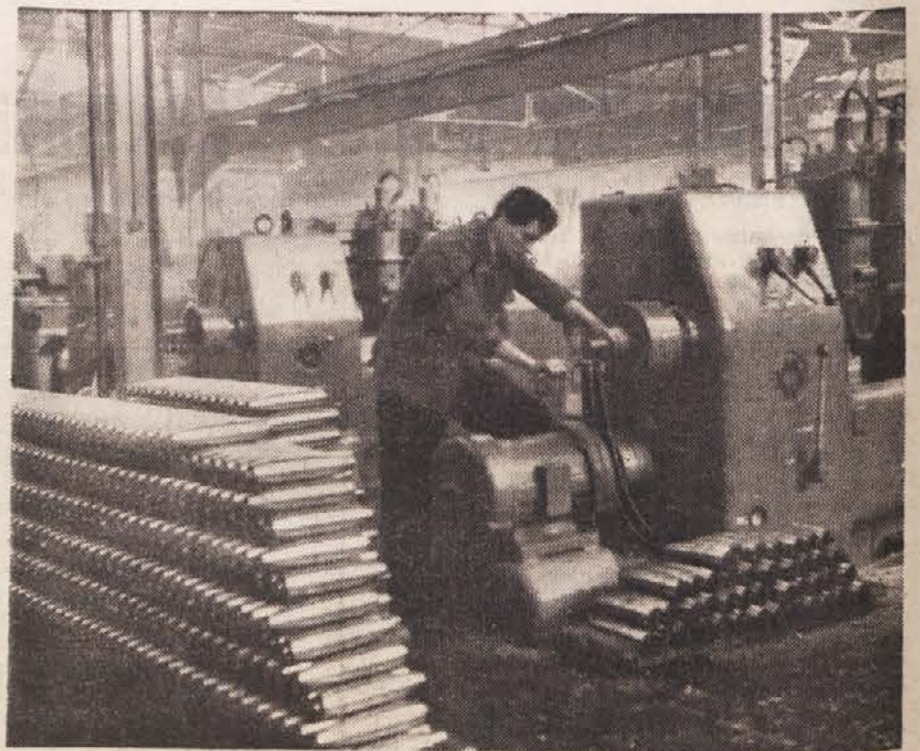
...IN KOLEKTIVA

Niti strokovnjakom niti delavcem ni bilo lahko spraviti tovarno v pogon. Posebno še, ker se je večji del ljudi tu prvič srečal s stroji.

Dežela je bila, a je še sedaj v nevarnosti pred sovjetsko agresijo; graditev socializma pa je pogojena v današnjem položaju predvsem z nacionalno neodvisnostjo domovine. Tega se je zavedal vsak član kolektiva in zato ni bilo težko, ko se je postavilo vprašanje, da se dá Armadi čim več in čim boljše municije. V tem je sila tega kolektiva, sila, ki se je pokazala v delu.

V začetku, ko so ljudem iz vasi bile še nepoznane lastnosti jekla, vrotila in strojev, so roke še negotovo pripravljale orodje in po drhtenju stroja še niso mogle spoznati tiste tajne motorja in materiala, ki jih opazi izkušen mošter takoj. V teh dneh si je kolektiv pridobil znanje in nadoknadil zamujeno z nadurnim delom in fizičnimi naporji. Bil sem v tovarni v prvi polovici leta 1949. Bližalo se je polletje, plan pa še ni bil izpolnjen. Okoli grafikonov po delavnicah so se zbirali delavci in diskutirali: Oddelek in to prav najvažnejši, od katerega je zaviselo vse, je zaostajal.

»Delajmo v dveh zamenah. Pomagajmo jim,« so predlagali delavci na partijskih in sindikalnih sestankih. Uprava tovarne se je s tem strinjala. Treba je bilo tri sto prostovoljcev, ki bodo delali po poteku rednega dela. Javil se je skoraj ves kolektiv. Spominjam se, bilo je nad sto delavcev, ki so ostali za stroji neprestano po 48 ur. Zaman so bili ukazi, potem pa tudi prošnje, naj grede domov in se odpočijejo. Ostali so do konca in dali vse, kar je fizično bilo moči, da se pred-

V delavnici, kjer izdelujejo artilerijske granate. Na sliki delavec pri specialnem stroju pregleduje kvaliteto izdelkov

videna količina municije izroči Armadi.

Podobnih primerov je bilo več. Toda vsako leto jih je vse manj in manj. Kolektiv si je pridobil izkušnje in znanje, navadil se je na svoje stroje in posel ter je zato »juriš« polagoma zamenjavalo mirno delo, racionalizacija, računica. Ti pretekli časi so že pozabljeni. Kolektiv je zrastle, se okrepil.

»Pravočasno izvrševati plan, to za nas ni noben problem več,« pravi direktor podjetja. »Sedaj je prvo vprašanje ekonomičnost proizvodnje. Naši Armadi je treba dati čim boljše in čim cenejše proizvode.« V tem je kolektiv uspel. Letos dela s tisoč delavci in uslužbenci manj kot pretekla leta, izpolnjuje pa za 20% večji plan. Po enoti svojih proizvodov je zmanjšal do začetka oktobra ceno za sto dinarjev. To pa znese milijonske vsote.

MESTO PRI TOVARNI

Pri nas je človek vedno prva stvar. Ko je bila tovarna zgrajena, je poleg nje raslo tudi novo mesto, naselje, ki

ima sedaj že več prebivalcev, kakor jih imajo nekatera okrajna mesta. In če bi sedaj povedali njegovo ime, bi ga zastoj iskali na geografski karti. Geometri ga niso vnesli, kakor niso vnesli tudi desetine drugih, ki so prav tako zrastle v naših dneh. Naselje pri tovarni že izgleda kot malo mesto. Asfaltirane ulice, občinski odbor, šola, prodajalne, uslužnostne delavnice, od nekod so prišli še čistilci čevljev in zasedli najprometnejše kraje na cestah — vse to daje mestu svoj pečat. Tudi življenje v tem mestu je različno od življenja drugih. Dvonedropne hiše, trinadropne in manjše stavbe, ki imajo po štiri stanovanja, nudijo vsem svojim stanovalcem sodobne ugodnosti. Hotel, Dom kulture in tržišče pa so še v gradnji.

Skupnost nudí svojim graditeljem vse, kar more in kar človek potrebuje. To je dala tudi delovnim ljudem te tovarne, oni pa ji vračajo s še večjimi zmagami in naporji.

Podpolkovnik Ahmed Djonlagić

Ljudje s stražarnice

Njim so zaupane meje naše socialistične domovine

Ce vas kdaj popelje pot do meje, se boste srečali s stražarjem, s patrolami in zasedami — z ljudmi na naši meji. Oficirje obmejnih čet bo izza kakšnega kamna ali grmovja iznenada pozdravil graničar in poročal: »Na mojem sektorju je sovražnik izstrelil dva strela na naše ozemlje.« Malo naprej vam bo drug poročal o dogodku na stran meje... Povsod poročila, povsod različne novosti.

Ce obiščete te ljudi v njihovih stražarnicah, boste videli graničarje, ki čitajo knjige, se pečajo s fizikuro, diskutirajo o problemih svojega kraja, nekateri poslušajo radio, drugi jemljejo cigarete iz kolektivnega zabojčka, igrajo šah itd. Lahko bi mnogo napisali o tem, kako se učijo in živijo v stražarnici. Kadar ne opravljajo dolžnosti, porabijo največ časa za čitanje časopisov, raznih knjig in brošur. Prav tako pa se seveda seznanjajo z vojaško vedo in večinoma v skupinah diskutirajo o političnih vprašanjih. Toda tudi tedaj ne pozabljajo na glavno, zaradi česar so na meji. Zavedajo se, da je sigurnost meje nad vsem. To pa se najbolj izraža v njihovi stalni pripravljenosti. Tako življenje, predvsem pa

ljubezen in enotnost vladata v vsaki naši stražarnici.

Niti uro ni treba biti z našimi graničarji, pa že lahko spoznaš njihovo enotnost in pripravljenost. Naše stražarnice so polne zdravih in veselih mladeničev, od katerih je večina že dalj časa na meji. Sem so prišli iz raznih krajev naše domovine. Tu so Srbi, Hrvatje, Slovenci, Makedonci, Crnogorci, Siptarji in drugi, vsi pa so eno — vojaki Titove armade, čuvarji mirnega razvoja naše svobodne domovine. Opisati njihovo življenje, tovarništvo, to, kar vsak dan doživljajo, ni niti najmanj lahko, kakor ni lahko določiti, kdo je med njimi najboljši. Vsa med njimi je človek, ki mu je domovina viliha v dušo ljubezen do socializma, pravice in resnice.

Gotovo ni stražarnice, ki ni doživela oboroženega spopada s sovražnikom. Spopada, ki je poln razburjenja, nevarnosti in istočasno odločnosti naših čuvarjev meje. Nekoliko primerov:

Dne 17. oktobra, zgodaj zjutraj sta se graničarja Pera Pilček in njegov spremljevalec Gojko vračala mokra in prezebla iz zasede. Vso noč je padal dež, pred zoro pa se je spustila gosta megla. Šla sta počasi in oprezno po patrolni stezi, dobro vedoč, da je prav taka megla zelo pripravna za prehanje diverzantov in špijonov. Ko sta prišla do strmega brega, ki se spušča proti bližnji reki, ob kateri je njihova stražarnica, sta opazila deset korakov pred seboj civilista, kateremu je gledala izpod plašča cev nemške brzostrelke. Poskušal je preiti iz Bolgarije v našo državo. Obema je bilo takoj jasno, da je to bandit. Pilček ga je energično pozval, naj se vda. Toda bandit je preskočil visok kamen, ki mu je nudil dobro zaklonišče in začel bežati. Gojko je stekel proti mejni črti, da bi mu presekal pot. Pero pa je hitel za banditom, ki se je hitro izgubil v megli in grmovju, zapuščajoč samo sled na razmočeni zemlji. Pilček ni izgubil upanja. Hitel je preko grmovja in kamenja in se približal banditu, ki je uvidel, da ga beg ne more rešiti, in se je zato skril za večji kamen z namenom, da počaka Pilčka in ga ubije. Toda Pilček je hitro začutil, da je prenehalo šumenje in pokanje vej, skozi katere je preganjal bandita, zato je takoj legel in se začel plaziti po travi. Bandit se še ni dobro namestil za kamnom in potegnil brzostrelke

izpod plašča, že je bil Pilček skoraj pri njem. Bandit je hitro dvignil brzostrelko in spustil rafal proti Pilčku. Zgrešil je. Poskušal je spustiti še en rafal. Toda brzostrelka mu je odpo-

V zasedi na meji

vedala. Zagrabil je ročno bombo, toda vreči je ni uspel več. Pilček je izkoristil banditov zastoj, se hitro dvignil in mu spustil cel rafal v prsa.

Vojak Blagoje Klačar je zapisal v svoj dnevnik še en uspeh. Ko se je nekega jutra s svojim spremljevalcem vračal iz zasede, je pazljivo opazoval teren, če ni morda kje kaka sled. To opazovanje ni bilo zaman. Sled je vodila v globino našega ozemlja. Poslal je spremljevalca v stražarnico, da bi le-ta javil, da je Klačar odšel za banditom. Blagoje je stopil hitreje, ker je bila sled še sveža in je zato menil, da bandit ne more biti daleč. Šel je tako nekaj kilometrov, toda bandita še ni bilo videti. Po petih kilometrih hitre hoje je opazil, da je konec sledi pred neko hišo. Niti trenutek ni premisljeval. Potrkal je na vrata, ki so se kmalu odprla. Stopil je v hišo, jo pregledal in našel bandita, skritega pod posteljo.

Ponoči 18. oktobra je padal dež, pomešan s snegom. Stražar pri stražarnici »Brzina« se je ves skrčil v bundo in s počasnimi koraki hodil okoli stražarnice. Pol ure pred polnočjo je opazil nedaleč od stražarnice na beli snežni površini črno senco, ki je prihajala z bolgarskega ozemlja. Takoj je obvestil tovariše in iz stražarnice sta pohitela deseter Rade Palangetić in graničar Božidar Simir, da ugotovita, kaj je. Toda črna senca ni čakala. Prešla je mejo in zapuščala za seboj samo svežo sled v tankem snegu. Rade in Božidar sta šla hitro po sledi, ki je vodila na naše ozemlje. Sled se je ponekod že izgubila, ker je razmočena zemlja hitro topila tenko plast snega. Naenkrat sta opazila to črno senco nedaleč pred seboj. Pohitela sta in se ji približala na deset korakov. Izstre-

lila sta vsak po kratek rafal. Črna senca pa se je hitro vrgla za kamen. Slišati je bilo strel, takoj zatem pa pok ročne bombe. Oba graničarja sta ležala. Bandit je vrgel še dve bombi. Ena je eksplodirala dva koraka pred Radovo glavo. Snop hladnega blata, pomešanega s snegom, ju je poškrbil. Sreča, da je ta trenutek ležal na zemlji in da je bomba, ki jo je vrgel bandit, eksplodirala v blatu in zato ni imela velikega učinka. Oba sta zasula banditovo zaklonišče s strelji, medtem pa se je izza zaklonišča slišalo samo nekaj strelcev iz pištole, potem pa je postalo vse tiho.

»Dobil je svoje,« je dejal Rade skozi zobe.

Približala sta se in opazila špijona, kako leži na trebuhu, z nosom zaritim v razmočeno zemljo, smrtno ranjen. V rokah je še držal pištolo, iz katere se je širil duh po smodniku.

Precej je tudi takih primerov, ko je en graničar ujel po več banditov ali vohunov. Tako je na primer graničar Hasan Nukić ujel sam dva zelo nevarna bandita. Noč je bila takrat zelo mračna. Ni se, kakor pravijo videli niti prst pred nosom. Nenehno je padal dež. Bandita sta izbrala to noč za svoj beg. Hasan je bil v zasedi in prisluškoval. Naenkrat sta se pred njim pojavila dva človeka, ki sta hodila zelo oprezno. Iznemadil ju je oster klic graničarja, ki je zahteval, da se obrneta in dvigneta roke. Na njegove besede ni bilo mogoče ugovarjati. Toda bandita sta poskušala graničarja ustrašiti. Začela sta celo vpiti. Strel nad njunima glavama jima je bil znak. Naj molčita, hkrati pa tudi sporočilo graničarja, naj pridejo. Ob pogledu dokumentov je prišlo na dan, da sta bila to dva nevarna bandita, ki sta uspela pobegniti iz zapore.

Lahko bi navedli še precej podobnih primerov, ki kažejo, kako verno in neustrašeno opravljajo svojo dolžnost naši graničarji, zavedajoč se, da dajejo s tem velik prispevek k zgraditvi socializma.

In po vseh teh primerih, ko boste kdaj koli prišli do stražarnice, v katerih bivajo naši graničarji, boste slišali, pa čeprav v temni deževni noči, pesem in vesele razgovore. Tu ni nisti sence zaskrbljenosti, čeprav bodo morali mnogi od njih že čez kratek čas v hladno in vlažno noč, na budno čuvanje svojega področja do zore. Na njihovih licih je radost in ponos na deželo, ki jo čuvajo. Minevajo dnevi, z njimi pa se vrsti pesem in ponovno patrola, zaseda in sovražnik, ki na vso načine poskuša s svojimi provokacijami. Sila teh ljudi v stražarnicah je velika. Njihovo zavest, požrtvovalnost, hrabrost in iznajdljivost jim daje ljubezen do domovine, v kateri gradi naše ljudstvo svojo bodočnost. Moč jim daje zavest, da je naša borba pravična in da služi miru v svetu.

Naše nebo čuvajo doma izdelani lovci S-49

V naši vasi bomo volili do 8. ure stoodstotno

V Sloveniji tekmujejo v čimvečji udeležbi na volitvah

Se dober teden nas loči od dne, ko bomo volili svoje predstavnike v občinski, mestne in okrajne ljudske odbore. Na ta dan, ki bo zagotovo tudi pomembna manifestacija naše enotnosti, se pripravljajo po vsej Sloveniji. Medtem ko so se pred 14 dnevi na zborih volivcev izbirali kandidati, se sedaj pripravljajo na to, da bodo v čim večjem številu zbrali volivce na voliščih in volitve čimprej zaključili z uspehom. Posamezni kraji si napovedujejo tekmovalnost, in sicer v tem, kdo bo bolje uredil volišča in hitreje ter z večjo udeležbo izvedel same volitve. Tako je na primer občinski odbor Fronte v Višnji gori napovedal tekmovalnost vsem odborom v okrajni Ljubljana-okolica. Njihova tekmovalna napoved je kaj široko zasnovana. Zajema tako same predvolilne sestanke, zbere volivcev, kakor tudi to, kdo bo zbral boljše kandidate in boljše izvedel volitve. Sami se prav resno potegujejo za prvo mesto v tekmovalnosti.

Med prvimi so zaključili zbere volivcev, ki so bili v skoraj vseh volilnih enotah zelo dobro obiskani. Tako je bila na primer na zboru volivcev v Mali Loki udeležba stoodstotna, v Pe-

ščenjaku okoli 80-odstotna, v Spodnjem Brezovu prav tako, v Višnji gori 60-odstotna, tako da lahko mirno trdijo, da znaša povprečna udeležba na zborih volivcev v njihovi občini povprečno nad 50 odstotkov.

Na vseh zborih so živahno razpravljali o svojih kandidatih, malce posebno je le v Mali in Veliki Loki, kjer so se vaščani razdelili na dva dela in predlagali vsak svojega kandidata. Tu ne gre za kak poskus reakcije, marveč za to, da so mnenja o kandidatih zelo različna, volitve pa bodo pokazale, kateri izmed kandidatov ima več zaupanja pri ljudeh. Položaj je še posebno zanimiv zaradi tega, ker se obe skupini z veliko vnemo borita vsaka za svojega kandidata. V Dragi pa je stvar malo hujska. Čeprav imajo po številu volivcev pravico le do enega odbornika, hočejo na vsak način doseči, da bi imeli dva. Treba bo v teh dneh, ki nam še preostanejo do volitev, vaščanom pravilno pojasniti, kako je s to stvarjo, in onemogočiti vsakršne eventualne poskusne reakcije, ki bi hotela izrabiti te težnje in napeljati vodo na svoj mlin, to je, da bi vaščani ne volili vsi.

Občinski odbor Fronte pripravlja za

prihodnjo nedeljo še vrsto zborovanj in sestankov, na katerih bodo razpravljali volivci s predlaganimi kandidati o prečih vprašanih občinskega ljudskega odbora.

Tekmovanje za boljše izvedbo volitev pa je v občini Višnja gora naletelo na plodna tla. Med prvimi so gotovo volivci Spodnjega Brezovega, ki so še posebej napovedali tekmovalnost vsem voliščem v občinskem odboru. Pravijo, da bodo do osmih zjutraj volili stoodstotno. To bo vsekakor lep uspeh tega volišča, zanj pa imajo prav gotovo tudi vse pogoje.

Tudi v Mengšu ne počivajo. Zbere volivcev so opravili dobro ob lepi udeležbi ljudi. Že sedaj pripravljajo okrasitev volišč, kar bodo združili s praznovanjem 29. novembra. Napovedali so tudi tekmovalnost drugim krajem v okolici Kamnika in ga prilagodili razmeram v njihovih vaseh. Posebno skrb so posvetili politični agitaciji za volitve in jo razširili tudi v vsa društva. Preteklo sredo so imeli večje predvolilno zborovanje, ki se ga je udeležilo čez 500 ljudi in na katerem je govoril tov. Janko Rudolf, predsednik Zveze sindikatov Slovenije. Tudi na občnem zboru »Svobode«, na katerem so sprejeli programsko resolucijo za delo v prihodnjem letu, so razpravljali o volitvah. V nedeljo in prihodnji teden pa bodo imeli še vrsto zborovanj, na katerih se bodo pogovorili o tem, kako bi volili v čim večjem številu in čimprej.

Kljub pomanjkljivosti je izbira kandidatov v Senčurju zadovoljiva

Na področju občinskega ljudskega odbora Senčur, okraj Kranj, so prejšnji teden končali razpravo o kandidatih za občinski in okrajni ljudski odbor. V glavnem so po vseh volilnih enotah predlagali najboljše državljanke, ki dejansko zaslužijo, da zastopajo ljudi v Občinskem in Okrajnem ljudskem odboru.

Ene osnovnih slabosti v pripravah na volitve je ta, da niso bili po vaseh frontni sestanki, temveč so se le sestali posamezni vaški odbori Fronte. Premalo so razpravljali o kandidatih z vsemi člani Fronte. Sestankov frontnih organizacij ni bilo zato, ker so na občinskem odboru Fronte sklenili, da niso potrebni. Slišati pa je bilo govorice med odborniki Fronte, kaj bomo tolikokrat sklicevali ljudi skupaj, saj je nesmiselno. Taka trditev pa je povsem nepravilna.

Zelo nepravilno je tolmačenje poedinih volivcev v volilni enoti Olševke, kjer le-ti govorijo, da ne bodo šli letos s pravim čutom na volitve, ker so sedaj priključeni občinskemu odboru Senčur, a ne občini Preddvor. Nasprotno, ko je pa bila nova upravno teritorialna razdelitev, so zahtevali, da se priključijo občini Senčur. Tako hočejo izkoristiti poedini elementi priprave za bližajoče volitve. To je poskus sovražnika pred volitvami, da bi na ta način zmanjšal udeležbo na volitvah.

Tudi v pogledu obveščanja je bilo v vasi Voglem nepravilno to, da so bili obveščeni za zbor volivcev ljudje komaj nekaj ur pred začetkom. Kljub temu obisk volivcev na zboru volivcev ni bil slab.

V vseh devetih volilnih enotah je bila zadovoljiva udeležba. Zbori volivcev

so potekali živahno. Med razpravljanim so se oglašali tudi nekateri večji kmetje, ki so predlagali, da bi prišli v občinske odbore ljudje, kateri bi jim predpisovali nizke davke. Temu niso nasledili pošteni volivci. Takšen primer je bil v Senčurju, kjer je predlagal Maks Sodnik dva najslabša velika kmeta, kar pa se ni posrečilo.

V splošnem so ljudje pravilno razumeli gospodarske težave in politični položaj, ki jim je bil prikazan na zborih volivcev. V kolikor je nastopal sovražnik, so bili to le poedini primeri in prikriti, ker odkrito se prikazati ni mogel. Vse ljudstvo, ki je združeno v Ljudski fronti, pa bo z množično udeležbo na volitvah še enkrat odločno povedalo, da gre po začrtani poti naprej.

Viktor Dragoš

Se trenutek pa bo stroj spet stekel

Potrditev pravilnosti doslej prehojene poti

Na njih so živahno razpravljali o dosedanjem delu delavskih odborov, zlasti pa o načrtih za bodočnost.

Bilanca je zavidna. V Izoli so samo v dveh letih investirali okoli 164 milijonov dinarjev in je začelo v tem času obratovati osem novih podjetij.

Koperčani so ugotovili, da Italija v vseh 25 letih ni zgradila nič drugega kakor velik spomenik znanemu iredentisti Nazariju Savru. Začeli so sicer zidati na mestu, kjer danes stoji moderen reprezentančni hotel, nekakšne temelje, vendar dalje od tega niso prišli.

Volivci so kaj lahko ugotovili ogromno razlik med temi »prireditvami« in prizadevanjem ljudske oblasti, ki je v petih sedmih letih samo v Kopru poleg ogromnega hotela zgradila moderno šolo, sodobno urejeno ribarnico, stanovanjski blok itd. Sicer pa se o tem lahko prepričamo na vsakem koraku v jugoslovanski coni, saj je ljudska oblast zgradila številne nove šole, pomorne zadruške domove, uredila ceste, popravila in obnovila domove, ki so jih požgali fašisti. Dovožjave je primer, da so na tem ozemlju v petih po vojnih letih zgradili petkrat več kakor v šestdesetletju fašistične vladavine v teh krajih in tega se tudi volivci zavedajo. Nekdanji koloni in polovinarji niso pozabili, da je ljudska oblast izvedla agrarno reformo, da se njej morajo zahvaliti, da danes niso več hlapi petih odstotkov veleposestnikov in duhovščine, ki so, kakor v zdinskem okraju, prigrabili najrodovitnejšo zemljo.

Razumljivo je zato, da izbirajo za svoje kandidate tiste, ki so dosedaj največ prispevali za uresničitev vseh teh velikih pridobitev, ker jim je pač njihova predanost najboljše zagotovilo za bodočnost. V Kopru so med drugimi kandidati izbrali dva stara antifašista-borce, ki sta dokazala svojo predanost napredni stvari že v španski državljanski vojni, na strani španskih rodoljubov. Drugod po vaseh izbirajo najboljše zadrušnike in kmete, v proletarski Izoli delavce, v Piranu pomorske čake itd.

Med kandidati je lepo število žena. Pri tem pa skrbno pazijo, da so vse tri narodnosti enostransko in sorazmerno zastopane.

Iredentistom so je mirne predvolilne priprave trn v peti. Kakor ob vseh dosedanjih volitvah v jugoslovanski coni, širijo bedaste laži o nekakih »nasilnih« predvolilnih pripravah. Pri tem se držijo tistega zlatega Göbelsovega pravila, ki so ga že njihovi fašistični predhodniki s pridom uporabljali, in sicer, da od sto laži vsaj ena ostane. Izmišljajo si nekakšne incidente, govorijo, češ da ljudstvo volitve »bojkotira« in pri tem so prišli celo na »originalno« zamisel, da so razpisali volitve v coni samo zato, da bi lahko preganjali Italijane. Veleposestniški videmski listič »Messagero Veneto« je »pogruntal«, da so oblasti baje prepovedale zbiranje prebivalcev v skupine, da sploh ne govorimo o številnih dnevnih »incidentih«, s katerimi polni svoje strani sedmih šovinističnih tisk, in ki so se zgodili le v njihovi razgreti šovinistični fantaziji. Tako so na primer skušali napraviti nekakega »junaka« iz nekega Musire, ki so ga baje zaradi njegovega »italijanstva« pretepli v avtobusu v naši coni na potu za Trst. Seveda je klero-šovinistični tržaški »Giornale« to takoj razobnažil kot nekakšen dokaz »terorja« v coni B. Morda bi »Giornale« uspelo iz tega napraviti nekakšen »dokument«, če ne bi nekateri potniki na parniku, ki vozi iz Kopra v Trst videli Musira, kako buta z glavo ob ograjo, da bi prinesel v Trst »verodostojni« dokaz o svojem mučeništvu. Drobni ali karakteristični primer, na čemur gradi šovinistična propaganda, v Trstu se smejejo tem njihovim izmišljotinam, saj dnevno prekorajči demarkacijsko črto okoli šest sto Tržačanov, ki se lahko na lastne oči prepričajo o resničnosti tega zlonamernega obrekovanja.

Toda to organizatorjeve te klevetniške gonje ne moti, saj s tem pisanjem zasledujejo druge cilje: presepiti skušajo inozemsko javnost, ki nima prilike se prepričati o gorostastu njihove laži in indirektno s svojim pisanjem dokazati, da si tukajenje ljudstvo »želi« povratek »madre patrie«. To pa je v skladu z njihovimi iredentističnimi načrti, kako bi se zdaj, ko so dobili Trst, postali še drugega dela tržaškega ozemlja. Drugi namen te njihove »ofenzive« je zastrašiti volivce. Vendar pa delajo račun brez krčmarja. Ljudstvo v jugoslovanski coni bo s svojo udeležbo na upravnih volitvah 7. decembra še enkrat razkrilo trho stavbo šovinistične laži in obrekovanja in znova potrdilo svojo voljo, da še vztraja naprej na poti, ki jim je prinesla že doslej toliko bogatih sadov.

Med kandidati je lepo število žena. Pri tem pa skrbno pazijo, da so vse tri narodnosti enostransko in sorazmerno zastopane.

Iredentistom so je mirne predvolilne priprave trn v peti. Kakor ob vseh dosedanjih volitvah v jugoslovanski coni, širijo bedaste laži o nekakih »nasilnih«

predvolilnih pripravah. Pri tem se držijo tistega zlatega Göbelsovega pravila, ki so ga že njihovi fašistični predhodniki s pridom uporabljali, in sicer, da od sto laži vsaj ena ostane. Izmišljajo si nekakšne incidente, govorijo, češ da ljudstvo volitve »bojkotira« in pri tem so prišli celo na »originalno« zamisel, da so razpisali volitve v coni samo zato, da bi lahko preganjali Italijane. Veleposestniški videmski listič »Messagero Veneto« je »pogruntal«, da so oblasti baje prepovedale zbiranje prebivalcev v skupine, da sploh ne govorimo o številnih dnevnih »incidentih«, s katerimi polni svoje strani sedmih šovinističnih tisk, in ki so se zgodili le v njihovi razgreti šovinistični fantaziji. Tako so na primer skušali napraviti nekakega »junaka« iz nekega Musire, ki so ga baje zaradi njegovega »italijanstva« pretepli v avtobusu v naši coni na potu za Trst. Seveda je klero-šovinistični tržaški »Giornale« to takoj razobnažil kot nekakšen dokaz »terorja« v coni B. Morda bi »Giornale« uspelo iz tega napraviti nekakšen »dokument«, če ne bi nekateri potniki na parniku, ki vozi iz Kopra v Trst videli Musira, kako buta z glavo ob ograjo, da bi prinesel v Trst »verodostojni« dokaz o svojem mučeništvu. Drobni ali karakteristični primer, na čemur gradi šovinistična propaganda, v Trstu se smejejo tem njihovim izmišljotinam, saj dnevno prekorajči demarkacijsko črto okoli šest sto Tržačanov, ki se lahko na lastne oči prepričajo o resničnosti tega zlonamernega obrekovanja.

Toda to organizatorjeve te klevetniške gonje ne moti, saj s tem pisanjem zasledujejo druge cilje: presepiti skušajo inozemsko javnost, ki nima prilike se prepričati o gorostastu njihove laži in indirektno s svojim pisanjem dokazati, da si tukajenje ljudstvo »želi« povratek »madre patrie«. To pa je v skladu z njihovimi iredentističnimi načrti, kako bi se zdaj, ko so dobili Trst, postali še drugega dela tržaškega ozemlja. Drugi namen te njihove »ofenzive« je zastrašiti volivce. Vendar pa delajo račun brez krčmarja. Ljudstvo v jugoslovanski coni bo s svojo udeležbo na upravnih volitvah 7. decembra še enkrat razkrilo trho stavbo šovinistične laži in obrekovanja in znova potrdilo svojo voljo, da še vztraja naprej na poti, ki jim je prinesla že doslej toliko bogatih sadov.

Med kandidati je lepo število žena. Pri tem pa skrbno pazijo, da so vse tri narodnosti enostransko in sorazmerno zastopane.

Iredentistom so je mirne predvolilne priprave trn v peti. Kakor ob vseh dosedanjih volitvah v jugoslovanski coni, širijo bedaste laži o nekakih »nasilnih«

Toda to organizatorjeve te klevetniške gonje ne moti, saj s tem pisanjem zasledujejo druge cilje: presepiti skušajo inozemsko javnost, ki nima prilike se prepričati o gorostastu njihove laži in indirektno s svojim pisanjem dokazati, da si tukajenje ljudstvo »želi« povratek »madre patrie«. To pa je v skladu z njihovimi iredentističnimi načrti, kako bi se zdaj, ko so dobili Trst, postali še drugega dela tržaškega ozemlja. Drugi namen te njihove »ofenzive« je zastrašiti volivce. Vendar pa delajo račun brez krčmarja. Ljudstvo v jugoslovanski coni bo s svojo udeležbo na upravnih volitvah 7. decembra še enkrat razkrilo trho stavbo šovinistične laži in obrekovanja in znova potrdilo svojo voljo, da še vztraja naprej na poti, ki jim je prinesla že doslej toliko bogatih sadov.

Med kandidati je lepo število žena. Pri tem pa skrbno pazijo, da so vse tri narodnosti enostransko in sorazmerno zastopane.

Iredentistom so je mirne predvolilne priprave trn v peti. Kakor ob vseh dosedanjih volitvah v jugoslovanski coni, širijo bedaste laži o nekakih »nasilnih«

Toda to organizatorjeve te klevetniške gonje ne moti, saj s tem pisanjem zasledujejo druge cilje: presepiti skušajo inozemsko javnost, ki nima prilike se prepričati o gorostastu njihove laži in indirektno s svojim pisanjem dokazati, da si tukajenje ljudstvo »želi« povratek »madre patrie«. To pa je v skladu z njihovimi iredentističnimi načrti, kako bi se zdaj, ko so dobili Trst, postali še drugega dela tržaškega ozemlja. Drugi namen te njihove »ofenzive« je zastrašiti volivce. Vendar pa delajo račun brez krčmarja. Ljudstvo v jugoslovanski coni bo s svojo udeležbo na upravnih volitvah 7. decembra še enkrat razkrilo trho stavbo šovinistične laži in obrekovanja in znova potrdilo svojo voljo, da še vztraja naprej na poti, ki jim je prinesla že doslej toliko bogatih sadov.

Nepozabni Bernard

Jaka je padel že prvo partizansko zimo. Bil je izredno spreten in hraber. Pravzaprav je težko reči, kaj je bil bolj, hraber ali sposoben. Zato so Nemci na njegovo glavo že jeseni 1941 razpisali 50.000 RM nagrade tistemu, ki ga ulovi živega ali mrtvega. Ko so ga potem februarja 1942. leta Nemci vendarle dobili v pest, so zopet po vsej Gorenjski nalepili velike rdeče plakate, da je ubit »hauptbandit« Jaka Bernard.

Jaka (Terseglavov) je bil doma na Koritnem pri Bledu in je bil po poklicu gradbeni tehnik. Pred vojno in tudi potem, ko je že julija 1941 odšel na Jelovico med partizane, ni bil komunist, toda pošten in nacionalno zaveden človek. Kot bivši rezervni oficir je posedoval vojaško znanje. Njegovi podvigi pa so bili kljub drznosti vedno izvedljivi in tega je znal učiti tudi svoje tovariše.

Tako je že poleti 1941 iz Radovljice ugrabil in pripeljal na Jelovico dva ugodna Nemca kot talca za naše zapornike. Slo je pač zob za zob. Jaka pa je takrat — bil je šele začetek — hotel to urediti vse bolj človeško in ni bil za to, da se ta dva ujetnika likvidirata, češ, če Nemci ne bodo ubijali naših, jih tudi mi ne bomo. Krvava stvarnost pa je pač napravila in zahtevala drugače.

Isto poletje se je Jaka nekega jutra

spuščal niz strmo Jelovico proti Kupljeniku, da bi poskrbel za hrano svoj skupini. Bil je civilno oblečen, le pištolo je imel skrito v žepu. Na nekem ovinku pa je srečal nemško patroljo. Štirinajst jih je bilo, kaj narediti? Jaka pa je bil kar takoj odločen: hitro in brezskrbno jih je pozdravil. Oni so ga celo vprašali:

»Kam pa, kam, mladi mož?«

»Na Bohinjsko Belo,« se je glasil odgovor.

»Tudi mi smo namenjeni tja. Pojdite, gremo skupaj!« ga je povabil komandir patrolje. »Prej pa nam povejte, kje je najbliže.«

Pokazal jim je pot, sam pa ni imel namena, da bi šel z njimi, zato ga je zopet nagovoril podoficir:

»Za'aj pa ne bi šel z nami, bi nam vsaj kazal pot?«

»Imam še na drugi strani opravke, zato grem na to stran. Pa srečno pot!« jim je še zaklical in se oddaljeval smeje, kot je imel vedno navado. Pri tem pa je z eno roko trdo stiskal v žepu pištolo za primer, če bi se le kdo spomnil in ga povprašal po legitimaciji. Toda takrat se ni bila nanj razpisana nagrada, pa ga niso poznali, zaradi prijudnega in ravnodušnega vedenja jim pa ni bil sumljiv.

Njegova prisebnost, drznost in hladnokrvnost pa je prišla do izraza tisti

»Aufmachen!«

dan, ko je celih trinajst ur čepel v luknji pod ognjiščem. Ze ponoči je prišel v pastirsko kočjo na Selški planini na Jelovici. Tam je tudi zaspal. Misli je zgodaj zjutraj oditi... Iz sladkega spanja pa ga je že okoli pete ure zjutraj, ko se je komaj dobro zdanilo, prebudilo ostro trkanje in klicanje:

»Aufmachen!«

bi spravil v nevarnost tudi korajžnega in dobrega dekleta?

Medtem pa se je od zunaj začelo nemško govorjenje. Nemci, ki so prej odšli v gozd nad sirarco (kočo), so se premislili in se nenadoma vrnili. Moški v bajti jim je bil sumljiv...

Časa za razmišljanje ni bilo več. Sredi kočje je stal na lesenem podstavku — ognjišču — pritujen kotel za kuhanje sira. Znotraj tega štirioglatega ognjišča je bila luknja, kamor se je iz ognjišča vsipal pepel. Dekle je hitro odmaknilo tisti kos lesa, ki se je lahko premaknil zaradi čiščenja pepela. Luknja pa ni bila dosti večja od tiste, ki je za drva pri kuhinjskem ognjišču. Zato je Jaka komaj zlezal notri in se je moral zviti v klopič kot jež. Se dobro, da ni bil prevelik in debel. Komaj, komaj se je skrtil, že so bili Nemci tu.

»Kje je tisti mož, ki smo ga prej videli?« so hoteli vedeti od dekleta, ki pa se je napravila popolnoma nevedno, izgovarjajoč se na to, da je bila z njimi zunaj nad bajto. Čudno!

Hiteli so ven nad stražo in vpili nad njo, zakaj je onemu moškemu dovolila odhod. Stražar, ki je bil pri vratih, pa se je pridružil:

»Nihče razen tistega dekleta ni šel ne noter, še manj pa ven!«

Vnovič so pritiskali na deklo, naj pove, kje je tisti moški, toda zvedeli niso nič.

Jaka je vse to v luknjo le slabo slišal, ker je bil čisto zaprt. Vedel je le,

Stopnja akumulacije in produktivnost

(K diskusiji o družbenem planu)

Ze vse minulo leto, zlasti pa v diskusiji ob objavljenem predlogu družbenega plana FLRJ za leto 1953, poslušamo pogosto izraze prepričanja, da je naša metodologija planiranja stopnje akumulacije in delitve akumulacije nepopolna. Znanе so dolge diskusije o nesorazmernem obremenjevanju enakih podjetij z različno stopnjo akumulacije, znane so diskusije okoli participacije podjetja, komunalne, nacionalne in državne skupnosti v splošni delitvi akumulacije, a najzanimivejše in najvažnejše so diskusije okoli vprašanja, ali metoda planiranja, zbiranja in delitve akumulacije povzroča dvig produktivnosti v naši proizvodnji ali ne. Ne zdi se mi potrebno ponovno poudarjati, da je zaostajanje produktivnosti naše proizvodnje za produktivnostjo tehnično razvitih držav zdaj kot prej visoko dominantno vprašanje našega gospodarstva, in da more imeti stagnacija ali samo prepočasno napredovanje te produktivnosti usodne posledice za naš socialistični razvoj. Na slučaj, da se je na to vprašanje znova in znova vračala diskusija na VI. kongresu KPJ in da so o tem diskutirali prav naši in da so o tem diskutirali prav naši najvidnejši politični voditelji tov. Sventozar Vukmanović-Tempo, Vladimir Bakarić, Miha Marinko in drugi.

Na vprašanje, ali je naša metoda planiranja, zbiranja in delitve akumulacije stimulativna za dvig produktivnosti ali ni, vedno znova in vedno bolj pridrujujemo čujemo odgovor, da je v prilogu stimulacije proizvodnje nekaj bistveno novega nasproti metodam administrativnega planiranja, da pa je po preizkušnji enega leta praktične uporabe že pokazala nekatere svoje slabosti.

Vprašanje, ki si ga postavljamo, ne zadeva samo tehnike našega planiranja, njene praktičnosti in enostavnosti, marveč vzbuja tudi dvom, da smo z uporabljenimi metodami odstranili toliko administrativnih posegov v ekonomiko, kot bi jih že mogli odstraniti, potem ko smo se bolj seznanili z objektivnimi ekonomskimi zakoni našega gospodarstva. Ali niso morda te metode sam v tja že v konfliktu z objektivnimi ekonomskimi zakoni? Tov. Boris Klič nas v svojem referatu na VI. kongresu KPJ opozarja, da se »končna posledica birokratskega konflikta z objektivnimi ekonomskimi zakoni neobjektivno pojavlja kot stagnacija in nazadovanje«. Zavedajoč se te brezobzirne resnice, bo prav, če se v diskusiji o družbenem planu za leto 1953 pogovorimo tudi o nekaterih vprašanih metodah in tehnikah našega planiranja in o njihovih vplivih na mobilizacijo produktivnih sil našega gospodarstva.

Da bi se hitreje približali našemu problemu, naj ponovim tudi nekatere besede tov. Mihe Marinka iz njegovega referata na VI. kongresu KPJ, kjer pravi: »In res, praksa kaže, da podjetja, ki so premalo obremenjena s stopnjo akumulacije in družbenih fondov, v zniževanju proizvodnih stroškov in dvigavanju delovne storilnosti niso nič napredovala. Nasprotno, imamo več očitnih primerov, da so ta podjetja v močno konkurenco na trgu pahnila v resne težave druga podjetja z visoko akumulacijo. Imamo celo primere, kjer gre stvar v očitno škodo naših splošnih gospodarskih koristi. Podjetje z nizko stopnjo, ki že tako malo daje družbi, izpodkopava osnove in onemogoča drugim podjetjem, da bi dajala svoj vlogi soki prispevek skupnosti. Tako nastaja trojna gospodarska škoda s podjetjem, ki je preizkušeno obremenjeno z družbenim prispevkom. Prvo, a priori daje skupnosti manj, kakor bi lahko, drugo, se ne bori za povečanje delovne storilnosti, tretje pa izpodkopava ostala podjetja, da ne dosegajo višjega prispevka.«

Tem besedam torej sledi zaključek, da bodi stopnja akumulacije in skladov tisti instrument, s katerim moremo in moramo odstraniti nesorazmerno obremenjenost podjetij z obveznostmi do družbe, nesorazmernost, ki že sama po sebi slabo vpliva na produktivnost, in zaključek, da le povečanje te stopnje sili podjetja k dvigavanju njihove produktivnosti.

Ce hočemo tedaj ta instrument uporabljati v njegovi pravi vlogi, ga moramo uporabljati tako in takega, da bomo z njim dosegli njegov pravi smoter.

Trditve, da je dosedanja metoda planiranja, zbiranja in razdeljevanja akumulacije premalo stimulativna za produktivnost, se oprta na naslednja dejstva:

1. Naši plani tega določajo stopnjo akumulacije in skladov. Ker je v republiških in zveznih planskih organih zaradi slabih podatkov in analiz iz dobe administrativnega planiranja skoraj nemogoče z objektivnimi merili pravilno določati stopnjo akumulacije, so nekatera podjetja privilegirana, nekatera pa prav visoka stopnja akumulacije spravlja v težak finančni položaj. Konkretne analize nekaterih podjetij kažejo, da so zaradi tega nastali mnogi kaj čudni disproporciji tudi med nekaterimi največjimi podjetji.

2. V predlogu družbenega plana za leto 1953 objavljena izredno progresivna lestevica za odvajanje akumulacije v zvezne fonde demobilizira sposobnost

ter zmanjšuje iniciativo podjetja in komunalne skupnosti, da bi dvignila stopnjo akumulacije in skladov.

3. Progresivno obdavčenje sleherne uporabe presežka plačnega fonda duši iniciativnost podjetja, da bi z zmanjšanjem proizvodnih stroškov in večjo delovno storilnostjo povečalo svoj plačni fond iznad planiranega.

4. Fond za samostojno razpolaganje podjetij je administrativno določen ne glede na to, ali je podjetje dovolj storilo, da mu skupnost priznava prav predpisano udeležbo v akumulaciji, in ne glede na to, kolikšna sredstva za samostojno razpolaganje posamezno podjetje potrebuje.

Dosedanja praksa je pokazala, da niti presežek fonda plač niti fond za samostojno razpolaganje ne zaslužita svojih imen. Če hočemo tem elementom akumulacije, ki jih priznavamo kolektivom, ohraniti stimulativni značaj, tedaj ne smeta biti izpostavljena niti administrativnemu niti moralnemu pritisku, da se uporabljata drugače kot za svoj namen. Naša metoda pa presežek plačnega fonda progresivno obdavčuje, na fond za samostojno razpolaganje pa pritiska občina in okraj, ki jima primanjkuje sredstev za pokritje komunalnih potreb, čeprav je zaradi pičlo odmerjene amortizacije sklad za samostojno razpolaganje že itak premajhen za racionalizacijo in rekonstrukcijo tehnično slabše opremljenih podjetij. Zato je mnogim zavednim kolektivom ljubša večja amortizacija kot sklad za samostojno razpolaganje.

Nobena, tudi le deloma apriorna pravica na uporabo akumulacije, ni stimulativna, ne povečuje produktivnosti, če ni rezultat prav povečane produktivnosti in rezultat izpolnjene obveznosti do skupnosti.

Socialistično načelo pravi — vsak po svoji sposobnosti, vsakomur po njegovih zaslugah. To načelo nikomur apriorno ničesar ne daje. Priznava mu le pravico na uživanje presežnega dela potem, ko se je to ustvarilo, in mu priznava več, kadar ga je več ustvaril. Kaj dela naša metoda? Priznava vnaprej fond za samostojno razpolaganje, priznava vnaprej presežni fond plač v primeru, da mu je skupnost z določitvijo stopnje dopustila rezerve v proizvodnih stroških, potem pa s progresivnim obdavčenjem jemlje nazaj, ko je spoznala, da mu je najbrž le nekaj neupravičenega priznala. Na drugi strani pa mnogim podjetjem, ki so svojo po višnje produktivnost dokazala, predpisuje visoko stopnjo akumulacije ter jim zmanjšuje zasluženo udeležbo na akumulaciji z nenormalno progresivnim obdavčenjem same stopnje (progresivna lestevica za odvajanje akumulacije v zvezne fonde).

Smemo reči, da so vsi stimulativni elementi delitve akumulacije ali progresivno obdavčeni (presežek plačnega fonda neposredno, fond za samostojno razpolaganje pa neposredno) ali apriorno odmerjeni za podjetja iste proizvodne panoge (fond za samostojno razpolaganje) in to mnogokrat nesorazmerno s potrebami in zaslugami delovnega kolektiva. Smemo reči, da je vsaka apriorna ter uravnilovska delitev akumulacije sama po sebi destimulativna in da tudi vsako progresivno obdavčenje nosi s seboj destimulacijo, ker povzroča, da udeležba pri delitvi ustvarjenega dohodka znatno zaostaja za rastočo iniciativo k dvigavanju produktivnosti.

Stimulativni elementi delitve akumulacije so se zaradi nepopolne uporabe več ali manj sprevrgli v destimulativne.

Po vsem tem se nam vsiljuje trojna kritika dosedanje metode planiranja, zbiranja in delitve akumulacije: da je nepravilna in zato destimulativna, da je okorna in toga, da je morda že v konfliktu z objektivnimi ekonomskimi zakoni.

Ce smo dejali, da naj bo predvsem stopnja akumulacije in skladov instrument dvigavanja produktivnosti, si ob tej priliki oglejmo najprej tega, predvsem pa vprašanje, ali enotne ali individualne stopnje akumulacije bolje opravljajo svojo vlogo.

Kakšen je značaj stopnje, ki je objavljena v predlogu družbenega plana FLRJ? Ali je to minimalna, povprečna ali maksimalna stopnja? Besedilo predloga o tem ne izreče besede, vendar je jasno, da mora biti ta stopnja i povprečna i minimalna hkrati. Ce je ne bi smatrali za tako, bi mogli porušiti ravnovesje v planu, saj je s tako isto stopnjo izračunana tudi predvidena ustvaritev narodnega dohodka. Ce bi jo smatrali za maksimalno, tedaj bi se seveda znašel izračun predvidenega narodnega dohodka na kaj trhli osnovi. Ce bi jo smatrali samo za minimalno, bi se najbrž nekatera podjetja znašla v situaciji, da ne bi bila v stanju izpolniti zakonjenih obveznosti. Stopnjo akumulacije v predlogu družbenega plana za leto 1953 moramo tedaj smatrati za minimalno in povprečno hkrati. Cim pa je taka, ni precizno uzakonila obveznosti posameznih podjetij do skupnosti. To slabost potrjujejo tudi stopnje, ki jih plan navaja v obliki razpona.

Glede na uvodne besede nas najbolj zanima dvojno vprašanje: kako določiti stopnjo akumulacije, da ta ne bi postavila posameznih podjetij v različne začetne pogoje in kakšna stopnja povzroča v proizvodnji pritisk k dvigavanju produktivnosti?

Ce smo se zedinili, da morejo biti stopnje, kot so zapisane v predlogu družbenega plana, le minimalne in povprečne hkrati, tedaj s tem trdimo, da more biti masa ustvarjene akumulacije večja, kot jo izračunava predlog družbenega plana ali z drugo besedo, da stopnja akumulacije ni samo instrument za planiranje akumulacije, marveč nosi s seboj tudi že delitve akumulacije s tem, da že vnaprej razdeljuje akumulacijo na del, ki ga razdeli plan, in na oni del, ki ga bodo razdelile planu vzporedne mere. Posebno potrjuje to trditve lestevica za odvajanje akumulacije v zvezne sklade.

Torej ima stopnja akumulacije in skladov dvojno vlogo — ocenjuje presežno delo v bodočem letu in ga hkrati že deli, mi ji dodajamo še tretjo, da bodi tudi instrument za dviganje produktivnosti v proizvodnji.

Omejimo se najprej na vprašanje, kakšna stopnja podpira prizadevanje za dvig produktivnosti v podjetju. Tedaj nas zaenkrat zanima le ona stopnja, ki jo bodo posamezna podjetja prešla z okrajnim družbenim planom kot svojo konkretno obveznost.

Rekli smo že, da je metoda določanja stopnje, ki nesorazmerno obremenjuje podjetja medsebojno, destruktivna. Rekli smo, da je prav tako destimulativna preizkušnja stopnja, stopnja, ki dopušča rezerve v podjetju. Kako torej podjetjem predpisati stopnjo, da bodo enako obremenjena s obveznostmi do plana glede na svoje objektivne proizvodne pogoje ali, na katere objektivne proizvodne pogoje naj se opiramo, da bomo tako obremenitev podjetij dosegli? Na sposobnost osnovnih sredstev? Na asortiment? Na surovinskih bazo? Redko je dvojje podjetij, ki imata vsaj te objektivne pogoje enake, še redkejša bodo, če bi hoteli upoštevati tudi druge. Prav tako je nemogoče najti skupno mersko enoto za te pogoje. Končno pa bi uvajali uravnilovsko bazo, če bi hoteli vsakemu podjetju priznati prav vse objektivne pogoje, in bi jih destimulirali, da bi kolektivni te pogoje izboljšali.

Tedaj bo prav, če podjetja povprečno enako obremenimo, se pravi, da silimo k napredku podjetja, ki so pod povprečjem in nagradujemo podjetja, ki so se povzpela nad splošno povprečje naše produktivnosti. Treba je poskušati isti imenovalec za ugotovitev tega povprečja. Na razpolago nam je le eden, čeprav v naših današnjih gospodarskih odnosih tudi še ni zanesljiv — povprečna cena, ki jo je proizvedlom formalno tržišče v minulih periodih.

Igra ponudbe in vpraševanja je v teku enega leta že toliko zaigrala svojo vlogo, da smemo reči, da je nihanje tržnih cen, njih naraščanje in padanje v okviru našega gospodarskega prostora že toliko reduciralo na povprečno

ceno, da smemo z njo operirati. Z večjo gotovostjo bi jo uporabljali seveda po nekaj letih svobodnega formiranja cene in po taki ureditvi izvoznih in uvoznih količnikov, da bi na formiranje povprečne cene vplivale tudi cene na zunanem tržišču, z drugo besedo, da bi konkurenca med našimi in inozemskimi podjetji odpravila monopolni položaj nekaterih naših podjetij.

Ne glede na te nepopolnosti nam vendar za zdaj (dokler nismo ocenili osnovnih sredstev) drug objektivni pogoj, po katerem bi določali ustrezno stopnjo akumulacije posameznih podjetij, malo pomaga. Zato so povprečne cene zunanega in notranjega tržišča kaj važen instrument gospodarskega planiranja. Zavod za statistiko in evidenco mu bo moral posvetiti večjo pozornost.

Ce hočemo tedaj odstraniti iz naše sedanje metode planiranja dva destimulativna elementa — nesorazmerno obremenjevanje podjetij s stopnjo akumulacije in skladov in obremenjevanje s preizkušnjo stopnjo, moramo predpisovati posameznim podjetjem akumulacijo, ki je rezultat razlike med bruto-produktom, izračunanim s povprečnimi cenami na eni strani (če teh cen ni, pa s povprečnimi cenami, ki jih je podjetje doseglo na tržišču v minulih periodih) in stroški za material, plačnim fondom in amortizacijo na drugi strani, poslujujoč se pri tem obračunskih kalkulacij za minulo razdobje.

Doseči moramo, da bo stopnja akumulacije neusmiljeno pritiskala plačni fond in vse stroške proizvodnje pod plafond povprečne ali v minulem razdobju dosežene cene.

Vse do sem smo analizirali značaj stopnje akumulacije kot instrumenta zbiranja akumulacije in instrumenta za dviganje produktivnosti v podjetjih. Toda stopnja akumulacije ima še eno vlogo — vlogo delitve akumulacije. Nikdo ne opreka, da le napeta stopnja, ki podjetju ne dopušča rezerv in nobenih dohodkov, ki niso rezultat povečane produktivnosti, sili k dvigavanju produktivnosti, štednji z materialom, zmanjševanju režije, večji delovni storilnosti itd. V trenutku pa, ko zaigra v stopnji element delitve akumulacije, se prizadeji diskutanti razdele na dva dela: oni, ki ga stiska diferencirana, a višja stopnja, brani načelo enakih stopenj akumulacije, oni, ki ga teži enotna stopnja, pa brani načelo diferenciranih stopenj, češ, jaz imam slabše objektivne pogoje (največkrat nižji organski sestav osnovnih sredstev), zato mi dajte nižjo stopnjo. Molči le oni, ki ima sicer diferencirano, a nižjo stopnjo od večine drugih.

Vse dotlej, dokler ne bomo v stopnji akumulacije razmejili instrument zbiranja akumulacije od instrumenta delitve akumulacije, vse dotlej se naši diskutanti ne bodo mogli sporazumeti.

Zato pogledjmo še to njeno drugo vlogo ali pa se vprašajmo, kje naj se ustvarjena akumulacija planira in zbira, in kje naj se deli. Jasno je, da bomo zbirali in planirali akumulacijo tem pravičnejše, čim bliže njenemu ustvarjanju bomo to delali. Zbirali jo bomo tedaj z okrajnimi plani in z uporabo diferencirane, individualne stop-

nje, kajti le ta more zajeti vse rezerve v posameznem podjetju in more postaviti vsa podjetja v enake začetne pogoje. Težišče gospodarske iniciative smo prenesli na okraj.

V zveznih in republiških planih pa bodi stopnja akumulacije instrument delitve ali boljše oddelitve onega dela ustvarjene akumulacije, ki je potreben za pokritje potreb nacionalne in državne skupnosti.

Naravnost rečeno: zvezni plan naj določa enake stopnje za posamezne panoge gospodarstva, in sicer le v oni višini, da bo z njimi oddeljena akumulacija pokrila potrebe državne skupnosti: zvezni budžet, zvezne investicije, fond za narodno obrambo in izravnalni fond med bolj in manj razvitimi republikami. Republiški plan naj določa enake stopnje za enake zmogljivosti iste gospodarske panoge in naj zagotovi pokritje prej naštetih potreb državne in nacionalne skupnosti: republiški budžet, republiške investicije in izravnalni fond med bolj in manj razvitimi okraji. Okrajni plani naj uporabljajo individualne stopnje, ki morajo zagotoviti pokritje vseh prejšnjih fondov in okrajni budžet, socialno zavarovanje (po decentralizaciji) in dosedanji sklad za samostojno razpolaganje podjetij. Samo po sebi je razumljivo, da mora biti v vseh planih dokumentirano ravnovesje med planirano ustvarjeno akumulacijo in vsemi fonde.

Pod takimi pogoji presežena akumulacija, ki more biti le rezultat povišane produktivnosti nasproti minulemu razdobju, je nedeljiv dohodek kolektiva in je linearno in le tedaj obdavčen, kadar ga kolektivni uporabljajo za presežne plače.

Na tak način okraju dodeljeno akumulacijo vključno prejšnji fond za samostojno razpolaganje dele okrajni plani med fond za samostojno razpolaganje podjetij in fond za komunalne investicije.

To se pravi, da stopnje akumulacije rastejo od plana do plana, od enakih po panogah gospodarstva v zveznem planu do individualnih v okrajnem planu.

Vsa podjetja istovrstne proizvodnje prispevajo tedaj isti odstotek ustvarjene akumulacije za potrebe nacionalne in državne skupnosti, s čimer prispevajo hkrati za pomoč manj razvitim okrajem odnosno republikam. Pomoč manj razvitim okrajem in republikam ni zdaj prav nič manj zagotovljena kot prej, toda enaka stopnja, po kateri prispevajo za potrebe nacionalne in državne skupnosti, jih bo neprestano opozarjala, da zaostajajo in da morajo podzvzeti vse, da bi dohitele bolj razvite.

V okraju, kjer uporabljamo individualno stopnjo, smo z njo zagotovili pritisk k dvigavanju produktivnosti v posameznih podjetjih. Z enako stopnjo v republiških in zveznih planih pozivamo k enaki iniciativi zaostajajoče okraje in republike ob istočasni pomoči, ki jim zagotavlja enake začetne pogoje.

Te besede je treba smatrati le kot prispevek in vabilo k diskusiji. Ne glede na to, koliko se more metodologija planiranja v letu 1953 spremeniti, smo dolžni pri vsakrni metodologiji brezobzirno in vztrajno podvzemati vse ukrepe, ki dvigajo produktivnost v naši proizvodnji. Zanemarjanje te naloge bi moglo imeti kaj slabe posledice za razvoj našega gospodarstva. MT

Novosadska tovarna kablov

NOVI SAD

PROIZVAJA ● izolirane prevodnike vseh vrst, gole bakrene vode, žico za dinamo, izolirano z bombažem ali s svilo, bakrene vrvi, bakrene in medeninaste cevi, špice in profile, specialne bronze, bronaste čavre, razne druge bronze, fosforne baker in medeninasto žico

SPECIALITETE ● avtomobilski profili, cevi za kondenzatorje, kapilarne in Burdonove cevi

Današnji številki našega lista smo priložili položnice vsem naročnikom, ki dolgujejo naročnino za mesec oktober, november, december. Znesek naročnine je napisan na naslovnem listku.

Tisti naročniki, ki naročnine nimajo poravnane za več mesecev nazaj, pa prejmejo pismena obvestila. Ker se leto bliža h koncu, prosimo vse naročnike, da naročnino za letošnje leto poravnajo.

UPRAVA LJUDSKE PRAVICE

Izobraževanje vasi lani in letos

Po osvoboditvi je bilo za izobrazbo kmečkih fantov in deklet, a tudi odraslih vaščanov, že marsikaj storjeno, zlasti po 1948. letu. Pozimi 1948/49 je obiskovalo 394 izobraževalnih tečajev nad 10.000 tečajnikov. Naslednjo zimo je število tečajev naraslo na 624, število tečajnikov na okroglo 16.500, število opravljenih ur pa od 23.000 na približno 50.000. Pozimi 1950/51 je bilo izobraževalnih tečajev skupaj s praktičnimi tečaji, ki jih je organizirala AFZ, 484, preteklo zimo pa je obiskovalo te zimske tečaje spet več kot 10.000 obiskovalcev, večinoma seveda mlajših. Se bolj kakor prejšnje leto so prevladovala žene, saj jih je bilo med obiskovalci že štiri petine.

Med lanskimi obiskovalci so bili najštevilnejši zasebni kmetje, toda tudi delavci je bilo precej (okrog 1800), manj pa je bilo kmetov zadrudnikov (okrog 1300) in seveda obrtnikov, trgovskih uslužbencev in nameščencev. Spet se je pokazalo, da je bilo zanimanje za izobraževanje nesorazmerno šibko zlasti med člani obdelovalnih zadrug.

Med predavatelji (1301) je bilo nad polovico učiteljev in profesorjev (688), 34 delavcev, 145 nameščencev, 66 kmetov-zadrudnikov, 67 kmetov-zasebnikov in nad 300 raznih.

Kakor prejšnja leta so pokazali tečajniki tudi lani kaj različna zanimanja. Največ zanimanja je bilo za gospodinjstvo (10.790 ur) ter za šivanje in krojenje (5234 ur), nadalje za kuharstvo (2236) in za ročna dela (3113). Za gospodarstvo je bilo uporabljenih 1589, za kmetijstvo 611, za živinorejo in živinozdravstvo 632, za poljedelstvo 386, za čebelarstvo 55, za gozdarstvo samo 90, za sadjarstvo in vinarstvo 509, za vrtnarstvo pa 364 ur. Kljub trditvam, da se je razpravljanje o zadrugi in o političnih vprašanjih »preživelo«, je bilo kmetijskemu zadrugi namenjenih vendarle 730 ur, političnim vprašanjem 887, mehanizaciji kmetijstva pa 341 ur. Zdravstvenoprosvetnih ur je bilo okrog 2200. Med običajno izobraževalnimi predmeti prednjači slovenščina s 4056 urami. Sledijo: računstvo z 2397, zgodovina s 1089, biologija z 978, zemljepis s 693 ter fizika in kemija z 265 urami. In končno vzgojeslovje z 262 in srbsčina oziroma hrvaščina z 67 urami ter 16 ur vremenoslovja in 808 ur, za katere iz poročil ni razvidno, kaj se je na njih obravnavalo.

V naštetih urah so deloma vštete tudi ure kmetijskih gospodarskih šol, ki so preteklo zimo začele svojo novo razvojno pot. Teh šol je bilo lansko zimo 26 s 1434 obiskovalci (623 fantov in 811 deklet), a med njimi 11 samo v ljubotomskem okraju.

Kakor kaže ljubotomski primer, obseg in seveda tudi uspešnost, vzgojna vrednost izobraževalnih prizadevanj na vasi ni povsod enaka. S 5188, 5345 ter 6545 urami prednjačijo ljubotomski, slovenjgraški in kranjski okraj, saj je vsota opravljenih ur v teh treh okrajih presegla eno tretjino vseh ur lanskega zimskega izobraževanja na kmetih v naši republiki sploh, čeprav število kmečkega prebivalstva v omenjenih treh okrajih še zdaleč ne znaša tretjine kmečkega prebivalstva Slovenije. Slabši ali celo mnogo slabši uspehi v nekaterih okrajih, ki se niso povzpeli niti na 1000 ur, gredo predvsem na račun odgovornih okrajnih organizacij in za prosvetno delo zadolženih tovarišev, ki bi z zagotovitvijo nagrad predavateljem, s posredovanjem predavateljev iz središč, od ljudskih univerz, s propagando in vsebinsko pomočjo, s prizadevanji za vsestransko pospeševanje izobraževanja na vasi lahko odločilno vplivali i na obseg i na vrednost tečajev in kmetijskih gospodarskih šol.

Kvaliteta in obseg izobraževanja in družbene vzgoje vaščanov bosta napredovala samo tam, kjer bo bodisi v okrajnem obsegu, bodisi v krajevnem na tem stalno delalo iz leta v leto več sposobnih vzgojiteljev in kjer bodo organizacije komunistov vzele to delo za svoje stalno in ne le začasno nalogo, kjer bodo znale razvijati — menim, da ni pretirano — kulturo izobraževanja. In nekateri znaki že kažejo, da so poleg omenjenih treh uspešnih okrajev vzeli stvar temeljito v roke letos še nadaljnji okraji (Maribor-okolica, Murska Sobota, Ljubljana-okolica, Novo mesto in do neke mere tudi nekateri drugi); zato je slabo stanje, zato je nerazvitost glede izobraževanja vasi v nekaterih še preostalih okrajih, zlasti če še pomislimo, koliko je bilo na tem področju od 1948. leta že povedano, napisano in storjeno, vsekakor tudi znak očitne kulturnopolitične zaostalosti vodilnih prosvetnih delavcev in nikakor ne more iti samo na rovaš raznih težav in ovir.

Prizor iz prvega makedonskega umetniškega filma »Frosina«

Slika izobraževanja vasi pa bi bila nepopolna, če ne bi omenili tudi tistih praktičnih tečajev, ki so bili namenjeni pouku in vajam za izdelovanje raznih izdelkov domače obrti. Taki tečaji so se razvili na Primorskem, na Gorenjskem, zlasti pa še v Prekmurju in Bell krajini, a tudi drugod. Spretnost, pridobljena na teh tečajih, prinaša ljudem že zaslugek in celo devize in zato ne bi bilo prav, če odgovorni na okrajnih ne bi pospeševali usposabljanja strokovnjakov za domačo obrt, kakor so to storili preteklo zimo v Črnomlju. Predvsem pa bi lahko za razvijanje domače obrti vse več storile kmetijske zadruge.

Slika izobraževanja in vzgoje našega podeželja je potemtakem pisana, kakor so raznoliki interesi posameznih krajev in posameznikov; stvari so v glavnem dobro zastavljene, saj se dirigriranje in vsiljevanje glede izobraževanja na vasi v »administrativnih« letih nikoli ni tako razpaslo, kakor se je na primer v sindikalnih organizacijah, saj so že pozimi 1948/49 marsikje tudi v praksi prevladovala pri izobraževalnih tečajih osnovna načela, ki omogočajo uspehe: namreč da mora vsako, zlasti pa še prostovoljno izobraževanje, izhajati iz potreb prizadetih, da je treba upoštevati stopnjo znanja in družbene zavesti udeležencev, da z razpravljanjem in razgovori lahko zelo mnogo koristimo, večih več kakor s predavanji, in da smo dosegli že pol uspeha, če namo ustvariti »pri pouku« tovariško, vedro, kulturno in delovno razpoloženje, če se ravnamo po spoznanju, da ni nič slabše kakor »cepčenje ljudi z nazorji«, kakor nejasno pridigarstvo, zapovedovalnost in nestrpnost.

Administrativna, birokratska mentaliteta je na umiku in kolikor se še kje v zakonih drži, jo bo življenje prej ali slej popravilo.

S sprostivijo vzgojnih metod pa se javljajo ostreje kakor prej nova vprašanja in to predvsem sledeča: kako doseči, da izobraževanje ne bo le slučaj-

nostno, akcijsko, kampanjsko, ampak sistematično in strokovno zanesljivo in kako doseči, da spričo naše vsesplošne demokratizacije prosvetno delo na vasi ne bo moglo postati vplivno področje zlasti klerikalnih nasprotnikov, ampak šola socializma, šola za razvijanje znanstvenega pogleda na življenje.

Odnos komunistov na vasi, zlasti še posameznih funkcionarjev, do izobraževalnih naporov prosvetnih organizacij oz. posameznikov marsikje še ni zadovoljiv. Marsikje je še vse delo na rama enega ali dveh učiteljev. VI. kongres KPJ pa bo nedvomno utrdil tudi na vasi, to je v vaških organizacijah komunistov, zavest, da socializma na vasi ne bo ustvaril ne komendant ne čvekač, da ga ne bo ustvaril politični spekulant, da mu ne bosta koristila neznanica in samozadovoljnost, da vasi ne bosta pripeljala naprej ne popustljivca na vsakem koraku in prav tako tudi ne nestrpnca, da bo politično koristen, da bo vplival družbeno napredno samo komunist, ki si bo znal pridobiti v stiku s kmečkim prebivalstvom ugled zaradi znanja, naprednega gospodarjenja, zaradi delavnosti, ugled zaradi uspehov pri pospeševanju produktivnejšega kmetijstva in pri dvigavanju kulturnosti vasi, komunist, ki bo postal priljubljen zaradi razumevaločega, a vendar nepopustljivega odnosa do mnogih ostankov preteklosti in v zavesti sovaščanov.

Ob takim razvoju, ob stalni skrbi komunistov za širjenje koristnega znanja in za pospeševanje kulturnosti vasi se ne bo dogajalo, da bi se mogel kdo izobraževalne tečaje itd. spreminjati v večere, ki so bili preteklo zimo ponekod, sicer v redkih primerih, bolj podobni prosvetljenju po načelih bivše klerikalne Prosvetne zveze in pok. Škofa Jegliča in njemu podobnih kakor pa izobraževanju in vzgajanju za širjenje socialističnih odnosov tudi na vasi.

Nekateri tovariši sprašujejo, kako bo to zimo, kaj bo novega glede izobraževanja vasi, kakšne so direktive. Kampanjskih direktiv seveda ni, želja po kar največji uspešnosti pa narekuje to, kar so ugotovila vodstva posameznih tečajev, kar je ugotovilo več okrajnih in republiških prosvetnih vodstev, to je, naj povsod, kjer so za to pogoji, ustanovijo in razvijejo za mladino med

PRVI MAKEDONSKI FILM — FROSINA

Narod, čigar ime je bilo desetletja izbrisano iz seznama pričujočih, je v kratki dobi po osvoboditvi izdelal svoj prvi umetniški film in s filmskega platna se je oglašila makedonska beseda. Nastal je iz živih lastnih sil po scenariju Vlada Maleskega, za kamero je stal Kiro Bilbikovski, glasbo skomponiral Trajko Prokopjev, izvedel jo je orkester makedonske Filharmonije, izdelali so ga v ateljejih in v delavnicah »Vardar-filma« v Skoplju, zrežiral pa ga je po polji gost in rojak Vojislav Nanović, avtor filmov »Nesmrtna mladost« in »Carobni meč«. Vse to, kar bi se zdelo še pred manj ko desetimi leti popolnoma nemogoče. Iz te perspektive je »Frosina« še posebno velikega pomena in zanjo je treba bratskemu makedonskemu narodu čestitati. Kljub nekaterim nedospelostim, o katerih so se razpisali kritiki jugoslovskega časopisja in revij, ob katerih pa so si bili edini, da ni prezreti določenih kvalitiet, ki so uvrstile ta makedonski filmski prvenec kot vrednega v galerijo naših umetniških filmov.

To je film o človeškem liku ostarele matere Frosine ter socialna in politična skica ljudi iz trpke Makedonije v zadnjih štiridesetih letih. Frosina je žena pečalbarja — hodca za kruhom tujege sveta, vračajočega se zaplodit otroke, ki spet prav tako po vrsti, kot so se rodili, mrjō, dokler ne ostane samo Klime, materino sonce na starost. V vzdušju bolgarsko-nemške okupacije v zadnji vojni se še Klime pridruži ilegalcem in neizkušen pade preretetan od strelav okupatorjeve strojnice. To je najtežje, kar mora preboleti srce matere-sirote. V premagani bolečini se pa njen lik dvigne med pretresljive simbole, kakršne imajo samo veliki junaški narodi, da si iz njih vedno iznova napolnijo srca za velika domovinska dejanja.

Okvir dogajanja je pokrajina na Ohridskem jezeru in ulice mesta Ohrida samega. V zgodbo je vpletena makedonska poroka, obred od hodu pečalbarjev v tajino, srečamo se s predstavljivi podzemski borbi in z borci v bežnih obdihih spoznamo nekatere predstavnik okupatorske zalege. Diskretna glasba, ki je pretkana z makedonskimi motivi, v dramatičnih sekvencah dobro podpira dogajanje. V sami izvedbi je sicer nastala vrsta nesoglasij, iz skice pa se monumentalno in pretresljivo dviga samo izdelan lik Frosine.

Režiser V. Nanović je postal žrtev vseobsežnega scenarija. Ponovila se je ugotovljena napaka večine naših filmskih scenarijev, da hočejo po vsej sili zajeti prevelika razdobja in zgnesti dogajanja širokih epskih zahtev na omejeno metražo normalnega umetniškega filma. Kljub temu znanju zapadajo naši scenaristi neprestano v stare, teoretično že dovolj ugotovljene napake. To je tudi primer »Frosine«. Krivda režiserja je prav gotovo znatna, ker bi se iz precejšnjih lastnih izkušenj moral ogniti taki rešitvi, kakršno je našel scenarist. Ker pa tega ni storil in se le preveč zanašal na svojo prakso in umetniško domselnost, je moral ob tem filmu spoznati, da samo preveliko zaupanje v samega sebe še ni zagotovilo uspeha. Vso pozornost je posvetil že itak dovolj močno obdelanemu liku Frosine, s tem pa so zmgleneli vsi ostali v obrobne pojave.

Slabosti scenarija so mnogotere in precejšnje. Očitna je na primer težnja, da prisili svoje junake v okoliščine, kakršne si scenarist želi, ne pa, kakršne bi morale logično nastajati iz danega razvoja. Najbolj je ta težnja očitna v liku mladega Klime. V položaju, kjer bi se tudi manj inteligentni bo.ec umaknil kam drugam, pa mora Klime naravnost v stanovanje svoje nezveste Ljube, da ga s svojega okna povsem »slučajno« zagleda bolgarski poročnik Asen. Na begu in med ulično borbo se on edini obnaša tako nerodno, da ga mora pogoditi rafal. Spet menda samo zato, da ga objokuje tako težko skušana mati. Taka nepotrebna smrt ne more biti umetniško prepričljiva, zato prav tega tem vtisom trpi ves film. Poleg tega niti ni razvidno, zakaj je moral tako umreti in kaj se je spremenilo z njegovo smrtjo. Žrtev mora imeti višji smisel, ne samo žalost preostalih.

Ko so predvajali pri nas in drugod po domovini film »Barba Zvanec«, je kritika ugotovila porazna dejstva, ki so bila tolikšna, da bi moral film pri gledalcih brezpogojno propasti. Statistika obiska pa pove, da je bil med najbolj obiskanimi in da je navduševal in ogreval množice in sicer bolj one v gorskih krajih, kjer je doma junaško izročilo (Črna gora), kot ravninske predele in ljudi ob morju, kjer bolj ljubijo ljubezenske zgodbe. Podobno se dogaja tudi s »Frosino«: kljub občutnim pomanjkljivostim osvaja ljudska srca. Temu pa je poleg vsega vzrok velika in plemenita umetniška igra glavne nosilke dejanja Meri Boškove. Vse njene akcije so nad veliko ločnico, pod katero daleč zaostajajo ostali igralci. Verujemo ji bolečino, slišimo utrip njenega srca,

Mednarodna razstava fotografije v Ljubljani

16. letom starosti in pred vojaškim rokom kmetijske gospodarske šole. To pa seveda ne pomeni, naj ne bo v istem kraju in zlasti še tam, kjer teh šol še ne bo, izobraževalnih tečajev in podobno v raznem obsegu ter za razna zanimanja in potrebe tamkajšnjega prebivalstva.

Letošnja novost je pobuda Rdečega križa Jugoslavije, naj se 17 in 18-letna dekleta v zimskih mesecih udeležijo tečajev, kjer bodo dobila osnovno znanje iz higijene, za zatiranje nalezljivih bolezni, za nego in prehrano dojenčkov, nego bolnikov, za prvo pomoč v nesreči, za organiziranje zdravniških akcij, prevoza ranjencev, protiletalske zaščite, za usposobitev za akcije za asanacijo vasi, proti zdravstveni zaostalosti, proti mazaštvu in pod. Na teh tečajih, ki bodo po vsej državi, je nedvomno poudarek, slabo pa bi bilo, če bi zanemarjali tudi potrebe in interese drugih letnikov, zlasti pa še mladeničev, ki bi verjetno marsikje pokazali zanimanje za tehniko (vzgoja vaške mladine, a tudi mestne za tehniko ostaja še v precejšnji meri nerešeno vprašanje tudi nadalje). Primerne oblike za izobraževanje fantov so toliko bolj potrebne, ker lanski obisk tečajev kaže, da so fantje glede izobraževanja v primeri z dekleti že hudo v manjšini.

Ce bodo vodstva izobraževanja na vasi dovolj izkoristila razpoložljive knjige iz naše zdravstvene popularne publicistike ter knjige, ki sta jih izdali Kmečka knjiga in Ljudska prosveta, in seveda še druge, če bodo znala zainteresirati predavatelje kaj raznih strok k sodelovanju, če bodo o izkušnjah in nevspešnostih praktiki, predavatelji in organizatorji tečajev, več dopisovali v

naše časopisje, kakor so doslej, in če bodo pri republiškem svetu za prosveto dozoreli učni načrti in se bo nato začelo s pripravami za metodsko in vsebinsko ustrezne učbenike za kmetijske gospodarske šole, bomo storili to, kar je na dani stopnji razvoja nujno in potrebno za nadaljnje uspehe. J. Liška

Nafatal C. Dudhia: Bobnar (Indija)

Zbrano delo Miroslava Krleža

Državno založniško podjetje Hrvatske »Zora« bo v prihodnjem letu začelo izdajati zbrano delo Miroslava Krleža, ki bo predvidoma obsegalo 86 knjig. Miroslav Krleža, ki se kot književnik udeležuje od leta 1941 in katerega delo obsega vse panoge literarne ustvarjanja od novele, esejja, pa preko kritike, potopisa do romana in drame, bo svoja dela uredil sam. Zbrano delo bo obsegalo vsa pisateljeva dela, ki so izšla bodisi v knjigah, bodisi po raznih revijah, pa tudi dela, ki so javnosti še neznana. Kot prva knjiga bo izšel roman »Banket v Blijvi«, ki je bil prvokrat objavljen leta 1958. Druga knjiga bo vsebovala roman Na robu pameti. Povsem novo delo pa bo Krležev Dnevnik, ki obsega razdobje od leta 1942 do pomladi 1943 in ki bo izšel v štirih knjigah zbranege dela. Zaenkrat je znan podroben načrt prvih dvanajstih knjig zbranege dela.

Razstava jugoslovskega slikarja-kmeta v Parizu

V jugoslovanski galeriji v Parizu, v kateri si bodo aledile razstave vseh pomembnejših jugoslovskega umetnikov, je bila 31. oktobra odprta razstava znanega slikarja Stalka Sohaja. Za njo pa bo odprta razstava del slikarja-kmeta Ivana Generalića iz Hlebnice v okraju Koprivnica. Ta razstava bo odprta v decembru. Generalić bo v Parizu razstavljal večje število svojih del vseh tehnik in bo prikazal svoj umetniški razvoj od leta 1930, ko ga je odkril slikar Krsto Hegedušić. Večje število Generalićevih slik je prav zdaj razstavljenih v Zagrebu, v okviru razstave slikarjev-kmetov, ki jo je priredila Kmečka umetniška galerija.

Najdba starega dubrovniškega denarja

Pokrajinski muzej v Sarajevu je dobil 14 okolišč Varesa 150 kovancev starega dubrovniškega denarja. Gre za srebrne dinarje iz leta 1337, ki jih je verjetno skrli v semberio kak dubrovniški trgovec. Najdba teh novcev predstavlja sanimitivo in dragoceno odkritje.

Ker je za knjigo CH. HAINCHELINA

IZVOR RELIGIJE

velikansko zanimanje, sporočamo dosedanjim naročnikom in ev. interesentom:

Ker je dosedanje število naročnikov preseglo prvo partijo 3000 izvodov, ki je v tisku, bodo dobili knjigo najprej tisti, ki so jo najprej naročili. Ostali naročniki in še eventualni novi naročniki bodo dobili knjige nekoliko pozneje, ko bo dotiskana druga partija.

Novi interesenti imajo torej še možnost, naročiti knjigo do 10. decembra 1952.

Pohitite in čimprej vplačajte 220 dinarjev za broširano ali 270 dinarjev za knjigo, vezano v polplatno na naš tekoči račun pri Narodni banki šte. 604-90321-11 ali pa v katerikoli knjigarni. Pošiljajte kolektivna naročila!

VSEM NAŠIM ODJEMALCEM, SODELAVCEM IN VSEM KOLEKTIVOM ČESTITAMO K PRAZNIKU REPUBLIKE!

CANKARJEVA ZALOŽBA LJUBLJANA

Okno v svet literature

Gogolji in Ščedrini so jim potrebni

Pričakovano ali nepričakovano, za šalo ali zares — toda resnica je, da so na nedavnem XIX. kongresu VKP(b) ideologi birokratske kaste slovesno izjavili, da si žele satire. Sam Malenkov je dejal, da prav sovjetska stvarnost daje gradivo za satiro in da so jim »potrebni sovjetski Gogolji in Ščedrini«.

Na prvi pogled bi torej človek sodil, da je njihov kongres postavil na glavo predvsem ideje Zdanova, ki jih je ta razvil že v tistem zloglasnem referatu o revijah »Zvezda« in »Leninograd« leta 1946. Sovjetski satirik Zosčenko je — kakor je tudi pri nas odlično znano — takrat dobil tako krepko lekcijo, da je moral vsakdo, ne samo Zosčenko, izgubiti veselje pisati satire. Kajti bilo je kategorično rečeno, da je sovjetsko življenje lepo in da se ne spodobijo, da bi ga blatili in kritizirali.

Tako je iz sovjetske literature izginila vsakršna satira, vsakršna družbena kritika. Pisatelji so začeli iskati vzorne primere, »pravega sovjetskega človeka«, peli so slavo družbenemu sistemu. In če kdo trdi, da je ta literatura postala dolgočasna in zanič, tedaj mu spet odgovarja Malenkov, da to ni res, kajti uspeh sovjetskih pisateljev je viden in otipljiv: dobili so 2339 stalinskih nagrad...

Po drugi plati pa Malenkov še vedno toži in biča pisatelje — češ, idejno umetniški nivo njihovih del je še vedno nizek, premnogi pišejo brezbarvno, mlačno in dolgočasno. Kaj globlje v raziskovanje vzrokov se seveda ni spustil.

Bolj podrobno pa se je poglobil v to zadevo »glavnokomandujušči« sovjetske književnosti Fadejev. Obsodil je namreč predvsem takozvano teorijo »brezkonzfliktnosti«, škodljivo teorijo, ki da se je razpasla ne le med pisatelji in dramatikami, ampak tudi po založbah, uredniških revij, ministrstvu za kinematografijo, komiteju za umetnost itd. Ta teorija je po njegovem glavni vzrok za vse zlo v sovjetski literaturi. Njegove besede zvene kar revolucionarno: dejal je namreč, da se je ta teorija pripetila v svet sovjetske literature zato, da bi »sovjetski literaturi preprečila razkrinkavanje sovražnikov znotraj države — lopovov, karieristov, hinavcev, birokratov, goljufov in pridobitnikov vseh vrst.« To teorijo Fadejev pobija z izredno »novo« in odresilo iznadjbo: s teorijo o boju protislovij in o konfliktih, brez katerih ne more biti dobre drame ali komedije. Ta teorija pa je bila znana že pred Aristotelom, da Marx sploh ne omenjamo, a v Zvezi sovjetskih pisateljev je bila vendar potrebna intervencija samega Stalina, da so se je spet naučili...

In tako smo se spet znašli pri tistem božanstvu, ki je vse to že davno vedelo in znalo, samo sovjetski pisatelji ga niso razumeli in si niso znali prav razložiti, niti njegovega genialnega dela »O marksizmu v jezikoslovju« ter ga uporabiti v literarni teoriji.

Toda ali so torej navsezadnje le res nekoliko zrevolucionirali literarno teorijo? Ali gre torej vendarle za obnovo kritičnega realizma, o katerem so svojčas govorili, da ga je treba zamenjati s »socialističnim realizmom«? Na prvi pogled je res tako. Ko pa si zadevo le natančneje ogledamo, vidimo, da Malenkov vso krivdo za negativne pojave v Sovjetski zvezi še vedno valji na — kapitalizem. Vsi ti negativni pojavi, ki jih bo morala zdaj literatura obdelavati, so po njegovem zgolj subjektivni ostanki kapitalizma v zavesti ljudi. Gre torej za skrivnostni vpliv starega reda, ki je, kakor sovjetski ideologi sami trdijo, tam že več kot 35 let pokopan. Ta kapitalizem sta kritizirala Gogolj in Ščedrini — novi sovjetski Gogolji in Ščedrini pa naj kritizirajo — spet kapitalizem. In bog ne daj, da bi se dotaknili sovjetskega birokratskega sistema!

A nekaj se je le moralo zgoditi, nekaj se spodaj med bralci in med pisatelji le mora dogajati, nekaj le mora vreti, da stare teorije ne zadostujejo več. Nekaj je le moralo nagnati te birokrate, da so začeli govoriti o kritiki — čeprav še vedno seveda subjektivistično in idealistično, kajti sicer bi jim kmalu najbrž nihče več ne verjel. Nekje obstaja tudi pri njih odpor proti birokratizmu — in birokrati so na kongresu pohiteli, da so, kolikor se je le dalo hitro, tudi ta odpor proti birokratizmu — zbirko izdali.

Toda — če bi se kje le pojavil kak pravi Gogolj ali Ščedrini, ki bi tolkel po sistemu samem — bodo sovjetski birokrati še nadalje skrbno bdeli nad deli sovjetskih pisateljev in izganjali iz njihovih del vse, kar bi moglo škodovati njihovemu (to se pravi birokratskemu) napredku, še nadalje bodo skrbno vodili razvoj te »najnaprednejše« književnosti — saj tako so se tudi zaobljubili na kongresu in skritizirali tudi tiste partijske birokrate na terenu, ki so se za literaturo pozanimali samo takrat, kadar je bilo treba podeliti stalinske nagrade.

Trpka bi torej bila beseda pravega Gogolja ali Ščedrini, če bi se kje kdaj pojavil in če bi se mu posrečilo preihotapiti kakega ječa v mehke pernice sovjetskih »loповov, karieristov, hinavcev, birokratov, goljufov in pridobitnikov vseh vrst«. Če... če... če bi se pojavil, če bi se mu posrečilo... Kako daleč je do tega »čea! Daleč — kot je Sibirija dolga podolž in počez... —Bg

Pesniška zbirka brazilskega diplomata

Znani hrvatski prevajalec iz romanskih jezikov Ante Cettineo je objavil prevode iz desetih pesniških zbirk brazilskega pesnika in sedanjega brazilskega veleposlanika v Jugoslaviji Ribeira Couta pod naslovom »Dugi dan«. Knjigo je izdala zagrebška »Zora« v svoji »Mali biblioteki«. Zbirka je izšla skoraj istočasno z italijanskim prevodom Enzia di Poppa. Obe zbirki prinašata le nekoliko letih pesmi in je izbira Cettineo manj monotona od italijanske z njenim podarkom na »krepuskularni« (somerani) nott pesnikove poezije. Enzio di Poppa opredeljuje Coutovo poezijo kot poezijo dveh nastajaj: povračanje v preteklost, zlasti mladostne spomine, na drugi strani pa vedno nihanje med Evropo in Ameriko, neustajna želja po spoznavanju tujih dežel in domotožje po domovini. Pesnik Couto je po krvi in duhu sin Evrope, materialno pa je sin Južne Amerike, odtod drama njegovega duha in bistvo njegove poezije, poezije Latinea z dušo Indijanca. Portugalci imajo za takšno razpoloženje neprovidljiv izraz »saudades«, kar pomeni nedoločno sanjarjenje, ki se nostalgčno širi do neskončnosti ozorja. V bistvu je Coutova poezija poezija srca, ki se je ni dotaknil intelektualizem, poezija, ki jo dobro razume kmet in preprost človek, nad katero pa se prav tako zamislj tudi kontemplativni človek in filozof. Pesnik sam je napisal zbirki uvod, ki je pravzaprav zanimiva razprava o umetniški prevajanju. Pesnik se postavlja na stališče, da je prevajanje kongenialno ustvarjanje. Prevajalec je postavljen pred težko nalogo, ni svoboden v svojem ustvarjanju, ampak vezan na tekst, vsebino; nikoli ni mogoče doseči polnosti ritma, muzikalnosti, kolorita, gravitacije besed originala. Zato pomeni prevajati ustvarjati in vsak prevod je pravzaprav novo pesniško delo, čigar avtorstvo si prevajalec lahko lasti s polno pravico.

Nagrade za najboljša dela mladinske književnosti

Kot naša mladinska knjiga, je tudi hrvatsko založniško podjetje »Mladost« ustanovilo posebno »Nazorjevo nagrado« za najboljša izvirna dela mladinske književnosti. Nagrade bodo podeljevane tudi za najboljšo opremo knjig in za mladinske ilustracije, razdeljene pa bodo ob koncu vsakega leta.

Karel Destoonik — Kajuh:

JESENSKA

Še pomnite, tovariši,
kako bilo je sleherno jesen,
kako smo verovali v tistih dneh:
spomladi se vzdramilo bo v ljudeh?

Tako smo vselej hrepeneli.
Brez hrepenenja ne bi doživeli
jeseni, ki prihaja zdaj,
jeseni, ki ni naša
in vendar naša bolj ko ose do zdaj.

Od vsepopsod:
z gora, gozdov,
s porušeni domov

in iz grobov

kriči:

Zaupajte, tovariši, verujte!
V jeseni tej ni hrepenenje kalna voda,
kot dihoji, hrzajoči konj
prihaja k nam soobodal

Spomenik revolucije — delo
akademskega kiparja Stojana Batiča,
ki ga bodo na Dan Republike
odkrili v Trbovljah

Vrsta naših simfonikov se množi

Odmevi s festivala ob 250-letnici ustanovitve Akademije filharmonikov

Po pravcati goščavi koncertnih prireditvev, skozi katero smo se v Ljubljani, in ne brez užitka, prebijali od srede oktobra dalje, smo končno prodrli na oktobra dalje, smo končno prodrli na vrh letošnje koncertne sezone: do festivala Slovenske filharmonije ob 250-letnici Akademije filharmonikov v dneh od 14. do 24. novembra.

Ce se ozremo nazaj, bi bilo od tega, kar smo poslušali pred festivalom, še omeniti Škerlovo »Serenado za godala« s 1. abonmajskega koncerta, 2. abonmajske koncert z Bravničarjevo »Drugo simfonijo«, debut (prvi nastop) mlade violinistke Sabine Skalarjeve z Mendelssohnovim koncertom za violino, izmed gostov izvrstnega švicarskega dirigenta Roberta F. Denzlerja, pianistko Branko Musulin, londonskega violinista Maxa Rostala in ne nazadnje koncert Učiteljskega pevskega zbora, ne toliko zaradi tega, kar je ta zbor že dosegel, temveč, kar obeta postati.

V pregledani vrsti je bil to edini zborovski koncert (kako pomembna razlika od nekeč!), ni bil pa edini slab obiskani. Člani Učiteljskega zbora so trdili, da bi se v Mariboru, Ptujju, Kranju itd. ljudje v dvoranah nagnetili, če bi jih le kdo obiskal. Gotovo so imeli prav, saj je res kar hudo, da se toliko lepote usipa še vedno le na prenasličeno Ljubljano; edino Radio zvesto prenaša te glasbene dobrine v željno provinco, za kar ga tamkaj tudi po pravici hvajljo. Vzrok so sicer znani: ni prevoznih sredstev, ni dvoran, a kar je glavno — često tudi ne pravega prizadevanja.

Vendar pa so bili festivalski koncerti z eno samo izjemo posebno dobro izvedena. 2. simfoničnega večera je spet val polni. Beethovenovo Deveto, ki je bila s svojimi mogočnimi štirimi stavki edina točka sklepnega koncerta, je bilo treba celo dvakrat ponavljati in kolikor čem, je niso poslušali samo Ljubljančani. Tako se je vsaj nekoliko izrazilo, da je 250-letnica Slovenske filharmonije praznik za vso republiko Slovenijo. A to bi bilo treba močnejše, načrtneje poudariti: še je čas, da se n. pr. Deveta simfonija ponovi za zunanje ob-

iskovalce ali pa, da Filharmonija s primernim sporedom še kje gostuje v okviru proslav. Vsaj za 250-letnico bi moralo biti to izvedljivo. Delegacije iz Beograda in Zagreba, ki so se na lastno pobudo udeleževale festivalskih prireditvev, pričajo, da je bil to kulturni praznik tudi za vso državo.

Spored takih proslav ima hočes nočes vedno načelen značaj, pomeni neko stališče, tak ali tak načrt: ali obuja zgodovinske spomine ali odkriva smernece za bodoče. Prireditelji tega festivala so premišljeno poskrbeli za oboje in s tem povedali, da vidijo v Filharmoniji sicer zgodovinsko ustanovo, ki je pa v obnovljeni obliki še mlada, za življenje sposobna in nam bolj kot kdaj koli potrebna.

Prvi je prišel do besede Josef Haydn, zadnji besedo je imel Ludwig van Beethoven — dva najimenitnejša člana nekdanje ljubljanske Filharmonične družbe. Drugače je bil z izjemo ene točke od Johanna Sebastiana Bacha, sodobnika ustanoviteljev prve filharmonične Akademije v 18. stoletju, ves spored pridržan za slovenske in slovanske skladatelje. Hudo je škoda, da je zaradi obolevnosti zborovodje odpadel koncert mešanega zbora Filharmonije in z njim naša ljudska, partizanska, delovna in umetna pesem, ker bi živa, v zboru zapeta domača beseda, zlasti s poudarkom na snoveh iz socialnega in osvobodilnega boja prinesla zelo prijeten in tudi po vsebini zaželen kontrast v sicer nekoliko akademsko togo celoto. Zato bi bilo tudi zaradi zbora prav, da bi se okvir festivalskih proslav časovno raztegnil še do njegovega koncerta.

Za razvoj slovenske instrumentalne glasbe stori Filharmonija gotovo veliko: na festivalu je bilo izvajanih sedem slovenskih skladb petih slovenskih avtorjev (polovica sporeda). Med temi je bila ena (Škerjančev Kvintet za godala) prvič izvajana. K novostim pa je prišle še Serenado za godala Daneta Škerla in Bravničarjevo Drugo simfonijo s prejšnjih sporedov. To je kar lep začetek koncertne sezone, ker so

vse to res zanimiva in privlačna dela. Vrsta naših simfonikov se množi: poleg starejših, že vpeljanih se kažejo novi na obzorju.

Tako je vse lepo in prav, dokler ostajamo znotraj ljubljanskih mestnih vrat. Stotisočlavlva Ljubljana že napolni eno koncertno dvorano. Toda to je pretesen prostor, da bi se na njem gnetle desetine skladateljev. Kako pa je zunaj? — Na festivalu so izvajali tudi simfonično sliko Marjana Kozine »Bela krajina«, prelestno, na folklornih napvih grajeno delo, za katero bi prisegel, da bo ugajalo še tako preproste mu, simfonične glasbe nevajenemu poslušalcu. A 13. septembra, na proslavi brigad, je igrala Slovenska filharmonija »Belo krajino« tudi v Novem mestu; ko sem potem govoril z enim tamkajšnjih glasbenikov o tem delu, sem bil presenečen, ko sem le spet slišal stari ugovor: »Ja, ja, ampak to ni za »folk«! Seveda ne moremo več priznavati, da bi bili ugovori, kakršen je bil ta, v bistvu še značilni za našo družbo, vendar jih le še prebogosto slišimo; opozarjajo na to, koliko dela še čaka naše glasbenike in glasbene ustanove od kol do Filharmonije. Nelahko, vendar nadvse hvaležno delo!

Rafael Ajlec

Festival amaterskih gledališč Kosmeta

V prvi polovici novembra je bil v Prištini festival amaterskih gledališč Kosova in Metohije. Sodelovala so tri amaterska gledališča in to: amatersko gledališče iz Prištine s srbsko, šiptarsko in turško gledališko družino. Mestno amatersko gledališče iz Kosovske Mitrovice s srbsko in šiptarsko sekcijo ter gledališče iz Peči prav tako s tremi skupinami. Dočim je pri nekaterih igrah skupinah nemogoče govoriti še o umetniškem delu (zlasti ne pri turškem ansamblu iz Prizrena in šiptarski skupini iz Peči) pa so druge gledališke skupine pokazale precejšnjo zrelost v dramskem podajanju. Prvo nagrado na festivalu je odneslo gledališče iz Peči in sicer srbska igralska družina tega gledališča, ki je uprizorila dramo Mire Pucove »Prah in pepel«.

Janju je bila scena preobložena in pomaknjena preveč v ospredje, da smo se vpraševali, kje bodo igralci igrali.

Vera Tomaževa je ustvarila psihološko zapleten lik Ane premišljeno, s toliko notranje dinamike, da se je lahko odrekla glasnim zunanjim poudarkom. V trenutkih izgubljenosti in prepuščenosti usodi se je z monotonim govorjenjem in zunanjo negibnostjo močno približala Ani, kot si jo zamišljamo. Preiščenju ob ljubezni do Mata smo verjeli, v prizoru, ko se izpove, je bila še prepričljiva, ni pa prepričala pri poskusu samomora; tu je manjkalo dramskega stopnjevanja in tistega viška ki bi jo naj pripravil do tega. Da je ta prizor ostal neizrazit, je vzrok tudi v tem, da je bil situacijsko pomaknjeno preveč v ozadje, deloma pa pri pisatelju, ki tu ne prepriča. V celoti je bila Ana ustvaritev, ki pušča za seboj spomin na doživetje. Marthy, na zunaj robato prostitutko s toplim človeškim srcem, je igrala Alma Jeranova dobro rekla bi skoraj, zelo dobro. Vsa zunanja sredstva, glas, kretnje, hoja, maska, so bila v redu — in vendar ji Marthy »s toplim srcem« nismo prav verjeli, stala je nekje izven svoje vloge, bila je notranje hladna. Zal mi je, da nimam možnosti ogledati si je v vlogi Ane.

Starega grčevega mornarja Chrisa je izdelal Srečko Tič temeljito in efektno. Pijanost v prvem dejanju je bila bravurno odigrana, otroško veselje nad Aninim pismom, hrepenenje po njej srečanje z njo je bilo podano z mnogo človeške topline. Preprij z Matom, v režijskih prijemih mojstrsko izdelan,

je bil igralsko preglašen in ne docela uglajen. Prešernega Mata je s širokimi kretnjami, s sproščenim načinom govorjenja prepričljivo podal Rant; le mestoma ga je čustvo zavajalo v patos. Tu je zmanjkalo režije, ki naj bi utrdila in ncdzirala izrazna sredstva, da ne bi bila prepuščena samovolji igralca. Manjše vloge Larryja, Jonnyja, prvega in drugega delavca, so podčrtale specifičnost okolja. Preprosto in naravno

podana epizodna vloga kurjača je prispevala k uspehu celote.

Ustvaritvam vseh sodelujočih se je poznalo resno in vztrajno delo na vlogah, kar kaže posebno poudariti pri ljudeh, ki delajo v gledališču po težkem vsakdanjem delu v svojih poklikih.

Predstava »Ana Christie« je ponovno dokazala, da nam raste na Jesenicah upoštevanja vreden igralski ansambel.

Darinka Muser

Prizor iz jeseniške uprizoritve O'Neillove drame »Ana Christie«

O'Neillova drama „Ana Christie“ na jeseniškem odru

Jeseniško Mestno gledališče je začelo novo sezono z velikim poletom. Uspešno igranemu Molièrovemu »Namišljenemu bolniku« v režiji Bojana Cebulja in Surokovi »Pesmi s ceste«, ki jo je postavil profesor Jože Tomazič, je sledila 14. novembra tretja premiera te sezone drama »Ana Christie« v režiji in scenariju Srečka Tiča, delo ameriškega pisatelja Eugena O'Neillila.

Rojen 1888 v New Yorku kot sin gledališkega igralca, je preživel O'Neill otroško dobo v gledališkem vzdušju, kar se njegovim odrsko učinkovitim delom pozna. Poznao se jim tudi nelahka doživetja in skušnje njegove burne mladosti; zakaj komaj dorasel je zapustil očetovo igralsko družino in se preživljal zdaj kot iskalec zlata, zdaj kot kurjač na ladji, s katero je preplul dobršen del sveta, se pri tem seznanjal z ljudmi najrazličnejših narodnosti in značajev, spoznaval od blizu življenje malih ljudi in ljudi z dna, katerih usode je pozneje oblikoval v svojih dramah, ki se odlikujejo po krepko orisanih značajih in vzdušju okolja. V svojih prvih dramah še realisti, se zgublja O'Neill v poznejših delih v neko miselno filozofijo in v krščansko mistiko.

Drama Ana Christie je ena njegovih največ igranih iger. V njej sega v svojo preteklost, odkriva socialne nepravilnosti meščanske družbe, ne bori se pa proti krivicam družbene ureditve, niti ne kaže poti iz njih. »Ana Christie« je

»Tuina se diči z deli njihovih rok«

Nikakor ni mogoče, da bi delovni človek ob svojem največjem prazniku, ko se spominjamo tistih dni, ko so bili ustvarjeni temelji naše nove, svobodne države, ne pomislil na čase, ko je domovina živela le v predstavah njenih sinov in hčera kot nedosegljiv in neuresničljiv ideal. Takrat je bila le mačeha svojim otrokom, saj jim je tako skopo odmerjala vsakdanji kruh, da so drug za drugim poprijeli za popotne palice in odhajali v svet. Leto za letom so pela kolesa vlakov enolično pesem o kruhu in na krovih ladij so se stradane oči slovenskih izseljen-

kauri-gume, sedaj so izvrstni tovarniški delavci, ribiči in vrtnarji. Naselili so se tudi na skrajnem severu in jugu Afrike, v deželah Male Azije in Bližnjega vzhoda, pa tudi v zapadnoevropskih deželah, Franciji, Belgiji, Holandiji in Zapadni Nemčiji.

Največ jugoslovanskih izseljencev živi v ZDA — preko 800.000. Njihove najvažnejše kolonije so okrog Pittsburga, kjer jih živi preko 120.000. Slovenskih izseljencev je v ZDA okrog 250.000. Največje središče ameriških Slovencev sta Cleveland in Chicago. Kar pomeni Sloveniji Ljubljana, to je ameriškim Slovincem Cleveland, saj mu naši rojaki pravijo »ameriška Ljubljana«. Slovinci so organizirani v samostojnih društvih, pa tudi v velikih podpornih organizacijah. Tu izhajajo njihovi dnevniki in časopisi, tu imajo svoje šole, narodne domove, knjižnice, tiskarne in denarne zavode. V lepem mestnem parku se dviga spomenik z doprsnim kipom največjega slovenskega pisatelja Ivana Cankarja. Kako strnjeno so se Slovinci naselili v Clevelandu, priča dejstvo, da se del mesta imenuje »Ribnica«, drugi del pa »Zuzemberk«, pač po izvoru priseljencev. Tudi čikaški mestni park krasi spomeniki, ki jih je ustvaril znani hrvaški kipar Ivan Meštrovič.

Ni pa majhno števílo jugoslovanskih izseljencev, ki so s svojo vztrajnostjo in brezprimernimi napori dosegli položaje vidnejših delavcev v ameriškem življenju. Čeprav so prišli v Ameriko več ali manj kot ne-kvalificirani delavci, so mnogi napredovali v izvrstne strokovnjake v ameriški in kanadski industriji.

Tudi v javnem življenju, predvsem v znanosti, književnosti in umetnosti so jugoslovanski izseljenci dosegli zavidljive uspehe. Slavni učenjak Nikola Tesla je bil med največjimi učenjaki sveta. Ameriški pisatelj John G. O'Neill opisuje v svojem delu »Nenavadni geni« Nikolo Teslo kot človeka, ki je ustvaril novo ero.

Srbskega porekla je tudi drugi veliki učenjak Mihajlo Pupin, kakor tudi

Pavel Radosavljevič, znani profesor na newyorškem vseučilišču. Po rodu Hrvat je bil ameriški učenjak, javni delavec in pisatelj dr. Henry Suzalo, nekdanji predsednik vseučilišča v Scattieu, ki je bil poznan v Ameriki zaradi svojih zaslug pri dvigu prosvete v ZDA.

Književnosti in umetnosti so dali naši izseljenci v tujini celo vrsto velikih imen. Louisa Adamiča prištejamo med najbolj znane sodobne ameriške napredne pisatelje. S številnimi knjigami o Jugoslaviji je podrobno seznanil ameriško javnost z življenjem naših narodov, z njihovo borbo za obstoj in dokončno osvoboditev. Zlata Balokoviča, Mio Slavensko in še vrsto drugih uvrščajo med najvidnejše ameriške umetnike.

V ZDA, Kanadi in Čilu so mnogi jugoslovanski izseljenci v vodstvu sindikalnih organizacij, izvoljeni so v mestnih upravnih in celo v najvišje oblastvene organe. V državi Ohio je bil Slovenec Lovše do nedavnega guverner te države.

Čeprav so se naši izseljenci že prilagodili svoji novi domovini, je vendar ostala pri njih živa nacionalna zavest in povezanost s »starim krajem«. To nenehno dokazujejo z veliko pomočjo, ki jo nudijo naši domovini in z ogromnim zanimanjem, s katerim spremljajo naš razvoj. Zato pa je tem večja naša dolžnost, da utrjujemo te medsebojne vezi, da bodo tudi oni deležni našega razvoja in da bodo spoznali vse naše napore pri graditvi socialistične Jugoslavije.

Da bi ohranjala vezi izseljencev z domovino, je bila ustanovljena »Slovenska izseljenska Matica«, ki si je postavila za cilj zajeti vse naše rojake, pa najsi le-ti živijo v ZDA, v Južni Ameriki, Avstraliji ali kje drugje po svetu. Slovenska izseljenska Matica

Ceda ob Nadiži

navezuje stike z vsemi onimi Slovinci v tujini, ki so ohranili v svojih srcih plemenito ljubezen do rodne domovine in slovenskega rodu, iz katerega izhajajo, z vsemi onimi, ki svoji domovini žele dobro, ne glede na to, kakšnega političnega prepričanja so.

Po vsem svetu je posejanih na stotine slovenskih organizacij in društev, ki si žele kulturno-prosvetnih in domoljubnih vezi z rodno domovino. Vsem tem je Matica pripravljena pomagati z vsemi sredstvi, ki jih ima na razpolago. Pa tudi posamezni rojaki v tujini se lahko obračajo na Matico, da preko nje urejajo v starem kraju svoje osebne zadeve.

Slovenska izseljenska Matica bo v kratkem izdala poljudno napisano zgodovino slovenskega naroda v slovenskem in angleškem jeziku, s slikami in zemljevidi. Knjiga bo v prvi vrsti

namenjena v tujini rojeni slovenski mladini, ki slabo, ali nič ne obvlada jezika svojih roditeljev. Nadalje pripravljata Slovenska izseljenska Matica »Izseljenski družinski koledar za leto 1954«, v katerem bodo sodelovali izseljenci sami, pa seveda tudi naši književniki. Na njeno pobudo se pripravljata oktet slovenskih pevcev za umetniško turnejo v ZDA. Slovenska izseljenska Matica je nadalje razpisala več štipendij, s pomočjo katerih bo v tujini rojena slovenska mladina izpopolnila v Jugoslaviji svoj študij in znanje, zlasti v umetnosti, novinarstvu itd.

Važen namen in cilj Slovenske izseljenske Matice je v tem, da podaljša narodno življenje naših ljudi v tujini in poglobi čustva in zanimanje v tujini rojene slovenske mladine do domovine staršev, do njihovega jezika in kulture. M. S.

Mladina poje — Slovenski izseljenci iz Francije ob letošnjem obisku v Sloveniji

cevi zrlje v daljavo, kdaj zagledajo obljubljeno deželo — Ameriko. Vsem je bdel isti cilj pred očmi: zaslužek! Vsem je bdela pred očmi ista slika dragih v domovini, ki so željno pričakovali od njih prvih vesti in — dolarjev! Mudilo se je res, kajti ni bilo dnevca, da ne bi na domačijah zapel — boben! Rešiti domačijo in preskrbeti družino, to so bili glavni vzroki, ki so jih nagnali v tujino!

Od skupnega števila jugoslovanskih izseljencev odpadeta dve tretjini na Hrvaško, njej sledi Slovenija, Makedonija, Bosna in Hercegovina, Crna gora in Srbija. V Sloveniji so se največ izseljevali iz njenih primorskih krajev. Iz Kočevskega je odšlo v svet nekaj manj kot polovica tamkajšnjega prebivalstva, iz okolice Črnomlja in Metlike 31%, Kamnika 17%, Logatca 12%, Postojne 10% itd. Hrvatje so se največ izseljevali z dalmatinske obale in otokov, Hrvaškega Primorja ter Istre. Veliko hrvaških izseljencev je tudi iz Gorskega Kotara, Like, Zumberka, Korduna, Pokuplja, Hrvaškega Zagorja in Medjimurja. V dalmatinskih in primorskih krajih skoraj ni najti hiše, ki ne bi imela kakega svojca »po svetu«. Najdeš celo vasi, katerih prebivalci imajo več sorodnikov v izseljenstvu, kot doma. To je primer v Omišlju na otoku Krku, v Komiži na Visu, Olibu in drugod.

Večino izseljencev je v tujini čakala trda borba za obstoj. Skoraj neverjetno se zdi, ko listamo po življenjepisih naših izseljencev, kje so našli toliko moči in poguma, da so vztrajali in tuji deželi, ki jim je bila vse prej kot mati. Kdo od njih ni prestal ponižanja in slisal tako značilnega in zasmehujočega pridevka za tujega priseljence, kot je »greenhorn«?

V trdi borbi za obstanek so se jugoslovanski izseljenci v Ameriki razkropili po vsem kontinentu, od mrzle Aljaskе in Nove Skotske na severu pa vse do Ognjene zemlje na skrajnem jugu. Na tem ogromnem prostoru skoraj ni kraja, kjer ne bi bilo naših ljudi in njihovih potomcev. Najdeš jih v zlatih rudnikih Clondyka, v pragozdovih Britanske Kolumbije, na žitnih poljih Manitobe, v rudnikih in tovarnah Ontarija. Na ameriškem Pacifiku in Meksikanskem zalivu spadajo med najbolj znane ribiče, v notranjosti Kalifornije pa med pionirje sadjarstva in vinogradništva. Celo slavni ameriški pisatelj Jack London omenja v svoji knjigi »Dolina meseca« Dalmatince, ki so nekdanjo puščavo Pajaro spremenili v »jabolčni raj« in ji dali ime »Nova Dalmacija«. Iz Slovenije se je naselilo v Kalifornijo največ Belokranjcev.

Jugoslovanski izseljenci kopljejo baker v Montani in železo v Minesotti. Delajo v srcu težke industrije v ZDA, v Pensilvaniji, Indiani, Ohio in Michiganu, v premogovnikih Allegannya chiganu, v pristaniščih New Yorka, Filadelfije, New Orleansa in San Franciscu. So mornarji na panamskih parnikih, obdelujejo brazilske plantaže in argentinske pampе, kopljejo baker v Boliviji in trgujejo v Čilu in Peruu.

V Avstraliji so razkropljeni po rudnikih, tovarnah in gozdovih, od Perthu pa do Brisbanea, na Novem Zelandu, kjer so bili nekoč znani kot kopači

ci, so mnogi napredovali v izvrstne strokovnjake v ameriški in kanadski industriji.

Tudi v javnem življenju, predvsem v znanosti, književnosti in umetnosti so jugoslovanski izseljenci dosegli zavidljive uspehe. Slavni učenjak Nikola Tesla je bil med največjimi učenjaki sveta. Ameriški pisatelj John G. O'Neill opisuje v svojem delu »Nenavadni geni« Nikolo Teslo kot človeka, ki je ustvaril novo ero.

Srbskega porekla je tudi drugi veliki učenjak Mihajlo Pupin, kakor tudi

Prihodni mesec bodo občinske volitve v Gorici. Zadnje občinske volitve so bile leta 1948, ki so bile hkrati tudi prve, odkar se je Italija po drugi svetovni vojni spet povrnila na Goriško. Medtem ko je v letu 1948 na občinskih volitvah nastopilo 14 političnih strank in skupin, se bo letos 14. decembra predstavilo za goriški občinski svet devet strank ali skupin. Za 40 sedežev se sedaj poteguje na devetih listah kar 256 kandidatov. Toda krivični volilni zakon zagotavlja že vnaprej absolutno zmago večinski skupini. Ona politična skupina, ki bo relativno imela največ glasov, bo namreč dobila v občinskem svetu dve tretjini sedežev, 26 od 40 svetovalcev, torej absolutni monopol nad občinsko mestno upravo. Ostalih 14 sedežev si bo delilo ostalih osem skupin.

Pri zadnjih volitvah v goriškem občinskem svetu so bili Slovinci zastopani na drugem mestu, kajti takrat je veljal še proporcionalni sistem, tako da so imeli demokrščani 21 sedežev, Slovenci 6, Saragatovi socialni demokratje 3, ostale skupine pa manj.

Goriško občino sestavljajo poleg Goričnega mesta še okoliške slovenske vasi, kakor so: Standrež, Podgora, Pevma, Oslavje, St. Maver in Furlanski Ločnik. Celotna goriška občina šteje nekaj nad 40 tisoč prebivalcev, od teh je več kot pet tisoč »esulov«, ki so za volitve postavili svojo kandidatno listo, da bi tako mogli še posebej rovariti proti Slovincem. Prav gotovo je v goriški občini nad 10 tisoč Slovencev, ki bi morali pri pravičnem volilnem (vsaj buržoazno pravičnem) zakonu, ako bi skupno nastopili, dobiti najmanj četrtno sedežev v občinskem svetu, se pravi najmanj 10 občinskih svetovalcev. Ostalih sedem strank ali skupin bi si moralo deliti ostalih 30 mest.

Volilna kampanja se je že začela in to nedeljo so že nastopili nekateri govorniki. Med drugimi je govoril v navbito polni telovadni dvorani govornik fašističnega »socialnega gibanja« Nino Tripodi. V dvorani je bilo zelo veliko število goriške italijanske mladine. Tripodi je govoril popolnoma v fašističnem duhu. Dejal je, da je Gorica pohabljena, da so tega krive balkanske horde in da ni bilo nobenega razloga, da se je za Italijo vojna končala 1943. leta in da bi jo bilo treba voditi do konca, kakor je to storil Hitler, pri čemer bi fašizem prav gotovo zmagal, da pa so se nekateri Italijani prodali Angležem in Ame-

Narodnoosvobodilna borba pomeni za koroške Slovence prav tako kot za ostale jugoslovanske narode prelom v njihovem dotedanjem življenju. Revolucionarne spremembe, ki so se uveljavile v novi Jugoslaviji kot rezultat te borbe, so tudi med koroškimi Slovinci ustvarile pogoje za uspešno delo pri uveljavljanju vseh pravic, ki jim kot delu slovenskega ljudstva pripadajo, kljub krivičnemu sklepu velesil, ki je odločil o njihovi državni pripadnosti.

Narodnoosvobodilni boj in ljudska revolucija naših narodov predstavljata tudi za koroške Slovence bistveno, kvalitativno spremembo v boju za njihove nacionalne pravice. Ugotoviti moramo, da se je kot rezultat te borbe pojavila na Koroškem nova, revolucionarna, napredna misel, ki je dala narodnostni borbi koroških Slovencev šele pravi smisel in vsebino. Koroški Slovinci so dobili v tej borbi svojo enotno, demokratično vseljensko organizacijo, ki

združuje slovenske delovne ljudi v skupni borbi za nacionalne in socialne pravice. Zaradi take svoje vloge je ta uspela, da je vključila v svoje vrste tudi delavski razred, ki je pred osvobodilno borbo stal ob strani zaradi konservativne, klerikalne ter interesom veleposestnikov služučne slovenske stranke pri reševanju nacionalnih vprašanj na Koroškem.

Čeprav so po veliki večini slovenski ljudje na Koroškem mali kmetje, baltarji, kmetijski in drugi delavci, takratna slovenska stranka ni postavljala zahtev po agrarni reformi in ostalih ukrepih, ki bi ustrezali težnjam slovenskega malega človeka na Koroškem, niti ni v avstrijskem merilu podpirala naprednih stremeljenj avstrijskega delovnega ljudstva. Nasprotno, v vseh pomembnejših obdobjih se je vezala kot »katoliška« stranka na najreakcionarnejšo avstrijsko stranko krščanskih socialcev, ki je bila predstavnik avstrijskih veleposestnikov in

nosilec klero-fašizma. Iz odpora proti taki reakcionarni politiki so se slovenski delovni ljudje začeli organizirati v napredni socialnodemokratiški stranki, ki pa je bila le nemška. In s tem se je izvajal proces odvajanja slovenskega delavca in baltarja na Koroškem od borbe za narodnostne pravice. Ta proces, ki ga je povzročilo nestrpno klerikalno vodstvo politične organizacije koroških Slovencev, je ustavilo narodnoosvobodilno gibanje in ustvarilo pogoje za uspešno borbo za socialne pravice v povezavi in sodelovanjem z avstrijskimi demokratičnimi delovnimi množicami, ki stremijo k socializmu in s tem tudi k odpravi vsakega nacionalnega izkoriščanja. Zgodovinski pomen demokratičnega gibanja koroških Slovencev kot rezultat stremeljenj in ciljev narodnoosvobodilnega boja je predvsem v tem, da je ustvarilo enotno organizacijo, ki zastopa slovenske interese, razen tega pa ima še karakter socialne borbe ter s tem še posebno zastopa interes slovenskega delavca in baltarja. Tako imajo koroški Slovinci privikrat progresivno organizacijo, ki zaradi svojega socialnega programa zastopa interese vseh delovnih Slovencev na Koroškem in vidi perspektivo svojih uspehov v skupni borbi z ostalimi demokratičnimi, k socializmu stremječimi avstrijskimi delovnimi ljudmi. Razvoj v reakcionarni avstrijski »ljudski« stranki, njihovi šovinistični izpadi ob ljudskem štetju in zahteve po ukinitvi dvojezičnih šol ter zadržanje avstrijskih naprednih ljudi do teh, za Slovence izredno pomembnih vprašanj potrjujejo pravilnost in nujnost poti, po kateri hodi Demokratična fronta delovnih ljudi na Koroškem. Brez dvoma bodo koroški Slovinci edino po tej poti in s takim delom dosegli izpolnitev ostalih svojih zahtev: enakopravnost slovenskega jezika v šoli, izvajanje dvojezičnega pouka, ustanovitev slovenskih srednjih in kmetijske šole, enakopravnost slovenskega jezika v vsem javnem življenju, prepoved uvajanja teorij o nekem »vindišarskem« ljudstvu in podobno. Nadaljnja krepitev demokratičnih sil v borbi proti šovinizmu in kominformizmu in utrjevanje socialističnih odnosov bosta nujno privedli do nadaljnje reševanja nakazanih težnj.

Na tak razvoj močno vpliva s samim dejstvom obstoja in razvoja nova socialistična Jugoslavija. Medtem ko je po prvi svetovni vojni kraljevina Jugoslavija za antidemokratičnim režimom in nerešenim socialnim in nacionalnim vprašanjem odbijala predvsem delavca, lahko danes ugotovimo, da je postala nova, socialistična Jugoslavija ne samo za slovenske delovne ljudi na Koroškem, temveč za vedno več k socializmu stremječih avstrijskih in drugih delovnih ljudi z gled socialistične graditve. Nova Jugoslavija kot rezultat zmage v ljudski revoluciji s podružljenimi proizvodnimi sredstvi, z agrarno reformo, z izgradnjo socialistične demokracije, z najširšim ljudskim samoupravljanjem, s svojo dosledno in načelno zunanjo politiko borbe za neodvisnost in enakopravnost vseh narodov, za medsebojno sodelovanje in pravičen mir, s svojim načelnim obračunom z imperialistično SZ in z gledno rešitvijo nacionalnega vprašanja, ta nova Titova Jugoslavija postaja iz dneva v dan privlačnejša tudi za mladež in nacionalno nezavednega slovenskega ter avstrijskega delovnega človeka.

Ta pomen in družbena vloga nove Jugoslavije, povezana z diferenciacijo in vrstah koroških Slovencev kot rezultatom narodnoosvobodilne borbe, zagotavlja tudi koroškimi Slovincem lepe perspektive in srečno bodočnost.

Prelom v življenju koroških Slovencev

Pred volitvami v Gorici

Prisotna De Gasperijeva policija je govornika mirno poslušala. Tudi monarhisti so se pokazali. Bilo pa jih je samo okoli petdeset. Njim je govoril župan iz Avellina. Pozdravil jih je v imenu pregnanega kralja in poveljčeval monarhijo. Zborovalo je tudi karbi dve sto kominformistov. Ta tri prva zborovanja so pokazala, da imajo fašisti največ poslušalcev.

Slovinci goriške občine nastopajo pri sedanjih volitvah na dveh samostojnih listah tako, kakor so nastopali v letu 1948. Lista DFS je pri zadnjih občinskih volitvah v Gorici dobila 4 sedeže, lista SDZ pa 2 sedeže.

Demokratična fronta Slovencev v Italiji sloni na tradicijah narodnoosvobodilne borbe in je pri prejšnjih občinskih, parlamentarnih in pokrajinskih volitvah dobila večino glasov zavednih goriških Slovencev.

DFS se stalno bori za nacionalne pravice Slovencev v Italiji. Vloga DFS je zelo velika pri vsem javnem življenju goriških Slovencev, tako na področju šolstva, kulture in prosvete itd. Bori se za dobre gospodarske in trgovske odnose med goriško in videmsko pokrajino ter Ljudsko republiko Slovenijo, za kulturno in prijateljsko sožitje italijanskega in jugoslovanskih narodov. Opira se na svoj matični narod, ker ve, da so zamejski Slovinci del tega naroda, od katerega dobivajo vso moralno in politično pomoč pri njihovi borbi za nacionalni obstoj. Slovinci na Goriškem se prav dobro zavedajo vloge Demokratične fronte in ni dvoma, da bodo podprli pri sedanjih občinskih volitvah njeno kandidatno listo.

Nasproti tej listi je »Slovenska demokratska zveza«, ki jo na vrhu sestav-

ljajo razni temni elementi, hlapeci najbolj črne tuje in domače reakcije, postavila svojo kandidatno listo. Na to listo so postavili tudi nekatere poštene Slovence, izkoriščajoč njihova verska čustva. Te so uporabili za to, da bi za njihovimi poštenimi imeni prikrili umazanijo drugih. Takih, kot je Spanjolo — Kučevani, ki se je v času druge svetovne vojne udinjala nacistom in belogardistom ter obojimi prirejela večerje, ali znani kavarnar Rudi Bratuž, ki je med osvobodilno borbo sodeloval s pribegli mi belogardisti in ki je danes glavni »portavoec« znanega reakcionarja dr. Sviliģioja, duhovnika Staniča in kompanije. Tudi nekateri drugi kandidati imajo mnogo masla na glavi, ki ga ne more

Steverjanski kmet

nobena dežnica oprati. Vodstvo SDZ, tako v Trstu kakor tudi na Goriškem, je povezano z glavnimi begunskimi osebami in centri, ki s pomočjo Vatikana rovarijo in spletkarijo zoper Jugoslavijo. B. V.

TEDEN DNI PO SVETU

Koreja na prvem mestu

Svetovna javnost je pričakovala, da bo Eisenhower, novi ameriški predsednik, začrtal glavne smernice nove ameriške zunanje politike takoj po svoji izvolitvi, da se bo v najkrajšem času sporazumel s Trumanom o korakih, ki jih je treba podvzeti za nadaljevanje aktivnega ameriškega udejstvovanja v reševanju perečih svetovnih problemov.

Dogaja pa se vse drugače. Ameriška politična mašina je paralizirana in tudi pretekli teden ni prinesel v tem pogledu nobenih posebnih novosti. Prvi vzrok tega stanja je v amerškem sistemu samem. Morda je bilo tako dolgo medvladje nekako potrebno, toda danes je to očitno znak zastarelosti ameriške ustavne ureditve, nekakšen ostanek iz časov, ko je Amerika zado- stovala sama sebi, ter ni imela nobene prave zunanje politike. Drugi vzrok je treba vsekakor iskati v korenitih personalnih izpremembah, ki jih republikanci pripravljajo v državnem aparatu. Menjali namreč ne bodo samo višje vođe osebnosti in državni upravi. V raznih organizacijah bodo zamenjali s svojimi ljudmi vse osebe od načelnika do vratarja, česar seveda ni mogoče napraviti v nekaj dneh. Tretji vzrok je pripravljanje nove politične linije in predsednikovo skrbno izbiranje svojih najbližjih sodelavcev. Čim bolj se bo Eisenhowerjeva linija razlikovala od Trumanove, tem dalj bo trajala sedanja negotovost.

Položaj v ZDA ima svoj negativni odmev na celotno mednarodno politiko, kajti danes ni mogoče reševati brez ZDA skoraj nobenega količnega važnega svetovno-političnega problema.

V zvezi z zasedanjem OZN je seveda ameriški odnos do korejskega spora glavni problem dneva. Pretekli teden je indijski predlog o premirju in vračanju ujetnikov zbudil mnogo upanja. Ta razumen predlog pa Rusi odbijajo in vztrajajo na svojem stališču prisilne repatriacije ujetnikov; možnost kompromisa pa vendarle ni izključena.

Časopisje poroča o Eisenhowerjevih pripravah za potovanje na Korejo ter na široko razpravlja o skrbeh, ki jih v zahodni Evropi vzbuja negotovost glede ameriške politike na Daljnem vzhodu. Danes ni še nobenega odgovora na vprašanje, če bo Eisenhowerjeva pot na Korejo približala mir ali pa bo pomenila razširitev sovražnosti. Eisenhower je sicer obljubil ameriškim volivcem mir, mogoč bi pa končno izjaviti, da je za zaključitev tako zaželenega miru potrebno poslati v Korejo nove divizije ter tudi Čangkajskove vojske s Formoze, kot to danes zahtevajo razni vplivni republikanski prvaki. Slednji naznanjajo, da bodo nastale v ameriških odnosih do Koreje in Kitajske po predsednikovem povratku radikalne izpremembe.

Proti morebitni razširitvi korejskega spora najbolj glasno svarijo Angleži, ki v vojni aktivno sodelujejo. Angleški minister za zunanje zadeve Eden se je o tem že razgovarjal z Eisenhowerjem. Laburistični prvak Bevan pa je izjavil, da Anglija ne bo nikdar privolila na razširitev korejske vojne na Kitajsko ter da bi morala nova ameriška vlada z malo več spoštovanja poslušati mnenje Evrope v teh vprašanjih. Bevan je še dodal, da je treba kitajsko revolucijo sprejeti kot izvršeno dejstvo. Angleško časopisje ugotavlja, da je v zvezi z indijskim predlogom za premirje v Koreji in na splošno s korejskim vprašanjem prišlo te dni do najglobljiš anglo-ameriških nesoglasij od konca druge svetovne vojne.

VATIKAN IN FRANCO

Sprejem Francove fašistične Spanije v UNESCO spada nedvomno že v novi kurz ameriške politike. Del zahodnoevropskega časopisja skuša dokazati, da je bil ta sprejem nezogiben, da mu bo verjetno kmalu sledila vključitev Spanije v Atlantsko obrambno skupnost ter da so pri vsem tem odločevali bolj strahotno-vojaški kot politični razlogi. Seveda so taka opravičevanja brez vrednosti. Sprejem Francovih predstavnikov v UNESCO je oddaljil od te organizacije številne predstavnike demokratske svetovne javnosti, ki je v borbi za obrambo mira s pomočjo prosvete in kulture pač velika sila, medtem ko pomeni vstop Francovega in vatikanskega mračnjastva v UNESCO nevarnost, da bo ta velika mednarodna organizacija postala plen ravnih nazadnjaških sil, proti katerim je do danes vodila svojo borbo. Vatikan je namreč že junija tega leta poslal v UNESCO svojega opazovalca ter napadel uredništvo knjige »Zgodovina človeštva«, ki jo je UNESCO začela pripravljati, češ da je med 75 učenjaki, poklicanimi na to delo, več protiklerikalnih materialistov in ateistov. Vatikan se je zagnal ob tej priliki s posebnim besom proti pisateljem in znanstvenikom svetovnega slovesa, kot so Aldous Huxley, Ralph Turner, Bertrand Russel in drugi.

Vse to in še drugi pojavi v OZN in v njenih specializiranih agaturah seveda ne opravičujejo pesimizem, ki ga je najti danes tu pa tam v zahodnoevropskih političnih krogih. Mednarodno sodelovanje je danes življenjska potreba in želja, globoko zakoreninjena v zavesti narodov, kar opravičuje upanje, da bo OZN brez težkih posledic prebolela današnjo krizo.

INDOKITAJSKA

Politične spremembe v Ameriki vplivajo posredno ali neposredno tudi na razvoj dogodkov v zahodni Evropi. Francoska vlada goji upanje, da bo pri Eisenhowerju in Dullesu našla več

razumevanja, posebno za svoje težave v Indokini. Z Indokino je namreč trenutno takole: ta teden so francoske čete zopet izgubile nekaj važnejših postojank. Francozi trdijo, da se je to zgodilo zaradi velike materialne pomoči, ki so jo Ho Si Minhove čete dobile iz Kitajske in Rusije. To bo držalo seveda le do neke mere. Treba je pač odkrito povedati, da francoska politika v Indokini ni taka, da bi vzbujala simpatije domačega prebivalstva. Dejstvo je, da Ho Si Minhovo armado sestavljajo domačini, medtem ko Francozom kljub vsem njihovim naporom vse do danes ni uspelo organizirati nobene večje in za boj sposobne indokitajske vojaške enote. Popolnoma jasno je, da odgovornost za tako stanje pada izključno na francoske oblasti. Francozi izjavljajo, da so dovolj močni ter da jih nasprotnik ne bo vrgel v morje. Priznavajo pa, da so preslabi, da bi v Indokini zmagali in da bi z lastnimi silami zopet zagospodarili nad deželo. Zato se pojavljajo v zadnjem času v Franciji, posebno med socialisti, vse bolj odločne zahteve, naj bi vlada začela pogajanja s Ho Si Minhom, medtem ko vladni in desničarski krogi ponavljajo, da je Indokina le del zahodne obrambne fronte, da Francija ne more več sama nadaljevati te vojne ter da ji je potrebna mednarodna pomoč. Seveda ne gre tu samo za pomoč v materialu, saj pokrivajo ZDA že okrog 33% francoskih stroškov v Indokini, temveč tudi za pomoč v četah. Za tako pomoč pa ni bilo vsaj do danes prav nobenega navdušenja niti v Washingtonu niti v Londonu.

FRANCIJA IN ZAHODNA NEMČIJA

Morda se bo z novo ameriško vlado v tem pogledu kaj spremenilo. Vprašanje je le, če so Francozi pripravljeni tako pomoč tudi plačati, in sicer z revidiranjem njihove politike do Nemčije, kar bo Eisenhower brez dvoma zahteval. Trenutno se o tem le malo govori, toda »tekma v počastnosti« med Parizom in Bonnem, ki zavlačujeta pod najrazličnejšimi pretvezami ratifikacijo sporazuma o evropski armadi, ne more trajati večno.

V nedeljo so v Posarju parlamentarne volitve. Francozi računajo na volilni uspeh saarskih strank, ki bi jim služil kot argument na prihodnjih pogajanjih z Nemčijo, medtem ko nemško časopisje poziva posarsko prebivalstvo na bojkot volitev. Večji odstotek belih volilnih listkov bi volitve izpremenil v nekakšen plebiscit za Nemčijo, kar bi moglo imeti za posledico padec francoske vlade in poizkus splošne revizije francosko-nemških odnosov.

Zahodna Nemčija računa na novega ameriškega predsednika, da bo v njeno korist prešel ta zapleteni vozlož francosko-nemških povojnih odnosov. Nekaj podobnega se bo najbrž tudi zgodilo.

AVSTRIJSKA NARODNA MANJŠINA V ITALIJI

Zadnje čase je opaziti v Zahodni Nemčiji vse glasnejše zahteve o vrnitvi Posarja Nemčiji. S porastom nemške

samozavesti in okrepitevijo njenega gospodarskega položaja pa se začenjajo pojavljati tudi drugi znaki, ki kažejo na prebuditve vsenemške solidarnosti. To je skoraj nepričakovano prišlo do izraza ob pokrajinskih volitvah v italijanskem Južnem Tirolu, kjer živi velika avstrijska narodna manjšina. Skoraj vse zahodno-nemško časopisje je napadlo italijansko vlado zaradi njene politike do narodnih manjšin. Največji zahodnonemški časopis »Frankfurter Allgemeine Zeitung« je ob tej priliki napisal, da se razvija v Italiji, kljub sporazumu o Južnem Tirolu iz l. 1946 med Avstrijo in Italijo, divja etnična borba. Italija, centralizirana država s 45 milijoni prebivalcev, poudarja časopis, se ne more spoprijazniti z obstojem ozemlja, naseljenega z Nemci na svoji severni meji ter ga skuša danes italijanizirati. Avstrijsko časopisje, bolj neposredno zainteresirano na tej zadevi, ni do sedaj niti črhnilo, toda njegov molk je vse drugo kot odobravanje italijanske denacionalizatorske politike.

De Gasperi seveda ne prizna ničesar; on zatrjuje, da uživa narodne manjšine v Italiji vse svobodine ter ponavlja, da ni odgovoren za šovinistične izpade italijanskega časopisja, ki bojda izraža voljo ljudstva. Koliko farizejstva je v teh besedah! Te dni je bil sklican v Rimu kongres demokristjanske stranke in sam De Gasperi je bil tisti, ki je omogočil, da je bil za predsednika kongresa izbran tržaški župan, šovinist Bartoli. De Gasperi je ob tej priliki poslal izpadom demokristjanskih iredentistov.

IZ NEZADOSTNO RAZVITIH DEŽEL

Naj omenimo še nekaj dogodkov iz malih, nezadostno razvitih, kolonialnih dežel in satelitskih držav, kjer prihaja do praktičnega izraza politika velikih sil.

V angleški afriški koloniji Keniji nadaljujejo britanske oblasti svoje represalije proti uporniškiemu plemenu Kikuju. Postopki oblasti proti domačinom, ki zahtevajo le tisto, kar jim po vsej pravici pripada, so brutalni in krvavi. Te dni je policija razpršila zborovanje domačinov ter pri tem ubila 18 in ranila 24 črncev.

V glavnem mestu Iraka, Bagdadu, so množice ljudstva priredile te dni silovite demonstracije, ki so primorale vlado na ostavko. Demonstranti so nosili slike perzijskega ministrskega predsednika Mosadeqa, kričali protiangliška gesla, zahtevali nacionalizacijo petrolejskih vrelcev ter agrarno reformo.

V Perziji se morda bliža konec petrolejskega spora. Sirijo se namreč glasovi o tajnih pogajanjih med anglo-iransko petrolejsko družbo ter skupino ameriških petrolejskih kompanij, ki so pripravljene prevzeti vse pravice angleške družbe. Ni izključeno, da bo Perzija našla na ta način nekakšen znošen izhod iz današnje težke situacije, v katero ji je spravila angleška gospodarska blokada. S. V.

Sramotno popuščanje Francu

Z večino glasov, pa brez predhodne razprave, je mednarodna organizacija za prosveto, kulturo in znanost sprejela sklep, ki je upravičeno vznemiril ves demokratični svet in sprožil val ogorčenih protestov: frankistična Spanija je postala član UNESCO.

Sprejem Franca v UNESCO pa pravzaprav ni posebno presenečenje. To je samo nadaljevanje politike, ki so jo kmalu po vojni začele voditi do španskega diktatorja nekatere zahodne države. Zaradi te politike je večina v Združenih državah izglasovala leta

Vođa jugoslovanske delegacije v UNESCO Vladislav Ribnikar je podal ostavko na položaj člana Izvršnega sveta te organizacije, poudarjajoč, da se je za to odločil zaradi načina, kako je bila frankistična Spanija sprejeta v UNESCO

1950 resolucijo, po kateri lahko države članice OZN znova navežejo diplomatske stike s Francosko Spanijo, zaradi te politike so se »malemu Hitlerju« tudi odprla vrata v UNESCO.

Od velikih držav so predvsem Združene države Amerike stale leta 1950 na stališču, da je treba spremeniti odnos do frankistične Spanije. Temu stališču so se pozneje začeli priključevati tudi drugi. Velika Britanija — na vladi so bili takrat tam laburisti — se je na Generalni skupščini OZN leta 1950 še vzdržala glasovanja glede omenjene resolucije o Spaniji. Glasovanja se je prav tako vzdržala Francija. Po spremembi vlade v Londonu pa je prišlo tudi do tajanja odnošajev s falangistično Spanijo, še posebno zadnje leto, ko so poenajstle francoske zahteve glede Gibraltarja. Sedaj je Velika Britanija že glasovala za sprejem Franca v UNESCO. Tudi v Franciji so se v tem pogledu spremenila mnenja. Sedaj je tudi francoska delegacija glasovala za Francov vstop v mednarodno organizacijo za prosveto, kulturo in znanost S tem v zvezi vedo nekateri časopisi celo povedati, da Pinayeva vlada misli tudi na razpust raznih centrov španske republikanske vlade v Parizu.

Vendar pa niso samo zahodne države

ve tiste, ki so spravile Franca v UNESCO. Da je »Caudillo« sploh na oblasti, še posebno pa, da so mu začele nekatere države tako popuščati, je velika zasluga Sovjetske zveze. Povojna sovjetska politika, politika pete kolone, pritiska in zastraševanja, zaslužnjevanja in splošnega nasilja, je na zahodu krepila nazadnjaške sile, s tem pa tudi krepila položaj španskega diktatorja. Se zlasti pa je šla temu na roko nevarnost agresije z vzhoda, ki je bila nad vse občutna leta 1950, ko se je razvnela korejska vojna. Zaradi te nevarnosti so na zahodu začeli prevladovati strateški in vojaški oziri, ki so v prvi vrsti spremenili odnos vsaj nekaterih držav do španskega diktatorja.

Vendar tudi zaradi nevarnosti agresije ni njih krivda glede Franca prav nič manjša. Morda je še celo večja, ker se s popuščanjem Francu sile miru ne morejo krepiti, ker tako popuščanje lahko samo koristi vzhodnemu imperializmu.

Franca so sedaj sprejeli v mednarodno organizacijo, katere program pravi uvodoma, da je njena naloga doprinositi k miru in varnosti v razvijanjem sodelovanja narodov na področju vzgoje, kulture in znanosti, da bi se na ta način krepilo spoštovanje pravičnosti, zakonov in človeških pravic ter temeljnih svobod. Vendar, kaj neki bo mogel Franco prispevati k tem ciljem? Kaj more doprinositi k prosveti tisti, ki je dal učiteljem beraške plače, da bi jih bilo čim manj, da bi bilo čim manj šol, da bi bili otroci prepuščeni samo vatiškanski vzgoji? Kaj neki more dati UNESCO tisti, ki je prepovedal uvoz publikacij te organizacije v Spanijo? Kaj more prispevati k človeškim pravicam in temeljnim svobostim tisti, ki je Spanijo spremenil v ječo, ki je še pred kratkim streljal delavce, prisiljene, da v borbi za lastni obstoj stavkajo?

Sprejema Franca v UNESCO ni mogoče opravičiti. Sprejem krvnika španskih narodov v to organizacijo je udarec UNESCO samemu, udarec ciljem, ki si jih je zadala ta mednarodna ustanova, udarec vsem tistim, ki se bore za svobodo ter proti nazadnjaštvu v vzhodu in zahodu.

Tudi v Iraku se prebujajo

Ko se je zdelo, da se je nemir na Srednjem vzhodu že polegel, je nenadoma presentela svetovno javnost novica, da se je tudi Irak po večstoletnem spanju prebuditel iz svoje dremanosti. Ko vihar, ki se utruga v oddaljeni puščavi in potem prihrumel pred mestna vrata, je lani završalo po vsem muslimanskem svetu — od Irana do Ma-

roka. Ta plima je odnesla s prestola tolstega Faruka, nespretnega Ghavamia iz Teherana, zamajala je libanonsko hierarhijo, zažugala tuniškemu beju. In ni se ustavila niti v Iraku, nekdanji Mezopotamiji.

Pomella je s staro vlado in s stariim političnimi voditelji. Po najnovejših poročilih iz Bagdada je načelnik iraškega generalnega štaba že sestavljal novo vlado in razpustil tret iraških opozicijskih strank. Od stare vlade so ostale le še tri figure. Ali za dekor, ali pa zaradi zaslug — to bomo še videli. Prav tako se zaenkrat še ne da nič konkretnega reči o tem, ali se iraški državni udar po svoji tehniki in ciljih približuje bolj udaru, ki ga je letos v Egiptu izvedel general Nagib, ali pa gre samo za skromno etapo v razvoju Iraka, ki bi po nekaterih svojih znakih prej spominjala na pot, ki jo je ubral Mosadek.

Ce je v ozadju res vprašanje petroleja, kakor skromno namigujejo nekateri angleški listi, potem ni izključeno, da bo novi šef iraške vlade general Nuriid Mahmud šel prej po stopinjah Mosadeka kot pa Nagiba. Še celo, ker dozda nima še nobenih posebnih pooblastil. Ce pa bo težiče njegove politike na notranjih problemih, potem verjetno ne bo silil s petrolejem na dan, marveč bo skušal najti pot do pametnega sporazuma z Londonom, ki v tej deželi Evfrata in Tigrisa še vedno precej pomeni. Morda niso vsa poročila o ogromnih demonstracijah v Bagdadu točna, toda če je 20.000 bagdadskih demonstrantov res tako enodušno zahtevalo podrvljenje petrolejske industrije, in vzkljkalo protibrnitsanska in protiameriška gesla, potem z rešitvijo tega vprašanja pač nihče ne bo mogel odlašati. In če bo nova iraška vlada lahko vsaj delno zadovoljila iraško prebivalstvo, potem bo Irak tretja dežela na Srednjem vzhodu, ki noče o svoji polkolonialni preteklosti ničesar več slišati.

Zastraševanje v Pragi

V Pragi so postavili pred sodišče štirinajst visokih partijskih in državnih voditeljev. Ti so: Rudolf Slanski, generalni sekretar Partije, Bedrich Geminder, vodja mednarodnega oddelka Centralnega komiteja, Ludwig Frejka, vodja oddelka za gospodarstvo pri predsedniku republike, Joseph Frank, namestnik generalnega sekretarja Partije, Vladimir Clementis, minister za zunanje zadeve, Bedrich Reich, pomočnik ministra za narodno obrambo, Karel Schwab, pomočnik ministra za javno varnost, Arthur London, pomočnik ministra za zunanje zadeve, Vavre Hajdu, tudi pomočnik ministra za zunanje zadeve, Evgen Löbel, pomočnik ministra za zunanjo trgovino, Rudolf Margolius, tudi pomočnik ministra za zunanjo trgovino, Otto Fischl, pomočnik ministra za finance, Otto Sling, sekretar pokrajinskega partijskega komiteja v Brnu, ter André Simone, urednik partijskega glasila »Rude Pravo«.

Na zatožni klopi so torej ljudje z

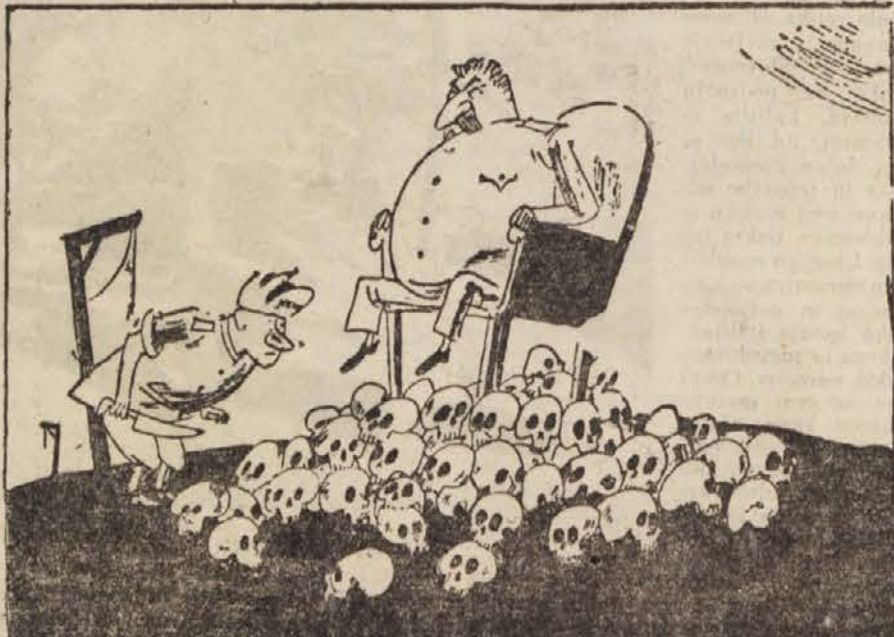
vseh najvažnejših partijskih in državnih položajev. Imena mnogih so že dobro znana, kajti večina njih je že več let zaprta in ob njihovem izginotju je tisk precej pisal. Rudolf Slanski je bil zaprt lanskega novembra, z mesta generalnega sekretarja pa je bil že odstavljen v septembru. Za nebudnost pa je bil obtožen že februarja, ko so bili zaprti Clementis, Švermova, namestnik generalnega sekretarja, Sling in drugi. Vendar ga je še lanskega julija Gottwald odlikoval z »redom socializma«. Zato je javnost presenetila vest — komaj dva meseca potem — da je bil odstavljen. Sedaj je prvi obtoženec na praški razpravi.

Vseh štirinajst obtožencev dolži obtožnica za izdajstvo, špijonažo, sabotažo in razna druga protidržavna dejanja, med njimi tudi za nameravani umor Gottwalda. Skratka obtožbe je toliko, kolikor so si jih mogli izmisliti. Vsi so »imperialistični agenti«, »trockisti«, »nacionalisti«, »titoisti«, in tudi »clo-

nisti« — razen Clementisa in Franke, ki nista židovskega rodu. Prav ta obtožba — krivda za cionizem — pa je svojstvena za praško sodno obravnavo. Kdaj namreč, da ni naključje, da je dvajset obtožencev Židov. Z gonjo proti Židom skuša tudi kremeljski režim — kot nekaj nacistični — zvaliti s sebe odgovornost za vsa bedo, trpljenje in nevoljo delovnih ljudi. Današnji sovjetski režim, ki vlada tudi na Češkoslovaškem, se je s tem popolnoma poistovetil s fašizmom. Za vse, s čimer so bili češkoslovaški ljudje kdajkoli nezadovoljni v teh letih po vojni, so krivi obtoženci.

»Rude Pravo« je ob sodni razpravi tiskalo uvodnik z značilnim naslovom: »Češkoslovaška ne bo Titova Jugoslavija«. Tega so se torej bali sovjetski oblastniki, zato so uprizorili praško sodno razpravo. Nas so hoteli obsoditi že leta 1948 — v Bukarešti. Naši voditelji takrat niso šli tjakaj, ker so vedeli, kakšna usoda jih čaka. Slanski in Geminder sta takrat hkrati z drugimi podpisala obsodbo Jugoslavije. Danes sta sama sojena. Tako je pač z vsakim, ki popušča pred nasiljem. Duševno že mrtva — na razpravi govorita odsotno, z brezbarvnim glasom in brez volje — čakata še na telesno smrt. Kajti obsodba nad njima in ostalimi je bila izrečena že davno prej in sodna razprava nima namena ugotoviti, ali je kdo obtoženih kriv ali ne. Njena naloga je zastrašiti češkoslovaške komuniste, pa ne samo nje, tudi komuniste drugod, da bodo vedeli, kaj jih čaka, če bi se drznili upreti se Moskvi in skušali iztrgati svojo deželo izpod njenega vpliva — kakor so to napravili jugoslovanski komunisti.

Praška sodna razprava je prav zato, bodisi da je krvav obračun s Stalinovimi nasprotniki ali pa da so obtoženci darovane žrtve, znamenje kremeljske šibkosti in nemoči pred čedalje močnejšim gibanjem množic v deželah, zaslužjenih po Sovjetski zvezi. Znamenje, da je zgled socialistične Jugoslavije vedno bolj vabljiv. S takimi sodnimi razpravami ne bodo mogli zaustaviti tega gibanja in upanja »Rude Pravo« se ne bodo uresničila. Tudi Češkoslovaška bo šla prej ali slej na pot Titove Jugoslavije.

— Nekako se mi maže tale stol. (V)esnik — Nič hudega, bomo podstavili še Slanskega in Clementisa

VOLITVE V POSARJU

O tržaškem kmetijstvu

Na zadnji seji bonnske skupščine je prišlo do nenavadno redkega dogodka: razen kominformističnih poslancev so predstavniki vseh drugih strank, zastopanih v parlamentu, glasovali za skupno resolucijo, ki protestira proti posarskim volitvam, proti odrekavanju demokratskih svoboščin v tej deželi, proti odrekavanju pravice do glasovanja nekaterim posarskim državljanom in še prav posebno — proti prepovedi delovanja nemških demokratičnih strank v Posarju.

Razlog, da je prišlo do skupne resolucije zahodnonemških strank, da sta

drugih nemških dežel. Ta zaključek je pri vseh nemških strankah toliko močnejši, ker je posarska vlada prepovedala pronemškim strankam nastop na volitvah. Vendar, da ne bi prišlo do še hujših motenj v francosko-nemških odnosih, so Adenauer in pristaši njegove politike vzeli na piko Hoffmanna, čeprav je jasno, da ta profrancosko usmerjeni predsednik vlade (Johannes Hoffmann, sedanjí predsednik posarske vlade, je po plebiscitu 1935. leta, na katerem se je 88% izjavilo za priključitev k Nemčiji, emigriral v Francijo in se je šele po koncu vojne vrnil

membe, ki so se zgodile v Posarju 1947. in 1950. leta, to je, dokler ne bosta priznani avtonomija Posarja in gospodarska unija s Francijo, dotlej ne morejo biti pronemške stranke pripuščene k volitvam, ampak samo tiste, ki to priznavajo. Res imajo dvostranske pogodbe s Francijo samo začasni značaj, vendar te pogodbe veljajo, dokler ne bo posarsko vprašanje dokončno urejeno z mirovno oziroma njej ustrežajočo pogodbo z Nemčijo.

Da v Zvezni republiki za takšno stališče nimajo prav nič razumevanja, je samo po sebi umljivo. Spoznamo, ki jih je Posarje sklenilo s Parizom, smatrajo tamkaj za protipravne, za tiho aneksijo Posarja k Franciji in jih zato ne priznavajo. Zaradi tega ne priznavajo nedeljskih volitev, niti ne parlamenta, ki bo iz njih izšel, zaradi tega so tudi v teh dnevih povedli tako žolčno politiko okoli Posarja.

Kar se pa tiče prepovedi sodelovanja pronemških strank na volitvah, pa je posarska vlada prišla znaniti še v težji položaj, kakor bi sicer. Tem strankam je nastop na volitvah onemogočen, namesto tega pa se je v Posarju čez noč razvila izredno močna tajna agitacija, ki z vsemi dovoljenimi, pa tudi nedovoljenimi sredstvi propagira odhajanje praznih lističev v volilne skrinjice. Namesto odkritega ima Hoffmannova vlada sedaj skritega, podtalnega nasprotnika, ki razen tega čuti podporo vseh zahodnonemških strank. Vlada in posarske stranke se sicer z vsem, kar jim je pri roki, trudijo zmanjšati vpliv »podtalnih« kolikor se le da, vendar je vprašanje, če jim bo to v zadovoljivi meri uspelo.

Nedeljske volitve v Posarju pravzaprav niso več toliko pomembne glede tega, koliko mandatov bosta dobili Krščanska ljudska stranka, koliko pa Posarska socialnodemokratska stranka, ki obe priznavata sedanjí status Posarja. Rezultati volitev bodo pomembnejši glede na to, kolikšna je bila abstinenca in koliko je bilo oddanih belih glasovnic. Ti rezultati sicer ne morejo imeti nikakršnega plebiscitnega značaja, kot važen politični barometer tamošnjega razpoloženja pa lahko vseeno veljajo.

SPORAZUM STIRIH V ITALIJI

Ne davno tega je bil po večmesečnih razgovorih sklenjen sporazum med demokrščansko, republikansko in socialnodemokratsko stranko o skupnem nastopu na skupščinskih volitvah prihodnjega leta. Glavni točki sporazuma sta: skupen nastop imenovanih strank na volitvah in enotna obramba v obeh zbornicah skupščine novega volilnega zakona, ki predvideva za zvezo strank, ki bodo dobile vsaj 50,01 odstotka glasov, 380 poslanskih mest od skupno 586, torej približno dve tretjini vseh sedežev v skupščini. Novi volilni zakon naj bi torej zagotovil strankam, ki so sodelovale pri skupščinskih volitvah leta 1948, znova monopolni položaj nad ostalimi strankami.

Ker se je v teh petih letih, po letu 1948, skrčilo število pristašev demokrščanske stranke, ki je na letošnjih in lanskih občinskih volitvah izgubila skoraj tretjino volivcev, prihodnje skupščinske volitve ne bodo več po čistem proporcionalnem sistemu. Le-ta bi namreč onemogočil demokrščanski stranki, ki je imela doslej nad polovico poslan-

cev, trdno večino v skupščini. Zato je bil predložen Seelbov volilni zakon, ki določa tako imenovani korigirani proporcionalni sistem, in zato je bil tudi sklenjen volilni sporazum štirih strank o enotnem volilnem nastopu.

Novi volilni zakon in novi volilni sporazum torej v bistvu rešuje demokrščansko stranko. Ostalim trem strankam bo pravzaprav le v škodo. Stavlja jih bo znova v popolno odvisnost od demokrščanske stranke. Posebno bo škodoval socialnim demokratom. Volivci te stranke so bili že doslej nezadovoljni s podporo De Gasperijevi vladi. Prav zaradi tega so socialni demokrati tudi zapustili De Gasperijevo vlado, v kateri so sodelovali takoj po letu 1948. Toda navzile izstopu iz nje so jo vendarle še podpirali. Zato se socialnodemokratska stranka izpostavlja veliki nevarnosti, da bo na prihodnjih skupščinskih volitvah izgubila precej volivcev. Kajti njeno podprejanje demokrščanski stranki lahko koristi samo Nenni jevi in Togliattijevi stranki, ki zaradi oportunitizma socialnodemokratske stranke upata obdržati svoje volivce in celo povečati njih število na račun socialne demokracije. Nezadovoljstvo z De Gasperijevo vlado je namreč čedalje večje in ljudje v Italiji si že radikalnih sprememb. Zato prav lahko postanejo plen fašistične ali kominformistične demagogije. Volilni sporazum štirih, ki naj bi jo zagotovilo njegovih podpisnikov obvaroval demokracijo pred fašistično ali kominformistično diktaturo, je zato kaj dvomljive vrednosti in lahko pomaga uresničiti prav to, kar bi rad preprečil.

Demokracije vsekakor ni mogoče reševati samo s spremenjenim volilnim sistemom in z volilnimi sporazumi med strankami. Če upajo — kar pa ni tako gotovo — dobiti demokrščanska, republikanska, liberalna in socialnodemokratska stranka na prihodnjih volitvah vsaj polovico vseh glasov, če nastopijo skupaj, potem bi ob samostojnem nastopu nedvomno dobile še več. To se pravi, da bi si lahko zagotovile večino

v skupščini tudi ob čistem proporcionalnem volilnem sistemu. Seveda pa po takih volitvah demokrščanska stranka bi imela več gospodujočega položaja in nova vlada bi morala sloneti na podpori vseh štirih strank, kajti glasovi vsake stranke bi bili odločilni za njen obstoj. Socialnodemokratska stranka bi bila lahko jeziček na tehtnici. Bodoča vlada bi zaradi tega ne mogla iti mimo njihovih zahtev.

Potemtakem pomeni nedavni volilni sporazum zgolj uspeh demokrščanske stranke, ki si bo z njim pridobila precej več volivcev, kakor bi si jih sicer, in si zato obvarovala odločujoči vpliv v skupščini, tako da bo lahko znova sestavila vlado sama, s podporo te ali ene stranke, na primer z republikansko — kot doslej — ali pa morda še z liberalno, če se ne bo vezala celo z monarhisti, socialnodemokratsko stranko pa bo lahko zopet popolnoma ignorirala. Zaradi tega je pač razumljivo, da so mnogi v socialnodemokratski stranki nezadovoljni s sklenjenim sporazumom. To nezadovoljstvo se je javno pokazalo na nedeljskem zborovanju socialnodemokratske levice v Firencah. Na njem se je zbralo okoli 350 levicarskih voditeljev, med njimi tudi osem socialnodemokratskih poslancev in dva senatorja. Uprli so se sklepu vodstva ter zahtevali, da se skliče izredni kongres stranke, na katerem bi razpravljali o volilnem sporazumu, hkrati pa so zahtevali levičarske poslance in senatorje, da glasujejo proti novemu volilnemu zakonu.

Ta upor v socialnodemokratski stranki je doslej omejen samo na levico, ki je dobila na zadnjem kongresu stranke 29 odstotkov glasov. Toda nerazpoloženje članov stranke se vedno bolj širi. Vsekakor bo šele čez čas mogoče oceniti njegov pomen in ugotoviti njegove posledice, čeprav je malo verjetno, da bi uspel razbiti doseženi volilni sporazum. Vendar pa je znak, da v socialnodemokratski stranki rastejo sile, ki so za njeno samostojno in neodvisno politiko.

To nedeljo je bila na Opčinah konferenca članov tržaške Kmečke zveze. Tržaški kmetovalci so poslali Zavezniki vojaški upravi obirno spomenico, v kateri terjajo, naj oblasti posoveto kmetijstvu tisto pozornost, ki mu gre po mestu v splošnem gospodarstvu in po številu prebivalcev, ki se z njim ukvarjajo, ter končno nehajo s politiko raznarodovanja slovenske tržaške okolice. V naslednjem sestanku je nekaj podatkov, ki prikazujejo položaj tržaškega kmetijstva.

Ceprav so druge panoge tržaškega gospodarstva: trgovina, promet in industrija važnejše, vendar ni podcenjevati kmetijstva, saj znaša vrednost poljedelskih pridelkov v povprečni letini nad 3 milijarde lir. Za nas pa je ta panoga še pomembnejša, ker je ogromna večina tržaških poljedelcev slovenske narodnosti. Po statističnih podatkih iz leta 1948 obsega anglo-ameriška cona tržaškega ozemlja 22.250 ha površine, od tega odpade 8500 ha na gozdove in 1820 ha na nerodovifno zemljo. Za poljedelsko obdelavo ostane še okoli 12.000 hektarov. Ta zemlja je razdeljena takole: 2526 ha ali 11,5% je orne zemlje, 7700 ha ali 35% travnikov, 1500 ha ozir. 6,8% vinogradov in sadovnjakov in okoli 3000 ha ali 16,7% neobdelane rodovitne zemlje.

Kakšna je struktura tržaškega kmetijstva? Že od nekdaj so bili glavni pridelki tržaškega kmeta povrtine, zelenjava, sadje in vino, ki jih je dnevno nosil na tržaški trg. Dohodke pa mu je prinašala tudi živinoreja. Zelo razvito je bilo vrtnarstvo, saj ni primanjkovalo dobrega hlevskega gnoja, ker se je takrat za prevoz uporabljala le živakška vprega. Za slovenskega tržaškega kmeta so bili ti časi doba konjunktur, saj je imel monopol na tržišču.

Ta ugodni položaj pa se je po italijanski okupaciji bistveno spremenil. Kmalu je na lastni koži občutil vse težave italijanske konkurence, ki je bila najmočnejša prav pri njegovih najdobitnejših pridelkih. Fašisti so iskali izhod v tem, da so forsirali gojitev žitaric, čeprav kraška zemlja sploh ni prikladna za te kulture. To kažejo tudi hektarski donosi, ki so se vrteli nekaj nad desetimi stoti. Na ta način je bilo nesmotrno izkoriščeno 2000 ha zemlje, ki bi jo lahko pametneje izkoristili za gojitev na teh tleh bolj uspevajočih kultur. Če k temu dodamo še nevzdržan pritisk italijanskih oblastni-

kov, bomo dobili šele približno sliko vseh težav, ki jih je moral slovenski kmet premagovati v svoji dnevni trdi borbi za obstoj. Fašisti so uničili slovenske zadruge in denarne zavode, v katere je tudi slovenski kmet vlagal svoje skromne prihranke, da bi tako izpodrežali njegovo gospodarsko moč in ga pregnali z zemlje, na kateri je tako odločno ključoval raznarodovalnemu pritisku, in ga spravili v mesto, kjer bi po njihovih načrtih zaradi gospodarske odvisnosti laže podlegel asimilaciji.

Vojno pustošenje je še poslabšalo že tako težak položaj tržaškega kmetijstva. Pridelke zelenjave se je v primerjavi z letom 1938 zmanjšal za več kot polovico. Še huje je bilo v živinoreji. Številno goveje živine je padlo za 45%, število prašičev za 52% in proizvodnja mleka za tretjino. Po vojni so se prizadevali, da bi izboljšali strukturo kmetijstva. Opuščati so začeli gojitev manj donosnih kultur. Kljub temu pa stanje ne zadovoljuje. Z žitaricami je še vedno posejano okoli 1200 ha zemlje, kar je za tržaško kmetijstvo popolnoma nerentabilno. Zaradi tega površina za saditev povrtin še vedno ne ustreza stalno naraščajočim zahtevam tako velikega konsumnega središča, kakor je Trst. V ilustraciji naj navedemo nekaj podatkov. Domači pridelek krompirja krije le slabo polovico potreb prebivalstva. Trst porabi 50 do 60.000 stotov stročnic, doma pa pridelajo le nekaj tisoč stotov.

Oglejmo si še na kratko hektarske donose posameznih kultur. Najbolje uspeva vinogradništvo. Cisti vinogradi dajejo po že omenjenih statističnih podatkih iz leta 1948 35 stotov na hektar, mešani vinogradi s sadjem pa 27 stotov. Med sadjem so najbolj donosne češnjice, za njimi pa hruške in slive. Visok je pridelek krompirja, ki znaša 67 stotov na hektar, dobro rodi tudi paradiznik in grah. Pri žitaricah je donos naslednji: ozimna pšenica 14 stotov na hektar, jara pšenica 12 in pol, rž 14, ječmen 13,3, koruza 12,7 itd. Razen vinogradništva je kmetijska proizvodnja pod normalo. Toda tudi donosnost vinogradov je močno peša, ker so izčrpani. Treba bi jih bilo zrigolati, kar je zlasti manjšim kmetom popolnoma nemogoče, saj bi se zaradi tega morali odreči večletnemu pridelku in s tem tudi zasluku. Poleg tega v vinogradništvu zanemarljivo selekcijo in tipizacijo, kar bi lahko imelo v prihodnosti hude posledice.

Kako pa je z živinorejo? Po podatkih iz leta 1950 je bilo 4745 glav goveje živine, od tega 3520 krav mlekarice, 1052 konj itd. To ne ustreza tržaškim potrebam. Sk Tržačani popijejo letno okoli 90 hl mleka, domača proizvodnja pa krije komaj desetino potreb. Poleg pomanjkanja higiensko moderno urejenih hlevov ovira nadaljnji razvoj živinoreje občutno pomanjkanje živinske krme, ki jo je tržaški kmet že od nekdaj kupoval drugod.

Kako izboljšati sedanje stanje? Po mnenju kmetijskih strokovnjakov bi bilo treba preusmeriti proizvodnjo v gojitev tistih kultur, ki ne prenesejo dolgega prevoza. Zato pa bi bilo treba zemljo še intenzivneje obdelovati in primitivna agrotehnična sredstva zamenjati z modernejšimi. Posvetiti več skrbí živinoreji, katere proizvodi imajo neomejene možnosti na tržaškem trgu. Tu je treba predvsem rešiti vprašanje pomanjkanja živinske krme. Kraški kmet je zgodaj spoznal resnico, da se krave molze pri gobcu in si je zato prizadeval, da bi nerentabilne kraške pašnike s setvijo ustreznih krmilnih rastlin, predvsem lucerne in detelje, spremenil v sočne pašnike. Te krmilne rastline namreč ustrezajo klimatskim pogojem in so odporne proti suši. Misliti bi bilo treba tudi na gradnjo silažnih jam in na izkoriščanje odpadkov tržaške industrije. Za nakup še manjkajoče krme pa bi bilo treba skleniti ustrezne pogodbe z najbližjimi tržaškim zaledjem, v prvi vrsti bi prišla v poštev Slovenija.

Vsega tega pa ni mogoče uresničiti brez izdatne pomoči oblasti, ki so kmetijstvo zelo zanemarjale. Tako je bilo na Tržaškem porabljenih iz fondov ERP (Marshalllova pomoč) le 0,3% za kmetijstvo, kar ni v nobenem sorazmerju z vrednostjo pridelkov, še manj pa s številom prebivalstva, ki živi od te gospodarske panoge. Načrt za kmetijsko proizvodnjo, ki je med drugim predvideval melioracijo 1200 ha zemlje, povečanje vinskega pridelka za 80.000 hl, prirast tisoč glav živine itd., je bil izpolnjen le desetodstotno. Prenehati bi bilo treba z diskriminacijsko politiko proti slovenskemu kmetu, ki še do danes ni zastopan v nobenem strokovnem organu, katere je imenovala ZVU. Posebno je nujna ta pomoč danes, ko je letošnja suša hudo prizadela tržaško kmetijstvo, saj so po podatkih ankete, ki jo je nedavno napravila Slovenska kmečka zveza, pridelali v občini Zgonik 75% manj, v občini Devin-Nabrežina 68% itd. Razumljivo je, da pravičnica in sorazmerno podpora kmetijstvu ne bi mogla takoj odstraniti vseh težav, vendar pa bi jih lahko občutno olajšala. To bi med drugim preprečilo tudi stalno zapuščanje zemlje, kar se izraža v visokem odstotku neobdelane rodovitne zemlje. Poleg tega pa bi imelo še druge pozitivne posledice, saj bi se zmanjšal dotok v industrijo in v zvezi s tem tudi brezposelnost.

Neoprezni Schuman

(Die Welt, Hamburg)

v nekem zunanjepolitičnem vprašanju enotno nastopili vladna koalicijska in socialnodemokratska opozicija, je sklep posarske vlade Hoffmanna, da bodo volitve v Posarju 30. novembra. Ta sklep je znova razburil duhove v Nemčiji, še bolj zavozel je tako zapleteno posarsko vprašanje, onemogočil dejavnost pronemškimi elementom in dal še grenkejši priokus francosko-nemškimi odnosom. Skratka, sklep Hoffmannove vlade je dal dovolj razloga za enoten nastop v nemškem parlamentu.

Datum za posarske volitve je v resnici precej nerodno izbran. Nemška in francoska vlada sta še pred časom vodili pogajanja o rešitvi posarskega vprašanja, na temelju politične evropeizacije tega ozemlja. Ti razgovori niso dovedli do uspeha. V Bonnu namreč vztrajajo na tem, da bi bilo treba Posarje izločiti iz gospodarske in carinske unije s Francijo, če se resno misli na evropeizacijo tega ozemlja; v Parizu pa o tem nečojno nič slišati, ker je posarska industrija preveč povezana z rudniki železa v Lotaringiji. Razgovori med Bonom in Parizom so se zaradi nesoglasij sicer prekinili, vendar, kakor pravijo eni in drugi, se dokončno le niso razbili.

V takem položaju pa je posarska vlada razpisala še deželne volitve, čeprav je kancler Adenauer predložil, da bi bile te toliko časa odložene, dokler ne bi bil dosežen sporazum med Bonom in Parizom. Zaradi tega razpisa so nemške stranke prišle do zaključka, da hoče francoska vlada na teh volitvah še bolj utrditi svoj položaj v Posarju, še bolj oddvojiti to ozemlje od

Medvladije v Združenih državah

Kam bo krenila Amerika, o tem, za ves svet tako pomembnem in — kaj bi tajili — tudi tako usodnem vprašanju, zdaj silno mnogo ugibajo po vsem svetu. Povsem upravičeno, saj je Amerika pravzaprav brez vlade in tudi brez predsednika. Ugleden komentator pariškega Figaroja André Siegfried razpravlja o tem prav na dolgo in razpravlja v enem svojih uvodnikov. V Ameriki, pravi, vlada nekakšno medvladije. Truman je resda še vedno tistovladje. Truman je resda še vedno tistovladje. Truman je resda še vedno tistovladje.

Dokler se ne bo nova uprava konstituirala in dokler ne bo nova ameriška vlada tudi formalno pojasnila svojega stališča v perečih mednarodnih vprašanjih, toliko časa bomo navezani le na razne indice, kam bodo krenili republikanci in kako bodo zagrabil to ali ono vprašanje. Ta ugibanja mučijo prav tako evropsko kot seveda ameriško javnost. Se posebno, ker ima ameriška uprava, čeprav to Američani le neradi priznajo, izrazito enostranski značaj. Z novim predsednikom se namreč v Ameriki vse menja, seveda le na vrhu. Najmanj dvajset do trideset organizmov od Central Intelligence Agency do komisije za atomsko energijo in Mutual Security Administration (Uprava za medsebojno varnost) bo reorganiziranih. Ameriški predsednik ne upravlja namreč le preko svojih ministrov-tajnikov, marveč tudi preko raznih komitejev, institutov itd. Ta tradicija, ali če hočete sistem, ki sloni na osebnem zaupanju predsednika v svojo »ekipso«, datira še od XIX. stoletja.

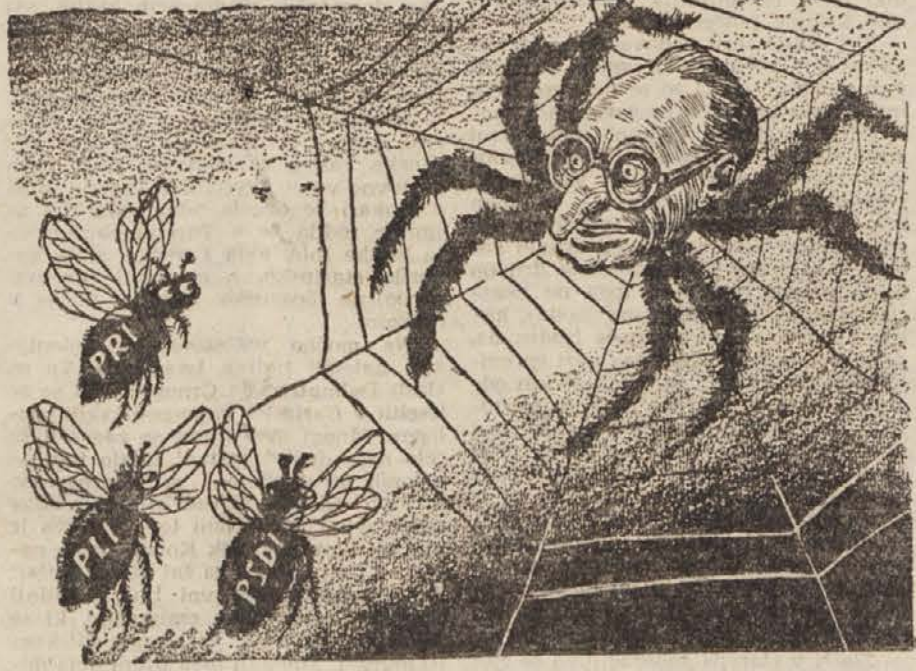
Vest, da je Eisenhower že sedaj imenoval svoje najožje sodelavce, je

zato ko blisk prešinila ves svet, saj po ameriški praksi nihče ni pričakoval tako nenadne poteze. Prav istočasno, ko se je Eisenhower prvič, odkar je zmagal na volitvah, sestel z Edenom, je njegov tiskovni predstavnik sporočil zbranim novinarjem, da bo Foster Dulles vodil zunanjepolitični resor, Wilson, ki je bil doslej direktor General Motors, obrambno ministrstvo, guverner Oregona Mc Kay pa notranje ministrstvo.

Vsak po svoje tolmačijo ameriški listi to najnovejšo potezo Eisenhowerja. Brez dvoma je skušal zamašiti vrzel, ki je nastala v tej prehodni dobi. Toda o tem tako nihče niti malo ne dvomi. Važnejše je, da se največji del komentarjev strinja s tem, da se bo general naslonil na antiizolacionistično krilo republikancev, niso pa redki niti tisti, ki zatrjujejo, da pomeni postavitev Dullesa na najvažnejše mesto v bodočem Eisenhowerjevem kabinetu popuščenje pred Taftom. Dulles se med volilno kampanjo res ni hotel opredeliti ne za enega ne za drugega in tudi njegova politična platforma, ki jo je nato republikanska stranka na letošnjem kongresu v Chicagu usvojila kot svojo, je tako sestavljena, da so jo lahko sprejeli i »internacionalisti« i izolacionisti.

Toda, če so onkraj Oceana sprejeli vest o njegovi postavitvi brez posebnih pridržkov pa jo v Evropi, posebno v Angliji niso vsi pozdravili lahkega srca. Dulles je namreč avtor dveh koncepcij, ki jih na Temzi smatrajo za kaj nevarni: »teorije o osvoboditvi Vzhodne Evrope« in »teorije o letalskih represalijah v središču« — v primeru kakšne nove ruske avanture. Toda prva — poudarjajo na splošno — je bila zamišljena le kot volilni slogan. Upajmo pa, da bo tudi bojazen, da bi odslej vladali v Ameriki kar trije generali: Eisenhower, General Motors in General Electric, brez vsake osnove. Tudi to je bil brez dvoma le volilni lager Eisenhowerjevih nasprotnikov.

M. O.

Volilna mreža

(Risorgimento socialista)

Nekaj vtisov s potovanja po turški deželi

PISE EGON TOMC

Ze dober teden dni — vse odkar sem se v pustim, deževnem jutru poslovil od Istanbula — se borim s svojimi zapiski in spomini iz Turčije. Zaman jih poskušam zbrati in zaokrožiti v smiselno vlogo podoba, ki bi povezala in razložila ves pisani svet, ki je v tritedenskem potovanju naravnost zdrvel mimo mene. Naj se trudim, kolikor hočem, moja Turčija ima še toliko nepopisanih strani! To je puščava z bohotno zelenečimi oazami, iz katere sem sicer res odnesel obilo živih in kontrastnih vtisov, ki so

cializem kratkoma istoveten z Moskvo, vse pa, kar prihaja od tam — celo veter! — pa ni kaj prida. To mi je dopovedoval v zelo razvnetem razgovoru urednik vplivnega istambulskega dnevnika, ki je nato — kakor da se še ni dovolj jasno izrazil — nadaljeval: »Celo če bi islam prišel od tam, bi rekli, da je slab...« To globoko nezaupanje ima nedvomno prepričljivo psihološko pojasnilo v daljni in bližnji preteklosti.

kraji. Srečal sem starejšega gospoda, čigar oče je bil vali (guverner) neke v Makedoniji in tudi mnoge, ki so se rodili tam ali celo službovali v naših krajih. Zlasti v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno je bil Balkan (Albanija, Makedonija, Traška) nesporno ideološko in politično najaktivnejše središče otomanskega cesarstva. Iz vojaških šol in garnizij v Bitolju, Monastiru in Solunu je vzniknilo reformatorsko gibanje »mladoturkov«. Prav novica, da pripravljajo zahodne velesile delitev Makedonije, je bila vzmet zato, da je mladoturško gibanje preraslo v velik vojaški upor, ki je slednjič kapitulantskega in nazadnjaškega sultana Abdul Hamida prisilil, da je odstopil. Tudi Kemal-paša, pozneje počaščen z vzdevkom »Atatürk« — oče vseh Turkov — je bil rojen v Solunu. Njegov nevarni tekmeč in državnik za časa prve svetovne vojne, Enver paša, je zopet po rodu Bosanec iz fevdalne družine Halilbašićev. (Naj omenim ob tej priliki še zanimivost, da sem srečal v Bursi zadnjega potomca Smail-age Cengića, ki je sedaj predsednik tamkajšnje republikanske (opozicijske) stranke.)

Te stare zgodovinske zveze z našimi južnimi kraji so se krepile tudi po prvi svetovni vojni, ko so se številni Turki izselili iz stare Jugoslavije. Le-te najdeš danes še prav povsod, zlasti pa v zahodnih predelih države. Tako do neke mere res še vedno velja pravilo, da se z izobraženim Turkom najlaže sporazumeš s francoščino, med preprostimi ljudstvom pa si najbolj pomagaš s srbsko. Prav mnogo teh turških izseljencev smo odkrivali zlasti v čaršijah. Kolikokrat se nam je na sprehodih skozi odprte in zaprte čaršije pripetilo, da so nas začeli od vseh strani klicati in vabiti: »Ej, dodaj ovamo, zemljače...!« ter nam zaradi tega »rojaštva« ponujali ugodne kupčije. Tudi v Izmiru se je, takoj po našem prihodu tja, zbrala okoli nas skupina »naših«, ki nas je zvedavo povpraševala po razmerah v Jugoslaviji. Seveda so jih najbolj zanimala možnost privatne trgovine in zlasti —

varjal le še francosko. Tudi predsednikove hčerke govore le še s težavo srbohrvaško, zato pa — poleg turščine — perfektno grško, armensko in francosko.

Uporabljenost srbohrvaškega jezika se je močno razširila — vsaj za sporazumevanje za silo! — tudi z velikim povojnim dohodom bolgarskih Turkov. Stotisoče nasilno in čez noč z doma pregnanih Turkov je navalilo na ramena turške države ogromno finančno breme. Toda številne nove, lične vase vzdolž naše poti skozi Anatolijo, mestne stanovanjske kolonije, zgrajene zanje, so nam odkrivala, da je turška vlada skrbela za nesrečne begunce z vzorno prizadevnostjo.

Ko že krožim okoli naših bližnjih in daljnih »rojakov«, se vsekakor spodobi, da se spomnim tudi nadvse uslužnega in prijaznega g. Abdulaha Darendę, po rodu iz Plevelj, sedaj speakerja srbohrvaških emisij radia Ankare. Bil je naš zvesti spremljevalec vse od Carigrada pa zopet do Carigrada nazaj, torej vso pot. Neprerivno je prevajal zdej v srbohrvaščino zdej v turščino, bil je stalno oblegan od naše radovedne gručę, ki je večkrat kar hkrati terjala najrazličnejših pojasnil. Potrpežljivost in uslužnost naših spremljevalcev sta bili sploh naravnost brezmejni. To velja še v posebni meri za turškega vodjo naše skupine, g. Mühipa Manyasiga, načelnika direkcije za tisk, ki si ves čas ni privoščil mirne minute. Da je tekla naša pot tako gladko in prijetno, je prav gotovo v prvi vrsti njegova zasluga.

Organizacija našega potovanja vsekakor ni bila lahka. Program je bil dobesedno natrpan in uresničljiv samo ob perfectni organizaciji. V treh tednih našega obiska bi bili morali dobiti soliden pregled čez vso burno zgodovino Anatolije — to starodavno promeno narodov! — od hetitskih časov (okrog 2000 let pred našim štetjem!) pa do danišnje sedanosti Kemalove nove Turčije. Ogledali smo si nekaj velikih dragocenosti grške antike, za katere turška vlada vzorno skrbi, nekaj mojstrskih del seldžuške in turške arhitekture, zgodovinske in etnografske muzeje. Večji del programa pa je bil — razumljivo — namenjen sodobni Turčiji in rezultatom njene modernizacije ter industrializacije. Obiskali smo več tovarn, ki s svojimi »Atatürkovimi minareti« — s tovarniškimi dimniki — že spreminjajo staro podobo turške pokrajine. Obiskali smo rudnike, električne centrale, zlasti impozantno termično v Catalage ob Črnem morju, vodne brane ter zglede velefarme. Videli smo tudi vojaške akademije in šole, letališta, bolnišnice, delavske domove, gospodinj-ske šole. O marsičem spet so nas poučili razgovori, prav posebej pa intervjuji z gg. ministrskim predsednikom, ministrom za zunanje zadeve, ministrom za prosveto ter številnimi izvedenimi poznavalci domačih razmer. Program nam je omogočil tudi nekaj ur prostega, nevezanega opazovanja najbolj vsakdanjega življenja v zakotnih, odmaknjenih predmestjih Istanbula, kamor se v večernih urah ne drzne nobena žena ter v prepornih čaršijah, v katerih še vedno živi levantski sport »pazarlika« — kdo bo koga ogoljufal — pa tudi za čudo mnogo domače obrti, ki spričo nerazvito lahke industrije še vedno ne- kakor — če že ne prosperira — vsaj životari.

Videli smo — z eno besedo — mnogokaj in z različnih gledišč. Videli smo obe Turčiji, Turčijo raketnega letala in Turčijo starinske volovske vprege, kakršno najdeš upodobljeno že na starih sumerskih spomenikih. Turčijo z modernimi tovarnimi, v katerih je ves delovni proces do skrajnosti mehaniziran in Turčijo številnih gradbišč z modernimi mesti in stanovanjskimi naselji, okrog katerih pa še trdovratno živita velika zaostalost in revščina — dediščina težke preteklosti, ki se je ni mogoče orestiti čez noč. Kdo bi mogel te napore pravičneje oceniti kot kdo od nas, ki sami predobro vemo, kakor trda je borba za zaostalostjo in kako težko je doseči v napredku en sam korak!

Za sklep, da se je obrnila moderna Turčija nepreklicno v smer naprednega in sočasnega življenja, da je postala moderna država, ki naglo dohiteva, kar je bilo v stoletjih zamujeno, smo zbrali nedvomno obilo močnega in prepričljivega gradiva. Toda za zaokroženo in dognano sodbo, ki bi izenačila velike

Delegacija jugoslovanskih novinarjev na sprejemu pri predsedniku turške republike

kontraste v realistično povprečje in bi zadela dejanski družbeni in politični položaj, je bilo tritedensko bivanje vendarle prekratko in naše razgledovanje preozko. Predvsem pa smo se omejili zgolj na najbolj razvito šestino gospodarstva — kmetijstvo in socialno-gospodarskem položaju kmetov smo se poučili pravzaprav le skozi okna drvečih vlakov in avtobusov ali skozi okna letalskih kabin. In vendar je prav kmetijstvo najbolj živa problematika moderne Turčije, saj živi od kmetijstva skoraj štiri petine prebivalstva. Da smatra sedanja turška vlada rešitev kmečkega vprašanja za poglavito — zlasti za dvig kmetijske proizvodnje — nam je potrdil v svojem intervjuju tudi predsednik vlade g. Menderes.

Za nove vlade je bil napravljen v kmetijstvu gotovo precejšen napredek. Število traktorjev se je v zadnjih letih skoraj pošestorilo — sedaj jih imajo nekako 26.000. Mnogokaj je bilo storjenega tudi za izboljšanje prometne mreže, ki je verjetno glavni krivec zaostalosti v kmetijstvu. Kajti do nedavnega je bila Turčija sestavljena iz — tisoč Turčij, ki so bile zaradi neprehodnih gora skoraj popolnoma izolirane druga od druge ter brez kakršnih koli stikov s trgovino in distribucijskimi kanali. Zaradi nerazvite in prebreme-njene železniške mreže, pomanjkanja silosov in skladišč propade v Turčiji še vedno na tisoče in tisoče ton žita. Zato je nedvomno eden od poglavitnih pogojev za razvoj kmetijstva in vzpodbudo k večji proizvodnosti prometno pove-zovanje kmetijskih predelov z dobrimi komunikacijami. Šele potem bi številni kmetom, ki životarijo v nenavadno nizkem življenjskem standardu in v skoraj absolutni avtarkiji, delajo z najprimitivnejšimi orodji: lesenimi plugi in izčrpanimi bivoli, lahko šele pokazala, da ima napornejše delo — in ne samo z žensko delovno silo, — sploh kakšen smisel.

Toda o vsem tem to pot le mimo-grede. Naj ob zaključku le še pripomnim, da je pravilna orientacija v sodobnem turškem življenju precej težava stvar, saj nam je problematika sodobne Turčije vsem še za čudo tuja in oddaljena. Tudi v sodobni svetovni literaturi, ki je sicer mnogokaj pisarila o Turčiji in kemalizmu, ne poznam nobenega resnejšega dela, ki bi dalo sociološko in gospodarsko razjasnitev zadnjih, prezanjivih desetletij, v katerih se je Turčija s tolikšnim naporom iztrgala iz družbenega močvirja Bliznjega vzhoda in zaživela moderno življenje. Seveda z vsemi komplikacijami in težavami, ki jih nelzogično povzročata tak nagel prehod. Tudi to mi je ob mojem obisku povzročalo veliko preglavic in me ves čas obremenjevalo z nepotrebnim tavanjem in iskanjem.

Tipična slika iz moderne Ankare

vsak po svoje značilni, toda so, kot celota, vendarle samo — fragment Sicer pa bo to bržkone usoda vseh potnikov v delegacijah. V kratkem času, ki ga vrh vsega še krčijo številne slovesnosti, je treba videti čimveč — vsebinsko in prostorno — pa četudi na škodo temeljitosti in intenzivnosti doživetja.

Tudi program naših turških gostiteljev — navdve ustrežljivih in prijaznih vodilnih uradnikov vladne direkcije za tisk, radiofuzijo in turizem — v tem pogledu ni bil izjema. Po tridnevem — tako kratkem! — ogledovanju Istanbula so nas popeljali preko čudovitega Bospora precej naleč v anatolsko planoto, do Ankare. Odtod smo jo potem ubrali proti Črnemu morju, v edini turški revir črnega premoga, v Zonguldak ob Črnem morju, pa spet nazaj, preko Ankare, na Egejsko morje, v Izmir (Smirna), kjer pa se je na našo veliko žalost začelo, dotlej v glavnem sončno, prijetno vreme grdo kvariti. Morda se bo zdela komu ta omemba nepomembna malenkost, toda nam je takrat prav slabo vreme skazilo obisk okrog 80 km oddaljene Bergame. Prav z Akropole nas je pregnal hud nalič.

Z Izmiru smo se po kratkem bivanju v Brusi, starodavni prestolnici prvih sultanov, sedaj pa slovitem zdravilišču in letovišču, pa tudi izredno pomembnem središču svislgojstva — vrnili zopet nazaj v Carigrad. Tako smo obšli komaj šestino Turčije, njen zahodni del, toda ta je gotovo najbolj razvit in v vsakem pogledu reprezentirna težnje in stvarni napredek sodobne Turčije. Ta omejitev, ki sem jo sprva zelo obžaloval, saj me je mikala zlasti seldžuška Konya, še bolj pa divji planinski svet v vzhodni Anatoliji — je bila nedvomno smotrna in premišljena. Samo tako smo si lahko v Istanbulu in Ankari privoščili nekoliko prostega časa in prilike za skrbnejše zbiranje vtisov.

Naše potovanje je potekalo vzorno točno in kar najbolj udobno in brez najmanjših motenj. Stanovali smo v najbolj luksuznih hotelih, potovali z najugodnejšimi prometnimi sredstvi. Do Ankare z motornim vlakom — na skoraj 17 ur oddaljeno Črno morje n. pr. smo se peljali z najmodernejšim spalnim vozom — ali s posebnim letalom, ki je bilo v drugi polovici našega potovanja: Ankara—Izmir—Bursa—Istanbul — rezervirano samo za našo delegacijo. Hranili smo se zvečine na sijajnih, naravnost razkošnih slavnostih, ki so jih prirejali skoro dan za dnem v našo počastitev. Prisostvovali so jim najvišji predstavniki državnega in družbenega življenja. Ob teh prilikah smo imeli kajpada tudi obilo možnosti seznaniti se z visoko, izredno kultivirano umetnostjo turške kuhinje.

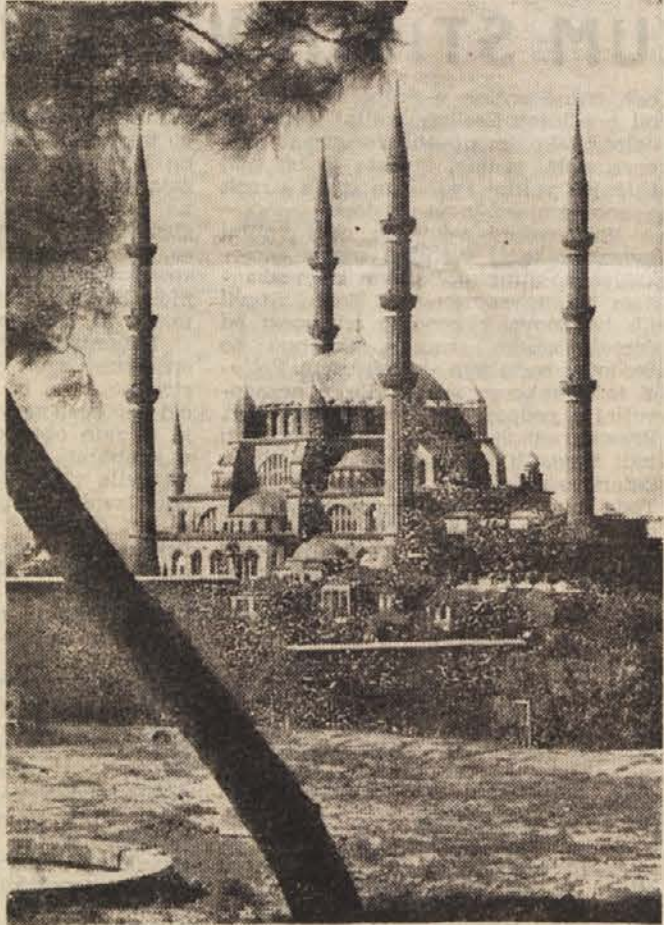
Sprejemi, ki smo jih doživljali na vseh postajah svojega razgledovanja, so vedno znova presenečali. Vseposod smo uživali tenkočutno pozornost, vljudnost in prisrčnost. Zdravice in pozdravni nagovori so večkrat odkrivali prave bisere prefinjenega govornišva, intimno iskreni stiki v medsebojnih pogovorih pa naravnost nenavadno toplotno. Jasno je seveda, da te manifestacije niso veljale nam osebno, marveč smo jih bili deležni le kot predstavniki nove Jugoslavije. Veljale so predvsem junaštvu naših narodov v bližnji preteklosti in zlasti v sedanosti ter našemu maršalu, ki uživa med Turki naravnost legendarni sloves. Četudi moram zopet priznati, da njihovo poznavanje zdanje Jugoslavije na splošno ni ne vem kako globoko in temeljito. Doživel sem, na priliko, da me je nekdo celo vprašal, če sedaj, ko smo prelomili s Sorjetsko zvezo, še vztrajamo na socializmu. Zanimivo, da je za njih so-

Malokdo se je pehal s tolikšno voljo požrešnostjo in vztrajnostjo za razkosanje Turčije in predvsem za prigrabitve Carigrada ko hinavska »zaščitnica« preganjanih kristjanov — carska Rusija. Med prvo svetovno vojno je že vse kazalo, da se ji bodo davne imperialistične težnje uresničile. Izgovorila si je od zaveznikov — za svojo udeležbo v vojni — Carigrad z Dardanelami, pa še velik kos vzhodne Anatolije. Te načrte je prekrizala šele Oktobrska revolucija, ki je popolnoma zavrgla caristične načrte in kupčije, vendar le za kratko obdobje. Kajti Stalinu gre nesporno čast, da se je prvi in edini med nekdanjimi grobarji turške države zopet priglasi (1948) s starimi imperialističnimi zahtevami...

Prepričan sem, da to, kar smo uživali, ni bila zgolj sloveča olikanost in vljudnost, ki je Turkom že v minulih stoletjih prinesla vzdevek »gentleman orient« in zaradi katere so jih po pravici vselej ostro ločevali od razvpitega, neturškega, levantskega, čaršijskega elementa, ki se je razširil zlasti v Istanbulu in drugih obmorskih mestih. Iz te vljudnosti do nas je odsevalo vsekakor nekaj več, predvsem pristen občutek za izreden pomen našega medsebojnega zblizanja, »tako za Sredozemlju kot na Balkanu«. Ta občutek mi je v osebnem pomenku v Ankari potrdil tudi pomemben državnik. Pri tem so se pogosto sklicevali na velike trgovske in gospodarske koristi, ki jih bo prineslo tesnejše sodelovanje. Zelo so tudi poudarjali pomen nedavno sklenjenega trgovskega dogovora o naših dobavah železniških vagonov, ki jih njihov še vedno hudo pomanjkljiv železniški promet kričeče potrebuje.

Pri opisovanju nenavadno prisrčnega ozračja vsekakor ne smem izpustiti važne okolnosti, da so se naši gostitelji mnogokrat vračali k razgovoru o »naši dolgi in slavni, skupni petstoletni zgodovini«. Prav zaradi teh zgodovinskih zvez — »ko smo bili vsi skupaj podaniki istega sultana« — so nam mnogi turški znanci zagotavljali, da nas sprejemajo — za razliko od drugih gostov, s katerimi jih danes sicer družijo tesne prijateljske vezi, toda ne »ista zgodovinska in zemljepisna usoda«, kakor z nami — kot »domače ljudi«, da celo kot »brate«. Tako nas naši spremljevalci pri jezui, ki je kakih 30 km oddaljen od Ankare, niso pozabili opozoriti na junaški prispevek Srbov pod despotom Lazarevičem, ki so se prav blizu tega kraja bojevali kot Bajazitovi zavezniki proti Timurlenku. Živo mi je še v spominu vžihceni obraz ankarskega urednika g. Mekijja, ki nam je tedaj pripovedoval mnoge podrobnosti o hrabrosti srbskih čet v tej bitki, o velikem spoštovanju Timurlenka do teh »srditih dervišev« itd. itd.

Zlasti v starejši generaciji so še živi spomini na to polpreteklo dobo, ki jih je kakor koli vezala z našimi južnimi

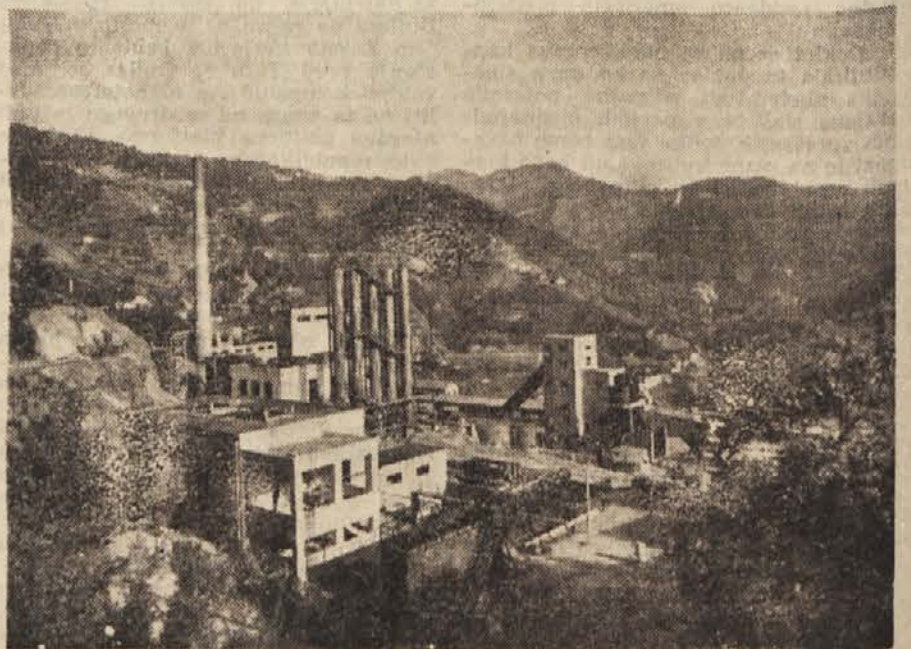

Biser turške arhitekture iz 16. stoletja — mošeja v Odrinu. Najbolj zrelo delo velikega turškega arhitekta Sinana

»Kaj bi lahko napravil, če bi se vrnili s svojim kapitalom v Jugoslavijo?« — Nek trgovec nas je zopet nagovarjal, naj mu kot »rojaku« izposlujemo importno dovoljenje za fige in rozine.

»Rojake« najdeš v vseh poklicih: so čuvarji pri sultanovih grobnicah, hotelirji in oficirji, mojstri in predelavci po tovarnah. Pri prenekanterem je še živo domotožje po domačih krajih, saj so dobesečno hlastali po novicah iz ožje domovine. Mnogokrat nas je prav presenečalo njihovo žilavo vztrajanje na tradiciji in njih »vestoba stari govoric«. V ankarskem hotelu sem srečal sobarico, katere starši so se iz revne bosanske vasiče že zdavnaj, pred prvo svetovno vojno preselili v Turčijo in se v Ankari že docela udomačili. Hči se jim je rodila že v Turčiji, obiskovala je turške šole, toda z menoj je še govorila starinsko, z mnogimi turcizmi prepojeno bosansko narečje in to z lahkoto!

Na močno jugoslovansko kolonijo smo naleteli tudi v Istanbulu. Tu so zlasti Dalmatinci in Crnogorci, ki so se izselili v Carigrad iz gospodarskih razlogov. Mnogi med njimi so zadržali še celo naše državljanstvo! Imajo tudi — v lepih prostorih — svoje prosvetno društvo »Sloga«, ki vzdržuje žive stike z domovino. Med člani tega društva je tudi en Slovenec, nek Koren, doma nekod od Celja, ki pa ga žal nisem srečal. Zvečine so to poslovni ljudje, zadnji ostanki nekoč velike emigracije, ki se polagoma vtaplja v kozmopolitskem Istanbulu. Mnogim med njimi dela domač jezik že prilične težave. Z nekimi mlajšimi članom pa sem se lahko pogo-

Koksarna v Zonguldaku (Ob Črnem morju)

¹ Ne smemo pozabiti, da meri Turčija približno toliko kot predvojna Nemčija, torej nekako trikrat toliko kot Jugoslavija, namreč 767.000 kv. kilometrov. Število prebivalcev enijo sedaj na okroglo 21 milijonov.

Industrija parumov

Industrija parumov je ena najstarejših industrij. Njena dobivanja dišavnih olj iz cvetic se niso mnogo izpremenili skozi cela stoletja...

Parfume so proizvajali s destilacijo v Indiji in na Kitajskem že pred več kot 2000 leti. Od tam so novice o tem načinu prenesli v Perzijo in Egipt, nato pa v Grčijo in Rim. Po propadu rimske države so se začeli Arabci v velikem obsegu pečati s proučevanjem...

Vojni svežnji cvetic je najbolj popolni naravni parum, izhajajo iz manjkostnih količin dišavnih olj v cvetnih listih. V nekaterih cveteh so to olja v naravnih oblikah, v drugih pa v kemičnih spojih.

André Marie Ampère (1775-1836) je po poreklu Francoz, doma iz Lyona. Znan je predvsem zaradi raznih odkritij na polju elektrike, čeprav je bil sicer v svojem privatnem življenju zelo raztresen in pozabljen. Njegovo glavno delo je: La théorie des phénomènes électro-dynamiques (1826). Zaradi njegovih zaslug na polju elektrotehnike je pozneje dobila njegovo ime 'ampers' enota za merjenje jakosti električnega toka.

Jakosti reaktivnih motorjev ne moremo računati na tak način, kakor to delamo pri navadnih eksplozivnih motorjih. Pri eksplozivnih motorjih izražamo njihovo moč v MK (konjskih močeh), ki jih določamo na pr. na Pronyjevi zavori. Pri reaktivnih motorjih pa je odločilna potisna sila plinskega curka. Reaktivne motorje pa moremo vsaj deloma primerjati z eksplozivnimi na podlagi prakse. Tako velja, da ima reaktivni motor s potisno silo 3000 kg moč okroglo 12.000 KM ali toliko, kolikor so imeli vsi štirje motorji letete trdnjave, ki jo poznate iz svetovne vojne.

Največje pristanišče na svetu je pristanišče New Yorka. Leži ob izlivu reke Hudson v morje. Zgrajena obala meri v dolžino okrog 890 km, od tega je približno 200 km take obale, ob kateri morejo pristajati tudi največji prekomorniki.

Kit je velika riba, ki doseže težo celo do 100 ton. Spada med sesalce in živi v Severnem in Južnem polarnem morju. Zaradi velikih količin maščob, ki jo uporabljajo v industriji, ter zaradi njegovih kosti so v zadnjem stoletju polovili toliko kitov, da jim je grozilo iztreljenje. Ujeli so jih po 100 do 110 tisoč na leto. Nekaj let je že pod zaščito.

Pridelek grozdja. Največ grozdja pridelava Francija (okrog 8 milijonov ton letno). Sledi ji Italija s 5 milijoni ton. Celoten pridelek grozdja na svetu je ocenjen povprečno 57 do 60 milijonov ton letno.

Margarina je umetno izdelano surovo maslo. Navadno ga izdelujejo na ta način, da iz določenih rastlin pri predelavi od vzamejo maščobo. Ta vrsta margarine je dobila tudi posebno ime: oleomargarina. Poznamo pa tudi drugo vrsto margarine. Izdelujejo jo iz maščob kisa, morskih psov, delfina itd. Ker pa imajo te maščobe nedelfina itd. Ker pa imajo te maščobe nedelfina itd. Ker pa imajo te maščobe nedelfina itd.

Folklor (iz angl. folk - narod ali ljudstvo, lore - znanje ali veda) pomeni prvotno narodopisje ali narodoznanstvo. Folklor naj bi bila torej veda, ki proučuje umetnost in običaje posameznih narodov, dalje njihove pesmi, igre in plesne. Pri nas razumevamo pod tem pojmom predvsem proučevanje in oživljanje narodnih plesov, noše in pesmi.

Kakšna cesta je za soferja najbolj nevarna? Povprečen človek bi mislil, da bo za soferja najbolj nevarna cesta, ki ima veliko ovinkov in strmih. Statistika prometnih nesreč, ki jo je nedavno objavila mednarodna avtomobilska zveza, pa trdi drugače. Ta pravi, da je za voznike motornih vozil najbolj nevarna ravna enolična cesta in sicer zato, ker dovede voznika do zaspanosti. Voznik na enolični - ravni poti zadremlje - zaspi.

Prva zračna pošta. Ustanovitev prve zračne pošte pripisujejo arabskemu sultanu Nuredinu, ki je okrog leta 1150 vladal v Siriji in v Egiptu. V vseh važnejših mestih in tudi v prestolnici (Aleppo v Siriji) so imeli državne poštne postaje z golobipolarnostjo. Sultanovi golobi so imeli posebne znake na kljuno. Ko so leta 1403 vdrlj Tataři v Sirijo in Egipt, so uničili večer drugih kulturnih ustanov tudi golobno pošto.

Največji ladji na svetu sta »Queen Elizabeth« (zgrajena 1938, predelana 1942) in »Queen Mary« (zgrajena 1934). Obe ladji vlijeta angleško zastavo in vršita službo med Evropo in New Yorkom. Namesto premoaga uporabljata nafto, njihove stroje pa poganjajo parne turbine. Queen Elizabeth je dolga točno 300 m, 36 metrov široka, ima nosilnost 85.000 bruto registrskih ton in hitrost 54 km na uro.

Življenje in znanost

ko tudi mehanične posledice - material se hitro obrabi. Uporaba filtrov za čiščenje zraka se s vsakim dnem bolj širi, saj sodobna industrija vedno bolj uporablja material, ki simbolizira drobni obliki, kajti čim bolj je material zdrobljen, tem bolj je kemično občutljiv in lažje ga je razpršiti ali raztopiti. Obeta se, da se bo ta problem še bolj zamotal, odkar so se pojavile radioaktivne snovi. Zdar se bo treba zadržati samo prahu, temveč tudi izžarjevanje aktivnih žarkov, ki jih bo radioaktivni prah izžarjeval.

ZASČITA PREBIVALSTVA PRED PRAHOM

Znano je, da mešanica zraka in določenih vrst prahu, n. pr. premoga, moke ali sladkorja, pri določenih stopnjah zgoščeni lahko eksplozivna. Ta nevarnost je dobro znana v premoagovnikih. Tudi če ne mislimo samo na to, ki skrajne slučaje, je nevarnost od prahu splošna. Če vdihavamo prah, nos in dihalne poti, ki so naš organizem vedno nevarno, kar je odvisno od njegove zgoščeni oblike, velikosti delcev prahu in od njegovih lastnosti. Največje delce prahu ponavadi zadržajo dihalni organi in jih izločijo. Bolj drobni prah pa lahko pride celo v pljuča, kjer služi za hrano. To se dogaja posebno v rudnikih, v smodinskih, kamnolomih in v keramičnih tovarnah, kjer kromenov prah povzroča pljučno bolezen silikozo. To pa ne zadeva samo pljuča, kajti obolijo lahko tudi oči, nos in dihalne poti. Zato ima v teh podjetjih dobro zaščito in čiščenje zraka prvovredno važnost.

V mestih nam izgleda problem prahu manj važen, poudariti pa moramo, da tako sam izgleda. Če pomislimo na to, da na eno samo veliko mesto, v enem letu, pride 7.000 ton prahu, vidimo se po tem, da je leta 1950 proizvodnja dosegla vrednost 17 milijonov dolarjev, v prihodnjih letih pa približno še mnogo večji razmah, čeprav umetno, kemično pripravljena dišava olja vedno bolj konkurirajo tej industriji.

Zavarovanje od prahu je koristno in potrebno

Marsikdo premalo misli na to, kako je prah škodljiv. V dvoranah raznih domov, v kinematografskih dvoranah, v skladiščih in posebej v solah ga je dovolj, upravljati jih prostora pa morajo ne misliti dovolj na ukrepe, od škodljivosti ali pa jo vsaj omejijo s sredstvi, ki jih imajo pri roki. Ta sredstva naj bi jih opozorili na to, da je odstranjevanje prahu zelo važna vprašanja javnega zdravstva.

ZASČITA MEHANIČNIH STROJEV PRED PRAHOM

Omenimo naj še drugo važno plat tega problema, ki je mnogokrat zanemarjeno. Tisto se uporabnikov lahkih strojev, ki delajo ali delujejo v atmosferi, v kateri je zgoščena prahu zelo močna. Pri poljskem delu s strojem srednje moči in pri določenih pogojih (suho vreme, mlato) lahko zgoščena prahu doseže 0,255 gr na en kubni meter zraka. Če traktor vesa 300 kubnih metrov zraka v eni uri, v tem času 90 gr prahu v motorju. Če ta ni opremljen s filtrom, kakšno posledico bi to imelo za motor, ni potrebno niti poudariti. Tako zgoščena prahu ni izjema, posebno v bližini puščaj, kakor smo že zgoraj omenili.

Pr. Filtiranje zraka ni tako enostavno, kot bi to mislili. Treba je ujeti delce, ki so zelo različnih velikosti, različnih oblik in v različnih stanjih (suhi, vlažni, mešanici, naselektirani itd.). Samo prdelo v filter, ki posebej ali pa v večjih skupinah mehanizirano lahko so zelo različne zgoščeni ali pa pridejo v filter z zelo različnimi hitrostmi.

Z druge strani so filtri in filtrirne naprave industrijski izdelki, od katerih kakovost zahtevajo večji stroji, da zaustavijo vse delce, ki so večji od določenih velikosti; da imajo veliko moč vesa; da porabijo malo porogone energije, da so odprmi in da je pogon cenen, končno pa še, da so odporni proti določenim kemičnim snovem. Več teh zahtev si medsebojno nasprotujejo. Zato je za izdelavo najboljših naprav potrebna med njimi poravnava. Zaradi tako zamotanega problema je seveda tudi cela vrsta filtrov, ki jih ne bomo vseh naštevali. Omenimo naj le luknjicave filtre, filtre na udar, centrifugalne filtre, filtre na olje ali vodo, in končno še bolj občutljive, filtrirne filtre na elektrostatično delovanje in filtre na ultrazvok.

RAZNE VRSTE FILTROV

Naprave s papirnimi filtrom uporabljajo tam, kjer je potrebna velika čistota, n. pr. v operacijskih dvoranah, v podjetjih za izdelavo zdravil itd. Iz papirja je tudi prva plast v filtru plinske maske. V podobnih filtrih uporabljajo tudi klobučevino, ki je zelo dobra za filtriranje.

V filtrih na udar mora pražni zrak po savitih poteh, kjer se prah odloži na z oljem ovlaženih pregradah. Večina teh filtrov je kovinskih, najnovejši imajo tudi elemente iz vinila. Ti elementi izločajo prah še s svojimi dielektričnimi lastnostmi. Uporabljajo jih v industriji in za zaščito v kemičnih strojih. Taki filtri bi zaslužili v kino dvoranah in gledališčih, ki se ponavadi brez njih. Centrifugalne filtre, v katerih izloča prašne delce brzina vrtenja krožečega zraka, uporabljajo največ na poljedelskih traktorjih in pa tam, kjer so delci prahu posebno veliki (keramiki). Na traktorjih, buldožerjih in drugih vozilih mnogo uporabljajo oljne filtre.

Vodne filtre je mogoče rabiti samo v nepremičnih napravah. V tem filtru potiskajo pražni zrak v zelo razpršeno vodo, mešanico prahu in vode nato izloči iz zraka s sredoběžno (centrifugalno) silo. Ti filtri so poceni in za njihovo vzdrževanje ni skoraj nobenih stroškov. Učinek najboljših vodnih filtrov je 99%. S temi filtri je mogoče zbrati določen material iz zraka.

Pr. elektrostatičnih filtrov izkoriščajo možnost drobnih pražnih delcev, da se naselektirajo. To so cevi, ki imajo v sredi električno prevodno žico, vezano na negativni pol električnega toka visoke napetosti in nizke jakosti. Če cev vzele na pozitivni pol in potiskajo skozi njo zamazan zrak, mešanico tankaj naselektirani in cev pritegne prašne delce na sebe. Take naprave uporabljajo največ za čiščenje zraka od dima in saj, kmalu jih bodo pa uporabljali tudi na avtomobilih, ki vozijo po gostem prahu.

S tem kratkim opisom problema in s površnim opisom naprav za čiščenje zraka smo imeli namen razstavljati pražni filter za avtomobil, montiran na razplinjavalnik. Skozi obilje prihaja zrak do filtra, ki je sestavljen iz zavitek plastičnega materiala. Ta filter zaustavlja prašne delce, debele pet ali več mikronov.

opozoriti na vprašanje, katorega poštenje je važna za ljudi in za mehanske naprave. Prah ne uničuje samo zdravo ljudem, povzroča tudi pregodno obrabo strojev in s tem veliko materialne škode. Delci prahu so mahjni in nevidni, od njih povzročena škoda je pa velika in vsehstranska. Koristno bi bilo, da bi se vsako leto večkrat spomnili na to, ali je na svojem področju delovanja ukrepli vse, kar je mogoče proti temu nevidnemu, a zelo ni manj nevarnemu škodljivcu, oziroma, ali se pri tem držijo vse predpisev industrijske higijene, ki so, kakor vidimo, popolnoma utemeljeni in potrebni. Mehanske naprave so drage in niso vsakomur dostopne, mnogokrat se pa tudi z bolj enostavnimi sredstvi lahko znatno zmanjša škoda od prahu. To posebno zadeva odgovorno osebo, industrijskih obratov, šol, dvoran, kino dvoran itd., kjer prah škoduje nam vsem, posebno pa v solah otrokom.

Električni gorilec

V Nemčiji je fizik Jürgen Klein izdelal električni zračni gorilec, s katerim je praktično mogoče vse delce, za katero so doslej uporabljali Bunsenovi plinski ali spiritalni gorilci. Novi gorilec sestoji iz cilindričnega zračnika, ki je obkrožen s kvadratnim steklom in iz posebno oblikovanega, votlega aluminiastega zračnika, katero smeri nastane toplotna žarka nad odprtino gorilca. Na ta enostaven način nastane vročinski stolec, ki je zelo podoben stolu plamena Bunsenovega gorilca, tako po obliki, kot glede vročine. Prednosti električnega gorilca so velike; mala poraba toka, torej ekonomičnost, dalje enakomerno gretje ter velika varnost in enostavnost uporabe, ker ni potreben priključek plina. Električni gorilec se izdeluje serijsko.

Električni gorilec, ki je dosti bolj praktičen od Bunsenovega plinskega ali spiritalnega gorilca.

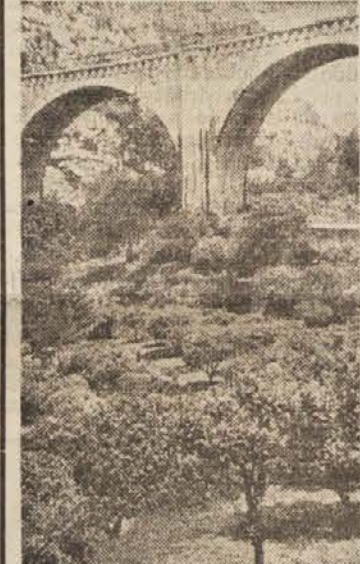
Pr. trikotna gorila so velike; mala poraba toka, torej ekonomičnost, dalje enakomerno gretje ter velika varnost in enostavnost uporabe, ker ni potreben priključek plina. Električni gorilec se izdeluje serijsko.

Priročna naprava za izlivanje tekočin iz velikih steklenic

Pri izlivanju iz velikih steklenic se tekočina po navadi razlika v škropi, kar je posebno neugodno, če je tekočina topla, da razjede. Zato je posebno priročna naprava, ki jo vidimo na sliki, s katero je mogoče izlivali tekočino iz velikih steklenic brez zračnih omejenih neprijetnosti. Naprava je podobna mali gugalnici in je sestavljena iz močnih jeklenih, a sorazmerno majhnih traverz. Veriga, ovita okrog vratu steklenice in pripeta na obroč, ki oklepa steklenico v sredi, drži steklenico, ko jo nagibamo, da ne more zdrsiti nazaj. Če jo iz kavnika, odprtega proti kliznam, v njem je odprtna za zrak, da tekočina mimo izteka, otečica za iztekanje tekočine je pa iz plastičnega materiala. Naprava je zelo praktična za laboratorije in industrijske obrate, kjer imajo v velikih steklenicah razjedajočo tekočino.

ki jo vidimo na sliki, s katero je mogoče izlivali tekočino iz velikih steklenic brez zračnih omejenih neprijetnosti. Naprava je podobna mali gugalnici in je sestavljena iz močnih jeklenih, a sorazmerno majhnih traverz. Veriga, ovita okrog vratu steklenice in pripeta na obroč, ki oklepa steklenico v sredi, drži steklenico, ko jo nagibamo, da ne more zdrsiti nazaj. Če jo iz kavnika, odprtega proti kliznam, v njem je odprtna za zrak, da tekočina mimo izteka, otečica za iztekanje tekočine je pa iz plastičnega materiala. Naprava je zelo praktična za laboratorije in industrijske obrate, kjer imajo v velikih steklenicah razjedajočo tekočino.

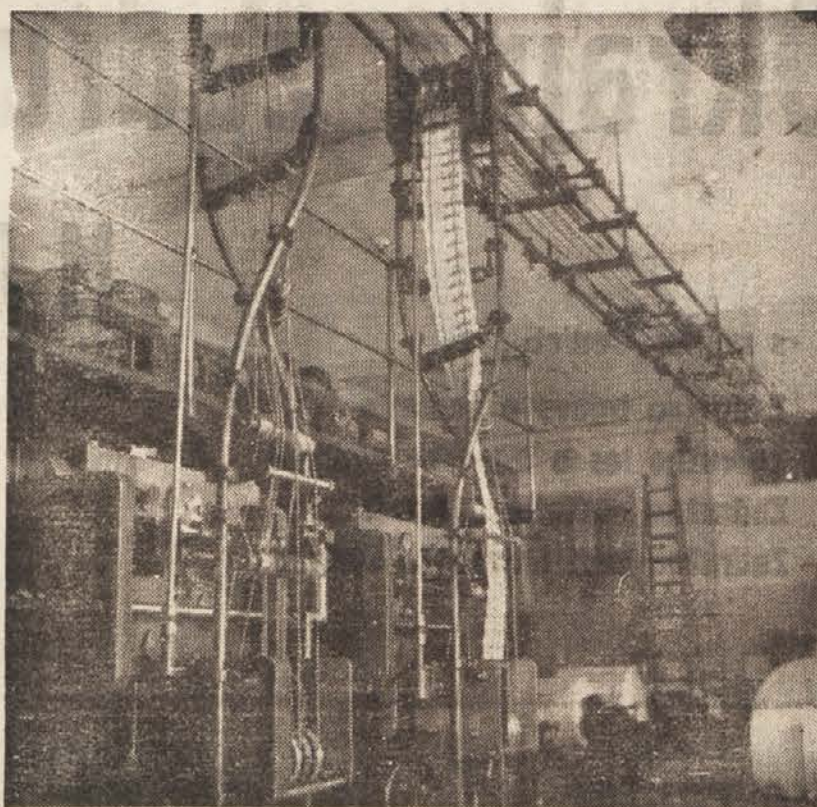

laoča s nehlapljivimi topli. Za to delo so potrebni visoko kvalificirani strokovnjaki in delavci. Do l. 1950 so tankaj uporabljali za toplila bencin, aceton itd. Preizkušali so pa že mnogo prej tudi razne druge snovi in že l. 1880 je francoski znanstvenik Naudin priporočil uporabo butana. Toda šele l. 1947 je Meunier preizkusil Naudinovo teorijo in dokazal, da je butan mnogo boljše od vseh drugih hlapihvitih topli, ki so jih doslej uporabljali za destilacijo dišavnih olj.

Sporedi prihodnjega tedna

Table with columns for 'GLEDALIŠČE', 'KINO', and 'RADIO'. It lists various theatrical performances, movies, and radio programs for the week of November 29, 1952, including titles like 'Metropol', 'Dom', 'Jesenice Radio', and 'Kamnik'.

Ob največjem prazniku naše svobodne domovine - socialistične Jugoslavije, toplo čestitajo vsem delovnim ljudem Slovenije

DELOVNI KOLIKTIVI

UREDNIŠTVA • UPRAVE • TISKARNE

„LJUDSKE PRAVICE“

SKUPNO Z

„NAŠIMI RAZGLEDI“ in „TOVARIŠEM“

VSEM SVOTIM SODELAVCEM IN ODJEMALCEM ČESTITA OB DNEVU REPUBLIKE

Vsem delovnim ljudem naše domovine čestita k prazniku 29. novembra

CANKARJEVA ZALOŽBA

V LJUBLJANI

MLADINSKA KNJIGA LJUBLJANA

Okrajna zadružna zveza Maribor

MARIBOR

s svojim podjetji:

Zadružno trgovsko podjetje
Zadružno lesno trgovsko podjetje
Zadružno podjetje „Ibnova“
Zadružna klet, Slovenska Bistrica

čestita ob Prazniku ustanovitve republike vsem svojim KZ-jem, KDZ-jem, kakor tudi odjemalcem in dobaviteljem, stanovskim podjetjem ter vsemu delovnemu ljudstvu.

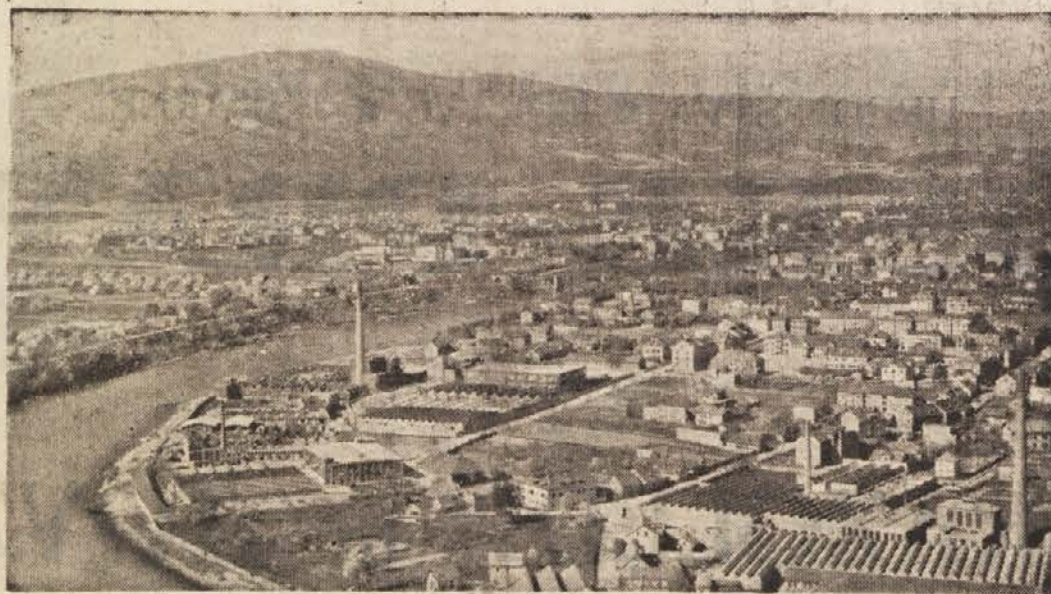
Radio-center Maribor

čestita vsem delovnemu ljudstvu praznik 29. november.

Delovni kolektiv

Mestne plinarne v Mariboru

čestita vsem delovnim ljudem k Dnevu republike.

Zbornica za gostinstvo

Maribor-okolica

čestita vsem gostincem in ostalemu delovnemu ljudstvu k DNEVU REPUBLIKE

KOLEKTIV

Veletrgovine s prehranb. blagom

Koloniale MARIBOR

Jurčičeva ul. 5/II

Telefon 27-8, 25-87
Poštni predal 111

Podružnici:

SLOV. BISTRICA
LENDAVA

ČESTITA SVOJIM ODJEMALCEM IN VSEM DELOVNEMU LJUDSTVU K DNEVU REPUBLIKE TER ŽELI NOVIH ZMAG V IZGRADNJI NAŠE SOCIALISTIČNE DOMOVINE

Gostinsko podjetje

Majolika

MARIBOR
Rotovski trg 2

čestita vsem svojim gostom za Dan republike in se jim priporoča

Industrija kovinskih izdelkov

MARIBOR

ČESTITA K PRAZNIKU 29. NOVEMBRA

KOLEKTIV

Mestne pivovarne in „Jug-alika“

ČESTITA K DNEVU REPUBLIKE SVOJIM CENJENIM ODJEMALCEM!

PREDILNICA IN TRALNICA

čestita vsem svojim odjemalcem k prazniku Republike in pošilja tovariške pozdrave. Zboljšujemo kvaliteto v korist delovnega ljudstva!

MARIBOR

Vsem delovnim ljudem v območju mesta
Jesenice čestita k „Dnevu republike“

Ljudski odbor mestne občine Jesenice na Gorenjskem

Vsem ekonomijam
in zadrugam
čestita k prazniku
29.
novembra!

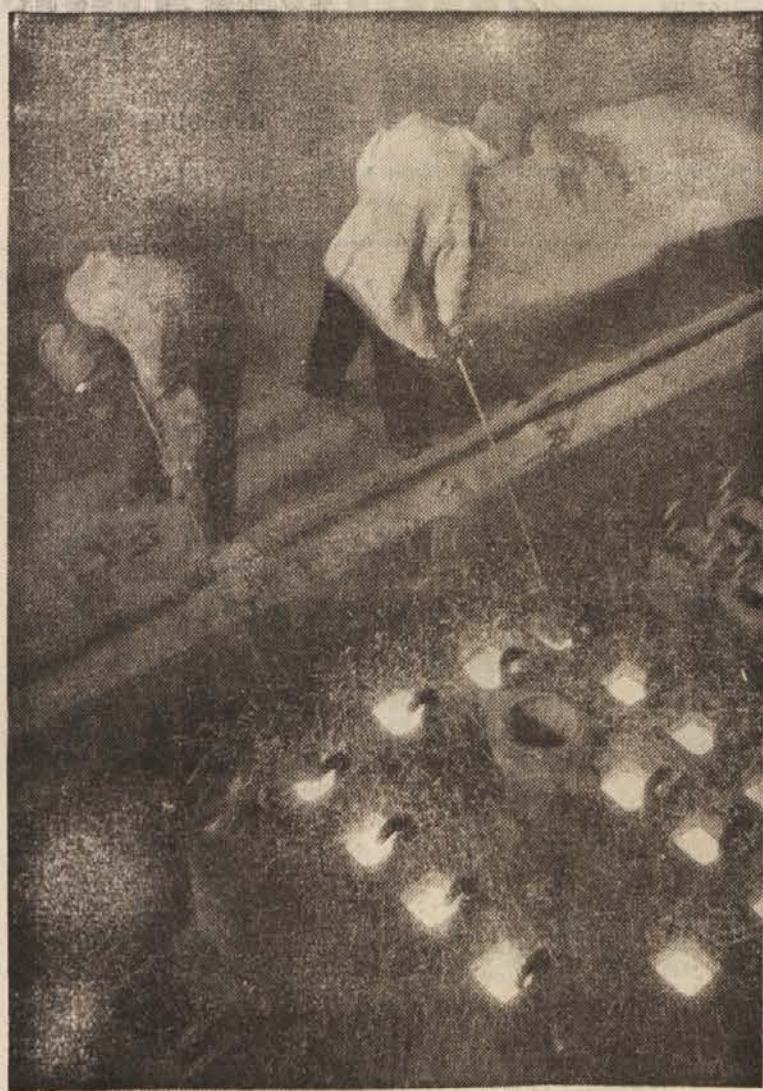

Mestna
ekonomija
Jesenice
Plavž

Zadružno
trg. podjetje
Zadružnik
Jesenice
na Gorenjskem

Mestne parne pekarnе • Jesenice na Gor.
čestitajo k Dnevu republike vsem svojim odjemalcem ter se jim še nadalje priporočajo

čestita
vsem svojim
odjemalcem k
Dnevu
republike!

Delovni kolektiv

Železarnе Jesenice

čestita vsem delovnim kolektivom Jugoslavije k DNEVU REPUBLIKE ter obenem obljublja,

da bo tudi v bodoče dal vse svoje sile za izpolnitev svojih velikih nalog v gradnji socializma,

pod vodstvom ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE z maršalom TITOM na čelu!

TURISTIČNO
PODJETJE
LJUDSKE
REPUBLIKE
SLOVENIJE

LJUBLJANA

PUTNIK

čestita vsemu delovnemu ljudstvu k Dnevu republike!

V vseh svojih poslovalnicah daje brezplačne informacije o dopustih, potovanjih ter prodaja vse vrste vozniških kart. Izvršuje rezervacije v hotelih in prevoznih sredstvih, nakupuje valute. Posreduje potna dovoljenja in vize. Organizira izlete v tu- in inozemstvo z lastnimi in tujimi prevoznimi sredstvi.

TRGOVSKO PODJETJE

GOSAD

Ljubljana, Prečna 4

pozdravlja vse svoje poslovne
tovariše, se priporoča in jim čes-
tita k Dnevu republike.

Tovarna
kovčkov in usnjenih
izdelkov

»TOKO« Domžale

CESTITA VSEM DELOVNIM

REPUBLIKE!

Trgovsko podjetje
s tekstilom
na veliko

TEKSTIL- OBUTEV

LJUBLJANA, Nazorjeva ulica št. 4

čestita k prazniku Dneva republike vsem
delovnim kolektivom!

Gostinska zbornica za LRS Ljubljana

Tomšičeva ulica 7

čestita vsem svojim članom in njihovim odjemalcem
k 29. novembru — Dnevu republike!

Zaključki kongresa Zveze komunistov Jugoslavije naj bodo
vodilna misel pri delu slehernega delovnega človeka!

Delovni kolektiv

TRGOVSKEGA
PODJETJA

»HRANA«

LJUBLJANA, Tržaška cesta št. 5

čestita ob Dnevu republike vsem
našim odjemalcem in dobavitel-
jem kot vsem delovnim ljudem
Jugoslavije!

Cenjenim strankam priporočamo
nakup specerijskega blaga v na-
ših 20 dobro založenih poslo-
valnicah!

DELOVNI KOLEKTIV
PODJETJA

»Karozerija«

LJUBLJANA, čestita vsem delovnim
kolektivom k prazniku Republike!

Geološki zavod LRS Ljubljana

geološko raziskuje ozemlje LR Slovenije in drugih republik:

1. z geološkim kartiranjem in ustreznimi laboratorijskimi študijami,
2. z raziskovalnim vrtnjem,
3. z geofizikalnimi merjenji,
4. z rudarskimi deli

ter čestita
delovnim kolektivom
in vsemu delovnemu
ljudstvu
k 29. novembru!

Delovni kolektiv

Kresniške industrije apna v Kresnicah

čestita k Dnevu republike
vsem svojim odjemalcem, ka-
kor tudi vsem borcem za
socializem.

DELOVNI KOLEKTIV

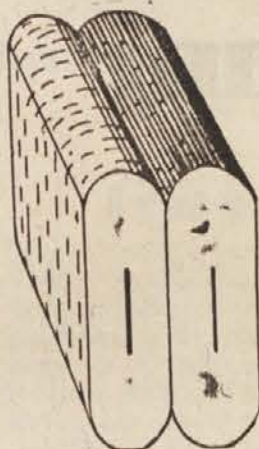
KRAJEVNE TRGOVINE Smartno pri Litiji

čestita vsem svojim odjemalcem za praznik 29. november.

Vsem delovnim kolektivom
čestitamo za Praznik republike

Delovni kolektiv

Predilnice Litija

„Pečar“

Pečarstvo in keramika
MARIBOR, Tyrševa 11

čestita vsem svojim stran-
kam k Dnevu republike.

K prazniku ustanovitve nove
Jugoslavije, pošljamo delovne-
mu ljudstvu božbene pozdrave.
Vemo in čutimo, da smo na
pravi poti - po kateri nas vodi
naša slavna Partija. Zagotavlja-
mo, da bomo čvrsto vztrajali na
barikadah naše neodvisne gra-
ditve socializma in miru.

SAD

TOVARNA ZA
PREDELAVO SADJA
Celje

OBCINSKO PODJETJE

„Gostinstvo“ MEDVODE

čestita k Dnevu ustano-
vitve nove Jugoslavije
vsem delovnim kolekti-
vom in svojim cenjenim
gostom!

ZDRAVILIŠKO-
GOSTINSKO PODJETJE

„Šmarješke Toplice“

čestita vsem svojim gostom k
Dnevu republike.

STROJNA
TOVARNA

„Miha Marinko“

čestita vsem delovnim
kolektivom praznik Re-
publike ter jim želi mno-
go uspeha.

DELOVNI KOLEKTIV

ZADRUŽNEGA TRGOVSKEGA
PODJETJA ZA IZVOZ HMELJA

„HMEZAD“

žalec

čestita vsem delovnim kolektivom
Praznik republike in jim želi obilo
uspeha v borbi za nadaljnji dvig
naše proizvodnje.

Vsem delovnim ljudem, posebno članom našega kolektiva in investitorjem čestita k prazniku Dneva republike

SPLOSNO GRADBENO PODJETJE

BETON

Celje

LJUBLJANSKA CESTA 16

Telefon 20-30

K prazniku Dneva republike čestitamo vsem splošno kmetijskim in delovnim zadrugam in jim želimo nadaljnjih uspehov.

Okrajna združna zveza Celje

TOPER - CELJE

tovarna perila, kotekcije, prešitih odev in pletenin
Telefon 22-31, 22-32 — Poštni predal 3 — Brzojavni naslovi Toper Celje

čestita k Dnevu republike!

Lastne prodajalne: Celje, Maribor, Sarajevo, Zrenjanin, Senta, Osijek, Novi Sad, Subotica in Kikinda

Delovni kolektiv trgoveškega podjetja

„Potrošnik“ Celje

čestita vsem delovnim kolektivom in svojim cenjenim odjemalcem k prazniku 29. novembra. Zagotavljamo vam, da se bomo tudi v bodoče potrudili ugoditi vsem vašim željam in zahtevam. Vse vaše želje so naša dolžnost. Obiščite naše poslovalnice. Gostinstvu in ustanovam nudimo izreden popust in znižane cene.

TOVARNA PERILA

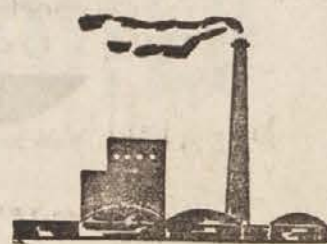
MURA

MURSKA SOBOTA

se pridružuje čestitkam k državnemu prazniku ter se obenem priporoča vsem svojim strankam s kvalitetnimi izdelki po zmernih cenah.

Tovarna glinice in aluminijska Strnišče

čestita delovnim kolektivom
k prazniku, 29. novembru!

Ob Dnevu republike pošiljamo vsemu delovnemu ljudstvu naše socialistične domovine borbene pozdrave!

OLO Celje - okolica, Celje

TOVARNA

„METKA“

MEHANIČNA TKALNICA **Celje**

želi s svojimi izdelki v častni borbi za zgraditev socializma čimprej zvišati življenjski standard delovnih množic in čestita vsem delovnim kolektivom Jugoslavije ob 29. novembru — Dnevu republike!

Okrajni komite ZKS Šoštanj

čestita vsem delovnim ljudem svojega območja k Dnevu republike!

Občinski ljudski odbor

Gotna vas

čestita k prazniku —
29. novembru!

Delovni kolektiv podjetja

„KURIVO“ - MARIBOR

čestita ob Dnevu republike delovnemu ljudstvu
in svojim odjemalcem, želeč jim uspehov pri
nadaljnjem delu in pri izgradnji socializma!

Vsem delovnim kolektivom
čestita k Dnevu republike

Mestno instalacijsko in kleparsko podjetje

Maribor - Koroška 31

Vsemu delovnemu ljudstvu
čestita k Dnevu republike

TOVARNA STROJEV

„REMONT“

MARIBOR
Linhartova ul. 11

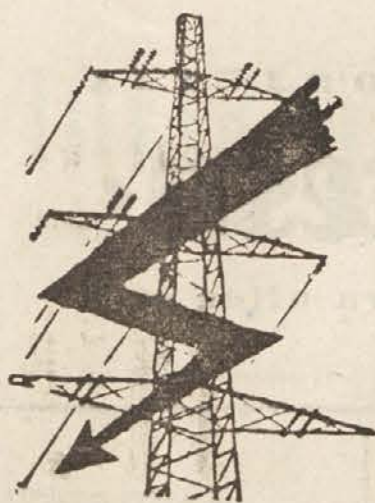
Delavnica železniških vozil

„Boris Kidrič“

Maribor

čestita vsem poslovnim prijateljem in delov-
nemu ljudstvu PRAZNIK REPUBLIKE!

Obenem obvešča interese, da sklepa za leto 1953 v okviru
razpoložljivih kapacitet pogodbe za popravilo industrijskih
normalnotirnih in ozkotirnih lokomotiv. — Ponudbe poslati
do 10. decembra 1952 podjetju z navedbo: datuma zapadlosti
v popravilo, vrste in tipe lokomotive, približnega obsega
popravila in popisom važnejših delov, ki se morajo obnoviti
(cilindri, pumpe, bandaži, peči in sl.).

DRAVSKE ELEKTRARNE

s svojimi kolektivi uprave: HC Fala, HC Dravo-
grad, HC Mariborski otok
in gradbiš i: HC Vuzenica, HC Vuhred

čestita jo k Dnevu republike - 29. novembru -
vsem delovnim ljudem naše domovine!

Borbeni pozdrav vsem delovnim ljudem naše domovine ob pri-
liki našega največjega praznika, 29. novembra, kateri naj bo
pregled naših uspehov in prizadevanj na poti v socializem!

Delavci in nameščenci

Tovarne volnenih in vigogne izdelkov

Maribor

Veletrgovina z železnino
in tehničnim materialom

„ŽELEZNINA“

MARIBOR
PARTIZANSKA 34

★
čestita vsem svojim strankam
k DNEVU REPUBLIKE

Tovarna poljedelskega orodja in livarna

Muta ob Dravi

čestita
vsem delovnim kolektivom
k DNEVU REPUBLIKE!

Železarna Ravne - Ravne na Koroškem

Iztovorna železniška postaja
Prevalje

čestita vsem delovnim kolektivom k DNEVU REPUBLIKE!

Izdeluje:

1. Surovo jeklo v vseh kvalitetah
2. Valjane profile, in sicer: srednje, lahko- in finopaličaste ter jeklo za: kose, srpe, pile, kuhinjske nože, tehtnice, jamske svedre, vzmetno navadno, vzmetno z rebrom itd.
3. Kovano paličasto jeklo ter fazonske odkovke po risbah
4. Jeklolitino v kosih teže od 1 do 8000 kg po risbah ali modelih
5. Industrijske nože za vse industrijske panoge po risbah v dveh izvodih

6. Vzmeti, listnate in spiralne, za avtomobile in ostala vozila
7. Kolesne dvojice za vagonete za tire od 460 do 760 mm z notranjimi in zunanji ležaji
8. Rezervne pnevmatske dele ter kompletna pnevmatska kladiva
9. Krogle in cylpebse za cementno industrijo
10. Vozne osi na matice in končnike vseh tip po JUS
11. Konjske podkve vseh tip
Iz lastnega brzostružnega jekla BRW:
12. Segmente in kompletne krožne žage za hladno rezanje kovin

13. Spiralne svedre od 20 do 40 mm premera
14. Rezarje
15. Nože glodalce

Fino ali grobo mehansko obdelujemo naročene odkovke in odlitke. Sprejemamo tudi dostavljene kose v obdelavo.

Termično obdelujemo lastne ali dostavljene kose v teži do 500 kg in dolžini do 2,5 m

NA ZAHTEVO POSLJEMO KATALOG
S CENIKOM

Cena kataloga je 500 dinarjev

KOLEKTIV TRGOVSKEGA PODJETJA

»Delikatesa«

LJUBLJANA, Mačkova ulica št. 1

Vsem odjemalcem, vsem poslovnim tovarišem in podjetjem ter vsem delovnim kolektivom pošljamo za praznik Dneva republike iskrene čestitke. Priporočamo se za nadaljnje uspešne poslovne zveze in za obisk naših poslovalnic.

Delovni kolektiv

Trgovskega podjetja

„Preskrba“

Ljubljana, Masarykova cesta 15

svoji poslovalnicami čestita k Prazniku republike vsem svojim odjemalcem in dobaviteljem

K Dnevu republike čestita delovnemu ljudstvu in kmetijskim zadrugam ter želi največ uspeha pri izgradnji socializma na vasi kolektiv

KOOPERATIVA-SLOVENIJA

Miklošičeva cesta št. 6/II

Delovni kolektiv Industrijskega podjetja

„VINOCET“

v Ljubljani, tovarna za kis in predelavo poljskih pridelkov

pošilja vsem delavcem pozdrave za Praznik republike in priporoča svoje izdelke po najnižjih dnevni cenah

Ob Dnevu republike ko delovni kolektivi naše socialistične domovine polagajo obračun svojega dosedanjega dela, pošilja kolektiv

Trgovskega podjetja „Umetnina“
Ljubljana, Resljeva cesta 16

borbene pozdrave in čestitke vsem delovnim kolektivom, ki s krepatvijo bratstva in enotnosti naših narodov in uresničevajo svojih vsakdanjih nalog prispevajo k izgradnji socializma!

Vsem delovnim kolektivom in delovnim ljudem čestita k prazniku Ustanovitve nove Jugoslavije

Trgovsko podjetje

»VOLNA«

LJUBLJANA, Wolfova ul. 1

Delovni kolektivi

SLOVENIJA-SPORT

LJUBLJANA, Titova cesta 18

Maribor, Gosposka 19
Celje, Stanetova 9
Jesenice, Cankarjeva 3
Novo mesto, Glavni trg 34 in
Solkan, Ulica IX, korpusa 158

čestitajo

k Prazniku republik ter se priporočajo vsem svojim strankam

Delovni kolektiv

Pekarne center

LJUBLJANA
Rimska cesta 2

čestita

vsem svojim odjemalcem k prazniku Dneva republike

TRGOV KO PODJETJE

SADJE-ZELENJAVA

LJUBLJANA

čestita

vsem delovnim kolektivom k prazniku 29. novembra!

Modna konfekcija

Industrija ženske in otroške konfekcije

LJUBLJANA, Titova 35b

čestita k Dnevu republike!

Tovarna
športne in telovadne
opreme

„Elan“

BEGUNJE na Gor.

čestita
k Dnevu republike!

Grosistično
detalistično
trgovsko podjetje

„Usnje“

LJUBLJANA

Wolfova ulica 1/II
Telefon št. 43-64

Grosistični oddelek za obutev: Gradlišče št. 10, tel. 25-17
Grosistični oddelek za usnje: Trubarjeva št. 41, tel. 42-81

Nudi vam veliko izbiro vseh vrst obutve v svojih specialnih trgovinah:

- »ZARJA«, Kardeljeva 5
- »ELITA«, Nazorjeva 5
- »LUXOR«, Čopova 9
- »ASTRA«, Čopova 36
- »ČEVLJI«, Ciril-Metodova 9
- »ČEVLJI«, Pod Trančo 1

in z usnjem v
poslovalnicah:

Trubarjeva št. 16
Trubarjeva št. 41

Obiščite nas preprosto se boste o nas s lidn in strokovni ostrežbil

ČESTITA VSEM SVOJIM ODJEMALCEM PRAZNIK DAN REPUBLIKE!

Ljudska republika!
Uresničenje naših teženj, jamstvo našega
obstoja in razvoja!

Sprejmi naše borbene
pozdrave!

Delovni kolektiv

Trgovskega
podjetja

„MLERO“

Ljubljana
Maistrova ulica št. 10

KOLEKTIV
TRGOVSKEGA PODJETJA
„POVRTNINA“
MARIBOR - Jurčičeva ul. 8

čestita vsem dobaviteljem in odjemalcem
k Prazniku republike — 29. novembru!

Ob Prazniku republike čestitamo vsem svojim odjemalcem in dobaviteljem, stanovskim podjetjem ter vsemu delovnemu ljudstvu

DELOVNI KOLEKTIV
TRGOVSKEGA PODJETJA
„Hrana“ - Maribor

K doseženim uspehom pri graditvi in utrditvi naše neodvisnosti čestita delovni kolektiv vsem delovnim kolektivom pri skupnih naporih

DELOVNI KOLEKTIV
Tovarne čevljev
Maribor

KOLEKTIV
„UNIVERZAL“
VELETRGOVINA Z GALANTERIJO
Maribor - Partizanska 25

čestita k Dnevu republike!

Delovni kolektiv
Invalidskega podjetja
„Tapetništvo“
Maribor

čestita svojim cenjenim odjemalcem
ob obletnici Republike!

Mariborska livarna in tvornica
kovinskih izdelkov - Maribor

Telefon 24-13 Motherjeva ulica 15 Brzjavlj: Livarna

Čestitamo vsemu delovnemu ljudstvu Jugoslavije k prazniku — 29. novembru — v želji, da z nadaljnjimi skupnimi napori čim prej zgradimo močno socialistično domovino in s tem damo najboljši odgovor vsem našim nasprotnikom in vojnim hujškačem!

DELOVNI KOLEKTIV
Mariborske livarne - Maribor

„OPREMA“
INDUSTRIJA LESNIH PROIZVODOV
MARIBOR — PARTIZANSKA C. 15

čestita vsem svojim strankam
Dan republike!

Nudi vam spalnice, kuhinje, kauče, madrace, otomane, prešite odeje, ležalne stole kakor tudi posamezne dele pohištva. — PRODAJAMO TUDI NA OBROKE

TOVARNA TRAKOV IN SUKANCA
MARIBOR - TEZNO

★
Vsem kolektivom čestitamo
k Dnevu republike!

Izdelujemo lanene sukance za industrijo, obrt in gospodinjstvo, bombažne ribarske sukance, bombažne sukance za ročno pletenje, vretenske, jacquardne in galirne vrvice za tekstilno industrijo, razne bombažne in svilene trakove in vrvice, svilene elastične trakove, vezalke vseh vrst in jemstvenik.

V borbi za zgraditev čestitamo k
29. novembru, prazniku Republike!

TOVARNA PLETENIN
IN KONFEKCIJE
MARIBOR - Meljska cesta 56

Na novo odprl nov komfortno urejen hotel v Mariboru

Turist Hotel
Maribor - Sodna ulica 17

čestita vsemu delovnemu ljudstvu
Dan republike!

Hotel ima 64 sob z 31 ležišči. Cena enoposteljni sobi je 130 din, cena ležišča v dvoposteljni sobah 110 din. Po 10 dneh bivanja je cena enoposteljni sobi 100 din, cena ležišča pa 90 din. Hotel je v neposredni bližini kolodvora, odmaknjen od hrupa, komfortno urejen, čist in zračen. Sobe so centralno kurjene. Tekoča voda. V naši restavraciji Turist, Maribor, Partizanska cesta 18, nudimo cenjenim gostom hotela dobro, okusno hrano po najnižji ceni. Gostje, ki bivajo več kot 10 dni v hotelu, imajo tudi 16% popusta pri hrani.

Priporoča se za obisk
Delovni kolektiv Gostinskega podjetja
Turist Hotel - Maribor

OKRAJNI KOMITE
Zveze komunistov Slovenije
MARIBOR - OKOLICA

čestita ob Dnevu republike vsem partijskim organizacijam in delovnim ljudem okraja Maribor - okolica

Kolektiv

Tovarne avtomobilov Maribor

čestita vsemu delovnemu ljudstvu k Prazniku republike!

DELOVNI KOLEKTIV

Lesno industrijskega podjetja Celje

čestita vsem delovnim kolektivom Jugoslavije k prazniku »Dneva republike«, želeč jim mnogo uspeha pri nadaljnji graditvi socializma!

Trgovsko podjetje
„ŽELEZNIČAR“
 V LJUBLJANI

čestita vsem svojim odjemalcem dan velikega praznika — 29. november!

★

Ob DNEVU REPUBLIKE
 čestitamo našim odjemalcem
 in vsemu delovnemu ljudstvu
 naše socialistične domovine!

DELOVNI KOLEKTIV
 TOVARNE TEKSTILNIH POTREBŠČIN

UTENSILIA
 LJUBLJANA

Delovni kolektiv

Ljubljanske tovarne hranil

čestita k prazniku, 29. novembru, vsem svojim odjemalcem, poslovnim prijateljem in vsem delovnim kolektivom širom naše domovine!

PODJETJE

REMONT IV

LJUBLJANA
 KOLEZIJSKA 4

čestita delovnemu kolektivu
 in vsemu delovnemu ljudstvu
 k 29. novembru, največjemu
 Prazniku socialistične Jugoslavije!

Vsem svojim naročnikom
 čestita k Dnevu republike
 kolektiv Mestnega remontnega podjetja
KAMNIK
 ter se jim še v nadalje priporoča

Avto-servis
 Ljubljana, Prešernova 52

čestita k Dnevu republike!

Upravni odbor in delovni kolektiv podjetja
„KROJ“ - Ljubljana, Poljanska 15
 čestitata k Dnevu republike ter se
 še nadalje priporočata svojim strankam

Delovni kolektiv

„Torbica“ - Ljubljana

Jesenkova ul. 3

čestita k Dnevu republike svojim odjemalcem in priporoča svoje visoko kvalitete izdelke po najnižjih cenah!

DELOVNI KOLEKTIV

TRIGLAV FILMA

LJUBLJANA
 ZRINJSKEGA ULICA 9

čestita
 vsemu delovnemu ljudstvu
 Praznik republike!

DELOVNI KOLEKTIV

TITOVİ ZAVODI

LITOSTROJ

LJUBLJANA

čestita praznik
 Dneva republike!

Ob Dnevu republike čestitamo vsem delovnemu ljudstvu k njegovemu požrtvovalnemu delu za zgraditev socialistične domovine.

**Okrajni ljudski odbor
KOPER**

Delovni kolektiv

elektrotehničnega podjetja
ELTA
I Z O L A

čestita ob Prazniku republike vsem svojim odjemalcem

VSEM DELOVNIM LJUDEM JUGOSLAVIJE
ČESTITAMO K PRAZNIKU 29. NOVEMBRA

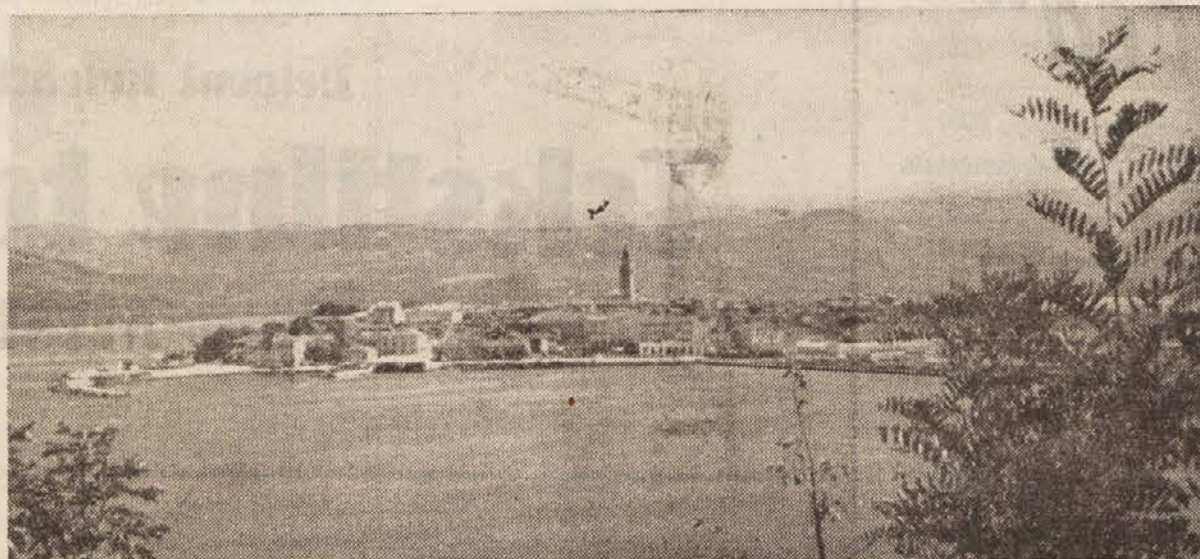
**Občinski komite KP
PIRAN**

Vsem delovnim ljudem čestitamo za praznik 29. november

Delovni kolektiv
gradbenega podjetja

„EDILIT“

I Z O L A

Delovni kolektiv
trgovskega podjetja

Progres

I Z O L A

ČESTITA OB DNEVU REPUBLIKE VSEM DELOVNIM LJUDEM

DELOVNI KOLEKTIV

Mestnega gospodarskega podjetja

I z o l a

ČESTITA VSEM LJUDSTVU
K DNEVU REPUBLIKE

Delovni kolektiv

Mestnega trgovskega podjetja

P i r a n

čestita vsem svojim odjemalcem in vsemu delovnemu ljudstvu k Dnevu republike

15. SEPTEMBER

TOVARNA CEMENTA IN SALONITA

ANHOVO

čestita vsem delovnim kolektivom k Dnevu republike ter obljublja, da bo njen delovni kolektiv tudi v bodoče vložil vse svoje sile za izpolnitev nalog, ki jih je začrtal VI. kongres ZKJ s tov. maršalom Titom na čelu.

Okrajna zadružna zveza - Tolmin

čestita vsem zadrugam, zadržnikom in delovnim kmetom 29. november ter obljublja, da bo tudi v bodoče krepila enotno kmetijsko zadržništvo v svojem okraju.

ZADRUŽNO TRGOVSKO PODJETJE „PLANIKA“ TOLMIN IN POSLOVALNICA JESENICE

čestitata vsem potrošnikom 29. november — Dan republike

Krajevni hotel „Soča“

Kanal o / Soči

se pridrujuje čestitkam k Dnevu republike.

Ljudski odbor mestne občine Nova Gorica

čestita k Dnevu republike, 29. novembra, vsem delovnim ljudem.

K Dnevu republike, 29. novembra, čestita vsem gradbenim kolektivom LRS

Gradbeno podjetje Grosuplje

SPLOŠNA AVTODELAVNICA

Plešnar Edvard, Kočevje

čestita vsem svojim strankam k Dnevu republike — Vršni popravila pisalnih in šivalnih strojev, popravila dvokoles, izdelovanje novih avtokaroserij, in novih avto kabin.

Občinski ljudski odbor Grosuplje

čestita vsemu delovnemu ljudstvu k 29. novembru - največjemu prazniku socialistične Jugoslavije.

K Dnevu republike čestita in želi v nadaljnji naporih obilo uspeha čitateljem „Ljudske pravice“

Delovni kolektiv

Tekstilne tovarne Novo Mesto

Občinska gospodarska podjetja z:

gostilno in restavracijsko mizarstvom
mizarstvom
mlinom
pekarno
mesarijo
žago
kinopodjetjem
in opekarno

čestitajo vsem svojim odjemalcem in gostom k vzniku republike — 29. novembra

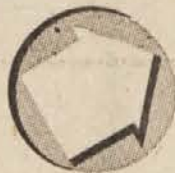
Grosuplje

SPLOŠNO TRGOVSKO PODJETJE Ivančna Gorica pri Stični

čestita ob prazniku republike vsem svojim odjemalcem in delovnim ljudem socialistične Jugoslavije

Kmetijska zadruga

Ivančna Gorica

čestita k Dnevu republike - 29. novembru vsem Kmetijskim zadrugam in delovnemu ljudstvu

Vsem delovnim kolektivom čestitamo k prazniku Dnevu republike — 29. novembru

DELOVNI KOLEKTIV

Lesnoindustrijskega podjetja Novo mesto

„KURIVO“

KRANJ, GORENJA SAVA - TEL. 192

čestita vsem delovnim kolektivom k prazniku ustanovitve naše socialistične domovine.

Ljudski odbor mestne občine Kamnik

čestita vsem delovnim ljudem k Dnevu republike!

DELOVNI KOLEKTIV TOVARNE

„TITAN“

KAMNIK

želi ob Dnevu republike vsem delovnim kolektivom mnogo uspeha v borbi za zgraditev socializma.

K Dnevu republike čestitamo vsem delovnim kolektivom

**Tovarna
savitnega
materiala
Domžale**Tovarna papirja, lepenke in kartona
Količevo, pošta Domžale - Telefon: Ljubljana 54-77

Izdeluje v prvovrstni kvaliteti:

plakati papir brezlesni, pergament nadomestek papir, pergamin bel in v barvah, havana, pelir papir bel in v barvah, strojno gladkin satiniran, klobučni papir in prepisne papirje. - Kromonadomestek karton bel in v barvah, običajne kartone, sive, bele, prešpan karton. - Sivo lepenko, prešpan lepenko za elektroindustrijo, specialno lepenko za čevljarstvo industrijo in tekstilno industrijo, žakard lepenko, lepenko za stereotipijo itd.

Ob Dnevu republike čestitamo vsem delovnim kolektivom!

**TOVARNA KOVANEGA ORODJA
Kamnik**

čestita vsem delovnim ljudem k Dnevu republike!

TEKSTILNA
TOVARNA**Inteks** KRANJ

Tel fon: 251, 257 — Brzjavke: „INTEKS“, Kranj

Račun pri NB podružnica Kranj 611- 43105-5

čestita vsem delovnim kolektivom tekstilne industrije
k prazniku Republike!

DELOVNI KOLEKTIV

**INDUSTRIJE BOMBAŽNIH IZDELKOV
KRANJ**

čestita vsem delovnim kolektivom k prazniku Republike

Izdelujemo: Gradl za žimnice črtasti, gradl za žimnice jacquard v vseh barvah in kvalitetah, blago za ženske obleke karo, posteljno platno, Oxforde, Keperflanelo črtasto za pidžame in Tenisflanelo. - Prepričajte se o naših kvalitetnih izdelkih in konkurenčnih cenah.

K prazniku ustanovitve nove Jugoslavije želi vsem delovnim kolektivom mnogo uspeha pri graditvi naše socialistične domovine

Mestno prevoznishtv , Kr nj

● Vrši javni in tovorni avtopromet ● Mehanična delavnica ● Vulkanizacija.

**Tovarna tiskanega blaga
KRANJ**

čestita vsem delovnim ljudem k Dnevu republike ter se priporoča s svojimi kvalitetnimi proizvodi in nizko ceno.

Keramično kemična industrije Kamnik„KERAMIKA“ KAMNIK
gospodinjstva in dekorativna keramika„PEC“ MENGEŠ
sobne in kmečke peči, kamini, obložene ploščice„MILARNA“ KAMNIK
pralno milo

čestita k Dnevu republike!

„KREMEN“ DOMŽALE
livarski peski in tlačilna masa„TOBI“ IHAN
mleti kaolin in kalcit ter zidne barve**Industrija platnenih izdelkov**

Jarše - Domžale

pozdravlja ob Dnevu republike vse delovno ljudstvo
in vse tekstilne kolektive naše domovine!

IZDELUJE: fin žamet v raznih modnih barvah za moške obleke, ženske kostime in plašče. Ženski žamet za obleke in domače halje v različnih barvnih tonih. Blago za dežne plašče v raznih kvalitetah in barvah. Tkanino za ženske obleke iz stanične volne, apretirane proti vitju, v raznih imitacijah volnenih izdelkov in izdelkov umetne svile. Tkanine za moško perilo v različnih kvalitetah, deseni in barvah. Garniture jacquard prtov in prticev v barvah. Prte listne beljene in barvane ter prte karo. Flanelo v najrazličnejših kvalitetah in deseni. Žepne robce moške in ženske v raznih kvalitetah in vzorcih.

PREDILNICA — TKALNICA — BARVARNA
APRETURA — ŠIVALNICA

Močna industrija — jamstvo naše neodvisnosti!

K Dnevu rep. bitke
čestita

Lesno galanterijski obrat

JESENICE na Gor.

Vsem svojim odjemalcem
čestita k prazniku 29. novembra

Vino 'Gorenka'

JESENICE na Gor.

Trgovina
s kmetijskimi pridelki

»Kmetica«

JESENICE na Gor.

čestita
vsem svojim odjemalcem
k največjemu prazniku naše
socialistične domovine!

Tovarna pohištva, Tržič

Telefon št. 31

Izdelujemo po naročilu: pohištvo za spalnice, samske sobe in vsakovrstno hišno opremo, opremljamo hotele, gostilne, kavarne, kino dvorane itd. — Vsako delo izvršimo zanesljivo, dobro in po zmerni ceni!

Vse sile v borbo za zgraditev socialističnega gospodarstva!

INVALIDSKO PODJETJE

Industrija sukna

ZAPUZE, pošta Lesce-Bled

čestita k državnemu prazniku vsem
delovnim kolektivom!

Trgovina z živino, mesom in mesnimi izdelki

JESENICE na Gor.

čestita

vsem svojim odjemalcem
k Dnevu republike

Bombažna predilnica in tkalnica Tržič

s delovnimi
kolektivi

**PREDILNICE
SUKANČARNE
TKALNICE
BELILNICE
BARVARNE
APRETURE**

Tovarna proizvaja kvalitetne bombažne tkanine, surove od 76—155 cm ter beljene od 70—200 cm. Nadalje proizvaja poleg industrijske preje do številke Nm 50 tudi prejo za domačo obrt, in sicer: Mule Nm 16, Knitting Nm 16/3 in Nm 20/3 Hardwatter Nm 20/80 in Nm 28/80

čestitajo vsem delovnim kolektivom
Dan republike!

Tovarna pletenin in nogavic

LESCE na Gor.

čestita
vsem delovnim
kolektivom
k Dnevu republike—
našemu največjemu
prazniku!

DELOVNI KOLEKTIV TOVARNE OBUITVE

v Tržiču

POŠILJA OB DNEVU REPUBLIKE VSEM BORCEM ZA NASO POLITICNO, GOSPODARSKO IN NARODNO NEODVISNOST, POD VODSTVOM ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE, BORBENE IN REVOLUCIONARNE POZDRAVE

Delovni kolektiv

Tovarne gumijevih izdelkov **Sava**

V borbi za dvig kvalitete naših izdelkov smo v tekmovanju dosegli izredne uspehe, posebno v pnevmatiki, katero smo dvgnili na inozemsko stopnjo

čestita vsem graditeljem socializma k IX. obletnici rojstva Federativne ljudske republike Jugoslavije kakor tudi k ogromnim zmagam na političnem in gospodarskem področju, v poglobljanju socialistične demokracije in borbi za ohranjanje svetovnega miru

★
Kranj

DELOVNI KOLEKTIV

Tovarne za
e elektrotehniko
in fino
mehaniko

Iskra

čestita vsem delovnim kolektivom, preko njih pa vsemu ljudstvu naše domovine, ob Dnevu republike k doseženim uspehom v borbi za socializacijo in demokracizacijo naše domovine

IZDELUJEMO:

male rotacijske stroje, merilne transformatorje, merilne instrumente, avtoelektrični pribor, telekomunikacijske naprave, k. noprojektorje in ostalo

K r a n j

K Dnevu republike

čestitamo vsem delovnim ljudem
in želimo mnogo uspehov pri
nadaljnji izgradnji socializma!

DELOVNI KOLEKTIV

„ALKO“

DESTILERIJA IN TOVARNA LIKERJEV

LJUBLJANA

DELOVNI KOLEKTIV
TRGOVSKEGA PODJETJA

**KOLONIALE
LJUBLJANA**

čestita vsem svojim
odjemalcem k

»Dnevu republike«!

*Naš torbeni pozdrav
vsem delovnim množicam
ob priloiki drž. praznika
29. novembra!*

DELOVNI KOLEKTIV
„TELEKOMUNIKACIJE“
INDUSTR. PODJETJA
ZA ELEKTROVEZE
LJUBLJANA - PRŽANJ

Delovni kolektiv

PEKARNE GRADIŠČE
LJUBLJANA - Rimska cesta 2

čestita vsem svojim
odjemalcem
k prazniku

DNEVA REPUBLIKE!

**IMPORT
„CHEMO“
EXPORT**

tehnična trgovina s kemikalijami, barvami in
laki, rudarskim razstrelivom in tehn. plini

LJUBLJANA

TITOVA CESTA 50

TELEFON 28-37, 46-57

Čestitamo vsem odjemalcem
in podjetjem ter vsem delovnim
ljudem in kolektivom širom po
naši domovini k prazniku — Dnevu
republike — ter se priporočamo za
nadaljnje uspešne poslovne zveze!

Delovni
kolektiv

Tovarna bonbonov, čokolade in peciva
LJUBLJANA

čestita k 29. novembru

- prazniku
- osonega ljudstva
- vsem delovnim
kolektivom, našim
odjemalcem
in dobaviteljem

UPRAVA
GOSTINSKEGA PODJETJA

Planinka

s svojimi obrati:

Planinka • Zaloška cesta 31
Proletarec • Predovičeva ul. 7
Klešnik • SREDIŠKA ul. 73
Triglav • Zaloška cesta 80a
Stritek • Kodrova ulica 14

čestita vsem svojim
cenjenim gostom k

Dnevu republike

in se priporoča
za nadaljnji obisk

Tiskarna „Tone Tomšič“, Ljubljana, Gregorčičeva 23

čestita k „Dnevu republike“!

Delovni polet naših zavednih množic pod vodstvom
prekajene in slavne Partije z največjim njenim
sinom maršalom Titom na čelu nam je porok, da je
ni nepremagljive ovire na naši poti v socializem

Delovni kolektiv

**Lesno
industrijskega
podjetja**

Ljubljana

čestita vsem delovnim kolektivom k našemu velikemu prazniku

»Dnevu republike — 29. novembru«!

Naši napori — naši uspehi — naš ponos!

Delavski svet in upravni odbor
Gradbenega industrijskega podjetja
Slovenije — Ivan Maček - Matija

„GRADIS IMM“

želita v imenu svojih kolektivov na

Jesenica • **Mosta**
Medvoda • **Škofji Loki**
Ljubljani • **Šoštanj**
Ravna na Koroškem
Duzenici • **Mariboru**
Sirnišču in **Zenici**

ob priloiki državnega praznika, ko proslavljamo obletnico
ustanovitve nove Jugoslavije, čim večje uspehe vsem ostalim
delovnim kolektivom v borbi za gospodarski dvig naše domovine!

Ob prazniku 29. novembra pošljamo vsemu delovnemu ljudstvu borbene pozdrave ter želimo mnogo uspehov pri nadaljnem delu

Kolektiv

ANGORA

 Ljubljana, Emonska 2

Delovni kolektiv
mestnega podjetja

ROG

meso in mesni izdelki
Ljubljana, Tomšičeva 3
(pri klavnici)

čestita vsem svojim odjemalcem k Dnevu republike
ter se jim še v nadalje priporoča.

Kmetijska zadruga Kamnik

čestita k Dnevu republike vsem kmetijskim
zadragam in delovnim ljudem

Terazzo tlak, umetni kamen, betonska okna, stenske obloge in polaganje marmorja in umetnega kamna, montažne stopnice, stopnice, vsa kamnoseška dela za zgradbe in okras. Izvršujemo hitro in solidno po konkurenčnih cenah. — Zahtevajte ponudbe in proračune.

Anton Šumečnik

kamnoseštvo in umetni kamen
CELJE, MARIBORSKA CESTA 56 — telefon št. 3-71

KOLEKTIV

Celjskih opekarn v Celju

s svojimi obrati: CELJE, ZALEC, LJUBEČNA, BUKOVZLAK,
in BREŽICE

čestita vsem delovnim kolektivom, odjemalcem in dobaviteljem k Prazniku republike. Ker s 1. januarjem 1953 dosejani obrati postanejo samostojna podjetja, se kolektivi zahvaljujejo vsem odjemalcem za njihova naročila ter se priporočajo za obiske tudi v bodoče.

KOLEKTIV

Kemične tovarne

CELJE

čestita delovnemu ljudstvu Jugoslavije k prazniku republike. Ob tej priliki zagotavljamo, da bomo vložili vse svoje sile za povečanje asortimana naših kvalitetnih proizvodov in za izpolnitev naših obveznosti do skupnosti po družbenem planu. Slovenskim vinogradnikom pa sporočamo, da ponovno pričenjamo s produkcijo naše kvalitetne modre galice znamke »Sonce«. Naj živi spomin na slavni 29. november 1943.

Svojim odjemalcem in dobaviteljem čestita ob Dnevu republike

Kristalija

STEKLO, PORCELAN, KERAMIKA

Na drobno in dobelo **Celje**

Delovni kolektiv

Kontinental - Export

IZVOZ, UVOZ, REEXPORT

Ljubljana, Tomšičeva 7

čestita vsemu delovnemu ljudstvu Jugoslavije k Dnevu republike

Delovni kolektiv

„Celuloze“

Uidem ob Savi

Ob dnevu republike čestitamo vsemu delovnemu ljudstvu k njegovemu požrtvovalnemu delu za zgraditev socialistične Jugoslavije

Delovni kolektiv

Tovarna čokolade in likerjev

Brestanica

čestita vsem podjetjem in ustanovam k uspehom ob Dnevu republike

Trgovsko podjetje
okrajne zadružne zveze

VINO

 Celje

čestita vsem delovnim kolektivom k Dnevu republike želeč jim pri nadaljnji graditvi naš socialistične domovine mnogo uspeha.

TRGOVSKO GROSISTIČNO PODJETJE

Galanterija

Čestitamo vsem delovnim kolektivom ob dnevu obletnice socialistične Jugoslavije in borbe za našo gospodarsko neodvisnost in graditev socializma!

Vjudno vabimo trgovsko mrežo, da nas obišče v novourejenem vzorčnem oddelku se prepriča o veliki izbiri raznega galanterijskega blaga, perila, trikotaže, nogavic in tako dalje.

Rezervirajte naročila za naše stalne potnike!
— Potrudili se bomo za dobro postrežbo!

LJUBLJANA — TRUBARJEVA 1 (SV. PETRA)
telefon 52-73

Sp'ošno
gradbeno
podj. tje

„Projekt“ Kranj

čestita
vsem kolektivom
in jim želi polno
uspehov pri izgradnji
socializma!

„KURIVO“ Celje

čestita vsem svojim potrošnikom
ob Dnevu republike!

Vsem delovnim ljudem, zlasti
pa poslovnim prijateljem, že-
limo ob prazniku 29. in 30. no-
vembra še večje gospodarske
uspehe pri socialistični
izgradnji!

K slavnostnemu Prazniku republike čestita

Delovni kolektiv TRGOVSKEGA PODJETJA

Specerijat v Celju

vsem svojim odjemalcem in dobaviteljem!

DELOVNI KOLEKTIV

»CELEIA« CELJE

VELETRGOVINA Z VINOM, ŽGANJEM, LIKERJI, PIVOM
IN MINERALNIMI VODAMI

CELJE, Levstikova ulica 6

Mestni ljudski odbor Celje

čestita

k Prazniku republike vsem delovnim kolek-
tivom in državljanom FLRJ1

TRGOVSKO PODJETJE

Delikatesa, Kranj

Maišrova 1

čestita vsem svojim odjemalcem
k Dnevu republike!

Tovarna volnenih odev ŠKOFJA VAS

čestita vsem svojim odjemalcem
ter vsemu delovnemu ljudstvu naše
domovine k Prazniku republike!

Lesno Industrijsko podjetje Kočevje

čestita vsem delovnim kolektivom
ob prazniku dneva ustanovitve nove
Jugoslavije in jim želi častnih zmag
v borbi za izgradnjo naše sociali-
stične domovine!

Gozdno gospodarstvo Celje

varstve in nega gozdov

čestita ob Dnevu repu-
blike vsemu delovnemu
ljudstvu k njegovemu po-
zrtvovalnemu delu pri
graditvi socialistične
Jugoslavije!

Trgovsko podjetje
na drobno
in debelo

VSEM SVOJIM ODJEMALCEM
ČESTITA
K PRAZNIKU, 29. NOVEMBRU!

»PRESKRBA« KLANJ

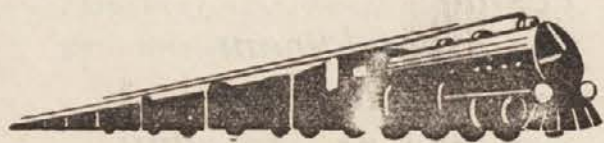
Telefon
128 in 528

čestita

vsem svojim odjemalcem k Dnevu republike ter se priporoča
še v bodoče za naklonjenost Zagotavlja solidno in točno
postrežbo — po konkurenčnih cenah!

MESNO PODJETJE Stična

špecerija
koloniale
delikatese

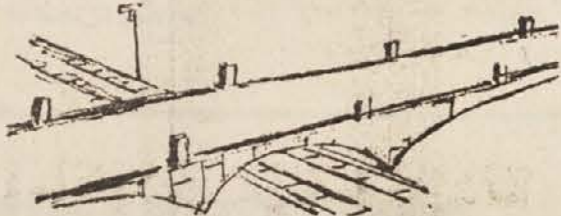
Direkcija železnic, Ljubljana

čestita vsemu delovnemu ljudstvu
k Dnevu republike!

LJUBLJANA, Kolodvorska 38

Sekcija za vzdrževanje cest Ljubljana, Parmova 33

čestita vsemu
ljudstvu dne
vu republike

K prazniku Republike
čestita svojim naročnikom
Zavod za urbanizem
in komunalno tehniko

DELOVNI KOLEKTIV TRGOVSKEGA PODJETJA

Špecerija

LJUBLJANA, PRISOJNA ULICA 7

čestita vsem delovnim kolektivom in svojim
odjemalcem k Prazniku republike.

Mestno podjetje

AVTOTAKSI

Ljubljana, Slomškova 6

čestita vsem delovnim ljudem
k Prazniku republike

Trgovinska zbornica za Slovenijo

LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 7

najskrenejše čestita v imenu svojih čla-
nov k »Dnevu republike« in zagotavlja,
da bo vlagala nadalje vse sile za iz-
gradnjo s. c. alizma.

S KNJIGO ZA LJUDSTVO, Z LJUDSTVOM ZA KNJIGO!

Ob velikem prazniku socialistične
Jugoslavije čestita svojim sodelav-
cem, naročnikom in odjemalcem
ter vsemu delovnemu ljudstvu!

skrz

**SLOVENSKI KNJIŽNI ZAVOD
V LJUBLJANI**

Vsem svojim odjemalcem in dobaviteljem
čestita ob Dnevu republike

LJUBLJANA, Parmova ul. 33

veletrgovina z usnjem, gumijastimi izdelki
in tehničnim tekstilom

Potrudili se bomo vse cenjene odjemal-
ce čim bolj zadovoljiti s kvalitetnim
blagom, ugodnimi cenami in s solidno
in hitro postrežbo

DELOVNI KOLEKTIV
TRGOVSKEGA PODJETJA

Kovina

LJUBLJANA, Stritarjeva ul. 7

čestita k prazniku DNEVA REPUBLIKE vsem svojim odje-
malcem in delovnim kolektivom ter jim pošilja borbene pozdrave!

Vsem svojim odjemalcem čestita ob
Dnevu republike

Vino - Koper, Ljubljana

z restavracijo Vino - Koper in točilnico
Vino-Koper ter se priporoča za nadaljnja naročila

TEHNOMETAL

LJUBLJANA, Titova 16

trgovina s tehnično železnino in ko-
vinskim blagom na debelo in drobno
ter uvoz in izvoz istega blaga

Telefoni: centrala 21-45
prodajni oddelek 34-71
komercialni oddelek 53-56
skladišče Titova 33 24-20

čestita vsem delovnim kolektivom in delovnemu
ljudstvu k prazniku ustanovitve naše nove države,
29. novembru

Delovni kolektiv trgovskega podjetja

KURIVO

Ljubljana, Masarykova cesta 15

čestita vsem delovnim kolektivom in vsem svojim odjemalcem
k Prazniku republike